NATALIA GINZBURG

bütün dünlerimiz

ROMAN

ÇEVİREN: KEMAL ATAKAY

KIRMIZIKEDİ

NATALIA GINZBURG

bütün dünlerimiz

KIRMIZIKEDİ

Natalia Ginzburg

1916 yılında Palermo'da doğdu. İkinci Dünya Savaşı sonrası İtalyan edebiyatının güçlü kalemlerinden kabul edilen Ginzburg, deneme, roman ve oyun dalında yapıtlar verdi; yapıtlarında bazen Alessandra Tournimparte adını kullandı. 1938 yılında yayıncı ve siyaset adamı Leone Ginzburg'la evlendi. 1944'te Leone'nin ölümünün ardından 1950 yılında Gabriele Baldini'yle ikinci bir evlilik yaptı. Yazar, 1991 yılında Roma'da öldü.

Kemal Atakay

1962'de Ankara'da doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra ABD'de Illinois Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde Ortaçağ Rönesans İngiliz ve İtalyan edebiyatları üzerine lisansüstü öğrenim gördü. Çeşitli dergilerde çevirileri, inceleme ve eleştiri yazıları yayımlandı. Yeditepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde karşılaştırmalı edebiyat dersleri verdi. Guido Cavalcanti, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giacomo Leopardi, Cesare Pavese, Primo Levi, Italo Calvino, Umberto Eco, Octavio Paz gibi birçok şair ve yazarın yapıtlarını dilimize kazandırdı.

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 1279
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 118

Özgün adı: *Tutti i nostri ieri*

Bütün Dünlerimiz
Natalia Ginzburg
Çeviren: Kemal Atakay

© Giulio Einaudi editöre s.p.a., Torino, 1952, 1975, 1996 ve 2014
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Editör: Ayça Metin
Kapak Tasarımı: Cüneyt Çomoğlu
Sayfa Tasarımı: M. Aslıhan Özçelik

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Bu çeviri daha önce 1998 yılında Adam Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Kırmızı Kedi'de Birinci Basım: Ağustos 2020, İstanbul
ISBN: 978-605-298-681-3
Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: Vizyon Basımevi
Beylikdüzü O.S.B. Mah. Orkide Cad. No: 1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL
T: 0212 671 61 51 Sertifika No: 28640

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com
facebook.com: kirmizikediyayinevi / twitter.com: krmzkedikitap
instagram: kirmizikediyayinevi
Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Natalia Ginzburg

BÜTÜN DÜNLERİMİZ

Çeviren: Kemal Atakay

ROMAN

KIRMIZIKEDİ

BÜTÜN DÜNLERİMİZ

Ve b*ütün dünlerimiz*, sersemlere *ışık* tutmuş.
Ölüm yolunda toz toprak olmazdan önce.

Macbeth, V, v, 22-23.

Birinci Kısım

1

Annenin resmi yemek odasında asılıydı: Tüylü şapkası, yorgun, korkulu, uzunca yüzüyle oturan bir kadın. Hiçbir zaman çok sağlıklı olmamış, baş dönmesi ile kalp çarpıntısından çekmişti, dört çocuk da fazla gelmişti ona. Anna'nın doğumundan kısa süre sonra ölmüştü.

Bazı pazarlar Anna, Giustino ve Bayan Maria, mezarlığa giderlerdi. Concettina onlara katılmazdı, çünkü pazar günü evden dışarı adımını atmazdı. Pazar gününden nefret eder, odasına kapanıp, üstünde en çirkin kıyafetiyle çorapları onarırdı. Ippolito'nun, babasıyla kalması gerekirdi. Mezarlıkta Bayan Maria dua eder, çocuklar etmezlerdi, çünkü babaları dua etmenin aptallık olduğunu söylerdi hep, belki Tanrı vardı ama dua etmek gerekmezdi O'na, Tanrı'ydı ya olup biteni kendiliğinden bilirdi.

Anne henüz hayattayken, Bayan Maria onlarla değil, babaanneyle kalırdı, ikisi birlikte gezilere çıkarlardı. Bayan Maria'nın valizlerinin üzerinde otel resimleri vardı, bir dolapta da Tirol'den satın aldığı, küçük çam ağacı biçiminde düğmeleri olan bir elbisesi dururdu. Babaanne tam bir seyahat hastasıydı, seyahat etme huyundan hiç vazgeçmemiş, iyi otellerde

kalmaktan hoşlandığı için de bütün parasını yiyip bitirmişti. Babaanne son zamanlarında iyice huysuzlaşmıştı, diye anlatıyordu Bayan Maria, parasının bitmiş olmasına dayanamıyor, nasıl parasız kaldığını da bir türlü anlayamıyordu, ara sıra bu gerçeği unutup, kendisine bir şapka satın almak istiyor, o zaman Bayan Maria onu vitrinin önünden çekip sürüklüyordu, o da şemsiyesini yere vurup, sinirden tül peçesini kemiriyordu. Şimdi, öldüğü yerde, Nis'te gömülüydü: gençliğinde, daha dinç ve güzelken, bütün parası olduğu gibi dururken çok eğlendiği Nis'te.

Bayan Maria babaannenin eline geçen paralardan söz edebildiği zamanlar çok mutlu olurdu, bir de yaptıkları seyahatleri anlatıp, bununla övündüğünde. Bayan Maria çok ufak tefekti, bir yerde otururken ayakları yere değmezdi. Bu yüzden, oturduğu zaman battaniyeye sarınırdı, çünkü başkalarının ayaklarının yere değmediğini görmesinden hoşlanmazdı. Sarındığı battaniye, yirmi yıl önce faytonla şehri gezerken, babaanneyle birlikte dizlerinin üzerine koydukları battaniyeydi. Bayan Maria yanaklarına hafif allık sürerdi, sabah erken saatte henüz allığı sürünmemişken, yüzüne bakılmasından hoşlanmazdı, sessizce, başı öne eğik banyoya süzülür, koridorda biri bir şey sormak için onu durdurduğunda irkilir, çok kızardı. Banyodan çıkmak bilmez, herkes gelip, kapıya vurunca, artık bu evde oturmaktan bıktığını, evde kimsenin ona saygı göstermediğini, hemen valizlerini toplayıp Cenova'ya kız kardeşine gideceğini söyleyerek bağırmaya başlardı. İki üç kez dolabın altından valizlerini çıkarmış, kumaş torbalara ayakkabılarını koymaya başlamıştı. Hiçbir şey olmamış gibi davranmak gerekirdi, çok geçmeden ayakkabıları torbadan çıkarmaya koyulurdu. Zaten herkes, Cenova'daki kız kardeşinin onu istemediğini bilirdi.

Bayan Maria banyodan her şeyini giyinmiş, şapkasını başına takmış olarak çıkar, elinde küreği, gülleri gübrelemek

için gerekli hayvan gübresini toplamak üzere sokağa koşardı; bunu da hızlı hızlı, kimsenin görmemesine dikkat ederek yapardı. Sonra elinde filesi alışverişe çıkar, fiyonklu ayakkabılarının içindeki küçük, hızlı ayaklarıyla yarım saatte kenti bir uçtan bir uca kat ederdi. Her sabah, alacaklarını ucuza bulmak için bütün kenti dolaşır, eve ölü gibi yorgun döner, alışverişten sonra canı sıkkın olurdu; hâlâ sabahlıkla dolaştığı için Concettina'ya çatar, faytonda babaannenin yanında oturup, dizleri battaniyenin içinde sımsıcak çevredekileri selamlarken, bir gün gelip de elinde fileyle kentte koşuşturacağını hayatta aklına getirmediğini söylerdi. Concettina aynanın önünde ağır ağır saçlarını fırçalar, sonra yüzünü aynaya yaklaştırarak birer birer yüzündeki çilleri, ardından dişlerini, dişetlerini gözden geçirir, sonra dilini çıkarıp ona bakardı. Ensesinde kalın bir örgü oluşturacak şekilde ördüğü saçlarını tarar, dağınık kâkülü alnına düşerdi, o kâkülle tam bir yosmayı andırdığını söylerdi Bayan Maria. Concettina daha sonra dolabın kapağını ardına kadar açıp, giyeceği elbiseyi gözden geçirirdi. Bu arada Bayan Maria başında bir eşarp, elbisesinin kolları, yaşlı ve cılız kollarının üzerine kıvrılı, yatakları havalandırıp, halıları silkelemekle uğraşıyor olurdu, ama karşıdaki evin hanımını balkona bakarken görürse pencereden çekilip içeri kaçardı, çünkü başkalarının onu başında bir eşarp, halıları silkelerken görmesinden hoşlanmazdı, bu eve refakatçi olarak girdiğini, şimdi ise ne işler yapmak zorunda kaldığını hatırlardı.

Karşıdaki evin hanımının da kâkülü vardı, vardı ama kuaförde perma yapılıp, incelikle dağıtılmış bir kâküldü onunki. Bayan Maria'ya göre, komşu kadın sabahları o açık renkli, iç açıcı giysilerinden biriyle sokağa çıktığında, Concettina'dan daha genç görünüyordu, oysa herkesin çok iyi bildiği gibi kırk beş yaşındaydı.

Kimi günler Concettina bir türlü üstüne giyecek bir elbise bulamazdı. Eteklerle bluzların birini giyer, birini çıkarır, kemerlerden birini dener, yakasına çiçek takar, sonra hiçbirinden memnun kalmazdı. O zaman ağlamaya başlar, ne kadar şanssız olduğunu, üzerine giyeceği bir elbisesinin bile bulunmadığını, üstelik vücudunun ne kadar biçimsiz olduğunu haykırırdı. Bayan Maria, karşıdaki evden kimse duymasın diye pencereleri kapardı. "Biçimsiz değil vücudun," derdi, "yalnız kalçaların biraz geniş, göğsün de biraz düz. Babaannen gibi, onun da göğsü düzdü." Concettina dağınık yatağın üzerine yarı çıplak kendini atar, hıçkıra hıçkıra ağlardı, o zaman bütün talihsizlikleri ortaya çıkardı: verilmesi gereken sınavlar, nişanlılarıyla arasında geçenler...

Concettina'nın bir sürü nişanlısı vardı. Durmadan nişanlı değiştiriyordu. Bunlardan biri sokak kapısının önünde dikilip dururdu, geniş, köşeli bir yüzü vardı, üzerine de gömlek yerine, çengelli iğne ile tutturulmuş bir atkı atardı. Adı Danilo'ydu. Concettina çoktandır onu bıraktığını söylüyordu, ama çocuk vazgeçmiyor, elleri belinde, kasketini alnına indirmiş, kapının önünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Bayan Maria onun birden içeri girip, Concettina'ya bir kötülük etmesinden korkuyordu, Concettina'nın nişanlılarıyla arasındaki bitmez tükenmez hikâyelerden yakınmak için babaya gidiyor, elleri belinde, kasketi alnında dolaşan Danilo'yu görmesi için onu pencereye çekiyor, babanın aşağıya inip, çocuğu kovmasını istiyordu. Bunun üzerine baba, sokağın herkese ait olduğunu, kimsenin bir insanı sokaktan kovmaya hakkının olmadığını söylüyor, sonra ansızın Danilo'nun kapıdan içeri girmeye kalkışması olasılığına karşı beylik tabancasını çıkarıp masaya koyuyordu. Daha sonra yazı yazmak için yalnız kalmak istediğinden Bayan Maria'yı odadan çıkarıyordu.

Baba büyük bir anı kitabı yazıyordu. Yıllardır yazmaktaydı bu kitabı, onu yazabilmek için avukatlığı bırakmıştı. Kitabın adı, *Bütün Çıplaklığıyla Gerçekler*'di ve içinde faşistlerle kral hakkında müthiş şeyler yazılıydı. Baba güler, kralın ve Mussolini'nin kitabıyla ilgili hiçbir şey bilmediklerini düşünerek ellerini ovuştururdu: Adamın biri İtalya'nın küçük bir şehrinde onlarla ilgili müthiş şeyler yazıyordu. Baştan sona yaşamını anlatıyordu kitabında, kendisinin de katıldığı Caporetto geri çekilmesini, orada gördüğü olayların hepsini, sosyalistlerin mitinglerini, Roma'ya Yürüyüş'ü, bu küçük şehirde saf değiştiren kişileri, iyi görünüp, sonradan olmadık pisliklere bulaşan insanları, "bütün çıplaklığıyla gerçekleri" yazıyordu. Aylardır yazıyor, ikide bir kahve istemek için zili çalıyordu, oda sigara dumanı içindeydi, yazı yazmak için geceleri de uyumaz ya da kendisi söylerken yazması için Ippolito'yu çağırırdı. Ippolito daktilonun tuşlarına olanca gücüyle basar, babası da yazdırma işini odada pijamayla gezinerek yapardı. Evin duvarları ince olduğu için, kimse uyku uyuyamazdı, Bayan Maria da babanın ateşli sesini, Mussolini aleyhinde söylediği ateşli sözleri yoldan geçen biri duyacak diye korkusundan yatağında bir o yana bir bu yana döner dururdu. Ama sonra baba birden cesaretini yitirir, kitabın kendisine pek de güzel görünmediğini, kaldı ki İtalyanların hepsinin yanlış yolda olduğunu, bir tek kitapla da kimseyi değiştiremeyeceğini söylerdi. Sokağa çıkıp, tabancasıyla önüne geleni vurmak ya da hiçbir şey yapmayıp, uyumak için yatağa uzanmak ve ölümü beklemek geçiyordu içinden. Artık odasından çıkmıyordu; günlerini yatakta geçiriyor, Ippolito'nun ona *Faust*'u okumasını istiyordu. Sonra Giustino ile Anna'yı çağırıp, babalık görevini yapamadığı için onlardan özür diliyordu: Şimdiye dek ne bir sinemaya götürmüştü onları ne de gezmeye. Concettina'yı da çağırıyor, ona sınavlarıyla, nişanlılarıyla

ilgili sorular soruyordu. Üzgün olduğu zamanlar çok iyi bir insan olurdu. Sonra bir sabah uyandığında üzüntüsü geçer, o zaman Ippolito'nun at kılı eldivenle sırtına masaj yapmasını, beyaz yün pantolonunu vermesini isterdi. Bahçede oturur, kahveyi oraya getirmelerini beklerdi, ama kahveyi asla kıvamında bulmaz, tiksinerek içerdi. Uzun, beyaz dişleri arasına sıkıştırdığı piposu, bir nedenden ötürü buruşturduğu için kırışan ince yüzüyle, bütün sabah bahçede otururdu. Yüzünü güneşten mi, kahvenin verdiği hoşnutsuzluktan mı, yoksa pipoyu yalnızca dişleriyle tutmak için harcadığı çabadan mı buruşturduğu pek anlaşılmazdı. Artık üzüntüsü geçtiğinde, kimseden hiçbir şey için özür dilemez, yeniden anı kitabını düşündüğü sırada, elindeki sopayla gülleri didiklerdi, o zaman Bayan Maria canı kadar sevdiği gülleri için acı çekerdi, hâlâ her sabah, birilerinin kendisini görüp alay etmesi pahasına, elinde kürekle gübre toplamak üzere sokağa çıkma fedakârlığına katlandığı gülleri için.

Babanın tek bir arkadaşı yoktu. Zaman zaman kötü ve kötümser bir tavırla şehirde dolaşmaya çıkar, gelip geçenleri izlemek, bir zamanlar çok iyi tanıdığı kişilere görünüp, onlara hâlâ hayatta olduğunu göstermek üzere şehir merkezindeki bir kahveye otururdu. Eskiden onun gibi sosyalistken artık faşist olan, anı kitabında haklarında yazılanlardan habersiz, bir zamanların iyi, şimdinin olmadık pisliklere bulaşmış kişilerinden birinin geçtiğini görmüşse eve çok mutlu dönerdi. Sofrada ellerini ovuşturur, eğer Tanrı varsa onu faşizmin bittiği güne kadar yaşatması gerektiğini söylerdi, kitabını basıp, çevresindeki insanların yüzünün aldığı biçimi görebilmesi için. Böylece sonunda Tanrı'nın var olup olmadığı anlaşılacak derdi, ama kendisine sorarsanız var olmadığını düşünüyordu ya da kim bilir belki vardı da Mussolini'yi tutuyordu. Yemekten sonra baba: "Git de bana bir gazete al Giustino. Tembel

tembel oturacağına bir işe yaramış olursun," derdi. Üzgün olmadığı zamanlar nezaketi falan da kalmazdı.

Ara sıra eve büyük kutular içinde çikolatalar gelirdi: Bir zamanlar babanın yakın dostu olan Cenzo Rena gönderirdi bunları. Dünyanın dört bir yanından resimli kartlar da gönderirdi, çünkü Cenzo Rena sürekli seyahat ederdi, Bayan Maria da babaanneyle birlikte gitmiş olduğu yerleri tanır, kartları dolabın gözüne yerleştirirdi. Baba, Cenzo Rena'dan söz edilmesini istemezdi, bir zamanlar dosttular, ama sonradan aralarında korkunç bir kavga geçmişti. Çikolataların geldiğini gördükçe omuz silker, oflayıp poflardı, Ippolito da mecburen Cenzo Rena'ya gizlice yazardı, teşekkür etmek, ona babaları hakkında bilgi vermek için.

Concettina ile Anna, haftada iki kez piyano dersi alıyorlardı. Hafif, ürkek bir zil sesi işitilir, Anna gidip bahçe kapısını açardı, piyano hocası da arada bir durup, güllere bakarak bahçeden geçerdi, çünkü o da gübreyle kürek hikâyesini bilir, bir de köşenin birinden babanın boy göstermesini umut ederdi. Başlangıçta baba ona çok değer vermiş, şu piyano hocası ne büyük adam diye düşünmüştü; onu odasında oturtur, kendi tütününden verirdi, sonra hızla hocanın dizine vurur, olağanüstü bir adam olduğunu söyler dururdu. Piyano hocası manzum bir Latince dilbilgisi kitabı yazıyordu, yazdıklarını küçük bir deftere not eder, her gelişinde de babanın yeni birkaç kıtayı dinlemesini isterdi. Sonra baba birden çok sıkıldı adamdan, artık dilbilgisi kitabının yeni kıtalarını dinlemek istemiyor, piyano hocasının ürkek zil sesi çınladığında merdivenlerden yukarı kaçıp, artık neresi olursa oraya saklanıyordu. Piyano hocası artık babanın odasına kabul edilmemeyi kendine yediremiyor, koridorda yüksek sesle, yazdığı küçük kıtaları okuyordu, bir yandan da bir o yanı bir bu yanı kolluyordu. Sonra üzerine bir hüzün çöküyor, acaba farkında

olmadan babayı gücendirmiş miyimdir diye Anna ile Concettina'ya soruyordu. Anna da, Concettina da iyi piyano çalamıyordu. İkisi de derslerden bıkmıştı, artık kesmek istiyorlardı ama Bayan Maria karşı çıkıyordu, çünkü piyano hocası evde gördükleri tek yabancı yüzdü. Bir eve arada bir gelip giden de olmazsa o evin neşesi olmaz, diyordu Bayan Maria. Dizlerinin üzerinde battaniyesi, elinde tığı derslere katılıyordu. Sonra piyano hocasıyla çene çalıyor, onun küçük kıtalarını dinliyordu; adam da hep babayı görme umuduyla geç vakte kadar orada kalıyordu.

Gerçekten de, eve gelip giden tek yabancı, piyano hocasıydı. Bir de Bayan Maria'nın yeğeni vardı, şu Cenova'daki kız kardeşinin oğlu, o da ara sıra boy gösterirdi evde. Veterinerlik öğrenimi görüyordu, Cenova'da ha bire çaktırıyorlardı onu, o da bu küçük şehre gelmişti okumaya, sınavlar çok daha kolaydı, ama burada da aynı şey başına geliyordu arada bir. Zaten tam bir yabancı sayılmazdı Bayan Maria'nın yeğeni, çünkü küçüklüğünden beri herkes sürekli görmüştü onu. Yeğeni eve geldiğinde, baba çocuğa kötü davranacak diye, Bayan Maria hep diken üstünde otururdu. Baba evde kimseyi istemezdi, Concettina'nın nişanlıları bile bahçe kapısının ötesine geçmemeliydiler.

Her yıl yazları "Vişnelik"e gidilirdi. Concettina denize gitmek ya da nişanlılarıyla şehirde kalmak istediğinden her yıl ağlardı. Köylünün karısı yüzünden Bayan Maria da isteksiz olurdu hep, çünkü köylünün domuzunun mendilleri yediği bir gün kavga etmişlerdi. Giustino ile Anna ise çocukken eğlenmişlerdi Vişnelik'te, ama artık yola çıkma vakti geldiğinde surat asıyorlardı. Bir yaz da babalarının Cenzo Rena'ya, onun oturduğu şatoya benzer yere gitmelerine izin vermesini bekliyorlardı, çünkü Cenzo Rena her yıl mektup yazar, onları davet ederdi. Ama babaları karşı çıkar, Cenzo Rena'nın

oturduğu yerin zaten çirkin bir şato, küçücük kuleli bir şey olduğunu söylerdi. Cenzo Rena, çok masraf yaptığından güzel olduğunu sanıyormuş. Para dediğin şeytan pisliğidir, derdi babaları.

Vişnelik'e küçük bir trenle gidilirdi. Yer yakındı, ama yola çıkmak oldukça karmaşık bir işti, bavulların hazırlanacağı günlerde baba kimseye rahat vermez, bir Ippolito'ya bir Bayan Maria'ya çatardı, bavullar yüz kez bozulup, yeniden yapılırdı. Kapının çevresinde de Concettina'yı uğurlamaya gelen nişanlıları dolaşırdı, Concettina ise aylarca Vişnelik'te kalmak zorunda olduğu için öfkesinden ağlardı. Vişnelik'te sıkıntıdan şişmanlıyordu hep, hem orada bir tenis sahası bile yoktu.

Sabah erkenden yola çıkarlardı, baba tüm yolculuk boyunca çok sinirli olurdu, çünkü küçük tren çok kalabalık olur, millet de durmadan bir şeyler yer içerdi, baba ise pantolonuna şarap dökmelerinden korkardı. Trende hır çıkarmadan yolculuk ettiği vaki değildi. Sonra Bayan Maria'ya çatardı. Bayan Maria yanında bir sürü bohça, sepet, oraya buraya tıkıştırdığı ayakkabıların bulunduğu bez torbalar, bir de filede içine sütlü kahve koyduğu hasır şişeyi taşırdı. Özellikle bu hasır şişe, babanın midesini bulandırırdı; sütlü kahveyi hasır şişede görmek iğrenç gelirdi ona. Babaannenin birçok gezide nasıl olup da onu yanında taşıdığını bir türlü anlayamadığını söylerdi Bayan Maria'ya. Ama Vişnelik'e vardıklarında yüzü gülerdi. Çardağın altına oturur, derin derin nefes alır, havayı kuvvetle içine çekerdi, ne güzel, derdi, havanın tadı, böylesine güçlü, taze bir tat, her nefes alışında bir şeyler içiyormuş gibi hissederdi kendini. Sonra köylüyü çağırıp, onunla şakalaşırdı, köylünün tam bir Van Gogh tablosunu andırdığını görmesi için Ippolito'yu da çağırırdı. Köylünün elini yüzüne dayayıp oturmasını ister, ardından başına bir de şapka koyarak, tam

bir Van Gogh tablosu değil mi, diye sorardı. Köylü gittikten sonra, Ippolito onun belki bir Van Gogh, ama buğday ve şarap aşırdığı için aynı zamanda bir hırsız olduğunu söylerdi. Baba çok kızardı. Küçüklüğünde oyun oynamıştı o köylüyle, Ippolito'nun, çocukluğunda yaşadığı şeyleri böyle ayaklar altına almasına razı olamazdı, hem kişinin kendi babasının çocukluğunu böyle hiçe sayması, ihtiyacı olan birinin birkaç kilo buğday alıkoymasından daha çirkindi. Ippolito hiç karşılık vermez, köpeği iki bacağının arasında tutup hayvanın kulaklarını okşardı. Vişnelik'e gelir gelmez sırtına bir dimi ceket geçirir, çizmelerini giyer, bütün yaz bu kıyafetle dolaşırdı. Bayan Maria da insanı ürkütecek kadar kirli olduğunu, o ceketle sıcaktan patlayacağını söylerdi. Ama Ippolito hiç sıcaktan etkilenmişe benzemezdi, hiç terlemez, yüzü hep kuru ve pürüzsüz olurdu, üstelik öğle sıcağında köpekle birlikte kırlara giderdi. Köpek koltukları yiyordu, üstelik pireliydi, Bayan Maria köpeği birine hediye edip, ondan kurtulmak istiyordu, ama Ippolito köpek için deli oluyordu, bir keresinde köpek hastalandığında hayvanı bütün gece odasında yatırmış, acıktığında hayvana yiyecek hafif bir şeyler vermek için yatağından kalkmıştı. Ippolito'ya kalsa köpeği şehre götürmek isterdi, ama onu Vişnelik'te köylünün yanında bırakmak zorunda kalıyordu, köylü hayvana hiç bakmıyor, yemek yerine bozulmuş yiyeceklerden veriyordu. Sonbaharda köpekten ayrılma zamanı geldiğinde Ippolito'nun yüreği hep acıyla dolardı, ama babası da köpek konusunda Bayan Maria'yla aynı görüşteydi, köpeğin şehre götürülmesi hiçbir biçimde söz konusu edilemezdi. "Bu yüzden Ippolito sabırla benim ölmemi beklemek zorunda," diyordu baba, kim bilir belki de Ippolito çok geçmeden ölmesini istiyordu babasının, köpeğiyle şehirde dolaşabilmek için tek hayali buydu belki de.

Ippolito, babasının ona söylediği kötü sözleri dinlerken sessiz durur, hiç karşılık vermez, yüzü hep durgun, hep solgun olurdu. Gece de, anı kitabını daktiloya çekmek için yatmaz ya da babası uyuyamadığında ona yüksek sesle Goethe okurdu. Onda köle ruhu var da ondan, derdi Concettina, damarlarında da kan değil, papatya çayı dolaşıyor, doksanlık bir ihtiyar gibi, ne bir kızdan hoşlanır, ne yapmak istediği bir şey var, işi gücü bütün gün köpekle kırlarda dolaşmak.

Vişnelik'teki evleri, yüksek, geniş bir evdi, duvarlarında tüfeklerle boynuzlar, yatak odalarında ise yüksek yataklarla, mısır yaprağından yapıldığı için hışırdayan şilteler vardı. Bahçe, yola kadar uzanıyordu, ağaçlıklı, bakımsız, büyük bir bahçeydi, gül ya da başka çiçek ekmeyi denemek boşunaydı, çünkü kışın köylü nasıl olsa çiçeklere bakmayacak, çiçekler de solacaktı. Evin arkasında avlu, bir el arabası ve köylünün evi vardı, köylünün karısı arada bir kapıda boy gösterir, elindeki su kovasını boşaltırdı, bunu gören Bayan Maria bağırır, o pis suyun avluyu kokuttuğunu söylerdi, köylünün karısı da bağırır, suyun temiz olduğunu, Bayan Maria'nın yüzünü yıkayacak kadar temiz olduğunu söylerdi, bunun üzerine bir süre aralarında kavga ederlerdi. Çevrede gözün alabildiğine buğday ve mısır tarlaları uzanıyordu, rüzgârda boş kolları sallanan korkuluklar da tarlanın ortasında dimdik dururdu. Üzüm bağları ile meşe ağaçları, tepenin eteklerinde başlar, oradan, arada bir, bir silah sesi işitilirdi, ardından bir kuş bulutu yükselir, Ippolito'nun köpeğinin havlaması duyulurdu, ama Concettina köpeğin bir şeyler yakaladığı için değil, korkudan havladığını söylerdi. Irmak, yolun ötesinde, uzaktaydı, çalılıklarla taşlar arasında uzanan açık renk ve uzak bir çizgi: On haneden oluşan köy de az ötedeydi.

Köyde babanın "dolandırıcı" dediği kişiler vardı, faşist yönetici, jandarma komutanı, sicil memuru. Baba, dolandırıcıların

onu görmeleri için, henüz hayatta olduğunu ve onları selamlamadığını göstermek için her gün köye gidiyordu. Dolandırıcılar, üzerlerinde gömlekleri, top oynarlardı. Onlar da farkında değillerdi anı kitabında yer aldıklarının. Kanları ise, anıtın çevresindeki küçük meydanda örgü örer, göğüslerinde bir mendil, çocuklarını emzirirlerdi. Meydandaki anıt, taştan, büyük bir anıttı, sancağı ve fesiyle taştan iriyarı bir genç. Baba orada anıtın önünde durur, tekgözlüğünü gözüne takıp bakar, alaylı alaylı gülerdi. Bir süre öylece dururdu, bakıp gülmek için. Bayan Maria, dolandırıcıların günün birinde onu tutuklayacaklarından korkar, bir zamanlar şapka vitrinlerinin önünde babaanneye yaptığı gibi, onu çekip sürüklemeye çalışırdı. Bayan Maria'ya kalsa dolandırıcıların karılarıyla konuşmak, onlardan yeni örgü çeşitleri öğrenip, kendi bildiklerini onlara öğretmek, ayrıca onlara çocuklarını emzirmeden önce, sıcak suyla göğüslerini yıkamalarını önermek isterdi. Ama babanın korkusundan yanlarına yaklaşmaya cesaret edemezdi hiçbir zaman.

Yazın, başı açık güneşte durduğundan babanın kel ve parlak kafasında çiller ve soyulmalar görülürdü. Concettina'nın bacakları da iyiden iyiye bronzlaşırdı, çünkü Vişnelik'te güneşlenmekten başka yapacak bir şey yoktu, Concettina da gözünde siyah gözlük, elinde okumadığı bir kitapla bütün gün evin önündeki şezlonga uzanırdı, bacaklarına bakar, bacaklarının iyice bronzlaşmasına özen gösterirdi. Bir de, güneşte durup terlemenin az da olsa zayıflamasına yararı olduğunu düşünüyordu; çünkü kalçaları geniş olduğu gibi, bacakları da kalındı. Concettina, kalçalarıyla bacaklarının daha ince olması için hayatının on yılını vereceğini söylerdi. Bayan Maria başında gazete kâğıdından bir şapka, ayaklarını tabureye uzatmış, eski perdelerden ya da eski battaniyelerden kesilip dikilmiş olağanüstü elbiselerine çeki düzen verirdi çardağın altında. Uzakta, tepenin ucunda Ippolito'nun yanında tüfeği

ve köpeğiyle bir o yana bir bu yana dolaştığı görülürdü. Baba ise, tam iğne yapması ve daktilo yazması gerekirken Ippolito yanında olmadığı için, o salak köpekle, Ippolito'nun kırlarda dolaşma hastalığına lanet eder, onu arayıp bulsun diye Giustino'yu gönderirdi.

2

Babanın ilk fenalaşması Vişnelik'te oldu. Kahvesini içmek üzereyken, birden fincanı tutan eli titremeye başladı, kahve pantolonuna döküldü, iki büklüm olmuş titriyor, güçlükle nefes alıyordu. Ippolito bisikletle doktor çağırmaya gitti. Ama baba doktoru istemiyor, kendini biraz daha iyi hissettiğini, hem doktorun düzenbazın teki olduğunu, hemen şehre gitmek istediğini söylüyordu. Doktor geldi, düzenbazlıkla ilgisi olmayan bir adamdı, Bayan Maria'dan yalnızca biraz daha uzun boylu, civciv tüyünü andıran sarı saçları, üzerinde golf pantolonu, kareli uzun yün çorapları olan biriydi. Babayla doktor hemen arkadaş oldular; çünkü baba adamın bir düzenbaz olmadığını, faşist yöneticiden de, jandarma komutanından da, köy meydanındaki taştan delikanlı heykelinden de nefret ettiğini keşfetmişti. Hastalandığına çok memnun olduğunu söylüyordu baba, çünkü bu sayede bir düzenbaz sandığı, oysa iyi bir insan olan şu ufak tefek doktoru tanımıştı. Artık her gün birlikte çene çalıyor, bir sürü şeyden söz ediyorlardı; baba doktora anı kitabından bir iki parça okuma isteğine kapılıyordu, ama Ippolito okumasa daha iyi olacağını söylüyordu. Ippolito artık kırlarda gezmeye gidemiyordu,

bütün gün babasının odasında durup, ona iğnelerini yapması, damlalarını vermesi, yüksek sesle bir şeyler okuması gerekiyordu: Ama baba artık Goethe değil, polisiye romanlar istiyordu. Allah'tan ufak tefek doktor sürekli geliyordu, baba da çok hoşnuttu: Yalnız artık o kareli yün çorapları giymemesini söylemişti doktora, çünkü bu çoraplar ona yakışmıyor, üstelik ayağında biraz gülünç duruyordu.

Her zamanki gibi eylül sonunda şehre dönmek üzere yola çıktılar: Yalnız Giustino ile Bayan Maria daha önce hareket etti, çünkü Giustino Yunancadan bütünlemeye kalmıştı. Şehirde baba yeniden kötüleşmeye başladı, giderek zayıflıyordu, öksürüyordu da, onu görmeye bir doktor geliyordu, civciv tüyü saçları olan ufak tefek doktordan tamamen farklı, babayla karşılıklı oturup çene çalmayan bir doktordu bu, onu dinlemiyor ve ona kötü davranıyordu. Sigara içmesini yasaklamıştı: Baba tütün torbasını Ippolito'ya veriyor, tütünü bir çekmeceye kilitleyip anahtarı kendisinde tutmasını istiyordu. Ama az sonra tütünden, birazcık tütünden istiyor, Ippolito da aldırış etmeyerek, elleri cebinde duruyordu. Bunun üzerine baba, Ippolito'nun ne kadar gülünç olduğunu, her şeyi, sağduyu, biraz sağduyu ve hayal gücü katmadan, harfi harfine aldığını, dünyanın böyle insanlar yüzünden, her şeyi harfi harfine alan insanlar yüzünden, yıprandığını söylüyordu. Nasıl olup da, şurada taş gibi bir yüzle, elinde sıkı sıkıya tuttuğu anahtarla duran böylesine gülünç ve aptal bir çocuğun babası olduğunu anlayamıyordu: Böyle aptal bir çocuğunun olması büyük bir acıydı onun için, birazcık tütünün vereceği zarardan daha acı. Sonunda Ippolito pes ediyor, anahtarı masanın üzerine atıyordu: Baba da çekmeceyi açıp tütünü alıyor, sonra içip öksürmeye başlıyordu.

Sonra bir gün sofrada otururlarken, üzerinde pijaması, ayağında terlikleri ve elinde bir tomar ile babanın karşılarına

geldiğini gördüler. Anı kitabıydı bu. Baba sobanın yanıp yanmadığını sordu, soğuklar başlamış olduğundan soba yanıyordu. Bunun üzerine ansızın elindeki kâğıtları sobaya tıkıştırmaya başladı, herkes ağzı açık ona bakıyordu, bir tek Ippolito şaşırmış görünmüyordu. Kapağı açık sobadan yukarıya doğru kocaman alevler çıkıyor, bu arada anı kitabı yanıyor ve kimse bir şey anlayamıyordu. Ama Ippolito şaşırmışa benzemiyordu, yerinden kalkmış, ağır ağır saçlarını düzelterek alevleri izliyor, elindeki demirle henüz yanmayan bazı sayfaları sobanın içine itiyordu. Daha sonra baba ellerini ovuşturdu ve "Artık daha rahatım," dedi. "Hepsini baştan yazmak gerekiyor. Böyle, istediğim gibi gitmiyordu." Ama o gün bütün gün siniri geçmedi, ne anı kitabından söz edilmesini ne yatağa dönmeyi ne de giyinmeyi istiyordu, odada bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, bildik tütün hikâyesiyle Ippolito'yu taciz ediyordu. Ippolito'ya çok kızıyordu, sonunda onu odadan gönderdi ve bu kez kendisine Concettina'nın yüksek sesle bir şeyler okumasını istedi. Concettina okurken, kızının bir elini tutmuş okşuyor, ona güzel elleri, güzel bir profili, gerçekten güzel bir profili olduğunu söylüyordu. Ama sonra okuma tarzının kötü ve sıkıcı olduğunu söyleyip kesmesini istedi.

Yatağa uzandı, bir daha da kalkamadı. Her geçen gün biraz daha kötüleşiyor, ölüme gidiyordu, herkes biliyordu bunu, o da biliyordu elbette, ama hastalanmadan önce hep ölümden söz eden biri olmasına rağmen hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Gün geçtikçe daha az konuşuyor, artık yavaş yavaş yalnızca kendisine gereken şeyleri istemek için ağzını açıyordu. Giustino ile Anna'nın odaya girmeleri yasaktı, onlar da babalarını kapıdan görüyorlardı: Yorganın dışına uzattığı zayıf, kıllı kolları, her geçen gün biraz daha beyazlaşan, biraz daha zayıflayan burnuyla babaları boylu boyunca uzanmıştı yatakta. Ara sıra iki çocuğa içeri gelmeleri için işaret ediyor,

ama sonra anlaşılmaz sözler söylüyordu, söyledikleri karmakarışıktı, kollarıyla pijamasını göğsüne çekiyor, titriyor, terliyordu. Odada alkol kokusu vardı, lambanın çevresine de kırmızı bir bez parçası konmuştu. Elbise dolabının altından babanın uzun, sivri uçlu ayakkabıları görünüyordu, ama artık bu ayakkabıları hiç giyemeyeceğini, çünkü yakında öleceğini biliyorlardı. Yazdan sonra Anna ile Concettina piyano derslerini kestiler, gene de piyano hocası sürekli gelip haber soruyordu; ama zili çalmaya cesaret edemiyor, kapının önünde dikiliyor, Bayan Maria'nın bahçeye çıkmasını, babanın biraz olsun dinlenip dinlenemediğini söylemesini bekliyordu. Elinde bir kitapla duvara yaslanmış Danilo da, hemen her zaman kapının önünde oluyordu. Bayan Maria, tam babasının hasta olduğu şu sırada, Concettina'yı rahat bırakmadığına bakılırsa çocuğun gerçek bir yüzsüz olduğunu söylüyordu. Concettina kısa bir süre için alışverişe çıktığı zaman da, Danilo kitabı koltuğunun altına koyup onun ardı sıra yürüyor, Concettina arada bir ona kızgın kızgın bakıyor, eve yüzü kıpkırmızı, kâkülü darmadağınık dönüyordu.

Baba sabahleyin öldü. Anna ile Giustino okuldaydılar, boynuna küçücük siyah bir atkı bağlamış olan Bayan Maria, onları okuldan almaya geldi; ağırbaşlı bir biçimde onları alınlarından öptü, sonra alıp götürdü. Çocukları öpebilmek için ayaklarının ucunda yükselmek zorunda kalmıştı, çünkü ikisi de ondan çok uzundu; okulun koridorunda olmuştu bütün bunlar, müdür de olanları görmüştü. Genellikle çok kaba biri olmasına karşın, sabah son derece nazik davranmıştı. Babanın odasına çıktılar. Concettina diz çökmüş hıçkırıyordu, Ippolito ise sessiz ve hareketsiz ayakta duruyordu, o hep beyaz ve kupkuru yüzüyle. Baba yatağın üzerinde boynunda kravatı, ayağında ayakkabıları, bütünüyle giyinik olarak yatıyordu.

Artık titreyip terlemeyen, tersine sakin ve tatlı yüzü, şimdi çok güzeldi.

Sonra Bayan Maria, Anna'yı karşıdaki eve götürdü. Evin hanımı, Anna'yı bütün gün kendilerine bırakabileceklerini söylemişti. Anna korkuyordu, çünkü evde bir köpek vardı. Ama Ippolito'nun kıvırcık, aptal köpeği gibi bir köpek değildi bu, zincire bağlı bir kurt köpeğiydi, bahçedeki bir ağaçta da şu levha asılıydı: Dikkat Köpek Var! Anna, evde masa tenisi masası olduğu için de korkuyordu. Çitten, bir oğlanın yaşlı bir beyle masa tenisi oynadığını görmüştü. Bu yüzden oğlan ona oynamayı önerir diye korkuyordu, çünkü bu oyunu bilmiyordu. Oynamayı bildiğini, ama oynamak istemediğini, çünkü Vişnelik'teki evlerinde bir masa tenisi masası olduğunu, bütün yaz masa tenisi oynamaktan başka bir şey yapmadıklarını söylemeyi düşündü. Ama sonra çocukla çok iyi arkadaş olup, onu bir yaz Vişnelik'e çağırmak gerekirse, orada masa tenisi masası olmadığı fark edilecekti.

O güne dek karşıdaki eve hiç gitmemişti. Çitten yalnızca, oğlanı, yaşlı beyi ve köpeği görmüştü. Çok genç görünen, arada bir sabahlıkla balkona çıkan kâküllü kadın, yaşlı adamın karısıydı. Bir de kızıl saçlı bir kız vardı; bu, adamın bir başka karısından olan kızıydı. Oysa bu oğlanla, yaklaşık Ippolito'nun yaşında olması gereken erkek kardeşi, kâküllü kadının çocuklarıydı. Bayan Maria, çok zengin insanlar olduklarını söylüyordu. Yaşlı adam, o hep tüten bacalarıyla ırmağın ötesinde uzanan kırmızı tuğladan uzun binanın, sabun fabrikasının sahibiydi. Çok, çok zengin insanlardı. Hiçbir zaman kahvenin telvesini yeniden pişirmezler, eve gelip bunu kendilerinden isteyen bazı rahiplere verirlerdi. Yaşlı adamın öbür karısından olan çocuğu kızıl saçlı kız, akşamları bir süpürgeyle dışarı çıkıp bütün bahçeyi süpürürdü, o arada kendi kendine homurdanır, öfkelenirdi. Bayan Maria, çitten

az gözlememişti onları, hem meraklı olduğu hem de zengin insanların yaşamları onu ilgilendirdiği için.

Bayan Maria, Anna'yı kapıyı açmaya gelen hizmetçiye bırakıp, bahçeye çıkarsa boynuna eşarbını takmalarını rica edip eve döndü. Hizmetçi Anna'yı üst kattaki bir odaya çıkardı ve orada beklemesini söyledi, birazdan ona eşlik etmek için Bay Giuma gelecekti. Anna, Bay Giuma'nın kim olduğunu bilmiyordu. Pencereden kendi evini görüyordu, buradan bambaşka bir görüntüsü vardı evin: Düz, küçük, eski bir ev, terasta salkım çiçekleri, damın bir köşesindeyse Giustino'nun yağmur suyu yemiş yırtık topu. Babanın odasındaki panjurlar kapalıydı: Birden babasının gürültüyle panjurları açıp, doğan güneşe baktığı zamanları anımsadı, tıraş fırçasıyla çenesini sabunlar, sonra zayıf boynunu öne doğru eğip Anna'ya: "Git de babana tütün al. Bir işe yaramış olursun, tembel tembel oturduğuna bakılırsa," derdi. Onun, gözünde tekgözlüğü, üzerinde beyaz yün pantolonu, uzun, ama gençliğinde çok ata bindiği için biraz çarpık olan bacaklarıyla bahçeye çıktığını görür gibi oldu. Şimdi babasının nerede olduğunu sordu kendi kendine. Cehenneme, arafa ve cennete inanıyordu, şimdi babasının arafta olması gerektiğini düşündü, onca kez onlara söylediği kötü sözlerden, hepsinden önemlisi tütün ve köpek yüzünden Ippolito'ya çektirdiklerinden dolayı pişmanlık duyması için. Kim bilir nasıl şaşırmıştı arafın var olduğunu görünce, o değil miydi hep ölüleri bekleyen hiçbir şey bulunmadığını, böylesinin de daha iyi olduğunu, hele kendisi gibi uykusuzluk çeken birinin sonunda rahat uyuyabileceğini söyleyen?

Hizmetçi gelip Anna'ya Bay Giuma'nın geldiğini bildirdi. Giuma şu masa tenisi oynayan çocuktu. Saçları gözlerinin üzerine düşmüş, koşarak ve ıslık çalarak içeri girdi. Deri bir kayışla sıkıca bağlanmış kitapları masanın üzerine attı.

Anna'yı görünce şaşırdı; omzunu hafifçe eğerek soğuk ve çekingen bir selam verdi. Odada bir şeyler arayıp ıslık çalmaya koyuldu. Bir çekmeceden bir defter ile bir kutu zamk çıkardı, bir defterin üzerine bir şeyler yapıştırmaya başladı: Bunlar bir dergiden kesilmiş, sinema oyuncularının büyük boy yüzleriydi. Resimleri yapıştırmak çok önemliydi sanki, çok da sıkıcı, çünkü çocuk durmadan soluyor, oflayıp pofluyordu, bir yandan da gözlerine düşen saçlarını geriye atıyordu. Masanın yanında büyük bir dönen dünya küresi vardı, çocuk arada bir orada bir ülkeyi arıyor, sonra deftere oyuncuların yüzlerinin altına alelacele bir şeyler yazıyordu. Sonra kızıl saçlı kız geldi. Saçları çok kısaydı, o yıl herkesin kestirdiği gibi, özenli bir biçimde "tifo tarzı" kesilmişti. Ama yalnızca saçları modaya uygundu kızın, yuvarlak yakalı elbisesi bol ve çirkindi, üstelik rengi berbat bir limon sarısıydı. Elinde o alışılagelmiş süpürge vardı, öfkeyle halıyı süpürüp: "Giuma, bu kızcağız böyle eğlenemez. Sinema oyuncularını bırak da ona *Çocuğun Hazinesi*'ni göster ya da masa tenisi oynamak için bahçeye çıkar," dedi.

Çocuğun Hazinesi'ne baktılar. Bir sürü cilt vardı, içlerinde de her tür şey görülebiliyordu: Çiçekler, kuşlar, arabalar, kentler. Her resmin önünde Giuma bir an duruyor, sonra ikisi birlikte bakıyorlardı: Ardından Giuma "Gördün mü?" diyordu, öteki de "Evet" diye karşılık veriyordu. Tek sözleri "Gördün mü?" ve "Evet"ti. Giuma'nın zayıf, esmer eli sayfaları çeviriyordu. Anna çok iyi arkadaş olabileceklerini düşündüğü için utanç duyuyordu. Sonra birden bütün evi sarsan büyük bir gürültü duyuldu, Anna yerinden sıçradı, Giuma ise güldü: Beyaz ve bir tilkininkini andıran sivri dişleri vardı. "Gong sesi", dedi, "yemek zamanı."

Yaşlı adam sofranın başına oturmuştu. Kulakları duymuyordu, göğsünün üzerinde küçük bir siyah kutu vardı,

kutunun kablosunu kulağına takmıştı. Beyaz bir sakalı vardı, yemek yemeye başlayınca sakalını peçetenin üzerine çıkarmıştı, mide ülseri olduğundan yalnızca haşlanmış sebze ile hafif yiyecekler yiyebiliyordu. Yanında Amalia adındaki kızıl saçlı kızı vardı, tabağına yiyecekleri o koyuyor, yiyeceklere yağı o döküyor, bardağına maden suyunu o koyuyordu. Sofranın öbür ucunda, baştan aşağı tüylü mavi kazağı, boynunda küçük inci kolyesiyle evin hanımı oturuyordu. Bir de kim olduğu tam anlaşılmayan biri vardı, davetli olamazdı çünkü ayağında terlikleri vardı; yanına Giuma oturmuştu, Giuma kızdırmak için adamın şarabına su döküyor, sonra da yumruğunu ağzına dayayıp gülüyordu. Beriki yapılanlara dikkat etmiyor, yaşlı adamla borsa hakkında konuşuyordu, ama küçük siyah kutu biraz bozuk olduğundan avazı çıktığı kadar bağırmak zorundaydı. Sonra hepsi birden Amalia'nın yeni saç biçiminden, "tifo tarzı"ndan söz etmeye koyuldular, hanım kendi saçını da aynı biçimde taramak istediğini, çünkü kâkülünden biraz sıkıldığını söylüyordu. Amalia konuşulanları bağırarak yineliyordu yaşlı adamın kulağına. Kutunun adı "babanın cihazı"ydı; yaşlı adam da kendine baba diyordu. "Baba bugün yemekten sonra uzun uzun uyumak istiyor. Baba çok yaşlı," diyordu. Sonra hanım bir türlü gelmek bilmeyen Emanuele'ye kızmaya, pencereden dışarı bakmaya başladı. Emanuele, aşağı yukarı Ippolito'nun yaşlarındaki çocuktu, eve hemen hemen yemeğin sonunda geldi. Topaldı, topallayarak yürümenin verdiği yorgunluktan yüzü kıpkırmızıydı ve kan ter içindeydi. Giuma'ya benziyordu, yalnız dişleri tilki dişi değildi, geniş ve köşeli dişleri dudaklarından dışarı çıkıyordu. Yemekten sonra yaşlı adamı bir divana yatırıp üzerine battaniye örttüler, gözlerine de bir örtü koydular, yoksa uyuyamıyordu, sonra onu orada bıraktılar.

Anna'yla Giuma, masa tenisi oynadılar. Anna, masa tenisi oynamayı bilmediğini söylemişti Giuma'ya. Artık iyi arkadaş olamayacaklarından kesinlikle emindi, Giuma'nın ne düşündüğü de hiç umurunda değildi. Çocuk ona öğretebileceğini söyledi, kolaydı. Onlar oynarken, yanlarına o terlikli adam geldi. Adı Franz'dı. Ufak tefekti, açık renk gözleri, güneşten esmerleşmiş kırışık bir yüzü vardı. Franz'la Giuma yumruk kavgasına tutuşup bahçede birbirlerini kovalamaya başladılar. Anna oturmuş, elinde pingpong topuyla oynayarak onları izliyordu. Artık köpek yoktu, hayvanı yakında evlenecek bir arkadaşlarına göndermişlerdi. Hava kararınca, Bayan Maria pencereden Anna'yı çağırdı, o da eve döndü.

Babaya cenaze töreni yaptılar. Anna rahiplerin, beyazlar giymiş kadınların ve haçın bulunacağı gerçek bir cenaze töreni düşünmüştü. Ama babasının rahiplerle arasının pek iyi olmadığını unutmuştu. O yüzden ne rahipler vardı cenazede ne de beyazlar giymiş kadınlar. Concettina'nın birkaç yavuklusu gelmişti, özellikle en önemlileri: Danilo ile iki üç kişi daha. Sonra, hâlâ ne yapıp da babayı gücendirdiğini öğrenmek isteyen piyano hocası vardı, bunu da Concettina'nın yavuklularına ve Bayan Maria'nın yeğenine soruyordu. Hastalığı sırasında babaya birkaç mektup yazmış, mektuplarda nasıl olup da babayı gücendirdiğini bilemediğini, bunun üzüntüsüyle kendini yiyip bitirdiğini, neden her ne ise özür dilediğini belirtmişti. Ama baba çok hasta olduğundan bu mektuplardan hiçbirini okumamıştı.

Mezarlıkta babayı annenin yanına gömdüler, Concettina mezarın başında hıçkıra hıçkıra ağladı. Sonra cenazeye gelenler, ölenlerin yakınları selamlandığında yapıldığı gibi, gizemli ve kurallara uygun bir edayla selamladılar onları. Ardından aile eve dönüp yemeğe oturdu, yemekte sıradan bir günde olduğu gibi makarna ile sebze vardı.

Bayan Maria, banyo yapması için yeğenini çağırttı, çünkü yeğeninin kaldığı kiralık odada yıkanma imkânı yoktu, hamamlar da çok kalabalık oluyordu. Concettina'ya gına gelmişti bu işten. Ippolito'ya, artık Bayan Maria'nın yeğeninin ikide bir ayak altında dolaşacağını söyledi. Ippolito, artık ne daktiloyla boğuşmak ne yüksek sesle kitap okumak zorundaydı. Terasta elinde bir kitapla bir aşağı bir yukarı dolaşarak hukuk sınavına çalışıyordu. Artık herkes istediğini yapmakta özgür olduğunu biliyordu. Giustino, eve bir kafes içinde dört beyaz fare getirdi, para biriktirip aldığı bu fareleri evcilleştireceğini söylüyordu. Bayan Maria ise, farelerin müthiş pis kokularından yakınıyordu. Anna'ya göre, birinin öldüğü evde uzun süre gülünmemesi gerekirdi. Ama daha cenazeden birkaç gün sonra Concettina bir şiltenin yünüyle kendine takma göğüs yaptığı için Concettina, Giustino ve kendisi çılgınlar gibi gülüyorlardı.

Evde büyük bir özgürlük vardı. Ama bu biraz ürkütücü bir özgürlüktü. Evi yönetecek kimse yoktu artık. Ara sıra Ippolito bu işe kalkışıyor, ama kimse ona aldırmıyordu, o da omuz silkip gene terasta bir aşağı bir yukarı dolaşmaya dönüyordu. Ippolito ile Bayan Maria, para yüzünden kavga ediyorlardı. Bayan Maria Ippolito'nun cimri, üstelik kuşkucu olduğunu, kendisine güvenmediğini söylüyordu. Şimdi bir de yas giysileri sorunu vardı. Ama Ippolito az paraları kaldığından para vermek istemiyordu: Onlar da herkesin yaptığı gibi evde kendi yağlarıyla kavrulsunlardı. Bayan Maria eczaneden birkaç paket siyah boya alarak, elbiseleri büyük bir kazana attı; ortaya mercimek çorbasını andıran bir karışım çıktı. Ama elbiseleri kuruyup ütülendiğinde Concettina sonuçtan pek memnun kalmadı, çünkü elbiseler koyu siyah değil, kahverengiye çalan siyah renkteydi. Concettina, elbise meselesi yüzünden günlerce Ippolito'ya surat astı, pekâlâ ucuza birkaç

parça kumaş satın alabilirlerdi. Concettina, sofraya da gelmiyor, yemeğini odasına götürüyordu.

Anna, artık karşıdaki eve oyun oynamaya gideceğini hiç sanmıyordu. Ama Giuma onu gene çağırdı. Birlikte oyun oynamaya alışmışlardı ve Giuma Anna'yı hemen her gün çağırıyordu. Anna onunla çok eğlenmiyordu. Okul arkadaşlarıyla sokakta oynamak daha çok hoşuna gidiyordu. Ama Giuma çağırdığında, hayır deme cesaretini gösteremiyordu. Neden olduğunu iyi bilmiyordu, ama bir türlü bu cesareti gösteremiyordu. Şu ya da bu gidişinde ona *Çocuğun Hazinesi*'ni ödünç verir diye umuyordu biraz, ama istemeye cesareti yoktu. Biraz da onun kendisini çağırmasından gurur duyuyordu. Artık hemen hiç masa tenisi oynamıyorlardı. Giuma, gördüğü filmleri yeniden çevirmekten hoşlanıyordu. Anna'yı iple bir ağaca bağlıyor, sonra elinde yanan bir kâğıt parçasıyla çevresinde dans ediyordu. Ama Giuma çok sıkı bağladığı için, Anna'nın kolları acıyordu. Oyuna ara verdiklerinde de, Giuma konuşmaya başlıyordu. İlk gün hemen hiç konuşmamıştı, oysa şimdi sürekli konuşuyordu, hatta çok konuştuğu için sıkıcı bile oluyordu. Başından geçen birtakım olayları anlatıyordu, ama Anna'ya kalırsa hepsini uyduruyordu. Ragbi maçları ve kürek yarışlarında kazandığı birtakım ödüllerden, altın, gümüş kupalardan söz ediyordu. Ama bu ödülleri görmek hiç mümkün olmuyordu, kupaları ya birilerine hediye etmiş ya da annesi, alamayacağı bir yere koymuş oluyordu. Arasıra Giuma'nın kardeşleri, Emanuele ile Amalia, balkona gelip onun anlattıklarını dinliyor, sonra da kahkahalarla gülüyorlardı. Emanuele, ona "soytarı" diyordu. Giuma buna çok kızıyor, yukarıya odasına kaçıyordu. Biraz sonra gözleri kızarmış, saçları darmadağınık geri geliyordu. Bir süre otların üzerinde sessizce oturuyor, ama sonra ipi bularak yeniden ip-ağaç oyununa başlıyordu. Akşam eve döndüğünde

Anna'nın kafası, Giuma'nın anlattıklarıyla ve onunla ragbi maçlarına ve kürek yarışlarına katılan arkadaşlarının adlarıyla dolu oluyordu: Cingalesi, Pucci Donadio, Priscilla ve Toni. Garip adları vardı, çocuk mu bebek mi oldukları anlaşılmıyordu. Giuma'nın neden oynamak için onları bahçeye çağırmadığı, hayatında hiç kürek yarışına katılmamış bir kızla yalnız başına oynamayı yeğlediği de anlaşılmıyordu. Belki o arkadaşlarına öyküler uydurup, o öykülerle övünemiyordu. Arkasında ip, çayırda bir ileri bir geri dolaşıyor, böbürleniyor, uyduruyordu. Anna ise çimenlerin üstüne oturmuş duruyor, evet anlamında başını sallamaktan boynu ağrıyor, gülümsüyormuş gibi yapmaktan da dudakları acıyordu. Arada bir, soru soruyordu. Dikkatli sorulardı bunlar, sormadan önce bir süre içinden düşünüyordu. "Ragbi güzel bir oyun mudur?" ya da "O gün Cingalesi de var mıydı?" diye soruyordu. Toni'den hiç söz etmemeyi yeğliyordu, çünkü onun çocuk mu bebek mi olduğunu bir türlü anlamamıştı.

Sonra Giuma, gideceğinden söz etmeye başladı. Kışı geçirmek üzere Menton'a gidiyordu, orada bir villaları vardı. Giuma okula gitmiyor, özel hocalardan ders alıyordu, belki İsviçre'de koleje gidecek, orada bütün gün ragbi oynayacaktı. Giuma'nın gideceğini düşündükçe rahat bir nefes alıyordu Anna. Gene sokakta arkadaşlarıyla oynamaya dönecekti; aralarında erkek çocuklar da vardı ve arasıra onu dövüyorlardı. Ama ağaca bağlamıyorlardı. Bir keresinde Giuma onu ağaca bağladığında, ortalık neredeyse kararmıştı ve Giuma onu boğazlayıp yiyebilmek için mutfağa bıçak almaya gittiğini söylemişti. O yüzden, Anna kararmak üzere olan bahçede, ağaca bağlı, yalnız başına kalmıştı. Birden korkuya kapılıp "Giuma! Giuma!" diye bağırmaya başlamıştı, bir yandan hava gittikçe kararıyor, bir yandan da kolları acıyordu. Tam o sırada Emanuele dışarı çıkıp çakısıyla ipi kesti, Anna'yı banyoya

götürerek kollarına vazelin sürdü, çünkü kızın kolları hem morarmış hem de soyulmuştu. "Şu kardeşim olacak mikrop," dedi Emanuele.

Evde halıları rulo yapıyor, bavullarla valizleri gözden geçiriyorlardı. Üniversitedeki derslere devam etmesi gerektiğinden bir tek Emanuele gitmiyordu. Aslında Amalia da gitmek istemiyordu; anne, o kadar gitmek istemiyorsa onu evde bırakabileceklerini belirtiyordu. Ama yaşlı adam Amalia'nın çok yorulduğunu, deniz havasına ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Gitmek istemeyen Amalia'nın ağlamaları işitiliyordu. Bunun üzerine yaşlı adam Franz'a kızı ikna etmesini söyledi, Franz da Amalia'yla konuşmaya gitti, az sonra dönerek, Amalia'yı ikna ettiğini ve kızın onlarla birlikte gideceğini söyledi.

Böylece bir sabah otomobile bindiler: Kucağında köpeğiyle Giuma, Amalia, arabayı kullanacak olan Franz, anne ve yaşlı adam. Anne, bol bir spor pelerin giymiş, siyah gözlük takmıştı. Amalia da, az çok anneninkinden kopya edilmiş spor bir pelerin giymişti, ama pencereden bakan Concettina, kızın ailenin hizmetçisine benzediğini söyledi. Yaşlı adam bir sürü gazete getirtti ve bunları kat kat yağmurluğunun altına soktu, mide üşütmesine karşı en iyi tedavinin gazeteler olduğunu söylüyordu. Emanuele elinde bir mendille onları selamlamak üzere kaldırımda yalnız kaldı. Sonra pencerede Anna'yı gördü ve Giuma'nın kitaplarını okumak veya coğrafya dersi için yerküreye bakmak isterse eve gelebileceğini söyledi. Yalnız kaldığı için hiç de üzülmüşe benzemiyordu, topallayıp sekerek eve girdi, bir yandan da sıkı sıkı ellerini ovuşturuyordu.

3

Anna, iki üç kez sokakta okul arkadaşlarıyla oynamayı denedi, ama oynamaktan artık eskisi kadar zevk almıyorlardı, kol kola çene çalarak ırmak boyunca yürüyorlardı. Konuşacakları çok şey vardı, oyun oynamak o kadar güzel değildi artık. Giustino da, arkadaşlarıyla ırmak boyunca dolaşıyordu. Giustino, koca çocuk olmuştu, Ippolito'nun eski elbiselerini giyiyor, saçına krem sürüyordu. Karnavalda büyük barakalara gitti, sonra Anna'ya ayağıyla iskambil oynayan adamla bir iskambil partisi çevirdiğini anlattı. Hep paraya ihtiyacı oluyordu, sonunda beyaz fareleri bir arkadaşına sattı, artık beyaz farelerden sıkılmıştı, yiyeceklerini vermeyi unutuyordu hep. Kimi zaman Anna'ya karşı çok nazik oluyordu, ama sonra Anna onun bir şeye ihtiyacı olduğunu fark ediyordu, ya on liret borç istiyordu ya da giymekten çok hoşlandığı Anna'nın gri kazağını. Giye giye iyice biçimini bozmuştu kazağın. Derslerine çalışmıyordu, Ippolito akşamları ona Yunanca tekrarlar yaptırıyor, ara sıra sabrı tükenince de pataklıyordu Giustino'yu, o da balkondan atlayıp kaçıyordu; Ippolito omuz silkiyor, hiç de umurunda olmadığını söylüyordu. Bir akşam Giustino bütün gece dışarıda kaldı, sabah Bayan Maria neredeyse

karakola telefon edecekti. Ama Giustino döndü. Kimseye tek söz söylemeden mutfağa gidip yemeğini yedi. Pantolonunda çamur lekeleri vardı, elleri de sıyrık içindeydi. Bütün gün tek söz etmeden, oturdu, sonra Bayan Maria'ya, döndüğünü, ama artık Ippolito'nun ona ders çalıştırmasını istemediğini söyledi, yoksa gene kaçar, bir daha da dönmezdi. Ippolito da öyleyse Yunanca konusunda kendi başının çaresine bakmasını söyledi, çok umurundaydı ya onun dersleri, ama ne çok!

Sonra birden Emanuele ile Ippolito arkadaş oluverdiler. Çok garipti bu, Ippolito'nun hiç arkadaşı olmamış, şimdiye dek bir arkadaşından söz ettiği hiç duyulmamıştı. Emanuele ile ikisi kapıdan konuşmaya başladılar, Emanuele'yi ötekilerle birlikte sebze çorbası içmek üzere sofraya oturmuş buldu. Emanuele, Anna'ya göz kırparak "Biz ikimiz eski dostuz," dedi. Yemekten sonra da, Anna'dan kazağının kollarını yukarı kıvırmasını istedi, kollarında hâlâ ip izinin durup durmadığına bakmak için.

Anna, Emanuele'nin, Concettina'nın alışılmış yavuklularından biri olduğunu sandı: Concettina'ya mektuplar yazıp çiçekler veren, sonra onu sinemaya götürüp âşık olanlardan biri. Oysa öyle değildi. Concettina, Emanuele'yi pek ilgilendirmiyordu. Ona oldukça nazik davranıyor, ona annesinin ya da Amalia'nın odasında bulduğu moda dergilerini getiriyordu. Oldukça nazikti, ama hep giyinişi, yürüyüşü ve ruj sürmesiyle ilgili olarak Concettina'ya ters gelen şeyler söylüyordu. Ippolito olmadığı zamanlar Concettina ile misafir odasında oturup çene çalıyor, birlikte moda dergilerinin sayfalarını karıştırıyorlardı, Concettina'ya nasıl giyinmesi gerektiğini açıklıyordu. Concettina iyi giyinmek için parası olmadığını söylüyordu. Ama Emanuele'ye göre, bu işin parayla hiç ilgisi yoktu. Paranın önemli olmadığını anlamak için Amalia'ya bakmak yeterdi, Torino'daki büyük bir terziden giyindiği

halde üstündekiler hep bir hizmetçinimiş gibi duruyordu. Amalia'dan her söz edişinde içini çekiyor, başını kaşıyordu. Şimdi de saçlarını tifo tarzı kestirmiş, tam bir gudubete dönmüştü. Şu Franz'a âşık olmuştu. Emanuele uzun süredir durumun farkındaydı, ama evde kimse bunu anlamamıştı. Bu Franz, annenin Monte Carlo'da yakalayıp peşi sıra eve kadar getirdiği biriydi. Anneye bir Alman baronunun oğlu olduğunu ve Naziler yüzünden Almanya'dan kaçtığını anlatmıştı. Kaçmasının nedeni, babasının, Kayser'in büyük generallerinden biri olması ve hâlâ krallığa inanmasıydı. Anne safın tekiydi ve her zaman her şeye inanırdı, baba ise sağır ve uysal bir adamdı ve annenin her önüne koyduğunu kabul ederdi, tıpkı yemekte önüne koydukları lezzetsiz şeyleri kabul ettiği gibi. Ama Emanuele daha ilk andan itibaren Franz'a güvenmemişti ve işin başında anlattıklarında bir terslik olduğunu anlamıştı. Hele Amalia'nın bu tipe âşık olması bir felaketti. Emanuele'ye kalırsa, Franz paraya dayalı bir evliliği hiç düşünmeden kabul edecek biriydi. Emanuele, "İnsanın hiç parasının olmaması daha iyi," diyordu Concettina'ya ve yanağına küçük bir şaplak atıyordu. Ama Ippolito gelince, Emanuele Concettina'nın hemen salondan gitmesini istiyor, kız da elinde moda dergileri, küskün bir halde odadan ayrılıyordu.

Emanuele ile Ippolito, durmadan bir şeyler tartışıyorlardı, ama ne tartıştıkları anlaşılmıyordu, çünkü yanlarında biri olduğunda Almanca konuşmaya başlıyorlardı. Concettina'ya göre pis şeyler konuşuyorlardı, öyle olmasa yalnız kendilerinin bildiği bir dili kullanmaları ya da salonda yalnız kalmaları gerekmezdi. Bazen Emanuele akşam geç vakte kadar kalıyor, salonda tartışıp yürüdükleri duyuluyordu, sonra birden Emanuele'nin kahkahaları işitiliyordu: Güvercin guruldamasını andıran bir gülüşü vardı. Sonra Emanuele evine gidiyor, Ippolito ise yatmıyor, sınavlarına çalışıyordu, çünkü

hiç uyuma ihtiyacı duymuyordu; anı kitabı günlerinden bu yana, geceleri yatmamaya alışmıştı. Ama artık babasının iğnelerini yapan, ona Goethe okuyan, babanın tütün ve köpek yüzünden eziyet ettiği uysal ve yorgun çocuğa hiç benzemiyordu. Şimdi, Emanuele'nin arkadaşı olduğundan beri, gözlerine bir ışıltı, hep bir şeyler arıyormuş izlenimini veren bir tedirginlik gelmişti, yürüyüşü de güçlenmiş, kıvraklaşmıştı, tıpkı kapıda Emanuele'yi karşılamaya giderken olduğu gibi. Zaman zaman salonda saatlerce yalnız başına oturuyor, yüzünü okşayıp gülümseyerek kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. Anna, Vişnelik'e gidip köpeği almayacak mısın, diye sordu ona. Babanın ölümünden sonra koşup hemen köpeği getireceğini düşünmüştü. Ama köpekten konuşulduğunu duyunca Ippolito'nun yüzü tuhaflaştı. Tuhaf, acı bir biçimde büzdü ağzını, belki de birden babanın ona söylediği acı ve kötü şeyleri, ölümden haberi olmayıp da hep ölümden konuştuğu, Ippolito'nun şehirde dolaşacağı günden söz ettiği zamanları anımsıyordu. Bu arada köpek Vişnelik'te köylünün verdiği bozuk yiyecekleri yiyordu, ama yıllardır bu bozuk yiyecekleri yediğine göre artık alışmış olmalıydı.

Bir akşam, yemeklerini bitirmek üzereyken, Emanuele yanında Danilo ile çıkageldi. Danilo eve ilk kez ayak basıyordu, Concettina kıpkırmızı oldu, neredeyse boynuna kadar kızarmıştı. Concettina portakal soyuyordu, bütün dikkatini portakalı soymaya vermiş, Danilo'ya bakmıyordu. Danilo ise, onu uzun süredir beklediğini söyleyen Ippolito'yla konuşmasını sürdürürken, bir an gözünün ucuyla hızla ve kurnazca baktı Concettina'ya. Bayan Maria çok korkmuştu, çünkü şu kapının önünde dikilip durma huyuyla Danilo onu hep korkutmuştu. Danilo ile Concettina bir dans salonunda tanışmışlar, birkaç kez birlikte dolaşmaya çıkmışlardı, ama Concettina'nın dediğine göre Danilo kaba, çok kaba bir şey söylemişti ona. Bayan

Maria ne söylediğini soruyor, ama Concettina o sözü yinelemek istemiyordu. Danilo oldukça seçkin bir ailedendi, ama sonradan aile yoksullaşmış, annesi de bir pastanede kasiyerlik yapmak durumunda kalmıştı. Bir de hoppa bir kız kardeşi vardı. Concettina, Danilo'ya onu bir daha görmek istemediğini söylemişti. Ama Danilo'nun aklı yatmamıştı, kapının önünde dikilip duruyordu, ne zaman Concettina dışarı çıksa peşine takılıyordu. Bir şey konuşmuyor, diyordu Concettina, ama suratı tam dayaklıktı. İşte şimdi Emanuele onu buraya getirmiş, Ippolito da uzun süredir onu beklediğini söylemişti. Danilo ise, orada sofrada sakin sakin oturmuş, Ippolito'nun kendisine sunduğu portakalı soyuyordu. Ama portakalı bitirdiğinde, Ippolito ona kendisiyle salona gelmesini söyledi, Emanule ise Bayan Maria'yı Danilo'nun iyi, dünya iyisi bir çocuk olduğuna inandırmak için yemek odasında kalmıştı. Concettina'ya çirkin bir söz söylemiş olamazdı, belki birbirlerini yanlış anlamışlardı, kız kardeşinin hoppa olduğu da doğru değildi, Emanuele kendisi görmüştü kızı, ona çok ciddi bir kız gibi görünmüştü, kaldı ki, Danilo'nun on altı yaşından üç aylığa kadar bir sürü kız kardeşi vardı. Ama Concettina birbirlerini çok iyi anlamış olduklarını söyledi, Danilo gerçekten de çok kaba bir söz etmişti ve onu burada evde istemiyordu, çok kızmıştı, kapıyı çarparak çekip gitti. Emanuele ile Ippolito, Danilo'yla konuşmak için akşam geç vakte kadar salonda kaldılar, Bayan Maria örgüsünü salonda unutmuştu ve gidip almak istiyordu, ama Giustino örgüyü falan bırakmasını söyledi, onları rahatsız etmenin sırası değildi. O akşamdan sonra Danilo ikide bir Emanuele ile gelmeye başladı, Ippolito da onlarla birlikte salona kapanıyordu. Ippolito, Concettina'ya eve istediği kişiyi alabileceğini söyledi. Concettina, hıçkıra hıçkıra ağlamaya koyuldu, bunun üzerine Emanuele onu teselli etmek için sinemaya, Greta Garbo'nun oynadığı *Anna Karenina* filmine götürdü.

Döndüklerinde Concettina teselli olmuştu; Greta Garbo'yu görmek her zaman çok hoşuna gidiyordu, birazcık da olsa ona benzediğini kuruyordu kafasında, çünkü Greta Garbo'nun da göğsü yoktu. Anna, Giustino'ya: "Bu Danilo, Concettina'ya abayı yakmış," dedi. Okul arkadaşlarından "abayı yakmış" demesini öğrenmişti, şimdi bu sözü kullanabildiği için memnundu. Ama Giustino, Danilo'nun Concettina'yı hiç takmadığını, kapının önünde durduğu zamanlar, bunu Concettina'yla dalga geçmek için yaptığını söyledi. Danilo'nun kafasında başka bir şey vardı. Anna, Danilo'nun kafasındakinin ne olduğunu sordu. Giustino burnuyla dudaklarını büzüp, yüzünü gittikçe daha fazla çirkinleştirerek Anna'nın yanına geldi. Kulağına "po-litika" diyerek kaçıp gitti.

"Po-litika" diye düşündü Anna. Bahçede Bayan Maria'nın gülleri arasında dolaşıyor, o sözcüğü yineliyordu kendi kendine. Tombul, solgun ve tembel bir kızdı, üzerine pilili bir etekle, rengi solmuş mavi bir kazak giymişti, on dört yaşında olduğu düşünülürse çok uzun boylu değildi. "Po-litika" diye yineliyordu yavaş yavaş, şimdi birden anlamış gibiydi; işte Danilo'nun böyle sık sık onlara gelmeye başlamasının nedeni: Demek, Ippolito ve Emanuele ile birlikte politika yapıyorlardı. Salonu, Almanca sözleri, hep bir şeyler arayan tedirgin gözleriyle yüzünü sıvazlayan Ippolito'yu anlar gibi oluyordu. Salonda politika yapıyorlardı, anı kitabından sonra gene tehlikeli, gizli bir şey yapıyorlardı. Faşistleri alaşağı edip devrime başlamak istiyorlardı. Baba, hep faşistleri alaşağı etmek gerektiğini, devrim günü en önde kendisinin barikatlara çıkacağını söylemişti. Bunun, hayatının en güzel günü olacağından söz ederdi. Halbuki hayatı o günü görmeden geçmişti. Şimdi Anna, Ippolito'yla ve Danilo'yla barikatlara çıktığını, vuruşup şarkı söylediklerini kuruyordu. Yavaşça salona yaklaşıp, kapıyı hafifçe itti. Üçü de önlerinde kocaman bir gazete

tomarıyla halıya oturmuşlardı, Anna'nın girdiğini görünce çok korktular. Emanuele, Danilo'nun paltosunu gazetelerin üzerine attı ve Anna'ya bağırarak çekip gitmesini söyledi. Anna uzaklaşırken, Danilo Ippolito'ya kapıyı kilitlememesinin ne kadar büyük bir aptallık olduğunu söylüyordu.

Anna, gazeteleri gördüğünü Giustino'ya anlatmak istedi. Giustino, sanki ateşe değmişçesine kollarını sallamaya başladı, sonra dört parmağıyla dudaklarını sıkıştırdı, böylece dudaklarının iç kısmı dışarı çıkmış, zenci dudağına benzemişti, bu arada tuhaf sesler çıkarıyordu. Dört parmağıyla Anna'nın da dudaklarını sıktı, öyle güçlü sıktı ki dudaklarını acıttı. Sonunda tokatlaşmalarıyla bitti bu iş. Artık ikisinin de yatma saati geldiğinden yandaki odada Bayan Maria ellerini çırpıyordu. Bayan Maria'nın bu hareketlerine küçümseyici bir öf çekti Giustino, "Fransa'dan gelen gazeteler," diye alçak sesle şakıdı, kitaplarını çantasına koyarak. Anna'ya döndü, yeniden Anna'nın dudaklarını sıkıştırdı. "Çeneni tut," dedi.

Sonra Concettina da bir şeyler anlamaya başladı. Danilo önüne gelen saatte eve geliyordu, Ippolito da anı kitabını yazdığı zamanlardaki gibi daktilonun tuşlarıyla boğuşuyordu. Concettina ile Danilo ara sıra merdivenlerde rastlaşıyor, iğreti bir selam veriyorlardı birbirlerine. Concettina, hep çatık kaşlı, yüzü kızarmış oluyordu, Danilo'nun yüzünde ise hep o küstah, muzip gülümseme görülüyordu. Concettina, elinde onarılacak çoraplarla yemek odasına gidiyor, yukarıda salonda birilerinin yürüdüğünü, sandalyeleri hareket ettirdiğini duyuyordu, Ippolito da olanca gücüyle daktilo yazıyordu: Arada bir de Emanuele'nin güvercin guruldamasını andıran kahkahası duyuluyordu. Bayan Maria salonda oturamadıkları için yakınıyordu, evin en sıcak, en rahat odasıydı orası. Hem piyano da oradaydı, Concettina'nın canı biraz piyano çalmak isteyebilirdi. Bayan Maria, Ippolito'nun hakikaten fazla

dediğim dedik kesildiğini söylüyordu, baba hayattayken öylesine uysal görünen çocuk birden eve hükmetmeye başlamıştı. Arkadaşlarını pekâlâ başka bir yerde karşılayabilirdi. Ayrıca, mutfağın altını üstüne getiriyorlardı, gece durmadan mutfakta bir şeyler arıyor, sonra peynir ekmek yiyorlardı. Anlaşılan bu Danilo, evinde pek yemek yemiyor, onlara gelip karnını orada doyuruyordu. Concettina, Bayan Maria'ya cevap vermeden çorapları onarmaya devam ediyordu. Her kapı çalışında da, yerinden sıçrıyor, kimin geldiğini görmek için pencereye koşuyordu. Bayan Maria, ona bir süreden beri çok sinirli olduğunu, Chianciano'da iyi bir tedavi görmesi gerektiğini söylüyordu, çünkü sinirin tek nedeni karaciğerdi. Ama Ippolito onu Chianciano'ya göndermeyi düşünmeyecek kadar cimriydi, bir tek peynir konusunda cimrilik etmiyordu ve geceleri bile arkadaşlarına peynir ikram ediyordu. Bayan Maria hiçbir şey anlamamıştı ve Danilo'nun eve Concettina'yı rahatsız etmek, bir de peynir yemek için geldiğini sanıyordu. Emanule ile Ippolito Almanca konuşmaya başladıklarında da alınıyor, o oradayken kendisinin bilmediği bir dili konuşmalarının hiç de görgülü bir hareket olmadığını söylüyordu. Zaten hep faşistlerden söz eden babanın yokluğundan bu yana, faşistleri biraz unutmuştu bile: Bir an hatırlasa da, ona göre baba faşistlere bu kadar çok çatmakla olayı abartmıştı, çünkü sonuçta faşistler Afrika'yı almışlardı, ileride kahve de yetiştireceklerdi orada. Bayan Maria, banyo yapması için hep yeğenini eve çağırıyordu, sonra da oturma odasında sobanın yanında ısınması için biraz daha kalmasını istiyordu. Küçüklüğünde zatülcenp geçirmişti çünkü; daha sonra yeğenine okuması için Ippolito'nun kitaplarını getiriyordu, bu yolla kendini yetiştirecekti. Bayan Maria'yı bir sandalyeye çıkmış, yeğeni için kendi kitaplığında kitap ararken gördüğünde Ippolito'nun çok canı sıkılıyordu.

4

"Babamla annem döndüler," dedi Emanuele. Gerçekten de, karşıdaki evde büyük bir halı silkme faaliyetidir gidiyordu, bütün iskemleler bahçeye konmuş, pencereler ardına kadar açılmıştı ve evde elektrik süpürgesinin uğultusu duyuluyordu. Anne ile baba döndüler, ama Giuma dönmedi. Giuma İsviçre'de kolejdeydi.

Amalia da dönmemiş, Floransa'da bir hemşire okuluna gitmişti. Emanuele, ne olup bittiğini pek anlayamadığını söylüyordu, Franz aniden Menton'dan ayrılmış, bir daha da ortalarda görünmemişti, hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. O zaman, Amalia da bu hemşire okulu hikâyesini çıkarmıştı, Kızılhaç hemşiresi olmak, savaş çıkarsa, yaralıları tedavi etmek istiyordu. Menton'dan iğreniyordu, eve dönmek düşüncesinden de iğreniyordu, yalnızca bakacağı hastaları olsun istiyordu, o kadar. Bu arada evde de bakması gereken hastalar olacak, diyordu Emanuele, çünkü babaları mide ülserinden bir hayli çekiyordu, anneleri de bir tür sinir bunalımı geçiriyordu: Panjurları kapatılmış odasındaki yatakta bütün gün gözleri kapalı yatıyor, kimseyi görmek istemiyordu.

Emanuele de, İsviçre'deki kolejde iki yıl okumuştu, Giuma gibi, şimdi Giuma'nın okuduğu kolejde. Orada pek rahat etmemiş, hep eve geri dönmek için annesine yalvarmıştı: Orada bir an bile yalnız kalamıyordu, ne zaman odasında kitap okumaya dalsa, birileri gelip o aptal göllerde gezmek için onu çağırıyordu. Ama Giuma İsviçre'de çok mutlu olacak, diyordu Emanuele, çünkü Giuma densizin tekiydi, densizler de nerede olsa mutlu olurlardı.

Annesiyle babasının dönüşü, Emanuele'nin biraz canını sıkmıştı, çünkü babası geceleri yatmayıp, merdivenin başında onu bekliyordu ve geç vakte kadar nerede kaldığını soruyordu. Emanuele, bazı arkadaşlarıyla sınavlara hazırlandığını söylüyor, ama avazı çıktığı kadar bağırmak zorunda kalıyordu, çünkü baba her geçen gün biraz daha ağır işitiyor, cihaz da artık pek iyi çalışmıyordu. Gürültüleri duyunca anne de uyanıyor, odasından cılız bir sesle ne olup bittiğini soruyordu. Baba da, Emanuele'ye çok kızıyordu, çünkü böyle davranmakla anneyi uyandırmış oluyorlardı, her gece aynı dert. Emanuele, artık annesiyle babasına karşı sabrının tükendiğini, onu gerçekten yorduklarını, artık dayanamadığını söylüyordu. Danilo da, Emanuele'yle dalga geçmek için annesinden söz ederken "anneciğim" diyor ve bir çeşit miyavlama sesi çıkarıyordu. Danilo'nun pastanede kasiyerlik yapan annesi çok iriyarı bir kadındı, yuvarlak gözleri, bir çalı yığınını andıran beyaz saçları ile hep kasada oturur, örgü örerdi. Danilo, tokatın çok yararlı olduğu, yüz kaslarını güçlendirdiği düşüncesiyle annesinin onu tokat ata ata büyüttüğünü söylüyordu. Ama on dört yaşını doldurduktan sonra annesi onu rahat bırakmış, hatta artık onu eğitmekten yorulduğunu, şimdiden sonra kendi eğitimini kendisinin düşünmesi gerektiğini söylemişti. Halbuki babası onu hiç eğitmeye kalkışmamıştı, babasının evde sözü pek geçmezdi, bir sürü

meslek değiştirmişti, şimdi de kartpostal satmak için İtalya'yı dolaşıyordu. Danilo gece eve geç geldiğinde, annesi çamaşır yıkamak, ütü yapmak için yatmamış oluyor, ama Danilo'yla tek kelime konuşmuyordu, yalnızca çekmeceden oğlu için bir kenara ayırdığı birkaç sigarayı, "*Yıldız* marka üç sigarayı" çıkarıyordu. Annelerle babalar, diyordu Danilo, bizi eğitmeyi bitirdikleri an biz onları eğitmeye başlamalıyız, çünkü onları oldukları gibi bırakmak olacak iş değil.

Sonra Danilo birden ortadan yok oldu. Bütün bir hafta Danilo'nun yüzünü görmeden geçmişti ve Bayan Maria çok memnundu, nihayet şu nefret edilesi Danilo'yla ilişkinizi kestiniz mi, diye sordu Emanuele'ye. Ama Emanuele, Bayan Maria'yı hemen düş kırıklığına uğrattı: Danilo bazı işleri için Torino'ya gitmişti ve kısa süre sonra dönecekti.

Bir sabah Anna okula gitmek üzere giyinirken hızlı hızlı kapı çalındı. Kapıyı açmaya Anna gitti: Bayan Maria alışveriş etmek için dışarı çıkmıştı, Concettina ise daha uyuyordu. Anna'nın karşısında Danilo'nun kız kardeşlerinden biri duruyordu, şu on altı yaşında olan, Concettina'nın hoppa olduğuna inandığı kız. Kız Ippolito'yu sordu, ama Ippolito çıkmıştı. Bunun üzerine Concettina'yı sordu. Anna, Concettina'yı çağırmak için yukarı çıktı. Concettina derin bir uykuya dalmıştı, yorganın altından dağınık kâkülü görünüyordu. Onu uyandırmak hiç de kolay değildi, bir süre daha mızmızlanıp öteki yana dönmeyi sürdürdü. Sonunda uyandı. Danilo'nun kız kardeşinin geldiğini duyunca çok öfkelendi, titreyen ayaklarına terliklerini geçirdi, merdivenden inerken bir yandan da sabahlığının kuşağını bağlıyordu.

Danilo'nun kız kardeşi salonda oturmuş bekliyordu. Alnıyla şakaklarının üzerine dökülmüş, virgül biçiminde bir sürü kıvırcık saçı vardı, başına yana kaydırılmış bir kep takmıştı, kepin ipek ponponu omzuna kadar geliyordu.

Danilo'nun Torino istasyonunda tutuklandığını söylemeye gelmişti. Danilo yola çıkmadan önce, başına kötü bir şey gelirse ilk uyaracağı kişinin Ippolito olduğunu söylemişti ona. Ağır ağır konuşuyordu, son derece sakindi, konuşurken virgül biçimindeki buklelerini büküyor, ponponuyla oynuyordu. Concettina o kadar sarardı ki, bayılacak gibi oldu, bir yandan da titreyen elleriyle üzerindeki sabahlığı sıkıştırıyordu.

Danilo'nun kız kardeşi, sırtında bir aşağı bir yukarı hoplayan ponponuyla çekip gidince, Concettina Anna'ya o gün okulu bir yana bırakmasını, koşup Ippolito'yla Emanuele'yi aramasını söyledi.

Anna sokağa çıktı, pencereye Emanuele'ye seslendi, Emanuele pencereye çıktı. Ippolito'nun nerede olduğunu bilmiyordu, yataktan yeni kalkmıştı. Onu, her sabah gittiği kütüphanede arayabilirlerdi. Anna, Emanuele'ye hemen Concettina'ya gitmesini söyledi, Concettina'nın ona söyleyecekleri vardı. Sonra yüreği korku ve sevinçle çarparak şehirde koşmaya başladı, çünkü Danilo tutuklanmıştı, çünkü Ippolito'yu bulmak gerekiyordu, kendisi de ilk kez önemli, gizli ve tehlikeli bir olaya karışmıştı, ona ihtiyaçları olmuş, Concettina okula gitmesine izin vermemişti. Ippolito'yu kütüphanenin merdiveninde buldu. Ona alçak sesle Danilo'yu anlattı, Ippolito hızlı hızlı gözlerini kırpıp, dudaklarını ısırarak eli tırabzanda bir an hareketsiz kaldı. Sonra eve doğru yürüdü, öyle hızlı yürüyordu ki, Anna peşinden gitmekte güçlük çekiyordu.

Emanuele, hep birlikte bir şeyler yapmaları gerektiğini söyledi. Salonda topallayarak dolaşıyor, Concettina'yla Anna'ya, artık olanları gizlemenin anlamsız olduğunu, zaten onların da durumu anladığını, sözü uzatmadan anlatmak gerekirse, durumun şu olduğunu söylüyordu: Danilo tutuklanmıştı, çok geçmeden polis onları da tutuklamaya gelecekti, ortada yakılması gereken şeyler vardı ve acele etmek gerekiyordu.

Ippolito sobayı açmış, tıpkı babasının anı kitabına yaptığı gibi gazeteleri sobanın içine atıyordu. Ama bunlar o kadar çoktu ki, bir türlü bitmek bilmiyordu. Gazeteleri bitirdiklerini düşündükleri sırada, Ippolito piyanoyu kenara iterek oradan bir sürü kırmızı ve yeşil kapaklı küçük kitapçık çıkardı. Dışarıda kar yağmaya başlamıştı, kar yağdığı zamanlar soba tüterdi. Concettina'yla Anna, yakılacak şeyleri sobaya atmaya yardım ediyor, iyice yanmalarına özen gösteriyorlardı. Emanuele topallayarak bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, bir yandan kırmızı, terli yüzünü kuruluyor, bir yandan da Anna ile Concettina'ya polis geldiğinde neler söylemeleri gerektiğini açıklıyordu. Polise zavallı Danilo'nun eve Concettina'ya âşık olduğu için geldiğini, hakkında başka hiçbir şey bilmediklerini söyleyeceklerdi, ellerinden geldiğince, dans ve iyi giyinmek dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyen salak kızlar oldukları izlenimini uyandıracaklardı. Emanuele, kelebeklerin uçuşunu taklit edercesine parmağını havada sallayarak, "dans ve giyim" diyordu. Ippolito söylenenlere pek dikkat etmiyor, üstünde gömleği, dumandan yanan yaşlı gözlerle, sessizce, sobanın dışına taşan yalımları izliyordu ve yüzünde hiçbir düşünce, hiçbir şaşkınlık okunmuyordu, yüzünde yalnızca anı kitabının yakıldığı günkü sakin, yorgun ifade vardı.

Bayan Maria alışverişten döndüğünde artık yakılacak bir şey kalmamış, o da hiçbir şeyin farkına varmamıştı. Concettina Bayan Maria'ya, biraz soğuk almış gibi göründüğü için Anna'yı okula bırakmadığını söyledi: Anna da gırtlağını temizlemeye, öksürmeye çalışıyor, yuttuğu onca dumandan ötürü bunu yapmakta pek güçlük çekmiyordu. Sonra Giustino okuldan döndüğünde, Anna ona Danilo'yu anlatmaya koştu, ama Giustino Danilo'nun tutuklandığını biliyordu, çünkü bütün şehir bundan söz ediyordu. Zaten Giustino'ya yeni bir

şey anlatmak imkânsızdı, çünkü her zaman her şeyden haberi oluyordu, bunu nasıl becerdiğini de kimse bilmiyordu.

Polisi beklediler. O gün ve ertesi gün salonda oturup polisi beklediler. Ippolito, Emanuele'ye hep onlarda kalacağına, kendi evinde kalmasının daha iyi olacağını söyledi, çünkü polisler geldiğinde onları bir arada bulmaları pek iyi olmazdı. Ama Emanuele bu sinirli haliyle evde kalamayacağını söyledi, Ippolito'dan onunla kalmaya izin vermesini rica etti. Polisler geldiğinde, Concettina'ya, hatta Anna'ya çılgınlar gibi âşık olduğunu anlatabilirdi, çünkü polisler aşk hikâyelerinden hoşlanırdı. Anna, pencerede durmuş karın yağışını izliyordu, kar sanki hiç durmayacaktı, karla kaplı sokak da sessiz ve boştu, ortalıkta hiçbir polis görünmüyordu. Evin girişinde Danilo'nun eldivenleri kalmıştı, son gelişinde eldivenlerini orada unutmuştu. Girişten geçerken Anna eldivenlere bir göz atıyor, tuhaf bir duyguya kapılıyordu, Danilo çok uzaktaydı sanki, günün birinde bakılıp dokunulabilecek bir düş gibiydi. Ölüler gibi çok uzaktaydı sanki, aynı ölüler gibi onun da gördüğü, düşündüğü yeni şeyler hiçbir zaman bilinmeyecekti.

Anna, eldivenleri de yakmak gerekmez mi, diye sordu. Ama Emanuele bu sözlere katıla katıla güldü. Eldivenlerin üzerinde Danilo'nun adı yazmıyordu ya. Eldivenler Giustino'nun hoşuna gidiyordu, domuz derisi taklidi bu güzel eldivenleri, kendisine saklamak istiyordu. Ama Emanuele, Giustino'nun eldivenlere dokunmasını yasakladı. Eldivenleri, şu çalı yığınını andıran saçlarıyla kasanın arkasında oturan Danilo'nun annesine vermek gerekirdi. Emanuele, kadını beklemek için bir akşam pastanenin önüne gitti. Ona eldivenleri, bir de Danilo'ya göndermesi için para verdi, çünkü hapiste para gerekli olurdu, yoksa içerde yatanlara verip verecekleri tatsız tuzsuz bir çorbayla bir parça ekmekti o kadar. Danilo, Torino'daki *Yeni Cezaevi*'ndeydi, rahatı yerindeydi, başını

ağrıtan bir şey yoktu. Annesi de son derece sakindi. Emanuele şaşırmıştı, ama çocuğunun tutuklandığı gün kadın mutlaka kriz geçirmiş, çığlıklarıyla yeri göğü inletmiş olmalıydı.

Polisleri bekliyorlardı. Ama ortada polis falan yoktu ve polisin gelmemesine neredeyse üzülmüşlerdi. Emanuele, Ippolito'yla kendisini, gözetlemek için dışarıda bıraktıklarını söylüyordu. Çok tedbirli olmak gerekiyordu. Ippolito'nun bir aylığına Vişnelik'e gitmesine karar verdiler, Emanuele de Amalia'nın yanına gidecek, onun hemşirelik yapmayı öğrenip öğrenmediğini, Franz'ı unutup unutmadığını görecekti.

5

Ippolito Vişnelik'ten köpekle döndü. Eski sandıklarla ona bahçede bir köpek kulübesi yaptı. Bütün bir gün tahtaları kesip çaktı. Kulübe hazır olunca da yeşile boyadı. Ama köpek bir türlü içeri girmek istemedi. Belki de boya kokusundan hoşlanmıyordu. Bir süre çevreyi kokluyor, sonra çekip gidiyordu. Hep koltukları kemiriyordu, üstelik, Ippolito'nun onu her cuma küvette yıkamasına karşın her zaman pisti.

Karşıdaki evin köpeği ise artık yoktu, birine vermişlerdi, çünkü geceleri havlıyor, anneyi uyutmuyordu. Karşıdaki evde artık kimse masa tenisi oynamıyordu, masa yırtık ağıyla orada unutulmuş duruyordu, bahçede bir tek, şezlonga uzanmış güneşlenen yaşlı adam görülüyordu, karnının üzerinde de gazeteler oluyordu hep, bu yüzden her kalkışında gazeteler hışırdıyordu. Bir gün Franz yeniden ortaya çıktı. Artık sıcaklar geldiğinden beyazlar giymişti, üzerinde o günlerin modasına uygun koyu lacivert, örme bir bluz vardı, elinde de bir valiz ile tenis raketleri. Yaşlı adamın aptalca haykırmaları duyuldu, Franz ise adamın kulağına bir tenis turnuvasından geldiğini bağırıyordu.

Böylece Emanuele eve döndüğünde, karşısında Franz'ı buldu, hatta ilk gördüğü kişi Franz oldu. Sonradan Concettina'ya, içinden yeniden trene binip geri dönmeyi geçirdiğini anlattı, çünkü Franz'ın yüzünü görmeye katlanamıyordu. Ayrıca, onun, kendisi ile Ippolito'yu gözetlemesi için faşistlerce tutulmuş bir casus olduğu düşüncesindeydi. Sonra, bu paraları nereden kazandığını da anlayamıyordu, çünkü hiçbir şey yapmıyor, gene de her zaman şık giyiniyordu. Emanuele, Floransa'da Amalia'yla birlikte olmuş, sonra onunla Roma'ya, Napoli'ye gitmişti, çünkü Amalia'yı çok çökmüş bulmuş, hemşire okulunu ekip, bir geziye çıkmayı önermişti ona. Bu geziyi yeniden düşünürken hızlı hızlı kafasını kaşıyordu, hiç eğlenceli bir gezi olmamış, Vatikan müzelerinde Amalia'yı peşinden sürüklemişti, ona kilisede Raphael'in yaptığı bölümleri gösteriyor, sonra birlikte yemek yemeye gidiyorlardı, Amalia bir katı yumurta istiyor, gözyaşları yumurtanın üzerine dökülüyordu. Şu Franz denen çocuk için ağlıyordu. Emanuele, Franz'ın ona hiç mi hiç önem vermediğini anlatmaya çalışıyordu. Oysa Amalia, Franz'ın kendisine önem verdiğini, Franz'ın kendisine önem verdiğini anladığını söylüyordu. Ama söylemediği bir şey, korkunç bir şey vardı, elleriyle yüzünü örtüyor, hıçkırmaya başlıyordu. Emanuele bu şeyin, Amalia'nın Menton'da ortaya çıkardığı, Franz'ın da onun yüzünden ertesi gün oradan ayrıldığı şeyin ne olduğunu hiç de merak etmediğini söylüyordu. Omuz silkiyor, yüzü kızarıyor, ofluyordu. Sonra Amalia'nın hemşirelik yapmaktan hiç hoşlanmadığı, okulu bırakmak istediği, ne yapmak istediğini kendisinin de bilmediği çıkmıştı ortaya. Sanat tarihi okumak istiyordu. İyi de, Vatikan müzelerinde hiçbir şeye bakmadan geçip gittin, diyordu Emanuele. Raphael'in eserleri orada dururken, o tutup ağlamıştı. Emanuele, onu Roma'da bir pansiyona bırakmıştı, eve dönmek istemiyordu,

hele şimdi Franz evdeyken dönmemesi daha iyiydi. Emanuele'nin morali çok bozulmuştu, bir yanda hapisteki Danilo, bir yanda ne yapacağını bilemediği kız kardeşiyle mide ülseri olan babası, öte yanda da verilmesi gereken bir sürü sınavı vardı. Politika da hayal olmuştu artık, kendisini gözetlemesi için tuttukları şu Franz evlerindeyken artık ciddi hiçbir şey yapmanın imkânı yoktu. Ama Ippolito başını sallıyor, büyük bir olasılıkla Franz'ın casus olmadığını söylüyordu. Zavallı hıyarın tekiydi, o kadar. Tek becerebildiği de tenis turnuvalarını kazanmaktı.

Emanuele, evine yalnızca yemek yemek ve uyumak için gidiyor, elinde çalışması gereken metinler olduğu halde, bütün günü Ippolito ile terasta geçiriyordu. Ama canı hiç çalışmak istemiyor, köpeğe yiyecek hazırlamak için verdiği aralar dışında sürekli çalıştığı için Ippolito'ya sinir oluyordu. Köpeği dolaştırmaya çıkardığında ya da ona yiyecek verdiğinde ihtiyar bir kadına benzediğini söylüyordu. Ippolito'ya birden bir ihtiyar kadın havası geldiğini söylüyordu.

Arada bir, Danilo'dan haber vermek için, Danilo'nun kız kardeşi geliyordu. Artık ponponu yoktu. Püsküllü bir şapka takıyordu, şapkanın üzerinde dik duran, kumaştan küçük çiçek demetleri vardı. Artık ponponu olmadığından, belki de sallayacak bir şeyin eksikliğini hissediyor, başını ve omzunu bir aşağı bir yukarı sallıyordu. Danilo rahat ve sakindi, aleyhinde hiçbir şey bulamamışlardı. Birkaç gün boyunca Torino'da birlikte olduğu kişiler yüzünden tutuklanmıştı, şimdi hepsi içerde olan üç-dört kişilik bir gruptu bu. Davaları Özel Mahkeme'de görülecekti. Danilo büyük bir olasılıkla davaya çıkmayacak, daha önce salıverilecekti. İşin tek kötü yanı, aylardır ara verdiği için derslerinden geri kalacak olmasıydı. Danilo, muhasebe ve maliye okuyor, ama bu konulardan hiç hoşlanmadığını söylüyordu, ona kalsa başka bir şey yapardı,

artık kim bilir ne yapardı. Hapiste Almanca öğrenmeye başlamıştı. Annesine Almancayı iyice okuyup konuşuncaya dek kendisini hapisten çıkarmalarını istemediğini yazıyordu, aptalca mektuplar yazıyor, annesini kızdırıyordu. Danilo'nun kız kardeşi geldiğinde, Ippolito sanki Danilo'yla ilgili haberler kendisini hiç ilgilendirmiyormuş gibi, derslerini çalışmak üzere terasta kalıyor, kızı karşılama işini Emanuele'yle Concettina'ya bırakıyordu. Sonra Emanuele ile Concettina terasa gelip Danilo'yla ilgili haberleri verdiklerinde pek dinler görünmüyordu. O zaman Emanuele, Ippolito'ya bağırıyor, onun soğuk biri olup çıktığını söylüyordu. Ippolito yalnızca çarpık bir gülümsemeyle karşılık veriyor, elinde kitap terasta bir aşağı bir yukarı dolaşmasını sürdürüyordu. Emanuele, gerçekten de Ippolito'nun sinirine dokunduğunu söylüyordu, ama Concettina sinirine dokunmuyordu, Concettina çok cana yakın bir kızdı, onun elini tutuyor, sonra avcunu öpüyordu. Ona zayıfladığını, geceleri sınavlara çalışmak için uykusuz kaldığından koyu halkaların çevrelediği gözleriyle daha da güzelleştiğini söylüyordu. Concettina, bütün yavuklularını atlatmış, yalnızca ders çalışmayı düşünüyordu, belki başka bir şey de düşünüyordur, diyordu Emanuele, belki hapisteki Danilo'yu düşünüyordur, belki ona biraz âşık olmuştur. Concettina bu sözlere kızıyor, elini Emanuele'nin ellerinden kurtararak terastan kaçıp gidiyordu. Emanuele gülüyor, artık Concettina'nın, Danilo'ya yaptığı kabalıklardan, onu soğukta kapının önünde beklettiği uzun saatlerden pişmanlık duyduğuna hiç kuşkusu olmadığını söylüyordu. "Kadınlar bizi sevsin diye hapse girmemiz gerekiyor," diyordu Emanuele, "yoksa bir şey olduğu yok."

Havalar çok sıcaktı, anne Franz'la şehrin yakınındaki bir göle yüzmeye gidiyordu, çünkü artık sinir bunalımını atlatmıştı, sağlığı yerindeydi, kendisine bir sürü çiçekli elbiseyle

bir hasır şapka da almıştı. Anneyle Franz sabahları erkenden kalkıyor, arabayı alıp göle yüzmeye gidiyorlardı, öğleden sonra saat üçe kadar da eve dönmüyorlardı. Emanuele, onlar eve dönene kadar çok düşünceli oluyordu, çünkü Franz arabayı deli gibi sürüyor, hızlı gitmezse araba sürmekten zevk almadığını söylüyordu. Bu arada bütün şehir anneyle Franz hakkında bir şeyler konuşuyordu, ama Emanuele bunu bilmiyor ya da bilmezlikten geliyordu. Oysa Bayan Maria konuşulanları biliyordu ve Emanuele olmadığı zamanlar, utanmadan birlikte dolaşan bu iki kişiden söz ediyordu, sonra pencereden bahçede oturan yaşlı adama bakıp ona acıyordu: zavallı, boynuzlu yaşlı adam. Ama yaşlı adam yazın ortasında bile karnının üstüne koyulmuş gazetelerle şezlongunda sallanıyordu, çünkü hep hava cereyanından korkuyordu, bu arada birlikte giden anne ile Franz'a el sallıyordu. Boynuzdan rahatsız olmuşa benzemiyordu, belki zavallı yaşlı adam ona yavaş yavaş alışmış, boynuzu taşımaktan çekinmez olmuştu. Oysa mide ülserinden rahatsız oluyordu, şehirde yakında ölebileceğinden söz ediliyordu, nitekim öldü de. Emanuele, Franz'la gölde yüzmekte olan annesini çağırmaya koştu.

Yaşlı adamın cenaze törenine çok sayıda kişi katıldı, cenazeye gelenler şehirde kıvrılan bir yılan gibi uzun bir kuyruk oluşturmuşlardı. Cenazeye bir sürü çelenk gönderilmişti, arabacı beyaz bir peruk ve bir şapka takmış, atlara siyah başlıklar takılmıştı. İlk sırada, yüzünde siyah bir tül, Emanuele'nin koluna girmiş olan anne, telgrafla çağrılıp gelen Amalia ile Giuma, daha sonra kruvaze takım elbisesi, gri eldivenleri ve yüzünde üzgün, ciddi bir havayla Franz vardı. Arkadan bütün sabun fabrikası çalışanları geliyordu, aralarında çalı yığını saçlarına taktığı bağa tarağıyla Danilo'nun annesi de görünüyordu, çünkü Danilo'nun annesi, Danilo ile Emanuele hikâyesi yüzünden pastanedeki işinden atılmış, sabun

fabrikasında işe girmişti. Mezarlıkta, yaşlı adam ve başlangıçta bir hiç iken onun çabalarıyla gitgide büyük ve önemli bir yer durumuna gelen sabun fabrikası hakkında uzun bir konuşma yapıldı. Anna ile Concettina müthiş sıkılmışlardı, üstelik korkunç bir sıcak vardı. Anna tam önünde duran Giuma'ya bakıyordu. Giuma artık uzun pantolon giyiyordu, sert, iri, hemen hemen erkeksi bir yüzü vardı, ama saçlarını her zamanki hareketle geriye atıyordu. Anna, Giuma'yı yalnızca o gün cenazede gördü ve aralarında hiçbir konuşma geçmedi, Giuma cenazeden kısa bir süre sonra koleje döndü.

Kutsal Kitap'ın okunmaya başlanmasından hemen sonra, çok acelesi varmış gibi Amalia da ayrıldı. Kursu bitirmek üzere hemşire okuluna döndüğünü söylemişti Emanuele'ye, ama belki de doğruyu söylemiyordu, kim bilir nereye gidiyordu. Amalia ile anne hemen hiç konuşmamışlar, Amalia hep odasında kalmıştı, anne de hemen hiç odasından çıkmamıştı. Franz'a gelince, o üzgün bir yüzle evde dolanıp duruyor, kendisine pek yüz vermeyen Emanuele ile çene çalmaya çalışıyordu. Kutsal Kitap'ın okunması uzun, sıkıcı bir tören oldu, albay amcayla noter de aralarında olmak üzere herkes masanın çevresinde oturmuştu. Albay amca, yaşlı adamın kardeşiydi, yaşlı adam vasiyetinde onu Giuma'nın vasisi tayin etmişti, çünkü Giuma henüz reşit olmamıştı. Bu arada vasiyetin okunmasıyla hiçbir ilgisi olmayan Franz yandaki odada bekliyor, duvar kâğıtçısının ya da badanacının geldiği ya da yemeğin hazır olduğu gibi saçma şeylerden söz etmek için ara sıra başını odaya sokuyordu, albay amca da ona kötü kötü bakıyordu. Vasiyetnameye göre, ölenin mal varlığının kullanım hakkı anneye bırakılıyor, fabrikanın hisseleri ise Amalia, Giuma ve Emanuele arasında eşit biçimde bölüştürülüyordu. Anne vasiyetnameyi duyunca kıpkırmızı oldu ve kullanım

hakkının ne demek olduğunu sordu, ama amca susmasını, bu konuyu kendisine daha sonra açıklayacağını söyledi.

Amalia'nın gitmesinden birkaç gün sonra Franz da bazı borsa işlerini halletmek üzere gitmesi gerektiğini söyledi. Böylece Emanuele ile anne yalnız kaldılar. Öğle ve akşam yemeklerinde o uzun sofrada yalnız ikisi oluyordu, yemekten sonra anne divana uzanıp ayakkabılarını çıkarıyor, Amalia'nın ona ne kadar kötü davrandığını, halbuki kendisinin Amalia'ya hiç kötülük etmediğini, Amalia'nın ona neden böyle karşı olduğunu anlayamadığını söylüyordu. Sonra kullanım hakkını, kullanımın az mı çok mu bir şey olduğunu soruyordu, arada bir de olsa gene bir elbise yaptırabilecek miydi kendisine, Emanuele onu öpüyor, istediği bütün elbiseleri yaptırabileceğini söylüyordu. Anne, Emanuele'nin kendisine karşı her zaman iyi davrandığını, bunun onu Amalia'nın kabalıklarıyla Giuma'nın ilgisiz tutumuna karşı teselli ettiğini söylüyordu, Giuma ne kadar soğuk ve yüksekten bakar olmuştu. Emanuele biraz dışarı çıkmayı öneriyor, arabayı alıp şehre gidiyorlardı, ama gölün yanından geçerlerken anne gölü hiç görmek istemediğini, bir daha o gölde hiç yüzmeyeceğini söylüyordu, çünkü göl ona kendisi orada yüzüp eğlenirken babanın öldüğü günü hatırlatıyordu. Emanuele arabayı daha hızlı sürüyor, o artık gölün görünmediğini söyleyinceye dek, anne gözlerini kapalı tutuyordu. Anne, babanın tam da o sabah öleceğini hayatta aklına getirmediğini söylüyordu. Göle gitmişti, çünkü bir bebek gibi pembe yüzü, sessiz haliyle babanın çok iyi olduğunu sanmıştı. Sonra babanın iyi bir heykeltıraşa güzel bir bronz heykelini yaptırıp, sabun fabrikasının avlusuna koymaları gerektiğini söyledi.

Emanuele, anneyi bırakabildiği zamanlar, Ippolito'yla ders çalışmak için terasa dönüyor, Ippolito da ona artık bir patron olduğunu, parasız arkadaşlarını küçümsediğini

söylüyordu. Emanuele'ye terastan fabrikayı gösteriyordu, ama Emanuele elleriyle yüzünü kapatıyor, bakmak istemiyordu. Mezun olduktan sonra fabrikada çalışacaktı, çünkü bu konuda babasına söz vermişti, ama orada çalışmayı hiç istemiyordu. Tanrı biliyordu ya, neler vermezdi başka bir yerde çalışmak için, sabun onu hiç ilgilendirmiyordu, kendisine bir parça sabun gösterecek herhangi birinin suratını dağıtabilirdi büyük bir zevkle.

Sınavlar Giustino dışında herkes için iyi geçti, Giustino her zamanki gibi ekim ayındaki bütünlemelere kalmıştı. Sınavlardan sonra Ippolito Vişnelik'e gitmek için neyi beklediklerini sormaya başladı, ama kimse Vişnelik'e gitmek istemiyordu, ona yalnız başına gitmesini öneriyorlar, ama Ippolito bir türlü yalnız gitmeye karar veremiyordu. Bayan Maria kız kardeşinin onu Cenova'ya davet etmesini umuyordu, Anna ile Giustino da Cenzo Rena'nın onları şato benzeri evine çağıracak her zamanki davetini bekliyorlardı. Şimdi gitmelerini engelleyecek babaları olmadığından belki kabul edebilirlerdi de, ama Cenzo Rena Hollanda'daydı ve çocuklara oradan yazdı. Hiç kimseden hiçbir davet gelmeyince Vişnelik'e hareket ettiler, yoksa Ippolito rahat vermeyecekti. Ama Concettina şehirde kalma konusunda ısrar etti, çünkü tezini hazırlaması, kütüphanedeki kitaplardan yararlanması gerekiyordu. Racine üzerine bir tez hazırlıyordu, ama şimdiye kadar sadece üç sayfa yazmış, Ippolito da bu üç sayfayı okumuş, aptalca bulmuştu. Emanuele annesini Menton'a götürmek zorundaydı, ama annesini yerleştirir yerleştirmez Vişnelik'e geleceğine söz verdi. Bayan Maria ise, Menton'da villası varken Vişnelik'e geleceğine göre aptal değil mi bu çocuk diyordu, Vişnelik'te su bile yoktu, bir kova su için bahçede bir saat su pompalamak gerekiyordu.

6

Emanuele, Vişnelik'e temmuzun başında geldi. Böylece Ippolito, kırlarda dolaşmak için artık yalnız değildi, yanında patikalardan topallayarak koşuşturan, yüzü güneşten kızarmış, heyecanlı heyecanlı tartışan Emanuele de vardı. Giustino, düzenbazların kız ve erkek çocuklarıyla köyün meydanında oluyordu; akşamları da, yaprakların arasından sallanan kâğıt lambalarıyla açık hava dans alanına dans etmeye gidiyordu. Şimdi babanın bir zamanlar izin vermediği bir sürü şey yapıyorlardı. Anna, ırmağın sakin bir noktasında yüzüyor, Bayan Maria da kıyıda güneşleniyordu. Yanlarında çocukları, örgüleri ve ikindi yiyecekleriyle düzenbazların karıları da oluyor, Bayan Maria sonunda onlarla sohbet edebiliyordu.

Bir akşam çardakta yemek yerlerken, kapılarının önünde bir araba durdu. Arabanın kapısının kapandığını, bahçe kapısının gıcırdayarak açıldığını duydular, bu saatte kimin geldiğini anlayamıyorlardı, aşağıda yolun orada, üzerinde uzun yağmurluğu, darmadağınık saçlarıyla bir adam gördüler. Emanuele kalkarak sofranın çevresinde sinirli sinirli topallamaya başladı. Ama gelen polis değildi. Cenzo Rena'ydı ve hepsini teker teker kucakladı.

İşte en sonunda dünyanın dört bir yanından çikolatalar, kartlar gönderen Cenzo Rena'yı görüyorlardı. Onu hep daha yaşlı, babaları gibi yaşlı biri olarak düşünmüşlerdi, oysa hiç de yaşlı gibi durmuyordu, saç ve bıyığında birkaç nokta ağarmıştı o kadar. Bayan Maria çocuklara hep Cenzo Rena'nın çok zengin olduğunu söylemişti, şimdi ona yemek hazırlarken de aynı şeyden söz ediyor, bununla övünüyordu. Bir yandan da, herkesin Menton'dan ve Hollanda'dan kalkıp Vişnelik'e gelmeyi kafalarına koymuş olmalarına lanet ediyordu, zaten yapacak onca işi varken, herkes gelip bu küçücük yere tıkılıyordu.

Cenzo Rena, öylesine bakıldığında pek zengin izlenimi uyandırmıyordu. Geceliği andıran upuzun bir yağmurluğu vardı, içine de gene uzun, rengi gitmiş, kirli bir kazak giymişti. İplerle bağlanmış kocaman valizler getirmişti, valizleri çıkarmak için arabaya koştu. Büyük bir gayretle ipleri çözmeye koyuldu, sonra valizden gelişigüzel pantolonlar, iç çamaşırları çıkardı. Anna ile Giustino durmuş bakıyorlar, bir iki hediye çıkar diye bekliyorlardı. Ama pantolonların altından, Cenzo Rena kendi çektiği birkaç Hollanda fotoğrafı çıkardı, fotoğraflardan büyük bir hevesle söz ediyordu, ama aslında pek net değillerdi, hepsi titrek çıkmıştı, Cenzo Rena bunları yağmurda çektiğini açıkladı. Sonra birden elini alnına vurup, hediye getirmeyi unuttuğu için özür diledi, kafasında onlara getireceği yüzlerce şey vardı, ama hepsini unutmuştu. Pantolonların altından bir kutu lakerda çıkardı, hepsi lakerdadan tattılar, geç vakte kadar çardakta oturdular, çünkü Cenzo Rena yemek yiyor, içki ve sigara içiyor, sanki hiç uykusu yokmuş gibi görünüyordu.

Eve girdiklerinde, Cenzo Rena gözleri yaşlarla dolu olarak, bir an merdivenin başında durdu ve sanki babanın elinde tekgözlüğü, üzerinde beyaz pazen pantolonu ile bu merdivenden indiğini görür gibi olduğunu söyledi. "Bir işe yara, tembel

tembel oturduğuna bakılırsa," dediği zamanlardaki gür sesini de duyar gibi oluyordu. Cenzo Rena, biraz da saçlarını dağıtarak Ippolito'nun başını okşamaya koyuldu, sonra ona tıpkı babasının gençliğine benzediğini söyledi. Ama Ippolito öylece katı, hareketsiz durdu, biri ona yumuşak davrandığında olduğu gibi gözlerini yere dikmiş, kaşlarını çatmıştı.

Cenzo Rena, daha bir süre Vişnelik'te kaldı. Sabahları banyo yapmak istiyordu, kirliydi ama sık sık banyo yapardı, Vişnelik'te banyo olmadığını hatırladığından yanında lastik bir hortum getirdiğini söyledi. Bu yüzden Bayan Maria su pompalamak üzere avluya gitmek, elinde kovalarla merdivenden bir aşağı bir yukarı koşturmak zorunda kalıyordu, bu da bir işe yaramıyordu, çünkü Cenzo Rena odayı su içinde bıraktığı gibi, her zamankinden daha kirli çıkıyordu banyodan, üstü başı her zamankinden daha dağınık oluyordu. Cenzo Rena uzun boylu, iriyarıydı, yüzünde de saç, sakal, kaş, bıyık hepsi birbirine karışmıştı, bir de bağa çerçeveli gözlüğü vardı. Öteki erkekler gibi kravatlı ceketli giyinmekten hoşlanmıyor, üzerinde hep uzun gömlekler, kazaklar, tuhaf şeyler oluyordu. Ayağına da doğru düzgün ayakkabılar değil, terlik, kaloş, sandalet gibi tuhaf şeyler giyiyordu. Yanında bir sürü şişe konyak, bir sürü kutu lakerda getirmişti. Yemekten sonra meyvesini bitirir bitirmez, bu lakerda kutularından birini açıp kaşık kaşık midesine indiriyordu. Bayan Maria ise alınıyor, yaptığım yemek yeterince bol, yeterince iyi değil miydi, diye düşünüyordu. Cenzo Rena sabah kalkar kalkmaz sigara ve içki içmeye, lakerda yemeye koyuluyordu. Bir de acele acele bir sürü mektup yazıyordu. Bir keresinde bir şişe mürekkebi halının üzerine devirmişti, Bayan Maria süt ve ekmek içiyle lekeyi ovmaktan nefes nefese kaldı, leke çıkmazsa, güzel bir halı geri gelmemek üzere elden gitmiş olacaktı. Bayan Maria halıyı ovmaya uğraşırken Cenzo Rena onu izliyor ve halıdaki

lekenin Lady Macbeth'in lekesi gibi olduğunu, Arabistan'ın bütün güzel kokularının onu çıkarmaya yetmeyeceğini söylüyordu. Ama halıya Ippolito'nun da canı sıkılmıştı, bir şey söylememişti, ama canının sıkıldığı belli oluyordu. Cenzo Rena arada bir sofrada var gücüyle Ippolito'nun omzuna vuruyordu, öylesine güçlü vuruyordu ki, Ippolito yerinden sıçrıyordu, sonra onu teselli ediyor, ona çok güzel yeni bir halı, bir İzmir halısı göndereceğini söylüyordu. Ama sonra olumsuz anlamda başını sallıyor, Ippolito'nun fiziksel olarak babasına çok benzese de, karakterinin çok değişik olduğunu, çünkü Ippolito'nun yaşındayken babanın, evdeki bütün halılarla bütün koltuklara kibrit çakmaya hazır olduğunu söylüyordu.

Cenzo Rena, sık sık Ippolito ve Emanuele ile kırlarda dolaşıyor, onlarla ava çıkıyordu, ama Ippolito'nun nasıl pusuya yatılması, nasıl nişan alınması gerektiğinden hiç haberi olmadığını, zaten hemen hiçbir şey yakalayamadığını söylüyordu. Kaldı ki, Ippolito'nun köpeğiyle ava çıkmak imkânsızdı. Eve döndüklerinde Cenzo Rena yorgun ve canı sıkkın oluyordu, çardağın altına oturmak için kendini atıyor, sonra olumsuz anlamda başını sallıyordu. Uzun uzun başını sallıyor, Ippolito ile Emanuele'nin tam anlamıyla beceriksiz olduklarını, kim bilir kendilerini ne sandıklarını, ama daha kuşlara ateş etmeyi bile beceremediklerini söylüyordu. İki küçük taşra entelektüeli, işte bu tam onları tanımlayan sözdü, yani yeryüzünde var olabilecek en üzücü, en yaramaz şey. Hayatlarında hiçbir şey görmemişlerdi, Cenzo Rena ise Amerika'da, İstanbul'da, Londra'da bulunmuştu ve Meksika ya da Londra'dan bakıldığında İtalya'nın neye benzediğini biliyordu: İtalya bir pireydi, Mussolini de pire pisliği. Ama Emanuele ile Ippolito İtalya'yı bile tanımıyorlardı, kendi küçük şehirlerinden başka bir yer görmemişlerdi, bütün İtalya'yı da kendi küçük şehirleri gibi sanıyorlardı, bir öğretmenler, muhasebeciler İtalya'sı,

arada da birkaç işçi, ama işçilerle muhasebeciler de imgelemlerinde öğretmenleşiyorlardı biraz. Ve İtalya'da köylüler ile rahiplerin de olduğunu unutmuşlardı, hatta iyi düşünüldüğünde bir tek köylüler ile rahipler vardı, çünkü işin aslına bakılırsa öğretmenlerle işçiler de köylü ya da rahipten başka bir şey değildi. İtalya'da Güney de var, diye bağırıyordu Cenzo Rena, her Güney deyişinde iskemleden sıçrıyor, eliyle masaya vurarak kollarını açıyordu. Onlar ise Güney'in ne olduğunu, yalnızca bir parça yiyecekleri olan Güney'in köylülerinin ne olduğunu bilmiyorlardı. Emanuele, çimende bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, ara sıra terini kuruluyordu, birden başını çeviriyor, karşılık vermek istiyormuş gibi nefes veriyor, ama cevap vermiyordu. Dizlerinin arasında köpekle karşıdaki iskemleye oturmuş olan Ippolito da, köpeğin kulaklarını okşarken, küçük, iğreti bir gülümseme dışında karşılık vermiyordu. Ama zaten hepsi laf kalabalığı, diye sözünü sürdürüyordu Cenzo Rena, çünkü çok geçmeden savaş gelecekti, boğucu gazları, uçaklardan atılan kolera basilleriyle bir savaş. Ve böylece yeryüzünde kimse kalmayacaktı.

Sonra Cenzo Rena birden Vişnelik'teki köylüyü keşfetti. Güneyli bir köylü değildi, ama gene de Cenzo Rena adamdan hoşlanıyordu. Bu, bakla yiyen bir köylü değildi, tavuk, tavşan yiyen, domuz yağı ile tatlandırılmış kap kap çorbalar içen bir köylüydü, üstelik çorbaları Bayan Maria'nın kireç rengi çorbalarından çok daha iyiydi. Her neyse köylüydü ya, Cenzo Rena ondan hoşlanıyordu ve adama sigaralarından ikram ediyor, köylü de Cenzo Rena'ya salamla ekmek veriyordu. Avluda oturup birlikte saatlerce vakit geçiriyorlardı, köylü Cenzo Rena'ya hep kuşkucu ve kasıntı Ippolito'dan söz ediyordu. Köylü onun doğumunu görmüş, küçükken onu at arabasıyla dolaştırmıştı, şimdi Ippolito'nun kendisine böyle kötü davranması gücüne gidiyordu. Hasattan hiç hoşnut kalmaz, ürünü

hep çok az bulurdu, köyün koşullarından haberi yoktu, ama her şeyi biliyormuş gibi davranıyordu. Cenzo Rena köylüyü dinliyor, Ippolito'nun hakkında böyle kötü konuşulmasından çok hoşlanıyormuş gibi duruyordu. Ippolito ile Emanuele avdan döndüklerinde yanlarına koşup onlarla konuşmaktansa, köylü ile konuşmaktan çok daha fazla zevk aldığını söylüyordu, çünkü köylünün aklı onlarınki gibi bir karış havada değildi. Sonra Ippolito'ya, bir köylüye böyle karşı olmanın hiç de akıllıca olmadığını söylüyordu. Çalmasına çalıyordu buğdaydan, ama Ippolito şehirde oturup, içinde köylülerin yer almadığı İtalya'sını düşünürken, neden köylü bütün yılını verdiği üründen birazını alıkoymasındı. Kaldı ki, dünyanın kötülük üzerine kurulduğunu, ancak çalmakla, birbirinin üstündeki gömleği parçalamakla yaşanabildiğini bildiği için çalıyordu, tabii er geç bu işten vazgeçmek gerekirdi ama kolay değildi, hem neden bu iş ille de Ippolito'nun köylüsü ile başlayacaktı ki. Emanuele, Cenzo Rena'nın söyledikleri için, bilinen şeyler diye mırıldanıyordu. Bilinen şeyler, diye bağırıyordu Cenzo Rena, tabii ki bilinen şeylerdi bunlar, ama doğru iseler, bu bilinen şeyleri neden yinelemesindi, işte bak şunlara, ne hale gelmişlerdi, bilinen şeyleri söylemek utanç ve korkusundan kendilerini ipe sapa gelmez hayallere kaptırmış, önemsiz kuruntular içinde boğulup gitmişlerdi. Yavaş yavaş iki yaşlı bebek, iki yaşlı bilgiç bebek olup çıkmışlardı. Tıpkı bebeklerin yaptığı gibi, çevrelerinde tam bir hayal dünyası yaratmışlardı kendilerine, ama bu içinde sevinç, umut olmayan bir düştü, öğretmenlerinki gibi kısır bir düş. Kadınlara bakmıyorlardı, bakmıyorlardı kadınlara, tarlalardan bir sürü kadın geçiyor, onlarsa kendilerini o öğretmenler düşüne kaptırmış, kadınlara bakmıyorlardı. Cenzo Rena, Giustino'yu çağırıyor, onun omzuna vurup saçlarını karıştırıyordu, Giustino'nun akıllı, sağlıklı bir çocuk olduğunu söylüyordu. Sonra Giustino'dan

kendisini de köye, düzenbazların kızlarıyla dans etmeye götürmesini rica ediyordu, çünkü köydeki kızları çok cana yakın buluyordu.

Böylece Ippolito ona eziyet etmekten zevk alan birini daha bulmuştu, sanki başkalarının ona eziyet etmesi yazgısıymış gibi geliyordu Ippolito'ya. Cenzo Rena ona çok yakışıklı olduğunu söylüyordu, ama bunu bile onu kızdırmak için söylüyordu. "Yazık, böylesine yakışıklı bir çocuk, bakın nasıl da yakışıklı, birçok kadını kendine âşık edebilirdi, ama kadınlarla ilgilendiği yok ki. Tek ilgilendiği halılar, buğday, kendi ipe sapa gelmez düşünceleri, ama kadınlara bakmak bile istemiyor, kadınlar geçerken öbür yana çeviriyor başını," diyordu. Giustino ile Anna, Ippolito'ya bakıyor, onun yakışıklılığının ilk kez farkına varıyorlardı. Eski püskü ceketini isteksizce omzuna atmış, ayağında partal çizmeleri, köpeğin kulaklarını okşayan uzun zarif elleri, yer yer sarı çizgiler görülen kıvırcık saçları, başkaları ona eziyet ettiğinde yüzünde beliren o gülümsemenin çarpıttığı ağzıyla çardağın altında oturuyordu. Daha sonraları Anna ile Giustino onu hep böyle, o yaz Vişnelik'te gördükleri haliyle hatırladılar: Cenzo Rena söyleyince yakışıklılığını fark ettikleri o yazdaki haliyle.

Cenzo Rena hoşuna gittiği için uzun süre Vişnelik'te kaldı. Düzenbazların kızlarından hoşlanıyor, onları arabası ile gezmeye götürüyordu. Anna ve Giustino ile birlikte ırmakta yüzmek, sonra Anna ile Giustino onu yapraklı bir dalla serinletirken kıyıda güneşe karşı uzanmak hoşuna gidiyordu. Köpekten de hoşlanıyordu, onu ıslıkla çağırıp yanında ırmağa götürüyordu: biraz da bu yüzden ava gidemeyen Ippolito'yu kızdırmak için. Cenzo Rena, zaten ava gitmenin köpek için eziyet olduğunu, asla bir av köpeği olmadığı için tüfek seslerinden ürktüğünü, halbuki sıcaktan bunalan hayvana ırmağa girmenin iyi geldiğini söylüyordu. Yüzmesi bittikten sonra,

köyün meydanında nar suyu içmek üzere Anna ile Giustino'yu ardından sürüklüyor, sonra birlikte dükkânları dolaşıyorlar, Cenzo Rena bu küçük köyde satın alınabilecek ne varsa hepsini satın alıyordu: şişe açacağı, peynir, hasır şapkalar, bir de iç çamaşırı yapmak için metrelerce kumaş. O ortalarda dolaştığından beri, köy değişmiş gibiydi. Sanki artık o sinek ve toz içindeki sıkıcı köy değildi, her dükkânında satın alınacak eğlendirici bir şeyler bulunan tuhaf, eğlendirici bir yer olup çıkmıştı. Giustino, ara sıra yumuşak bir sesle, belki de eve dönüp ders çalışmam gerek, diyordu. Ama Cenzo Rena çalışmamasını, çalışmanın yararsız olduğunu söylüyordu, İtalya'daki okullar kötü kurulmuştu ve öğrencilere hayatlarında hiçbir işlerine yaramayacak birtakım şeyler öğretiyorlardı. Ona okulda öğrettiklerinin hepsini unutmuştu, sıfatların üstünlük derecesi, sıfatların üstünlük derecesini düşündüğünde hiçbir şey gelmiyordu aklına, bundan da korkuyordu. Ama gemi satımı için pazarlık etmesi gerektiğinde, Londra'da ya da İstanbul'da kimse ona sıfatların üstünlük derecesini sormuyordu. Uzun gezilere çıkmasını sağlayan bir iş bulmuştu, sonra Güney'in küçük bir köyündeki evine dönüyor, orada köylülerle oturup onları dinliyordu, çünkü köylüler kadar dinlemeye değer kimse olamazdı. Giustinò ile Anna, bir süre onun evine gelmeliydiler, kurduğu yer bir evdi, bir şato değil, kuleleri de yoktu, babaları bu kule olayını kim bilir nereden bulup çıkarmıştı. Köyde evine şato 'diyorlardı, çünkü eve yıllardır şato demişlerdi. Ev, annesiyle babasının eviydi, kendisi biraz çekidüzen vermişti o kadar. Evin kuleleri yoktu, yalnız uzaktan belki kule izlenimini veren bir terası vardı, ama yalnızca küçük bir terastı, yıldızlara bakmak için terasa bir de teleskop koymuştu. Durmadan gezilere çıkıyor, sonra evine dönüyordu, arka yanında çamlık, altında da taş birikintileri bulunan, tepenin üstündeki evini tekrar görmekten hep memnunluk

duyardı. Evde halı yoktu, halılar umurunda değildi, odalarda yürüdüğünde ayaklarının yankısını duymaktan hoşlanıyordu. İşinden para da kazanmıştı kuşkusuz, ama bu önemli bir şey değildi. Önemli değildi, çünkü bütün parasını bir anda, gözünü bile kırpmadan yitirebilirdi. Özel hiçbir şey istediği yoktu. Biraz konyak ile birkaç sigara ona yetiyordu. Anna ile Giustino'ya, bir gün parasını yitirip, bir parkın bankında üstsüz başsız kalırsa, onu hiç konyaksız ve sigarasız bırakmamalarını rica ediyordu. Onlar belki de o zaman zengin ve önemli kimseler olacaklar, arabayla gelip, onun oturduğu banka birkaç şişe konyak getireceklerdi.

Cenzo Rena'yla Giustino köye dans etmeye gittikleri bir akşam, eve çok geç döndüler, ikisi de sarhoştu, kötü kokuyorlardı, Bayan Maria kalkıp onlara kahve ile limonata yapmak zorunda kaldı. Ertesi gün Cenzo Rena yataktan kalkmadı, yüzü sapsarı, yakınıp duruyordu. Civciv tüyü saçları olan doktor, Cenzo Rena'yı görmeye geldi, Cenzo Rena'nın hiçbir şeyi yoktu, yalnızca şarap dokunmuştu. Ama civciv tüyü saçları olan doktor, Ippolito'ya köyde bir skandal olduğunu anlattı, çünkü Cenzo Rena dans esnasında sarhoş olmuş, bir kızı, jandarma komutanının kızını rahatsız etmişti, jandarma komutanı neredeyse Cenzo Rena'yla yumruk yumruğa gelecekken ikisini güçlükle ayırmışlar, kadınlar da çok korkmuşlardı. Giustino, olanlardan hiç söz etmek istemiyordu, onun da yüzü sapsarıydı ve odasından dışarı çıkmıyordu. Bunun üzerine Bayan Maria elinde küçük şemsiyesi, ayağında fiyonklu ayakkabılarıyla jandarma komutanının karısını görmeye gitti, kadına Cenzo Rena'ya karşı biraz anlayış göstermek gerektiğini açıkladı, çünkü Cenzo Rena biraz çatlaktı, zaten kısa bir süre sonra Vişnelik'ten ayrılacaktı. Bir yolunu bulup Cenzo Rena'nın çok zengin olduğunu söyledi, çünkü para her zaman bağışlanır.

Artık Cenzo Rena canlarına tak etmişti, onlar da Cenzo Rena'nın canına tak etmişti. Birden köyden, köydeki düzenbazlar ile onların kızlarından nefret etmeye başladı, bazı şeylerin, yumruklaşan ahmak jandarma komutanları ile ahmak kızların artık yalnız İtalya'da görüldüğünü söylüyordu. İtalya'daki burjuva kızların, diyordu, bir erkek gördüklerinde akılları başlarından gider ve hemen kendilerini naza çekip, kafalarına evlenmeyi koyarlar, erkeklerle sağlıklı ilişkilere girmeyi bilmezler. Ne mide bulandırıcı şu İtalya'daki burjuva kızlar, diyordu, bu arada da yola çıkmak üzere valizlerini hazırlamaya koyulmuştu, satın aldığı hasır şapkalarla birlikte gömleklerini ve pantolonlarını valizlere gelişigüzel tıkıştırıyordu. Köyden satın aldığı kumaştan, köylünün karısının yaptığı donlar kaba olmuş, poposunu acıtıyordu. Bayan Maria donları yumuşatmak için yıkamayı önerdi, ama Cenzo Rena yıkanıp kurutulmalarını beklemek istemiyordu. Bu zavallı köyde bir saat daha kalmak bile istemiyordu, özgür nefes almak istiyordu, jandarma komutanları ve kızlar olmadan.

Cenzo Rena gitti, Vişnelik ile köyde her şey eski sessizliğine büründü, ondan geriye avlunun arkasındaki çöp yığını üzerinde duran yırtık pırtık bir çift terlikten başka bir şey kalmadı. Köpek gidip terlikleri alıyor, kemiriyordu, terlikleri alıp uzaklaştırdıklarında hırlamaya başlıyordu. Cenzo Rena, onlara ve köylüye Londra'dan kartlar gönderdi, civciv tüyü saçları olan doktora ise uzun bir mektup yazdı. Doktora, köydeki eczanede yılan ısırmalarına karşı serum olmadığını söylemek için yazmıştı, bir sürü yılanın bulunduğu bir köyde serum olmaması büyük saçmalıktı, en iyisi doktor işini bırakmalıydı, çünkü bir eczanede ne bulunması gerektiğini bile bilmiyordu. Doktor hem eğlenmiş hem onuru incinmiş bir halde, Vişnelik'e mektubu okumaya geldi, o serumu ısmarladığını, henüz göndermemişlerse suçun kendisinde olmadığını açıklıyordu.

Emanuele büyük bir kahkaha patlattı, o uzun derin kahkahalarından birini. Şimdi gene Emanuele'nin o güvercin guruldamasını andıran uzun kahkahaları duyulabiliyordu, ama Cenzo Rena Vişnelik'teyken evde morali bozuk, keyifsiz bir biçimde dolaşıyor, yavaş yavaş Menton'a annesinin yanına dönmeyi istediğini, çünkü kadını bütün yaz orada yalnız başına bırakmanın pek güzel bir şey olmadığını söylüyordu. Oysa Cenzo Rena'nın gitmesinden hemen sonra neşesi yerine gelmişti. Aslında Cenzo Rena'nın matrak biri olduğunu bile söylüyor, donu rahatsız ettiği ya da köylülerle ilgili bir konuda bağırarak konuştuğu zamanlar Cenzo Rena'nın sesinin aldığı biçimi taklit edip, alay ediyordu.

Ama bir gün Emanuele, Amalia'dan bir mektup aldı. Amalia mektupta Franz ile evlendiğini bildiriyordu. Bu haber üzerine, kendisi her ne kadar umurunda olmadığını söylese de, uzun kahkahaları artık duyulmaz oldu.

7

Şehre döndüklerinde Concettina'yı gözyaşları içinde buldular, çünkü tezi kabul edilmemişti. Yirmi beş sayfa yazmış, Danilo'nun kız kardeşi de tezi daktiloya çekerek, kırmızı şeritlerle kapanan büyük bir dosya halinde hazırlamıştı. Ama hoca tezin iyi olmadığını söylemişti. Concettina biraz her odada yatmıştı, o kadar telaşla sıkıntı arasında bir de yatak yapmakla uğraşmayı canı hiç istememişti. Mutfak da, bir yanda yumurta kabukları, öbür yanda açılmış şişelerle büyük bir karışıklık içindeydi. Bayan Maria, eve geldikleri günden itibaren üç gün evi temizlemek zorunda kaldı, bir yandan da evde bir kız değil, bir ordu insan yatmışa benziyor, diyordu. Ama Concettina öyle üzgündü ki, pis bırakılmaktan ötürü mutfağı hamamböceği basmış olmasına karşın, Ippolito bile ona kızmadı. Concettina, artık kütüphaneye gidip, Racine üzerine kitaplar aramayı hiç istemediğini söyledi. Zaten Racine'den nefret etmişti, bir başka yazar üzerinde çalışmak istiyordu, ama bu yazarın kim olacağını bilmiyordu. Emanuele, onu teselli etmeye çalıştı: Kesinlikle tezi sunması gerekmeyecekti, çünkü o yıl içinde evlenmiş olacaktı. Ama Bayan Maria o yıl içinde evlenmesinin çok erken olacağını söylüyordu, çünkü

Concettina önce evin nasıl temiz tutulacağını öğrenmeliydi. Emanuele: "Evlenecek kimseyi bulamazsan, seninle ben evlenirim. Benim için evin temiz olması önemli değil, hamamböceklerinden de o kadar iğrenmem. Seninle evlenmek için biraz fedakârlık etmem gerekecek, çünkü göğüssüz kadınlardan pek hoşlanmam. Ama başka hiç kimseyi bulamazsan seni ben alırım. Ya da belki Cenzo Rena'yla evlenirsin, Cenzo Rena çok zengin, hem sana İstanbul'u gösterir, köylülerin ne olduğunu açıklar," diyordu. Emanuele, Concettina'yı neşelendirmek için Cenzo Rena'dan söz etmeye, onun donlarından rahatsız olduğunda yaptığı hareketleri yapmaya başlıyordu. Ama Concettina başında o kadar dert varken şakanın hiç de sırası olmadığını söylüyordu. Bunun üzerine Emanuele sanki kendisinin hiç mi derdi olmadığını söyledi. Kız kardeşi şu Franz denen çocukla evlenmişti. Annesi yazlıktan dönmek üzereydi ve daha hiçbir şeyden haberi yoktu, Emanuele haberi ona alıştıra alıştıra vermeliydi. Üstelik Almanya ile Rusya arasında anlaşma yapılmıştı, artık hiçbir şeyi, olacaklarla ilgili hiçbir şeyi anlamanın imkânı yoktu, her şey büyük bir karmaşa içindeydi. Cenzo Rena belki Almanya ile Rusya'nın anlaşacaklarını söylemişti, Emanuele inanmamıştı ama söyledikleri gerçekten de olmuştu. Emaunele, Concettina'ya üzerine güzel bir elbise giyip, başına güzel bir şapka takıp, öyle dolaşmasını öneriyordu, yolda dondurma yerler, sonra hiçbir şey düşünmeden sinemaya giderlerdi. Ama Concettina her akşam steno çalışmak üzere Danilo'nun kız kardeşine gidiyordu. O çıkar çıkmaz Emanuele, planlarının gizli kalacağını düşünmekle Concettina'nın ne kadar safça davrandığını söylüyordu. Danilo döndüğünde onun hakkında iyi düşünsün, kız kardeşiyle birlikte steno çalışan, son derece cesur ve sade bir kız olduğunu söylesin diye steno çalıştığı belliydi. Emanuele, Danilo ile Concettina'nın evlendiklerini, bir sürü

çocukları olduğunu kurarak memnun memnun odada topallayarak dolaşıyordu. Ama sonra gene Rus–Alman anlaşması geliyordu aklına, kim düşünürdü böyle bir şey olacağını, şimdi bu anlaşma kim bilir ne sonuçlar doğuracaktı. Bu arada Bayan Maria Concettina'nın kendisine hiç aldırış etmediğinden yakınıyordu, ona Danilo'nun kız kardeşiyle fazla birlikte olmamasını rica etmişti, çünkü bu kız hoppa bir kızdı, Danilo da hapse atılmıştı. Politika hikâyeydi tabii, onu ya dolandırıcılıktan ya da kaçakçılıktan içeri atmışlardı mutlaka. Belki de saat kaçakçılığından. Bayan Maria, Concettina ile Danilo arasındaki bir evliliğe hiçbir zaman razı olmazdı, Emanuele'nin çok anlamsız düşünceleri vardı. Concettina'nın steno çalışması da hoşuna gitmiyordu, ne işine yarayacaktı ki steno, babası ona üniversiteyi, gidip küçük bir steno memurluğuna girsin diye bitirtmemişti herhalde.

Anne, Almanya tam Polonya hattını işgal ettiği gün geldi. İngiltere ile Fransa, Almanya'ya karşı savaş ilan etmişti ve artık herkes İtalya'nın da savaşa gireceğine inanıyordu, şehirde bir tek bu konu konuşuluyordu. Anne paniğe kapıldı ve Emanuele'ye hemen dönmesi için Giuma'ya telgraf çekmesini söyledi. Öylesine korku içindeydi ki, Emanuele ona Amalia ile Franz'dan söz edemedi. Anne bodruma inip baktı, bombardıman başlarsa oraya sığınıp sığınamayacaklarını görmek için. Bodrumun sağlam olup olmadığına bakması için Fen İşleri'nden tanıdığı birini çağırdı. Fen İşleri'nden gelen adam ufak bir çekiçle duvarlara tek tek vurdu, bodrumda hiçbir tehlike olmadığını, bütün ev yıkılsa da bodrumun kesinlikle yıkılmayacağını söyledi. Anne bodruma birkaç koltuk, birkaç battaniye ile bir şişe konyak taşıttı. Bu arada boğucu gazlardan koruyan maskeler konusunda ne yapacaklarını, maskeleri nereden satın almaları gerektiğini soruyor, Emanuele'nin Torino'ya giderek bilgi edinmesini istiyordu.

Herkes bu maskelerden söz ediyordu, ama maskeleri kimse görmemişti, zaten her tip gaza karşı işe yarayacakları kesin değildi. Anne hep havayı kokluyor, tuhaf bir koku duyar gibi olduğunu söylüyordu, onu boğan bir kokuydu bu. Giuma da hâlâ gelmemişti, belki sınırlar kapatılmıştı, belki de Giuma toplu bir olaya katılmıştı.

Oysa Giuma gelmekte acele etmemişti, on beş gün sonra çıkageldi, kolejde ragbi maçlarının yapıldığını, kazandığından emin oluncaya dek orada kalmayı yeğlediğini söyledi, nitekim kazanmıştı da. Çok yakışıklı, sağlıklı ve dinçti, teni güneşten bronzlaşmıştı, anne Giuma'yı gördüğüne çok sevindi, çünkü ya öldüğünü ya da bir kalabalığa karışıp yok olduğunu düşünmüştü. Emanuele bu fırsattan yararlanarak, en sonunda annesine Amalia ile Franz'ın evlenmiş olduklarını söyleyebildi. Anne evlendiklerini zaten bildiğini söyledi, bunu son derece hafif, biraz da boğuk bir sesle söylemişti, ama sonra hemen gene bodrumdan, boğucu gazlardan, yanlarına almaları gereken erzaktan, şeker ile yağdan söz etmeye koyuldu, çünkü yakında her şey piyasadan kalkacaktı. Bayan Maria yağ ile şeker bulmak için şehirde koşturuyordu, ama Ippolito Bayan Maria'ya para vermek istemiyor, Bayan Maria da ancak birkaç yüz gram şeker alabiliyordu. Aslında mağazalar mal doluydu, ama herkes bir şeyler satın alıyor, bu yüzden fiyatlar her geçen gün yükseliyordu, Bayan Maria da bombardımanları düşünüyor, karşıdaki evin bodrumuna sığınabilmeyi umuyordu, çünkü ona kendi bodrumları hiç de sağlam görünmüyordu. Birden Emanuele'ye çok nazik davranmaya başlamış, bombardıman başlarsa onların güzel bodrumunda kalabilmeleri için annesini ikna etsin diye ona yalvarır olmuştu.

Emanuele, yalnızca radyoda yayınlanan haberleri Ippolito'ya iletmek için radyonun başından ayrılıyordu. Ama savaş

hep uzaktaydı: Polonya'da. İtalya eyleme geçmiyor, Emanuele de ne düşüneceğini bilemiyordu, İtalya savaşa girmezse faşizmin artık hiç sona ermeyeceğini söylüyordu. Ama Ippolito faşizmin bitip bitmeyeceğini bilmek hiç önemli değil, diyordu. Çünkü Emanuele ile ikisi terasta oturmuş konuşurlarken, Bayan Maria şehirde şeker ararken, Polonya'da insanlar ölüyordu, her gün bir yerlerde insanlar ölüyordu. Emanuele kızarıyor, bir aşağı bir yukarı topallayarak yürüyordu. Cenzo Rena haklıydı, diyordu Ippolito, faşizm bir pire pisliği yalnızca. Emanuele eve dönüp annesine İtalya sorununun önemli olmadığını söylüyordu, çünkü o oturmuş çayını içerken Polonya'ya bombalar yağıyordu, Polonya'da evler yıkılıyordu ve yıkılan evler varsa, bunun dünyanın şu ya da bu noktasında olması önemli değildi.

Bir gün Emanuele, Franz'dan bir mektup aldı, mektubu Franz ile Amalia'yı gören bir arkadaşları elden getirmişti. Roma'da bir pansiyonda yaşıyorlardı. Franz, mektubunda Alman da, baron da olmadığını, o güne dek hep yalan söylediğini yazıyordu. Freiburg'da yetişmişti, bir aralar babası orada yağmurluk satıyordu. Ama annesiyle babası Polonyalıydı ve şimdi ikisi de Varşova'da yaşıyorlardı. Annesi Yahudi kökenliydi, bu yüzden Almanlar annesini öldüreceklerdi. Franz, bütün gün radyoyu dinleyip ağlıyordu. İtalya savaşa girerse kim bilir durumu ne olacaktı, çünkü cebinde Polonya pasaportu taşıyordu. İtalya, Almanya'nın yanında savaşa girerse, onun için her şey bitmiş demekti. Bazıları İtalya'nın belki de İngiltere ile Fransa'nın bağlaşığı olarak savaşa katılabileceğini söylüyordu. Emanuele'den, böyle bir şeyin gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini kendisine bildirmesini rica ediyordu. Ama bu gereğinden fazla iyi bir şey olurdu, gerçekleşeceğine hiç inanmıyordu. Hep yalan söylediği için özür diliyordu, ama kötülük olsun diye yalan söylememiş, tıpkı masal anlatan bir

çocuk gibi davranmıştı. Kendisine bir şey olursa, Emanuele'den Amalia'ya bakmasını rica ediyordu. Ayrıca biraz para göndermesini rica ediyordu, çünkü hemen hiç paraları kalmamıştı. Emanuele'nin omuzları çöktü, çünkü gerçekten çok duygulanmıştı, ama böyle ansızın ortaya çıkan yağmurluklar yüzünden güleceği gelmişti. Bir insanın Polonyalı olmaktan, yağmurluk satmaktan neden böyle utanması gerektiğine bir anlam veremiyordu. Onlara Amalia adına yazılmış bir çek gönderdi, neden sonra çeki Franz adına yazmadığını fark etti, hâlâ ona güven duymadığını düşündü. Mektubu anneye okudu, annesi mektuba bir göz atıp başını çevirdi ve orada yazılanları çoktandır bildiğini söyledi, bunu o hafif sesiyle söylemişti.

Eylülün sonunda artık İtalya'nın hiçbir şey yapmayacağını, öteki ülkelerin birbirlerini yemesine seyirci kalacağını, son anda da kazananların yanında savaşa katılacağını düşünmeye başladılar. Bir tek anne hâlâ korkuyordu, Giuma'nın İsviçre'ye dönmesini istemedi, çünkü böyle savaş tehlikesi ortadayken onun uzakta olduğunu bilirse gözüne uyku girmezdi. Giuma, artık devlet lisesine gidiyordu ve Giustino ile aynı sınıftaydı. Giustino, Giuma'nın ragbi ile İsviçre'den söz ederek sürekli hava attığını anlatıyordu, sınıfta herkes ondan nefret etmeye başlamıştı. Emanuele sabun fabrikasında çalışmaya başladı. Büyük bir koltuğun, geniş bir masanın ve bir sürü derginin bulunduğu bir odayı ona ayırmışlardı. Emanuele, duvarlara da hoşuna giden ressamların, Piero della Francesco ile Botticcelli'nin resimlerinin röprodüksiyonlarını asmıştı. Vakit bulduğunda aşağıya inip işçilerle konuşuyordu. Kafasında bir sürü yenilik vardı, işçilerin çocukları için büyük bir çocuk yuvası, bir de işçilerin çok ucuza yemek yiyebilecekleri bir yemekhane yaptırmak gibi. Şimdilik işçiler yemeklerini kendileri getirmek zorunda kalıyorlardı. Masasında haftanın

her günü için çok değişik, çok güzel yemeklerden oluşan uzun listeler hazırlıyordu, bu yemekleri düşündükçe öyle acıkıyordu ki, zili çalıp bir işçiyi karşıdaki büfeden sandviç almaya gönderiyordu. Ama tasarılarından işletme müdürüne söz ettiğinde adam başını sallıyor, Emanuele'ye daha çok genç olduğunu söylüyordu. Artık Ippolito da çalışıyordu, bir avukatın yazıhanesinde işe girmişti, artık günlerini birlikte geçiremiyorlardı, ama akşam yemekten sonra Emanuele hemen Ippolito'ya koşuyor, işletme müdürü konusunda ona açılıyordu. Müdürden nefret ediyordu, Ippolito'ya adama neler yapmak istediğini anlatıyordu, onu başından ayaklarına kadar sarsacak, iki yanağını parmakları arasına alıp sıkacak, sonra askıdan şapkasını alıp yere atarak üstünde tepinecekti. Fabrikada biraz otorite kurduktan sonra işte böyle yapacaktı, fabrikada henüz hiçbir şey değildi, işi öğrenmeye gelmiş patronun oğluydu. İşletme müdürünü kovmayacaktı, ona hiçbir şey yapmayacaktı, yalnız şapkasını yere atıp biraz üstünde tepinecekti.

8

Bir gün öğleden sonra saat ikide, herkes yemek odasında oturmuş, Emanuele'nin evinden getirdiği tatlıyı yerken, kapı boşluğunda birden Danilo belirdi. Concettina, Danilo'ya kapıyı açmış, şimdi kapı boşluğunda onun yanında duruyordu. Concettina, korkmuş, parıltılı gözleriyle solgun, biraz da nefesi tutulmuş bir haldeydi. Emanuele, Danilo'yu kucaklamaya koştu, sonra onu iki yanağından şapırtıyla öptü. Danilo şaşırmış görünüyordu, biraz kaşlarını çattı. Emanuele, hemen öpüşünden utanıp kızardı ve bir tabakla bir bıçak aramak üzere büfeyi açtı, Danilo hemen tatlıdan yemeliydi. Emanuele, Giustino'ya onun hesabına yazdırarak bir şişe şampanya almasını, Bayan Maria'ya da bardakları yıkamasını söyledi. Ama Bayan Maria onun hizmetçisi olmadığını, kimseden emir almadığını, şimdi başı ağrıdığı için dinlenmek istediğini söyledi. Danilo'dan ötürü çok korktuğu, kızdığı belli oluyordu, korku dolu bir yüzle Danilo'ya bakıp duruyordu, sonunda kendi kendine söylenerek odadan çıkıp gitti. Bardakları yıkamak Concettina'ya kaldı. Ama Danilo dönüp elinde bardak tepsisiyle odadan çıkan Concettina'ya bakmadı bile. Danilo çok değişmişti, onu neredeyse tanıyamayacaklardı. Farklı

giyinmiş, başına sert bir şapka takmıştı, üzerinde kaba kumaştan bir pardösü vardı, o gün yağmur yağmamasına karşın yanına bir de şemsiye almıştı. Polislere özgü ölçülü, temkinli bir havası vardı. Elinde şemsiyesi, kucağında şapkasıyla iskemlenin ucuna ilişmişti. Gömleğinin koluna bir parça tatlı düştü, tatlıyı tırnağıyla itti, sonra leke kalıp kalmadığına bakmak için bir süre öylece durdu. Emanuele, ona nasıl şıklaşmış olduğunu söyledi, pardösüsü, şapkası ile ilgili şaşkınlığını belirten sözler etti, bir yandan da o derin kahkahaları duyuluyordu. Danilo gardırobunu yeniden düzenlemek için birkaç gün Torino'da kaldığını söyledi, artık annesi iyi para kazanıyordu, onu fabrikada işe soktuğu için Emanuele'ye teşekkür etti. Emanuele işletme müdürünü ikna etmek için nasıl kavga ettiğini, nasıl çene patlattığını anlatmaya koyuldu, işletme müdüründen, şimdi değilse de gelecekte ona neler yapacağından söz etmeye başladı. Ama Danilo gülmedi. Yüzünün sararmış, biraz şişmiş olduğunu fark ettiler, sanki gülme yeteneğini yitirmişti, gülmüyordu. Yalnızca kapıyı kapamak üzere kalktığında biraz güldü, kapıları yeniden açıp kapayabildiğine memnun olduğunu söyledi, oh ne güzel bir şeydi bu. Emanuele, bir sürü şeyi bir arada öğrenmek istiyordu, hapiste tahtakuruları var mıydı, Almancayı öğrenmiş miydi? Giustino şampanyayla, Concettina da bardaklarla döndü. Concettina, alnını açıkta bırakan geriye atılmış kâkülü, şaşırmış gözleri, titreyen beyaz dudaklarıyla çok güzeldi. Emanuele, Danilo'ya Concettina'nın, Danilo'nun kız kardeşiyle steno çalıştığını bilip bilmediğini sordu. Danilo evet diye yanıtladı bu soruyu, biliyordu, Concettina'nın elinden bardağı aldı, ama yüzüne bakma gereğini duymadı, o eski kötü ifade yüzünden silinmiş gibiydi. Şampanyayı öyle neşesiz içtiler, Ippolito içmek istemedi, şampanya midesini yakıyormuş. Bunun üzerine Emanuele, Ippolito'ya kızdı, midesini düşünmesinin sırası

mıydışimdi, bu haliyle tam bir ihtiyar kadını andırıyordu. Bir arkadaşın hapisten çıkması hiç de her gün olan bir şey değildi. Birden Danilo, yakında evleneceğini söyledi. Torino'da tutuklanmadan önce bir kızla, işçi bir kızla tanışmıştı, hapisten çıktığında kızı yeniden görmüş, evlenmeye karar vermişlerdi. Hapiste birçok şeyi tekrar tekrar düşünmüş ve hep budalalar gibi yaşamış olduğunu, çok zaman yitirdiğini anlamıştı. İnsan hapiste yetişkin bir insan olup çıkıyor, dedi, insanı hiçbir hareket, hiçbir eylem etkilemez oluyor. Hapiste, tüm geçmiş yaşamını gözden geçirmiş, olumlu hiçbir şeyin olmadığını görmüştü, bir tek o kızla geçirdiği saatleri değersiz, yararsız bulmamıştı. Çok sade ve ciddi bir kızdı, onunla hiç çekinmeden evlenebilirdi, çünkü Danilo yeniden hapse girse de kız korkmaz, yaşamını sürdürebilirdi. O bu düşünceye hazırlıklıydı, çok "hazırlıklı" bir kızdı. Emanuele kızın güzel olup olmadığını sordu, Danilo bilmediğini söyledi, kendine bu soruyu hiç sormamıştı, zaten onun büyük bir güzelliğe değil, sakin, her şeye hazırlıklı bir kıza ihtiyacı vardı. Şimdilik Danilo'nun annesinde kalmayı düşünüyorlardı, fazladan bir yatak yeterliydi, Marisa da –kızın adı Marisa'ydı– şehirde bir iş arayacaktı, kim bilir belki Emanuele onu da sabun fabrikasına sokmayı başarırdı. Ippolito kalktı, çoktan yazıhanede olması gerektiğini söyledi, Danilo da çıkmak üzereydi zaten, karısına yatak ısmarlamak için marangoza uğraması gerekiyordu. Böylece Emanuele ile Concettina, tabak ve bardak dolu masanın önünde yalnız kaldılar. Emanuele o gün fabrikaya gitmek istemediğini söyledi, hem uykusu vardı hem üzgündü, şampanya pek iyi çıkmamıştı, Giustino'yu şampanya almaya göndermekle hata etmişti, çünkü şampanya iyi olmazsa insana dokunuyordu. Concettina birden başını masaya dayayıp ağlamaya başladı. Emanuele korkarak yerinden sıçradı, Concettina'yı teselli etmeye koyuldu, gerçekten çok ciddi bir şey

mi olduğunu, gerçekten Danilo'ya âşık mı olduğunu sordu. Concettina hayır anlamında başını salladı, âşık değildi, neden böyle ağladığını kendisi de bilmiyordu. Emanuele kendisinin de üzgün olduğunu ve nedenini pek iyi bilmediğini söyledi. Danilo'nun o sert şapkası, o temkinli havasıyla böylesine değişmiş olması, Emanuele'ye de dokunmuştu, başında kasketi saatlerce kapının önünde beklediği zamanlar çok daha iyiydi. Ama Concettina'nın ağlaması için bir neden yoktu, ona âşık olacak bir sürü erkek bulabilirdi, Danilo'yu unutacaktı, hapisteki Danilo üzerine hayaller kurmuştu biraz, birden onu bir kahraman gibi görmüştü, bu da çok doğal bir şeydi, üzülecek bir yanı yoktu. Zavallı Concettina steno bile çalışmıştı. Concettina stenodan söz edildiğini duyunca daha güçlü hıçkırmaya başladı, stenodan nefret gelmişti, adını bile duymak istemiyordu, artık akşamları Danilo'nun kız kardeşine gitmek istemiyordu, ne yapacaktı şimdi, Danilo'nun kız kardeşi onu bekliyordu. Ama ona bir not göndermek yeter, dedi Emanuele ve güldü, herhangi bir özür yeterdi, sorun değildi. Emanuele, Concettina'yı teselli etmek için akşama kadar onlarda kaldı, onu okşadı, sıkı sıkı ellerini tuttu.

Danilo ile hazırlıklı kız birkaç gün sonra evlendiler. Herkes hazırlıklı kızın çirkin olduğunu düşünmüştü, ama çirkin değildi. Aksine, yüzü bu kadar yıpranmamış, saçları oksijenden yanmamış olsa, hayli güzel bir kız olurdu. Giustino ve Ippolito'yla nikâhtan dönerlerken, Emanuele, kızın saçlarının tam bir felaket olduğunu söylüyordu. O asla saçları böyle yanmış bir kızı almazdı, saçlarının uçları sertleşmiş, ölmüştü, yeşile çalan sarı renkteydi. Asla böyle saçları okşayamazdı. Yüzü güzeldi, ama çok yıpranmıştı, teni şimdiden soluklaşmıştı, pürüzlü ve cansızdı. Oysa Giustino, Marisa'dan hoşlanmıştı, Emanuele'nin kızlardan hiç anlamadığını söylüyordu, kim bilir ne yaramaz bir kadınla evlenecekti, herhalde ona annelik

taslayacak, yaşlı, ukala kadının biri olurdu. Danilo'nun evinden içkiden dönüyorlardı, Concettina'yı da çağırmışlar, ama o gelmemişti. Danilo'nun annesi bir köşede Emanuele ile konuşmaya koyulmuş, Marisa'yı da sabun fabrikasında işe alıp alamayacağını soruyordu. Danilo gibi daha muhasebe diplomasını bile almamış birinin evlenmesi akıllıca mıydı? Hem kız da pek bir şeye benzemiyordu, daha yirmi yaşında çok yıpranmış bir teni vardı. Emanuele, Marisa'yı fabrikaya sokmak için yeniden çene patlatmak, kavga etmek zorunda kalacağından ötürü yakınıyordu. Oysa hiçbir şey yapması gerekmedi, çünkü Marisa hemen dökümhanede kendisine bir iş buldu. Sabahları erkenden kalkıyor, işe gitmeden önce Danilo'nun ayakkabılarını parlatıyor, elbisesini fırçalıyor, uzun uzun sert saçlarını tarıyordu, saçları gittikçe daha sert, daha düz bir biçim alıyordu. Sonra odayı temizliyordu; pırıl pırıl yerleri, ütülenmiş perdeleri, komodinin üzerindeki küçük likör takımı ile Danilo'nun odasını tanımak artık olanaksızdı. Ama Danilo'nun annesi fabrikanın çıkışında Emanuele'yi gördüğü zamanlar hep kızdan yakınıyordu. Belki kötü bir kız değildi, ama asla hiçbir şeyden memnun kalmıyordu, onların defalarca yıkadığı salatayı bir daha yıkıyor, tereyağı ile eti kokluyordu, her şeyi kokluyordu. Danilo'nun annesi, Danilo'nun aşk değil, akıl evliliği yaptığından emindi, akılla yapılan şey de asla memnun etmezdi insanı.

Danilo, gene sürekli Ippolito'ya gelmeye başladı, Bayan Maria da mecburen akşam yemeklerinden sonra onu görmeye razı oldu. Gene de, ne zaman onun hapiste yattığını, bir işçi kızla, bütün gün siyah önlükle dökümhanede çalışan bir kızla evlendiğini düşünse, tüyleri diken diken oluyordu. Danilo, hep tek başına geliyordu, çünkü karısı akşamları yorgun oluyor, yemekten hemen sonra yatıp uyuyordu. Bayan Maria, Danilo'nun geldiğini görür görmez hemen kaçıyordu. Concettina

kaçmıyor, aksine Emanuele ile şakalaşıp yüksek sesle tiz kahkahalar atıyordu, ama gülmeyi keser kesmez yüzünde donuk, yorgun bir ifade beliriyordu. Ortadan yok oluyor, sonra başında şapkası, elinde eldiveni yeniden ortaya çıkıyordu, aşağıda onu bekleyen biriyle konuşuyor, sonra merdivenden aşağı koşuyordu. Bir yandan Concettina'nın yüksek sesli tiz kahkahaları, bir yandan uzaklaşan arabanın gürültüsü duyuluyordu. Eski yavuklularını gene tavlamış, yeniden kütüphaneye gitmeye başlamış, gene Racine konusunu almıştı. Arabayla gelen çocuk, bir sigarayı söndürüp diğerini yakarak kütüphanenin kapısında Concettina'yı bekliyordu.

Emanuele, radyoda dinlediği haberleri anlatıyordu, ama önemli bir haber yoktu. Maginot hattı ile Siegfried hattında Almanlarla karşıtları soğuk savaş yapıyorlardı. Kimsenin kazandığı ya da kaybettiği yoktu, ara sıra birkaç el ateş ediliyordu o kadar. Emanuele, onu sıkıntıdan öldürmek için şimdi bir de soğuk savaş diye bir şey icat ettiklerini söylüyordu. Kimsenin kazanacağı ya da kaybedeceği yoktu, soğuk savaş hiçbir zaman sona ermeyecekti. Ama Ippolito yalnızca Polonya'da olup bitenleri düşünüyordu: Yıkılmış evlerin ve Almanların, insanları öldürmek üzere toplama kamplarına taşıyan Almanların bulunduğu Polonya'da kim bilir neler oluyordu. Ippolito, Almanların tutsakların alnında sigaralarını söndürdükleri toplama kamplarını düşündükçe yaşama isteğinin kalmadığını söylüyordu. Ama Danilo toplama kamplarında ölenler için hiçbir şey yapılamayacağını söylüyordu, oysa hâlâ hapiste yatan arkadaşları için bir şeyler yapılabilirdi. Onları hücre vagonda Roma'ya götürmüşlerdi ve şimdi Özel Mahkeme'de yargılanacaklardı. Emanuele ile Ippolito hücre vagonda yolculuk etmenin ne demek olduğunu biliyorlar mıydı acaba, herkesin birbirine zincirlenerek taşındığı, bitmek tükenmek bilmeyen bir yolculuktu bu. Ya

hapishanenin ne olduğunu biliyorlar mıydı, insanın alnında sigara söndürmüyorlardı ama hapishane hiç de rahat bir yer değildi. İnsanlar, başka bir şey alacak paraları yoksa, hapiste verilen çorbayı içmekten verem oluyorlardı. Üstelik, davayı üstlenecek avukatın parasını ödemek, ailelere yardım etmek için para gerekiyordu. Önemli olan, para bulmaktı, savaş, soğuk savaş diye radyonun başında can sıkıntısı çekmek değil. Emanuele kızarıyor, onlara belki biraz para verebileceğini söylüyordu, babasından kalan malvarlığına dokunamayacağı için çok veremezdi. Albay amcasının bundan haberi olurdu. Mal varlığından söz ederken hafif kekeliyordu. Ama ufak tefek harcamalardan biraz para artırabilirdi. Danilo omuz silkiyordu, Emanuele'nin uslu bir çocuk gibi her gün bir kenara koyduğu küçük tasarruflardan fazlası gerekiyordu. Çok para gerekliydi ve her ne pahasına olursa olsun bu parayı bulmak gerekiyordu.

Anna hep, politika, gazete ve elkitapları ile iç içe oldukları günlere geri döneceklerini umuyordu, ama Giustino ona bu işlere yeniden girişmeyeceklerini söyledi. Yalnızca Danilo'nun hapisteki arkadaşlarına para bulmayı düşünüyorlardı, kaldı ki bu da politikaydı, para bulmaya kızıl yardım deniyordu ve çok tehlikeliydi. Ama artık kimse salona kapanmıyordu, kapalı panjurları, buz gibi soğuk havası ile salon hep boştu, çünkü Ippolito odundan tasarruf etmeleri gerektiğini söylüyordu, salonda da soba yakmak gereksizdi. Bayan Maria, Concettina'nın artık piyano çalmamasından yakınıyordu, ama Concettina piyanonun onu hiç ilgilendirmediğini, hatta piyanoyu satmaya karar verdiğini söyledi. Piyano onundu ve onunla canının istediğini yapabilirdi, eskiden piyano babaanneye aitti ve o ölmeden önce piyanoyu Concettina'ya bıraktığını söylemişti. Her gün sofrada piyanoyu satmaktan söz ediyordu, Emanuele gazeteye nasıl ilan verebileceklerini,

ilana ne ödemeleri, nereye gitmeleri gerektiğini soruyordu. Concettina piyanoyu, kendisine çeyiz yapmak için satmaya karar verdiğini söyledi, çıplak evlenemezdi ya. Bunun üzerine Ippolito, piyanoyu satıp satmamayı, evlenecek birini bulduğu zaman düşünebileceğini söyledi. Şimdilik yalnızca yavukluları vardı, bu yavuklular yıllardır vardı ve hiçbiri evlenilecek nitelikte değildi. Concettina aralarından birinin tam evlenilecek nitelikte olduğunu söyledi: Şu hep arabayla Concettina'yı almaya gelen çocuktu bu. Concettina onunla hemen, ayın sonunda evlenecekti. Çok iyi bir insandı, Ippolito'dan da Emanuele'den de, onların birlikte oldukları kişilerden de çok daha iyiydi, onu seven, yıllardır bekleyen biriydi. Zaten Concettina kimseye hesap vermek zorunda değildi, kendi kafasına göre davranacaktı. Kapıyı çarparak çekip gitti, ikisi şaşkın, ardından bakakaldılar, sonra birden Concettina'nın odasında hıçkırarak ağladığı duyuldu, Emanuele yanına gitmek istedi, ama Ippolito onu tuttu. Giustino, arabalı çocuğu tanıdığını söyledi, gösterilerde kara gömlekle dolaşan bir faşistti. Emanuele de çocuğu tanıyordu, adını da söyledi: Emilio Sbrancagna. Concettina, Bayan Sbrancagna olacaktı, güzel bir addı bu. Emanuele, Ippolito'nun hemen gidip o çocuğu bırakması için Concettina'yı ikna etmesini istiyordu, nasıl ağladığını duymuyorlar mıydı kızın. Onunla evleniyordu çünkü umutsuz, umarsız bir durumdaydı, kim bilir aklından neler geçiyordu, belki de şimdi evlenmezse bir daha hiç evlenemeyeceğini düşünüyordu. Ama Bayan Maria, arabalı delikanlıyı pencereden gördüğünü, uzun boylu, seçkin bir çocuk olduğunu söyledi. Ailesiyle ilgili bilgiler de edinmişti, çünkü Bayan Maria her zaman her şeyi düşünürdü. Mükemmel bir aileydi ve durumları çok iyiydi, şehrin biraz dışında bir villada yaşıyorlardı, babanın kimyasallar üreten bir fabrikası vardı, oğlu da orada çalışıyordu. Bu sırada Danilo çıkageldi, neden öyle üzüntülü

bir hava içinde sofranın çevresinde oturduklarını sordu. Bunun üzerine Emanuele, Danilo'ya Concettina'nın Sbrancagna ile, bir faşistle evlenmek istediğini açıkladı. Danilo, bunda üzülecek ne var ki, diye sordu, dara düştüklerinde faşist çocuk onlara yardım ederdi. Sonra sanki Concettina herhangi biriymiş, sanki kendisi nice öğleden sonraları kapının önünde beklememiş gibi başka bir konudan söz etmeye başladı.

Ertesi gün Bayan Maria evi temizlemeye koyuldu, çünkü Concettina, Bayan Maria'ya Emilio Sbrancagna'nın ailesiyle birlikte onları ziyarete geleceğini söylemişti. Salondaki pencereler ardına kadar açılmış, Bayan Maria da camları silmek için merdivene çıkmıştı. Bu arada Anna'nın piyanonun ve mobilyaların tozunu alması gerekiyordu. Anna, piyanoyu yerinden oynatmak istedi, arkasında hâlâ kırmızı, yeşil kitapçıkların durup durmadığına bakmak için. Concettina, temizliğe yardım etmiyordu, odasında yatağına uzanmış, arada bir hıçkırıklarını mendile boğuyordu. Bayan Maria, Concettina'nın çeyizi için ağladığını düşünüyordu. Ippolito'ya, hiçbir şeyin satılmasına izin vermemesini, bankaya gidip para çekmesini söyledi. Bankada bir sürü paraları olduğuna, Ippolito'nun paraya dokunmak istemediğine inanmıştı. Ara sıra merdivenden aşağı inip Concettina'yı teselli etmeye gidiyor, ona çeyiz için aslında pek fazla bir şey gerekmediğini söylüyordu. Pratik, kolay yıkanabilir birkaç parça şey almak yeterliydi, kaba olduğu için suni ipek değil, ya patiska ya da keten kumaş almalıydılar. Akşam saat sekizde, yakılmış sobası, piyanonun üstünde hazırlanmış duran çay fincanları ile salon hazırdı. Bayan Maria da, dantelli yeleğiyle siyah elbisesini giymişti, birden herkese emirler yağdırmaya başladı: Giustino ortalarda görünmemesi için Danilo'ya haber verecekti. Concettina, borikli suyla gözlerini yıkayacak, kâkülünü

geriye tarayacaktı. Emanuele bir an görünüp herkesi selamlayacak, sonra hemen gidecekti.

Emanuele, bir an salonda görünme sözünü duymadı bile, Anna'yla birlikte mutfağa kapandı. İkisi, arabadan inen Sbrancagna'lara baktılar, baba ufak tefek, hafif kamburdu, saman rengi uzun bıyıkları vardı. Anne iriyarı, beyaz tenliydi. Çocuğun saçları fırça gibi kesilmişti: kule gibi uzun ve dar bir alnın üzerinde siyah bir saç yığını. Emanuele sürekli: "Zavallı Concettina, ne yazık, ne yazık," diyordu, sonra bu evliliği önlemek üzere hiçbir şey yapmadığı için Ippolito'ya sövüp duruyordu. Ippolito, işleri akışına bırakıyordu, işleri hep akışına bırakıyordu, aslında hiç kimseyi umursamıyordu, aslında sinsinin tekiydi. Bir zamanlar gazeteleri yakmalarına yardım etmiş olan Concettina bula bula Sbrancagna'ları mı bulacaktı? Concettina gibi babasının kızı olan biri, babası devrimi göremememenin acısı içinde ölmüş biri, yatağının başucunda Mussolini'nin resmi duran faşist bir aileye mi karışacaktı? Demek Concettina'nın sonu bu olacaktı. Kim bilir neden? Belki çaresizlikten, belki de sırf onlara inat olsun diye. Ya günün birinde kocasına gazeteleri yaktıkları günleri anlatırsa ne olacaktı, şimdiden Emilio Sbrancagna'nın karakola koşup olanları anlattığını görür gibi oluyordu, işte o zaman püsküllü belaya çatmış olacaklardı. Emanuele, mutfakta topallayarak yürüyor, masanın ayaklarına tekmeler savuruyordu. Ippolito gibi tiplerden devrim bekleyen zavallı İtalya, diyordu. Concettina gelip tepsiyle bisküvileri götürünceye dek Anna bisküvilerden atıştırdı. Emanuele koridorda Concettina'nın ardından giderek, gazeteleri yaktıkları günden hiç söz etmeyeceğine dair babasının anısı üzerine yemin etmesini istedi. Concettina yemin etti, ama hemen ardından Emanuele'ye karşı büyük bir öfke duydu. Dişlerini gösterip Emanuele'nin kulağına bir şaplak attı, sonra ondan kurtulup elinde tepsiyle yeniden salona girdi. Emanuele, tekme

savurmaya devam etmek için mutfağa geri döndü, bir yandan da acıyan kulağını ovuşturuyordu.

Salonda Bayan Sbrancagna, Bayan Maria ile divanda oturuyordu. Bayan Maria, iki parmağını dizlerine dayamış, yaptığı gezilerden söz ediyordu, babaannenin Cannes'daki Grand Hotel'de kürkünün –kokarca kürkünün– çalındığı günü anlatıyordu. Bayan Maria uzun uzun konuştu, ama sonra birden utandı, bisküvilere bakıyor, tabaktaki bisküviler az görünüyordu gözüne, bir yandan da Danilo çıkagelir diye korkusundan kapıya bakıyordu. Ippolito susuyor, yüzünü okşuyordu, Concettina terli elleri arasındaki mendili çekiştirip duruyordu. Bayan Maria, Concettina'nın o akşam çirkin olduğunu düşündü, geriye taranmış kâkülü, üzerindeki lacivert elbisesiyle gerçi yosma havası yoktu, ama şimdi de Concettina'ya tam bir öğretmen havası gelmişti. Bay Sbrancagna bisküvi yiyordu, bıyığı bisküvi kırıntısı içindeydi, Ippolito'yla konuşmaya çalışıyordu, ama gözlerini boşluğa dikip kendini okşamaya koyulduğu zamanlar Ippolito'dan tek söz bile koparmak kolay değildi. Ancak genç Emilio Sbrancagna, konuşmayı da, başka şeyleri de takmaz görünüyordu. Alnının üzerinde dimdik duran saç yumağı, birbirine kenetlediği parmaklarıyla koltukta oturuyor, çok neşeli, kurnaz bir gülümsemeyle Concettina'ya bakıyordu. Uzun, çevik vücuduyla bir ileri bir geri sallanıyor, koltukta sanki hep oturduğu bir yermiş gibi oturuyordu, sonra birden ayağa fırlayıp piyanoda birkaç akor çaldı. Bayan Maria, divanda yerinden sıçrayıp piyanoya baktı, bir yandan da artık herkes gördüğüne göre piyanoyu satamayacaklarını düşünüyordu. Bayan Sbrancagna, Cannes hakkında bilgi edinmek istiyordu, Cannes'da hiç bulunmamıştı, kadınların plaja çırılçıplak gittiklerini duyduğu için kocası onu götürmek istememişti. Vicenza'daki bir otelde onun da bir broşunu, çok değerli bir broşunu çalmışlardı.

Ama kocası, saçma sapan şeyler anlatmamasını söyledi, kimse hiçbir şeyini çalmamıştı. Broşu, iğnesini iyi kapatmadığı için kaybetmişti, ucuz, değersiz bir broştu zaten. Bayan Sbrancagna, Bayan Maria'nın kulağına, kocasının hep böyle yaptığını, başkalarının önünde onu küçük düşürmekten büyük bir zevk aldığını fısıldadı. Kimsenin beklemediği bir anda Bay Sbrancagna herkesi ilgilendiren bir konuda susmaları için bir neden olmadığını söyledi. Oğluyla Concettina evlenmek istiyorlardı, iyi evlensinlerdi öyleyse, ona kalsa biraz çeyizi olan bir kızı yeğlerdi, ama çeyizi yoksa yoktu işte. Bayan Maria, Concettina'nın da bir şeyleri olduğunu söyledi, Vişnelik'in bir kısmı onundu, Bay Sbrancagna bunu bildiğini, ama dört kardeş arasında bölüştürülecek o küçük toprak parçasını çeyizden sayamayacaklarını söyledi. Neyse çeyiz konusunu bir yana bırakıyordu. Bir de politika konusu vardı, bu daha pürüzlü bir konuydu. Bay Sbrancagna açık konuşmak istiyordu, Concettina'nın babasının düzen karşıtı bir insan olduğunu biliyordu, kendisi düzen karşıtı insanlardan her zaman çok korkmuştu, onlar arasında da saygıdeğer insanlar bulunduğunu bilirdi, tuhaf gibi görünüyordu, ama saygıdeğer insanlara hemen her yerde rastlayabilirdiniz. Bunu çok alçak sesle söylemişti, ama karısı hemen telaşlandı, çevresine bakındı, hizmetçi kadının yandaki odada mı yattığını sordu. Hizmetçilere karşı tetikte olmak gerekirdi, yoksa yanlış anlaşılan bir sözden dolayı insanın canı yanabilirdi. Bunun üzerine adam karısına çatmaya başladı, kötü bir şey söylememişti, söylemiş olduğu şeyi meydanda yüksek sesle bağırarak da söyleyebilirdi, düzen karşıtı insanlar arasında saygıdeğer olanları da vardı. Bayan Maria ise babanın saygıdeğer biri olmanın ötesinde üstün nitelikleri olan bir insan olduğunu söyledi, tüm yaşamını çocuklarının sevgisine ve anı kitabını yazmaya adamıştı, ama sonra kim bilir neden anı kitabını yakmıştı. Genç

Emilio Sbrancagna birden gülmeye başladı, koltukta sallanıyor, bir yandan da dizlerini yukarı çekip ayaklarını hareket ettirerek gülüyordu. Herkes şaşırmış ona bakıyordu, annesi sert bir biçimde neden böyle güldüğünü sordu. Emilio Sbrancagna babasını meydanda düzen karşıtı insanları savunmak için bağırırken düşününce gülmesi geldiğini söyledi. Emilio Sbrancagna'nın kahkahalarından sonra herkes rahatlamıştı, Concettina da durulmuş, sakinleşmiş görünüyordu. Bay Sbrancagna giderken hararetle Ippolito'nun elini sıktı, onunla gene konuşmayı umduğunu söyledi, çünkü gözlerine bakar bakmaz ona karşı büyük bir sempati duymuştu, Ippolito'nun düzen karşıtı biri olmadığını umuyordu, ama öyleyse de yapacak bir şey yoktu, bu arada karısı adamın sırtını yumrukluyor, Bayan Maria'ya kocasının evde de hep böyle olduğunu açıklıyordu, oğluyla kocası hep söylenmeyecek sözleri söylerlerdi. Sonunda Sbrancagna'lar gittiler, evdekiler Emanuele'yi mutfakta başını masaya dayamış uyur halde buldular, uyandırıp yatağa gönderdiler.

Ertesi gün Bayan Maria, babaannenin mücevherlerini Emniyet Sandığı'na götürdü, bir sonraki hasatın parasıyla mücevherleri geri alacaklardı. Sonra hakiki keten kumaş bulmak için şehre gitti, karışık kumaşlardan ödü kopuyordu, bir mağazada bir saat duruyor, mağazanın küçük merdivenine çıkıp raftaki kumaşları darmadağın ediyordu. Sonunda eve metrelerce kumaş getirip kombinezonlar, gecelikler dikmek için bunları kesmeye koyuldu. Geç vakitlere kadar dikiş dikiyor, tığ işliyor, bir tek bundan söz ediyordu. Concettina tıpkı Emanuele'nin annesininki gibi kendine siyah şık bir redingot istiyordu. Üzerinde redingotu ile dışarı çıkan kadına bakmak için pencereye çıkıyor, ama bir türlü elbiseyi göremiyordu. Düğmeleri, cepleri nasıl diye Emanuele'ye soruyordu, Emanuele gece ayaklarının ucuna basarak odaya gireceğini, elbise

dolabındaki redingota bakıp tüm ayrıntıları aklında tutacağına söz verdi. Ama bu arada Emanuele, Concettina'ya politikayla eziyet etmeyi de sürdürüyordu, ona evlendiğinde başucunda Mussolini'nin resmiyle uyuyacağını söylüyordu. Concettina kızarıyor, faşistlerin de iyi bir şeyler, köprüler, yollar yaptıklarını söylüyordu. Onun böyle köprülerden, yollardan söz ettiğini duymak çok tuhaftı: Hayatında bir kez olsun ne köprü ne yolla ilgilenmiş, ne de kendine İtalya'da yeteri kadar köprü ile yol olup olmadığını sormuştu. Emanuele elleriyle yüzünü kapıyor, haykırıyordu: Tanrım, Concettina'nın dağılıp gitmesi için ne kadar az şey yetmişti, artık Concettina'dan kuşlara atılacak bir avuç kırıntıdan başka şey kalmamıştı. Emanuele, Emilio Sbrancagna'yı görmek istemiyordu, onlardan Emilio Sbrancagna evde olduğu zamanlar bir değneğin ucuna siyah, olmadığı zamanlar beyaz bir mendil asıp pencereye koymalarını rica ediyordu, Emanuele onlara yalnız beyaz mendili gördüğünde gelecekti. Oysa Danilo, bu Emilio Sbrancagna denen çocukla tanışmak istediğini söyledi, kafalarında ne olduğunu anlamak için faşistlerle de konuşmak gerekirdi. Ama Ippolito, Emilio Sbrancagna'nın kafasında faşizmle ilgili pek de bir şey olmadığını söyledi, kara gömleği herhangi bir gömlek gibi giyiyordu ve bütün o faşizm tantanası onu pek etkilememişti, çayırda otlayan bir inek gibi dinç ve sağlıklıydı. Danilo, faşizmin bir sürü ineği de içerdiğini söyledi, faşizm elbette sırf kurtlar ve kartallardan oluşmuyordu, inekler de vardı ve yarın öbür gün tıpkı mezbahaya giden inekler gibi, savaşa ölmeye gideceklerdi. Zaten konuşulması gereken kişiler, çayırda otlayan ineklerdi, İtalya'da yaşayan her şeyle konuşmak gerekirdi.

Giustino yalnız bir kez, Emanuele, Emilio Sbrancagna'nın evde olduğunu anlasın diye değneğe siyah mendil asmayı hatırladı. Ama bu mendil Bayan Maria'nın eşarbıydı ve Bayan

Maria eşarp eskiyecek diye korkusundan gidip değnekten aldı. O günden sonra mendil bir daha değneğe konmadı, Emilio ile Emanuele merdivenlerde karşılaşıp selamlaşmaya başladılar, ama başlangıçta Emilio surat asıyordu, çünkü eve her gelenin Concettina'ya âşık olduğunu sanıyordu, sonunda Bayan Maria Emilio'ya Emanuele'nin Concettina'yı bir kız kardeş gibi gördüğünü söyledi. Yavaş yavaş Emanuele de diş gösterip "Sbrancagna" demeyi bıraktı. Sonra bir gün Emilio ile Danilo karşılaştılar, Danilo kendisini hapishanede sorguya çeken polisin havasına bürünerek Emilio'yu sorguya çekmeye başladı. Emilio, terasta güneşlenen Concettina'nın yanına kaçmak için can atıyor, koltukta huzursuzca hareket ediyordu. Danilo ona bir sürü şey sordu. Bu ya da şu kitabı okuyup okumadığını, savaştan korkup korkmadığını soruyordu. Emilio, siyah saç yumağını sallıyor, koltukta dönüp duruyordu, savaşa gitmeye hiç niyeti yoktu, zaten şimdi İtalya'da kim savaşı düşünüyordu ki. Danilo ile Ippolito'ya, kendini onlarla konuşamayacak kadar aptal hissettiğini söyledi. Onunla zeki biriymiş gibi konuşuyorlardı, halbuki o aptaldı, ne Kant'ı ne Spinoza'yı okumuştu. Okumayı denemiş, ama anlamadığı için hemen bırakmıştı. Concettina'yla evlenmek istiyordu o kadar, gelecek yılları düşünmüyordu, her gelen gün güzeldi onun için. Danilo'nun hapiste yatmış olduğunu biliyordu, hapse girenlere büyük saygı duyuyordu, ama kendisi hiçbir zaman bu cesareti gösteremezdi, onun yapabileceği kara bir gömlek giyip gösterilerde boy göstermekti. Kaldı ki, ona sorarsanız faşistler iyi şeyler de yapmışlardı, Afrika ile Arnavutluk'u almışlardı, belki oraları almak için fazla bir şey yapmak gerekmiyordu, ama almışlardı işte. Emilio, bir tek Roma–Berlin hattından hoşlanmıyordu. Almanlar tahammül edilir gibi değildi. Babası, Almanlara karşı savaşmıştı, Emilio o zamanlar küçüktü, ama olanları unutmamıştı. Roma–Berlin

hattı hoşuna gitmiyordu ama. Mussolini de Almanlarla birlikte savaşmıyordu ki zaten. Belki o da Almanlara tahammül edemiyordu, Roma–Berlin hattı komediden başka bir şey değildi. Emilio'ya göre, genel olarak bakıldığında, İtalya'da işlerin kötü gittiği söylenemezdi, belki daha iyi olabilirlerdi ama o olanla yetiniyordu. Danilo ile Ippolito, olanla yetinmeyecek kadar zekiydiler, o yüzden kafalarında başka hükümetler kuruyorlardı, o ise aptaldı, basit biriydi ve olanla yetiniyordu. Sonunda Emilio'yu rahat bıraktılar, o da kaçıp gitti, tıpkı çayırda otlayabilmesi için ipi çözülen bir ineğe ya da taya benziyordu, bu arada Danilo salonda oturmuş, inekler üzerine fikir yürütüyordu, İtalya'da ineklerin sürüsüne bereketti, hepsi de Emilio gibiydi.

Concettina, nikahtan önceki gece uyumayıp ağladı, ama artık acı duyduğu için ağlamıyordu, ellerini başının arkasında kavuşturmuş yatakta oturuyor, yüzünden tane tane sessiz yaşlar süzülüyordu. Bayan Maria da, yatağın ucunda uyukluyor, arada bir yerinden sıçrıyor, saçları darmadağınık kalkıp, bir yanağı kırmızı diğer yanağı solgun, aşağıya papatya çayı hazırlamaya iniyordu. Bu gözyaşları Concettina'nın yüzünde iz bırakmadı, sabah yüzü pürüzsüz ve dinçti, yüzünde ne kırmızılık ne şişkinlik vardı, gözyaşları silinmiş yüzü ışıl ışıl, yumuşacıktı. Salonda küçük bir davet düzenlemişlerdi, Bayan Maria Emanuele'nin annesini de çağırıp çağırmamaları gerektiğini sordu. Ama Emanuele bunun gereksiz olduğunu, çünkü annesinin nasıl olsa gelmeyeceğini söyledi. Oysa anne davet edilmediği için gücendi, Emanuele'ye Concettina'nın onun redingotunu kopya ettiğini söyledi: Onu bu yüzden çağırmak istemediğini, adı gibi biliyordu. Anne için, elbiseyi kopya etmiş olması hiç önemli değildi, ama üzerinde güzel durduğunu sanmasındı, bacaklarıyla kalçaları şık bir redingot giyemeyecek kadar kalındı. Çuval bezinden paltosunu

kopya etse daha iyi olurdu, Concettina'nın kişiliğini çok daha iyi gösterirdi. Emanuele, Bayan Maria'ya koşup annesini de davet etmeleri gerektiğini söyledi, ama artık çok geçti, anne alınmıştı, o yüzden davete gelmedi, Concettina'ya bir nişan hediyesi gönderdi. Emanuele ile Giuma geldiler. Emanuele, Giuma'nın nikâhta çok iyi duracağını söyledi, çok şıktı, iyi bir izlenim uyandırıyordu. Danilo ile karısı da geldiler, Bayan Maria onları kesinlikle istemiyordu, bu yüzden morali çok bozuldu. Sbrancagna'lar, Danilo ile karısını görünce kim bilir ne düşüneceklerdi. Ama Ippolito emirleri kendisinin verdiğini söyledi, nikâhı Danilo ile karısı da katılabilsin diye kasten pazar gününe almıştı. Bayan Maria, Ippolito'ya ancak işine geldiği zaman emir verdiğini söyledi, yoksa hiçbir şeyi umursadığı yoktu, Bayan Maria Concettina'nın çeyizi için mücevherleri Emniyet Sandığı'na götürmekle çok küçük düşmüştü. Bu arada Emanuele, Danilo'yu karşısında görünce Bay Sbrancagna'nın yüzünün ne şekil alacağını düşünerek gülüyordu, çünkü şehirde herkes Danilo'nun hapiste yattığını biliyordu. Ama Bay Sbrancagna şehir dışındaki villada herkesten uzak yaşadığı için, Danilo hakkında hiçbir şey bilmiyordu, bu zeki gencin kim olduğunu Ippolito'ya sordu. Gerek kilisedeki tören boyunca, gerekse evde verdikleri davette Bay Sbrancagna hep Ippolito'nun yanında kaldı, onunla konuşmaktan çok zevk alıyordu. Ippolito'ya kendini anlatmaya başladı, karısıyla nasıl tanıştığını, kimyasallar üreten fabrikasını nasıl kurduğunu anlatıyordu. Arada alçak sesle, İtalya'nın Almanlarla savaşa girip girmeyeceğini soruyordu, Almanlara tahammül edemezdi, onlara karşı savaşmıştı, insan bir kez bir ülkeye karşı savaşmışsa bunu unutamazdı, yeniden nasıl dost olunabilirdi ki, insan yüreği insan yüreğiydi işte, siyasal girişimlere sağır kalıyordu. Hem Almanlar Rusların da birleşiğiydi, ne tatsız işti ama. Soğuk savaş hikâyeydi, şimdiden kim bilir kaç

kişi ölmüştü, kış yaklaştığından askerler ağır ilerleyebiliyordu, ama baharda tam bir felaketle karşılaşacaklardı. Ippolito da öyle düşündüğünü söyledi.

Anna, üzerinde Bayan Maria'nın bir perdeden kesip diktiği sarı kadife elbisesi ile, odanın bir köşesinde duruyordu. Artık perdelerden giyinmekten bıkmıştı, üstündekinin perdeden yapıldığını fark etmiyor olamazlardı, perdenin püsküllerı bile duruyordu, çünkü Bayan Maria püsküllerin güzel bir süs olduğunu, çıkarmanın yazık olacağını söylemişti. Danilo'nun karısı ile bir araya geldiğinde biraz aptallaşan Giustino'ya bakıyordu. Giustino, kızın koltuğunun kenarına oturmuş, kışın onu kayak kaymaya götüreceğini söylüyordu, ona hız keserek kaymayı da öğretecekti, kolaydı. Danilo'nun karısı, saçının rengiyle uyuşmayan alev kırmızısı bir bluz giymişti, ama bluzdu işte, perde değildi, Anna kendi kendine niçin yalnızca kendisinin perdeden giyinmesi gerektiğini soruyordu. Giustino'nun onu da kaymaya götürmesi hoşuna giderdi, ama Giustino onu kesinlikle götürmezdi, öyle aptalca durmak için Danilo'nun karısıyla giderdi ancak, Danilo'nun karısı onu umursuyormuş gibi. Danilo'nun karısı yorgun, yıpranmış yüzüyle Giustino'yu ilgisizce dinliyor, arada bir öksürüğü andıran bir kahkaha atıyordu. Giuma da, orada, onların yanındaydı, dudakları küçümseyici bir gülümseme ile büzülmüştü, herhalde Giustino'nun hız keserek kayma ile ilgili övünmelerini çok saçma buluyor, kim bilir kayakta ne kadar usta olduğu için, hız keserek kayma ona saçma geliyordu.

Giuma, kendisine bakan Anna'yı görüp yanına gitti. "Biz ikimiz küçükken birlikte oyun oynardık," dedi. Bunu çok uzak bir zamandan söz ediyormuş gibi söyledi. Sonradan İsviçre'ye gitmiş, kim bilir kaç ragbi maçı kazanmıştı. Yanakları sertleşmiş, kabalaşmıştı, dörtgen, güçlü omuzları vardı. Boyu çok uzamış, çok nazikleşmişti, üzerine adının baş harfleri

işli ipek bir gömlek giymiş, kemerine siyah kapaklı bir saat takmıştı. Anna'nın önünde duruyor, saatinin zincirini zıplatıyordu, saçı hep gözlerinin önüne düşüyor, dudağını büzerek saçını geriye atıyordu. Anna, "*Çocuğun Hazinesi*'ni okurduk," dedi. "*Çocuğun Hazinesi*, evet evet." Giuma, *Çocuğun Hazinesi*'ni hatırlayınca çok güldü, başını geriye atarak uzun uzun güldü, Anna yeniden onun küçük tilki dişlerini gördü. Anna okusa *Çocuğun Hazinesi*'nden gene zevk alırdı, Emanuele'ye kaç kez, bütün o mavi ciltli kitapların nereye yok olduğunu sormuştu. Emanuele hiçbir şey bilmiyordu, belki de annesi kitapları tavan arasına taşımıştı. Anna, "Beni iple ağaca bağlardın," dedi. "Sahi mi?" dedi Giuma. "Özür dilerim, umarım canını çok yakmamışımdır". Çok kibarlaşmıştı, yüzünde o küçümseyici gülümseme belirdiğinde, utangaç izlenimi bile veriyordu. Anna'ya, Giuma utangaçlığından ötürü yanında duruyor gibi gelmişti, çünkü salonda başka kimseyi tanımıyordu. Ama Anna onunla beraber olmaktan büyük bir sıkıntı, büyük bir bıkkınlık duyuyordu, tıpkı birlikte oyun oynadıkları günlerde duyduğu sıkıntı, bıkkınlık gibi. O günler Anna'ya çok uzak görünmüyor, sanki çok az şey yaşamışlar gibi geliyordu: Gazeteleri yakmışlar, polisi beklemişler, ama kimse gelmemişti. Giuma, alçak sesle Anna'ya, o kırmızı bluzla oturan felaket tipin kim olduğunu sordu. Anna, Danilo'nun karısı olduğunu söyledi. Ama Giuma, Danilo'nun kim olduğunu bilmiyordu, tabii gazeteleri yaktıkları günle ilgili bir şey bildiği de yoktu. Emanuele, onlara kardeşinin tahammül edilmez biri olduğunu söylemişti. Giuma, Emanuele'nin arkadaşlarından hiçbirini tanımadığını söyledi. Zaten Emanuele ile pek görüşemiyorlardı, yalnız sabahları bir an birbirlerini banyonun kapısında görüyorlardı. Farklı saatlerde yemek yedikleri için, sofrada daha da az görüşüyorlardı. Giuma, çoğu zaman, dışarıya yemek yemeye, briç oynamaya giden annesine eşlik

ediyordu. Siyah kapağını açıp saate baktı, o gün de annesinin kendisini beklediğini söyledi. Emanuele, kurnazlık edip briç öğrenmemişti, bu sayede bazı sıkıcı salonlarda anneye eşlik etmek zorunda kalmıyordu. Anna'ya, sinemaya gitmek için ertesi gün okuldan sonra serbest olup olmadığını sordu. Onu ağaçlıklı yolda bekleyecekti, küçükken onca zaman birlikte olmuşlardı, gene olmamaları için hiçbir neden yoktu. Böylece briçte dördüncü kişi olmaktan kurtulacaktı. Anna, serbest olduğunu söyledi. Sonra bıkkın, korku içinde, birlikte geçirecekleri öğleden sonrasını düşündü. Belki şimdiden sonra Giuma sık sık onunla birlikte olmak isteyecekti. Bundan ötürü hem gurur duyuyor hem bıkkınlık duyuyor, ürküyordu. Biraz da Giuma'ya acıyordu, ama nedenini bilmiyordu.

Konuklar gidince, evdekiler aceleyle, Concettina'nın hepsi hakiki kumaşlardan oluşan çeyizi ile tıka basa dolu valizlerini kapadılar ve Concettina ile Emilio arabayla balayı gezilerine çıktılar.

9

Ertesi gün, Anna okuldan çıkınca, ağaçlıklı yolda onu bekleyen Giuma'yı gördü. Birlikte sinemaya, *Zorro'nun İşareti*'ni izlemeye gittiler. Anna'nın parasını Giuma ödedi. Anna, bütün gün kendine, cebindeki paranın sinema bileti almaya yetip yetmeyeceğini sormuştu. Şehrin merkezindeki bir sinemaya giderlerse bu para yetmezdi. Okulda sıra arkadaşıyla da konuşmuştu, kız en yakın arkadaşıydı, birbirlerine her şeylerini anlatırlardı. Arkadaşı gülmüştü, erkek arkadaşlarıyla sık sık sinemaya gidiyordu ve bilet parasını hep onların ödediğini biliyordu. Anna'ya, Giuma'nın yüzde yüz onu öpeceğini söyledi. Erkekler, yalnızca öpüşmek için sinemaya götürürlerdi kızları. Halbuki Anna'ya, Giuma hiç öpüşmeyi düşünüyor gibi gelmedi. Hemen hemen boş, karanlık sinema salonunda Anna'nın yanına oturmuş, yeri eşeliyor, ofluyordu, artık sinemaya gitmek imkânsız hale gelmişti, doğru dürüst bir film gösterdikleri yoktu ki. Yalnız filmin sonunda oflamayı kesti, filmin sonunda bir düello sahnesi vardı, Giuma da bu sahneyi nefesini tutarak izledi. Ama çıkışta düello sahnesinden de küçümseyerek söz etti. Cenevre'de gördüğü, içinde düello sahneleri olan uzun bir filmi anlatmaya koyuldu. Anna hiçbir

şey anlamıyordu, çünkü Giuma'nın anlattığı çok saçma bir hikâyeydi. Eve doğru yürüdüler ve nehir kıyısında Emanuele ile Ippolito'yu gördüler. Emanuele kaşlarını çattı, Anna ile Giuma'yı birlikte görünce gözlerini onlara dikti. Kapıda Giuma, Anna'ya ertesi gün de onu bekleyeceğini söyledi, sinemaya gitmeden de bir arada olabilirlerdi pekâlâ.

Her gün ağaçlıklı yolda buluşmaya başladılar. Anna'ya kalsa, kız arkadaşına gitmeyi ya da hemen eve dönüp ders çalışmayı yeğlerdi. Ama Giuma'nın onunla birlikte olmayı istemesinden gurur duyuyordu. Giuma bir erkekti. Concettina, Anna'ya, onun yaşındayken çıkacak bir sürü erkek arkadaşı olduğunu söylemişti. Okuldan hemen sonra eve gelip ders çalıştığı için Anna'yı çok sıkıcı buluyordu. Anna şimdi sabırsızlıkla Concettina'nın balayı gezisinden dönmesini bekliyordu, Giuma ile nehir kıyısında dolaşırken Concettina'nın onları görmesini istiyordu. Oysa Bayan Maria, Anna'nın Giuma ile birlikte olmasından hoşnut değildi. Giuma'yı tanımıyor, nasıl biri olduğunu bilmiyordu. Emanuele, Bayan Maria'ya onun ukala, burnu havada, tahammül edilmez biri olduğunu söylemişti. Ama görgüsüne diyecek yoktu, tepeden tırnağa görgülü biriydi, yanına gezdirmesi için beş yüz kız verilebilirdi. Ama Bayan Maria, Giuma'nın neden onunla aynı sınıfta olan Giustina ile değil de Anna'yla arkadaşlık ettiğini bilmek istiyordu. Bunun üzerine Giustino, Giuma'nın kendisiyle de arkadaşlık etmeye çalıştığını, ancak yüz bulmayınca hemen vazgeçtiğini söyledi.

Giuma, Giustino ile öteki arkadaşlarından hep küçümseyerek söz ediyordu. Kitap okumuyorlar, doğru dürüst yıkanmıyorlar, spor yapmasını bilmiyorlardı: Büyük sporcu havalarındaydılar, ama ciddi hiçbir şey yaptıkları yoktu. Anna, Giuma'nın hâlâ Cingalesi ile, Pucci Donadio ile arkadaşlık edip etmediğini sordu: Giuma'nın bir zamanlar sürekli yinelediği

bu adları hiç unutmamıştı. Giuma, alnını kırıştırdı. Pucci Donadio'yu hatırlıyordu, Donadio ile gerçek bir arkadaşlıkları olmamıştı. Donadio, annesinin bir arkadaşının oğluydu ve Giuma'dan çok daha küçüktü, onu Menton'da plaja götürürler, Donadio plajda kumdan şatolar yapardı. Cingalesi'yi hatırlamıyordu. Sonra iyice düşününce hatırladı, plajda portakal satan bir çocuktu. Yok, artık Giuma'nın başka arkadaşları vardı. Cebinden bir tomar mektup çıkardı, zarfların üzerindeki pulları gösterdi. Arkadaşları dünyanın dört bir yanından yazıyorlardı ona: Amerika'dan, Danimarka'dan... İsviçre'deki kolejde dünyanın her yerinden insanlarla tanışmıştı. Bazıları hâlâ kolejdeydi ve onun dönüşünü bekliyorlardı, onun dönüşünü kutlamak için konyak ve cin şişelerini bir kenara koyuyorlardı, biraz cin gerçekten de iyi giderdi, belki çok geçmeden annesi koleje dönmesine izin verirdi.

Giuma, Anna'yı sinemaya götürüyordu, çünkü her zaman harcayacak parası oluyordu. Ya da şehirde öylesine dolaşıyorlardı, kitapçılara giriyor, sanat dergilerine, sanat kitaplarına bakıyorlardı. Giuma, içinde üçgenlerle dörtgenlerin bulunduğu resimlerin röprodüksiyonlarını gördükçe zevkten dört köşe oluyordu. Kimi zaman da kestane kebap alıp parkta bir banka oturarak kestane yiyorlardı. Giuma, Montale'nin şiirlerini çıkarıp Anna'ya yüksek sesle şiirleri okumaya başlıyordu. Ona Montale'nin kim olduğunu açıklamıştı, biraz değeri olan öteki şairleri de anlatmıştı. Anna susuyor, dinlemiyordu, dikkatini Giuma'nın söylediklerine veremiyordu. Onun açık renk, geniş paltosuna, atkısına, alnına düşen buklelerine, küçük tilki dişlerine bakıyordu. Giuma'dan duyduğu sıkıntı zamanla sona ermişti; söylediklerini dinlemiyordu. Anna'ya, Giuma'nın açık renk paltosu, atkısı, siyah kapaklı saati biraz da kendisine aitmiş gibi geliyordu. Okul arkadaşlarından hiçbirinin benzeri bir şeye, birlikte olacakları böyle

birine sahip olmadıklarını düşünüyordu. Onlar, yerli yersiz gülen, sıkıcı çocuklarla çıkıyorlardı, o çocuklar ne Montale'yi okur ne de dörtgenli resimleri yapan ressamları bilirlerdi. Elleri kucağında, yün paltosunun üzerinde kestane kabukları, Anna öylece susup oturuyordu. Montale hakkında tek bir söz bile edemezdi, o şiirlerden pek bir şey anlamamıştı. Gene de, Giuma'dan duya duya kimi dizeleri sevmişti : "Bir saat geçti geçmedi, gene gözümün önünde Cumerlotti / çan seslerine karışan gözyaşları / nasıl da doğru muamma / dönüşüm hayatımdaki / kayalıklarda parçalandığını duyduğum an / balerin bombanın." Eve balerin bomba ve muamma ile dönüyor, bir süre balerin bomba önünde dans ediyordu. Giuma'ya, Cumerlotti'nin kim olduğunu sormamıştı, muammayı da sormadı, Giuma'nın kızacağından korkuyordu, ne olduğunu öğrenirse muammanın gözünde eski değerini yitireceğinden, önemsiz bir şey haline geleceğinden korkuyordu.

Sabah okulda arkadaşı hep, Giuma'nın onu öpüp öpmediğini soruyordu. Anna'nın yanıtı hayır oluyordu. Arkadaşı çok şaşırmış, bu işten pek hoşnut kalmamıştı, böyle bir şeyin hiç başına gelmediğini söylüyordu, birlikte olduğu çocuklar onu hep öperlerdi. Sonunda, Anna ile Giuma'nın öpüştüklerini, ama Anna'nın bunu ona söylemek istemediğini düşündü. Giderek arkadaşlıkları eski sıcaklığını yitirdi. Anna, ona muammadan hiç söz etmedi, artık bu arkadaşını aptal buluyordu, Anna'ya kızın boynu kirliymiş gibi geliyordu, o da Giuma gibi, insanların iyice yıkanıp yıkanmadıklarına bakmaya başlamıştı. Bu yüzden, Giuma onu gerçekten öptüğünde, arkadaşına hiçbir şey söylemedi. Bu olaydan kimsenin haberi olmadı.

Giuma, kendisini üzgün hissettiği bir gün öptü Anna'yı. Yunancadan üç almış, annesi kızmıştı. O da, mahsus üç aldığını söylemişti, çünkü İsviçre'ye dönmek istiyordu, bu çirkin

okuldan hoşlanmıyor, orada daha fazla kalmak istemiyordu. Emanuele de bağırmaya başlayınca, Giuma aslında okulun kendisini fazla ilgilendirmediğini, asıl evde kalmaktan, annesini briç oynayan o yaşlı kadınlara götürmekten hoşlanmadığını, kolejde kalmayı yeğlediğini söylemişti. Emanuele, Giuma'ya bağırmış, anneye saygısızlık edemeyeceğini söylemişti. Giuma'nın üzerine atlamış, ikisi kavga etmeye başlamışlardı, anneleri onları ayırmaya çalışırken bileğini burkmuş, bütün gün annelerinin bileğini ovmuşlardı. İsviçre'ye dönmesine izin vermiyorlardı, halbuki Giuma her şeyden bıkmıştı. Bir tek Anna'yla birlikteyken kendisini rahat hissediyordu, Anna ona çok iyi davranıyordu. Sessizce oturdular, Giuma alnını kırıştırıyor, ayağıyla yere birtakım şekiller çiziyordu. Birden kolunu Anna'nın beline doladı, onu kendine doğru çekti. Aralarında korkunç bir sessizlik vardı, korku içinde birbirlerine baktılar, korku ile sessizlik uzun süre devam etti. Sonra Giuma, Anna'yı öptü, ikisi de rahat bir nefes aldılar, huzur içinde birbirlerine gülümsediler.

Anna, sınıfta Giuma'dan nefret ettiklerini Giustino'dan öğrenmişti, sınıftakiler Giuma yanlarına yaklaştığında ona hemen sırtlarını dönüyorlardı. Başlangıçta ragbi maçları ve dünyanın dört bir yanından gelen mektuplarıyla onları esir almıştı. Mektuplarıyla herkesin canını sıkıyor, çok matrak bulduğu bölümleri çevirmek istiyor, uzun uzun içki ve maç hikâyeleri anlatarak, bu hikâyelere kendi kendine gülüyordu. Şimdi Montale'ye takmıştı, bu şiirlerden söz ederken sanki kendisi yazmış gibi coşuyordu. Öğretmen ne zaman sözlüye kaldırsa, Montale'den söz ediyordu. Montale'nin şiirlerini okuyup tartışmak için haftada bir kez toplanmayı öneriyordu. Büyük bir olasılıkla Montale'den bir şey anladığı da yoktu. Emanuele, Giustino'ya niçin Giuma'nın suratına bir yumruk indirmediğini soruyordu, belki böyle bir yumruk

ona iyi gelirdi. Ama Giustino, onu dövmeyi de, onunla dalga geçmeyi de istemediklerini söylüyordu. Çok can sıkıcıydı, bu yüzden yanlarına geldiğinde sırtlarını dönmeyi yeğliyorlardı. Bir tek Anna ona tahammül ediyor, onunla birlikte oluyordu, çünkü Anna salak ve saftı, Giuma'nın anlattığı tüm palavraları iyiye yoruyordu. Anna, Giustino'yu dinlemeye çalışıyor, Giuma gibi dudaklarını büzmeyi deniyordu. Ama kendisini aşağılanmış hissediyordu, onun nasıl yanlarına yanaştığını, çocukların ona nasıl sırt çevirdiklerini düşünüyor, kendisini en derinden aşağılanmış hissediyordu, sanki sırt çevirdikleri kendisiydi. Zaman zaman Anna'nın içini bir kuşku kaplıyordu: Giuma, muamma ve Cumerlotti hakkında ondan hiç de fazla bir şey bilmiyor olabilirdi, belki de yüreğinin ta derinlerinde duyduğu acıyı, aşağılanmışlığı, yalnızlığı görmezlikten gelip şehirde kasıntı kasıntı yürümek, dudaklarını küçümsemeyle büzmek için biliyormuş gibi yapıyordu. Belki de çok daha sonraları onun muamma hakkında hiçbir şey bilmediğini keşfedecekti. Bir zamanlar Giuma, Cingalesi ile övünür, onu her tartışmaya dahil ederdi. Anna, Cingalesi'nin herkesi küçümseyen müthiş biri olduğunu düşünmüştü; sonra o eski Cingalesi buhar olup uçmuş, yerini gariban bir portakal satıcısı almıştı.

Ne zaman Anna'yı öpse, Giuma'nın yüzündeki küçümseyici, kasıntı havadan eser kalmıyordu. Anna'nın paltosundan kestane kabuklarını temizlemeye koyulduğunda, yüzü nazik, yumuşak, iyiliksever bir havaya bürünüyordu. O zaman birlikte kestane kabuklarına gülüyorlar, pek çok şeye birlikte gülebilirlermiş gibi geliyordu onlara, hatta muammaya bile birlikte gülebilir, birbirlerine muammanın ne olduğunu bilmediklerini söyleyebilirlerdi. Ama bunu hiçbir zaman söylemediler, hiçbir zaman söyleyecek duruma gelmediler. Giuma, yalnızca bir süre için öyle nazik ve yumuşak kalıyor,

sonra hemen dudağını büzüp rahatsız olmuş gibi çevresine bakıyordu, şu park ne iğrençti, şu şehir ne kadar iğrençti, bir de Cenevre ile Lozan'daki parkları görmeliydi. Sonra siyah kapaklı saatine bakıyor, paltosunun düğmelerini ilikliyordu. Her zamanki gibi annesi onu bekliyordu, briçte dörtlüyü tamamlamak için dördüncü kişi o olacaktı.

Sonunda Anna, Concettina, Ippolito ve Emanuele ile birlikte gazeteleri yaktıkları günden söz etti. Giuma fazla şaşırmadı, zaten uzun süredir Emanuele'nin politikaya bulaştığından kuşkulanıyordu, Emanuele eblehin tekiydi. Faşizm Giuma'nın da hoşuna gitmiyordu, ama idare ediyorlardı işte, riske girmeye değmezdi. Hem Emanuele annelerini düşünmek zorundaydı, onu hapse atsalar, annesi aklını yitirirdi. Giuma da, faşizme karşıydı, faşistlerde taşralı kafası vardı, İtalya'yı taşraya döndürmüşlerdi, dışarıdan getirtilen güzel resimlerle sergiler açılmasını engelliyorlardı. Ama faşizm gibi çirkin ve gülünç bir şey için hapse girmeye değmezdi, hapse girmek faşizmi fazla ciddiye almak olurdu. Anna, devrimi unutmamak gerektiğini söyledi, devrim yapmak gerekiyordu. Giuma, katıla katıla gülmeye başladı, geriye yaslanıyor, o tilki dişlerini göstererek gülüyordu. Anna devrim yapacaktı ha, devrim. Hayır, dedi Anna'ya, devrime gerek yoktu, çünkü faşizm zamanla tıpkı puf diye sönen balonlar gibi sönüp gidecekti. Yok, ortada yapılacak devrim yoktu, hem olsa bile, herhalde devrimi Emanuele ile Anna yapmayacaktı. Anna: "Danilo da yapamaz mı?" diye sordu. "Danilo da yapamaz," dedi Giuma. Danilo da yapamazdı, çünkü çarpık çurpuk bir kadınla evlenmişti.

10

Concettina, balayı gezisinden döndü ve Emilio'nun anne ve babasıyla yaşamak için şehir dışındaki villaya gitti. Concettina hamileydi, sürekli kusuyor, tükürüyordu. Eve gelmedi. Dönüşünden birkaç gün sonra Anna ile Giustino onu görmeye gittiler, üzerine sarı bir yorgan çekmiş, çiçek desenli porselen bir oturağa tükürüyordu. Concettina'nın çevresinde kaynanası ile bir sürü yaşlı teyzeler, hizmetçiler koşturup duruyordu. Kimi Concettina'ya çorba, kimi emmesi için limon getiriyor, kimi de ayaklarına sıcak su torbası koyuyordu. Concettina, kusmamak için dişlerini çok az açarak ağır ağır konuşuyordu. Capri'de istiridye bir kutu ve hasır örme ayakkabı almıştı. Balıkçılar gibi giyinmiş, sonradan marki ya da prens oldukları anlaşılan yaşlı adamlar, kadına benzeyen erkekler, erkeğe benzeyen kadınlar görmüştü. Bir kahvede, omzunda bir papağanı, tasmalı üç kedisi olan bir kadın vardı. Concettina, aldığı ayakkabıyı ve kutuyu gösterince, artık söylenecek bir şey kalmamıştı. Anna ile Giustino, ayakta dikilmiş gidecekleri anı bekliyorlardı, büyükanneler ve hizmetçilerle dolu bir evdeki bu değişmiş haliyle hamile Concettina'ya söyleyecekleri hiçbir şeyleri yoktu. Yaşlı Bayan Sbrancagna

onlara, Concettina'yı yormamaları gerektiğini söyledi. Böylece, Anna ile Giustino oradan ayrıldılar, evlerine varmaları için daha epey bir yol vardı, Concettina'nın eviyle kendi evleri arasındaki yol yürüyerek bir saat çekiyordu. Concettina'nın evi tam kırların ortasındaydı, evin önünde bir duvarla çevrili küçük bir bahçe vardı, duvarın üzerine cam parçaları çakılmıştı. "Üzerinde keskin şişe kırıkları var" dedi Anna. Ama Giustino, Anna'ya ikide bir Montale şiirleri okumaktan vazgeçmesini söyledi. Giuma'nın ona Montale şiirleri okuduğunu biliyordu, kim bilir kendilerini ne zannediyorlardı. Giustino da, Montale'yi okumuş, pek bir şey anlamamıştı. Montale anlaşılması kolay bir şair değildi. Bir tek "şişe kırıkları" şiiri biraz anlaşılıyordu, o kadar. Anna'ya, Giuma'dan sakınmasını söyledi, belki de Giuma onu öpmek istiyordu. Kendini öptürmemeye özen göstermeliydi, evlenmeden önce hemen herkese kendini öptüren Concettina gibi olması hiç gerekmezdi. Concettina, gene de evlenebilmişti, çünkü çok sevimli bir kızdı, ama Anna'nın sevimlilikle falan ilgisi yoktu, erkeklerle çok fazla dolaşıp kendini onlara öptürürse evlenemezdi sonra. İkisinin de keyfi yoktu, yol boyunca kavga ettiler. Giustino, Anna'ya ayaklarının arasında yürüdüğünü söylüyordu, biraz kenardan yürüyemez miydi. Her gün Giuma ile görünmesinden hiç hoşlanmıyordu, kim bilir kendini Giuma'ya kaç kez öptürmüştü. Giuma, tahammül edilmez biriydi, sınıfta konuşmak için yanlarına geldiğinde, ona sırtlarını dönüyorlardı. Anna, Giustino'nun yanında gördüğü kızın da tahammül edilmez biri olduğunu söyledi, şu akşam üzerleri birlikte dolaştıkları uzun boylu, sıska kızın. Zaten Giustino çirkin kadınlardan hoşlanıyordu, o Danilo'nun çirkin mi çirkin karısından, hep kadınlıktan nasibini almamış çirkin kadınlardan hoşlanıyordu. Giustino, akşam üzerleri birlikte dolaştığı kızın hiç de kendisine göre olmadığını, o kızla

çıkmadığını söyledi. O yalnızca İtalyanca ödevlerini yaptırmak için yararlandığı biriydi; zor bir konu olduğunda gidip ona yaptırıyor ve karşılığında onu gezmeye çıkarıyordu. Eve döndüklerinde Emanuele, Concettina'nın odasında Mussolini'nin resminin olup olmadığını sormak için hemen yanlarına koştu. Anna ile Giustino olmadığını söyleyince, Emanuele bozuldu. "Belki sizin geldiğinizi duyunca, Concettina resmi çabucak ortadan kaldırmıştır," dedi. Bayan Maria, Tanrı aşkına şu sıralar Concettina'yı politika ile meşgul etmemelerini rica etti, hamile olduğundan kızcağız kendini iyi hissetmiyordu. Emanuele, Concettina'nın Duçe aşkına, Duçe'nin isteğine uyarak İtalya'ya asker yetiştirmek için bir düzine çocuk doğuracağını söyledi. Anna ile Giustino biraz üzgündüler, tuhaftı ama Concettina olmayınca evde bir boşluk hissediyorlardı. Tuhaftı, çünkü Concettina evdeyken kimseyle ilgilenmez, hep odasına kapanıp çorap onarır ya da tırnaklarını törpülerdi ya da Racine'i düşünerek kalemini kemirirdi. Artık Concettina sanki hiç yoktu, sanki çiçekli porselen oturağa tüküren o hamile kadın Concettina değildi. Artık Racine'den tamamen kurtulmuştu, ama şimdi onun yerine bu mide bulantısı çıkmıştı, bir de bir düzine çocuk doğurup onları yıkamak, beşikte sallamak zorunda kalacaktı.

Giuma, Anna'ya, Danilo ile birlikte kahvede oturduklarını söyledi. Çok heyecanlanmıştı, ama heyecanını belli etmek istemiyordu. Nehir kıyısında karşılaşmışlardı, Danilo onu görmeye gelmiş, sonra ikisi konuşmaya başlamışlardı. Anna, epeydir bunun olacağını biliyordu, çünkü Danilo, Emanuele'ye birçok kez kardeşini tanımak, nasıl biri olduğunu görmek istediğini söylemişti. Emanuele, Danilo'ya bu işle hiç uğraşmamasını rica ediyordu, kardeşi tahammül edilmez bir tipti, tam anlamıyla tahammül edilmez bir tip. Ama Danilo tahammül edilmez tiplerin nasıl insanlar olduklarını

görmenin de önemli olduğunu belirtiyordu. Giuma, Anna'ya, Danilo'yla uzun uzun konuştuklarını anlattı, sonra eski şarkılar çalan bir gramofonun bulunduğu şehir dışındaki bir kahveye gitmişlerdi. Danilo'yla hemen her şeyden konuşmuşlar, hatta gece olduğunu fark etmemişlerdi. Montale'den bile söz etmişlerdi, Danilo bu Montale her kimse bilmek istediğini söylemiş, Giuma da ona Montale'yi açıklamıştı. Eve dönerken biraz da politika tartışmışlardı. Giuma kendi görüşlerini söylemişti, faşizm zamanla puf diye sönüp gidecekti. Aralarında böyle ilginç bir konuşma geçtiğine bakarak, Danilo onu bir akşam evine davet etmişti. Anna üzgündü, Concettina'ya gidişlerini, yolda Giustino'nun kendisine söylediği şeyleri anlatmak istiyordu. "Hiç sevimli bir kız olmadığım, asla evlenemeyeceğim doğru mu?" diye sormak istiyordu. Anna bir türlü konuşamadı, Giuma ha bire Danilo Danilo diyor, başka bir şey söylemiyordu. Anna'yı öpmek bile aklına gelmemişti.

Giuma, bir hafta boyunca her akşam Danilo'yu görmeye gitti. O hafta boyunca hep Danilo'dan söz etti, Danilo'nun karısını bile artık o kadar çirkin bulmuyordu. Kızcağız saçı yüzünden bu hale gelmişti, çünkü ucuz kuaförlere gidiyordu. Kendine çekidüzen verecek, iyi giyinecek kadar parası olsa, şirin bir kız olacaktı. O hafta Giuma ile Anna pek öpüşmediler, Giuma'nın anlatacak çok şeyi vardı, ikide bir siyah kapaklı saatini çıkarıp, Danilo'ya gitme zamanının gelip gelmediğine bakıyordu. Annesi, bir arkadaşına ders çalışmaya gittiğini sanıyordu. Danilo ile karısı, Giuma'nın şiir okuyuşunu çok beğeniyorlardı. Sonra Giuma'nın Danilo ile arası pek iyi gitmemeye başladı, Anna bunu hemen fark etti. Giuma, Danilo'nun odasının kötü koktuğunu söylemeye başlamıştı, sonra komodinin üzerindeki likör takımı, o takım bir harikaydı, hayatta görüp görülebilecek en taşralı şeydi. Danilo, onu politikaya çekmek istiyor, ama bu Giuma'nın işine gelmiyordu.

Emanuele gibi salak değildi o, aptalca risklere girmek istemiyordu. Başlangıçta Montale'yi okumuşlardı, ama sonra Danilo ona Karl Marx'ın *Kapital*'ini bilip bilmediğini sormuştu. *Kapital*'in ne olduğunu biliyordu, Danilo'ya bu konulardan söz etmek istemediğini açıkça söylemişti. Giuma, ileride sabun fabrikasını yönetecekti, Emanuele de fabrikayı yönetecekti, dolayısıyla onlar Karl Marx'ın yanında yer alamazlardı. Bu açık bir gerçekti, Emanuele bunu anlamıyorsa, Danilo'nun, kafasına bu düşünceleri sokmasına izin verip Marx'ı okuyorsa, tam anlamıyla bir ahmaktı. Anna, onlar fabrika sahibiyken başkalarının yiyecek ve giyeceklerinin olmamasının belki de doğru bir şey olmadığını söyledi. Giuma, çok kızdı ve bunun bal gibi doğru olduğunu söyledi, doğruydu çünkü babası sabun fabrikasını sıfırdan kurmuştu. Fabrika, önceleri gülünecek bir barakaydı, ama babası onu büyük, önemli bir yer yapmak için bütün hayatı boyunca çalışmıştı. Zaten adalet yeryüzünün işi değil, dedi Giuma, adalet Tanrı'nın işiydi. Giuma, küçükken Tanrı'ya inanmıştı, ama artık inanmıyordu. Artık bu, yalnızca çocukların inandığı bir şeydi. Anna, öyleyse adaletin nerede olduğunu sordu, Tanrı yoksa adalet neredeydi. Giuma, gerçekten de hiçbir yerde olmamasının acı bir şey olduğunu söyledi. Ama ne olursa olsun, Karl Marx'ın adaletine inanmıyordu o. Artık Danilo'ya gitmek istemiyordu, kesinlikle o odanın kokusunu bir daha duymak istemiyordu. Sonra o kokuyu üstünde, elbiselerinde duyuyordu, elbiselerini bütün gece dışarıda bırakıyor, gene de bu koku gitmiyordu. Anna, birden Cenzo Rena'nın Güney'in sırf bakla yiyen köylüleri ile ilgili söylediklerini anımsadı, Güney'in köylüleri için de bir şeyler yapmak gerektiğini söyledi. Ama Giuma ona artık Güney'in köylülerini düşünmemesini söyledi, onu parkın tenha bir köşesine götürdü, öpüşmek için orada bir süre durdular. Giuma, daha önce Danilo'yla oturdukları kahveye

gitmek istedi: Nehrin ötesinde, dumanlı loş bir kahveydi. Giuma burasının, Paris'in bazı kahvelerine benzediğini söyledi. Orada insan şu eski gramofonla, duvarlardaki eski resimlerin röprodüksiyonları ile uzun süre otururşa, kendini Sen Nehri kıyısındaki bir kahvede sanabilirdi.

Anna evde Danilo'yu sordu. Danilo, önceki akşam Giuma'nın, Marx'ın adaletiyle ilgili söylediği saçma sapan sözlerle sabrını taşırdığını anlatıyordu. Danilo, onun anlattıklarını kâh gülerek kâh kızarak dinlemiş, sonunda sabrı tükenmiş ve onu evden kovmuştu. Birkaç akşam sabırlı davranmış, Giuma'yı çeşitli konulardan konuşturmaya çalışmıştı, sonra yavaş yavaş aralarındaki buzlar çözülünce Giuma, Montale şiirlerini okumaya başlamış, Giuma'yı bir türlü eve yatmaya gönderemez olmuşlardı. Ama Karl Marx konusunda iyice saçmalamıştı. Danilo daha fazla dayanamamış, şapkası ile pardösüsünü atarak, Giuma'ya böyle düşündüğü sürece evine gelmemesini söylemişti. Emanuele'nin biraz gururu kırılmıştı, Giuma ile vakit kaybetmenin yararsız olduğu konusunda Danilo'yu uyarmıştı. Giuma'nın ne olduğu belliydi, hem daha on yedi yaşındaydı ve anneleri onu çok şımartmıştı. Üstelik, İsviçre'de zengin ve şımarık çocukların okuduğu o koleje gitmişti, zaten İsviçre bütünüyle ateşe verilmesi gereken bir ülkeydi. Ama bunun üzerine Ippolito, Danilo'nun doğru hareket etmediğini, insanların yapısını soyut olarak anlamaya çalıştığını söyledi. Herkeste siyasi bir sorun görüyordu, soru sorarken sorgulayıcı, aşağılayıcı bir havası vardı. Ve belki de istemeden Giuma'ya kötülük etmişti, belki de insanca, arkadaşça bir tutumla evine davet edip, sonra birden o sorgulayıcı, aşağılayıcı, acımasız sorgulama işine girişmekle onu derinden yaralamıştı. Danilo farkında değildi, ama kimi zaman çok acımasız olabiliyordu. Danilo, neden Giuma'yla Ippolito'nun konuşmayı denemediğini sordu. İlginç bir

deneyim olurdu bu. Ippolito deneyimlerle uğraşmadığını söyledi, birden çok kızmış gibiydi, yüzü sararmıştı, sinirden soluyordu. Onun deneyimlerle işi yoktu, insanların yaşamlarına karışmıyordu, ama Danilo izleyicilerinin olmasını istiyorsa, sinirlerine hâkim olmayı da bilmeliydi. Bir çocuk eve, dertleşmek, konuşmak, sonra da yüzüne gülüp dışarı atmak için çağrılmazdı. Danilo dudaklarını ısırıyor, elindeki kalemi ağır ağır masaya vuruyordu, ara sıra başını kaldırıp, temkinli soğuk bir bakışla Ippolito'yu süzüyordu. Emanuele ise sesini çıkarmıyor, topallayarak bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Ama o sırada Giustino da gelmişti. Neden nasıl biri olduğunu anlamak için Giustino'yu incelemeyi denemiyorlardı, o da on yedi yaşındaydı ve burjuva bir aileden geliyordu, ama nedense kimse onu incelemeyi düşünmüyordu. Giustino'nun bu sözleri herkesi kahkahaya boğdu, Danilo kalemi cebine koydu, yatmaya gittiğini söyledi, kaç gecedir Giuma'nın Montale şiirlerini dinlemekten karısıyla uyku uyumamışlardı.

11

Anna, Giuma'ya evde duyduklarından hiç söz etmedi. Giuma'nın keyfini kaçıracak, onu kızdıracak bir şey söylememeye özen gösteriyordu. Giuma'nın her söylediğine, Danilo'nun evine koku yüzünden gitmediğine inanıyormuş gibi yapıyordu. Kötü yıkandıkları, aptal oldukları için okul arkadaşlarıyla birlikte olmak istemediğine inanıyormuş, Giuma yanlarına yaklaştığında sırtlarını döndüklerini bilmiyormuş gibi yapıyordu. Giuma'nın karşısında kendini güçsüz hissediyor, ona hak vermeyip bir nedenden ötürü kavga etmeye başlarlarsa, Giuma'nın artık onunla birlikte olmaktan, onu öpmekten sıkılacağından korkuyordu. Bu yüzden onu hep haklı bulmaya, onunla kavga etmemeye çalışıyordu. Bir daha adaletten de, devrimden de söz etmediler. Ama Anna odasında yalnız olduğu zamanlar hâlâ devrimi düşünüyordu, birden karşısında çok değişmiş bir Giuma buluyordu, kendisiyle barikatlara çıkan, vuruşup şarkı söyleyen bir Giuma. Bunlar, içinde gizliden gizliye serpilmesine izin verdiği düşüncelerdi. Bunlara her gün yeni bir serüven ekliyordu: Giuma'yla birlikte damlar üzerinde tüfekle kaçışları, Ippolito ile Danilo'nun yakalayamadığı faşistleri yakalayarak zincire vurulmuş bir

halde halk mahkemesine getirişleri... Giuma'yla ikisi barikatlardan sonra evlenecek, sabun fabrikasını yoksullara vereceklerdi. Giuma'yla birlikteyken bu düşünceler dağılıp yok oluyordu. Bundan çok utanç duyuyor, ona bu düşünceleri bir daha bulamayacakmış gibi geliyordu. Ama eve dönüp odasına kapanınca, kafasında aynı düşünceler yeniden canlanıyordu. Odasındaki masaya oturur oturmaz, bu düşüncelerin yine ağırlık kazandığını, neşeyle geliştiğini duyuyordu.

Kar yağmıştı, sokaklarda dolaşınca üşüyordu, bu yüzden artık her gün Paris kahvelerini andıran o kahveye gidiyorlardı. Pazar günü dışında her gün birlikte oluyorlardı. Pazar günleri Giuma kayak kaymaya gidiyor, bazen annesini de götürmek zorunda kalıyordu. Annesi kayak kaymayı bilmediği için, kürkler içinde, otelin lobisinde oturup briç oynuyordu. Giustino da, biraz para biriktirebildiğinde kaymaya gidiyordu. Eski kitapları satarak, arkadaşlarının matematik ödevlerini yaparak para kazanmaya çalışıyordu, çünkü Giustino matematiği çok iyi biliyordu. Giuma'dan iki misli para aldığını söylüyordu, bu Giuma'yı etkilemiyordu, çünkü cepleri hep para doluydu. Yeterince para kazandığında, tavan arasına çıkıp çekiçle bağlamaları gevşemiş eski kayaklarını düzeltiyordu. Sonra Ippolito'nun arkası büyük bir yamayla yamanmış asker pantolonunu, Bayan Maria'nın, Concettina'nın yağmurluğunu kullanarak yaptığı ceketi giyiyordu. Giuma, Anna'ya kayak alanında Giustino'yu gördüğünü anlatıyordu. "İnsan gülmekten ölse yeridir," diyordu: Giustino, üzerinde lacivert kadın ceketi, bağırıp ıslık çalıyor, sonra bir çuval gibi yuvarlanıyor, üstü başı kar içinde kalıyordu. Anna, pazar günleri evde kalıyor, odasındaki masaya oturup, bütün haftanın ödevlerini yapıyordu, ara sıra da kalemi bırakıp devrimi düşünüyordu.

Zamanla onun için bu pazar günleri çok hüzünlü geçmeye başladı. Kafasında her zamanki düşünceler oluyordu, silahlı

çarpışmalar, dam üzerinden kaçışlar... Ama bu düşüncelerin temelinde hep tilki dişleriyle gülen Giuma'nın gerçek yüzü vardı. Anna için bu gerçek yüzü yüreğinden söküp atmak gittikçe güçleşiyordu. Bu düşüncelerin temelinde, damlardan kaçan değil, kayak alanlarına giden ya da kürkler içindeki annesiyle otelde çay içen gerçek Giuma'nın yüzü vardı. Anna'dan, devrimden onca uzak olan bir Giuma'nın. Giustino'dan Giuma'nın sürekli bir kızla, beyaz kadife pantolon giyen bir kızla birlikte kaydıklarını öğrenmişti. Giustino, birbirlerinin belinden tutarak kaydıklarını ve kızın oldukça sevimli olduğunu sözlerine eklemişti. Anna, Giustino'ya bir kereliğine onu da kaymaya götürmesini rica etti. Ama Giustino, kayağının da, kayak giysisinin de olmadığını söyledi. Herhalde üzerindeki etekle, alçak topuklu ayakkabılarla kayamazdı. Hem daha kaymayı da bilmiyordu, Giustino'nun onun peşinde dolaşmak gibi bir niyeti yoktu. Anna, Giuma'dan kaymayı öğrenebileceğini söyledi. Ama Giustino omuz silkip güldü, büyük Giuma'nın kayak alanında Anna'yla uğraşması olacak iş miydi, Giuma beyaz kadife pantolonlu kızla çıkıyordu. Sonunda Giuma da o kızdan söz etti, adı Fiammetta'ydı, aptal bir kız değildi, iyi kayak kayıyordu. Anna, Giuma'ya o kıza âşık olup olmadığını sordu. Giuma, kıza âşık olmadığını, o güne dek kimseye âşık olmadığını söyledi. Bir ihtimal âşık olursa, belki o kıza âşık olabilirdi, ama şimdilik âşık değildi, yalnızca birlikte kayıyorlardı o kadar. Anna'ya gelince, Anna konuşup öpüşmek için idealdi. Öpüşmek için âşık olmaya gerek yoktu, bir kızla bir erkek çok iyi arkadaşsa arada bir birbirlerine bir iki öpücük verebilirlerdi. Anna, Fiammetta'yı öpüp öpmediğini sordu. Hayır, dedi Giuma, en azından şimdilik öpmemişti. Anna, birden ağlamaya başladı. Paris kahvesinde oturmuşlardı, camdan, telgraf direkleri ve karla örtülü kıyılar arasından akıp giden, sis içindeki nehir

görülüyordu. Anna'ya dünyada şu nehirden daha korkunç bir şey olamazmış gibi geliyordu: Şu telgraf direklerinden, şu kahveden ve şu kar öbeklerinden. Birden yerdeki karın en ufak izini bile ortadan kaldıracak kızgın bir yazın özlemini duydu. Giuma, Anna'nın ağladığını görünce kaşlarını çattı, hemen kasaya koşup parayı ödedi. Anna'ya dışarı gelmesini söyledi, kahvede ağlamasını kesinlikle istemiyordu. Akşam karanlığında birlikte yürüdüler, Giuma'nın elleri cebindeydi, yüzü paltosunun yakaları arasına gizlenmişti. Anna, yavaşça hıçkırarak ağlıyordu, bir yandan da eldivenlerinin başparmaklarını kemiriyordu. Birden Giuma onu yorgun ve kararlı bir hareketle nehrin kıyısındaki çalılıkların arasına çekti, öpüştüler. Giuma, saçma şeyler düşünmemesini rica etti, ısıra ısıra eldiveninde koca bir delik açmıştı, ona eldivenindeki deliği gösterdi. Yeniden köprüye çıkmak için çalılıkların arasındaki yoldan geçmek zorunda kaldılar. Giuma, bir zamanlar Anna'nın paltosundaki kestane kabuklarını ayıkladığı gibi, şimdi de paltosuna yapışan dikenleri temizledi. Kestane zamanı geçtiği için, artık kestane bulunmuyordu. Ayakkabıları çamurlanmıştı, şehre gitmeden önce ayakkabılarını bir gazete kâğıdı ile temizlediler.

Giuma, Amalia ile Franz geleceği için, annenin kendini pek iyi hissetmediğini söyledi. Giuma olanları biliyordu, Amalia ile Franz evlenmeden önce annesi Franz'a âşık olmuştu, şimdi onları yeniden karşısında bulunca nasıl bir yüz takınacağını bilemiyordu. Bu yüzden karanlıkta yatağına yatıyor, odasına kimseyi istemiyordu, takınacağı yüzü düşünürken kimsenin kendisini görmesini istemiyordu. Giuma, tutucu biri değildi, zavallı annesi mutlu günler geçirdiyse, bu iyi bir şeydi, kadınlarla erkeklerin birlikte eğlenmeleri çok daha güzeldi. Oysa Emanuele tutucuydu, annesinin Franz'la seviştiğini düşünmeyi bir rezalet sayardı. Emanuele, belki bunu düşünmüştü,

ama düşüncesini içinde saklamıştı. Hoşuna gitmeyen düşünceleri kendine saklamayı çok iyi becerirdi, düşüncelerini öyle derinlere gizlerdi ki, bazı olayları sanki hiç olmamışlar gibi unuturdu. Babanın ölümünden sonra, Franz Amalia'yla mı anneyle mi evleneceği konusunda kararsız kalmıştı, ama sonunda Amalia'da karar kılmıştı, çünkü annenin yalnızca kullanım hakkı, Amalia'nın ise mirastan hissesi vardı. Böylece zavallı anneye briçten başka bir şey kalmamıştı.

Sonunda anne omzunda tilki kürkü, gözünde gözlüğü ile bahçe kapısında dururken kararlı, sözünü geçiren bir yüzde karar kıldı. Emanuele, arabayla istasyona gitmiş, Giuma anneyle kapının yanında kalmıştı. Araba döndü, Amalia ile Franz'ın indiğini gördüler. Anne, Amalia'yı alnından öptü; Franz'a, başını çevirmeden, uzun, narin elini uzattı.

Emanuele, Amalia'nın evlendikten sonra ne kadar değişmiş olduğunu anlatmak için Ippolito'ya geldi. Emirleri veren oydu, herkes adına o karar veriyordu, kendisiyle Franz için annenin hazırlattığı, banyodan bir hayli uzaktaki güneşsiz yeşil odayı değil, kırmızı odayı istiyordu. Franz da, bir an önce sabun fabrikasında çalışmaya başlamalıydı. Franz, boyun eğmiş, üzgün haldeydi. Emanuele'ye, alçak sesle yeşil odayı tercih edeceğini söyledi, çünkü en azından yeşil odanın pencerelerinden sabun fabrikası görülmüyordu. Sabun fabrikasını düşündükçe, içini sıkıntı kaplıyordu, fabrikada hemen çalışmamayı yeğlerdi, sağlığının pek iyi olmadığını hissediyordu. Annesiyle babasından bir daha hiç haber alamamıştı, her gece korkunç düşler görüyor, nefes nefese, terlemiş bir halde uyanıyordu. Amalia da, ona kafur iğneleri yapıyordu, Amalia'ya o hemşire kursundan iğne yapma hastalığı kalmıştı, Franz'ın poposu rende gibi delik deşik olmuştu. Kafurun kendisine iyi gelip gelmediğinden emin değildi, bir doktora danışmayı çok isterdi, ama Amalia kafurun onun

rahatsızlığına birebir olduğunu söylüyordu. Sabun fabrikasında çalışması gerektiğini, çalışmak zorunda olduğunu, hep tembel tembel oturamayacağını anlıyordu. Hayatı hatalarla geçmişti, hayatının bir kötü alışkanlıklar, yalanlar silsilesi olduğunu biliyordu. Emanuele'ye, belki günün birinde bütün hayatını anlatacağını söyledi. Her şeye yeni baştan başlamaya kararlıydı, ama şimdi olmazdı, şimdi her şey korkutuyordu onu, durmadan Almanlarla toplama kamplarını düşünüyor, geceleri annesiyle babasını, ölüleri yaktıkları o çukurlarda görüyordu. Ama kararları veren Amalia'ydı ve eve gelmelerinden birkaç gün sonra, Franz sabun fabrikasında çalışmaya başlamıştı. Mutsuz bir yüzle masada oturuyordu, akşam Emanuele ile Franz birlikte eve dönüyorlardı. Artık işletme müdüründen yakınan Franz'dı, Emanuele ise Franz'ı haklı bulmuyordu, işletme müdürü işini çok iyi bilen bir adamdı. Emanuele, hem Franz'a acıyordu hem de ona kızgındı, içinde hep onu haksız bulma isteği vardı, onunla konuşurken sesi de hep biraz buruktu.

12

Emanuele, bir sabah saat yedide gelip Ippolito'yu uyandırdı. Almanlar Norveç'e girmişlerdi. Haberi radyodan duymuştu, ayrıntılarını bilmiyordu. Nisan ayının ilk günleriydi, uzun süre yağmur yağmıştı, ama artık şehrin çamuru üzerinde güneş parlıyordu. Anna, dağda karın kesinlikle eridiğini düşünüyordu, artık pazar günleri Giuma onunla kalacaktı. Almanlar Norveç'e ayak basmışlardı, onları denize atacak, ortadan kaldıracaklardı, soğuk savaşlı uzun kış sona ermişti. Ippolito işe gitti, Emanuele ise yeri süpüren Bayan Maria'nın arkasında topallayıp dolaşarak, onlarda kaldı. O sabah canı fabrikaya gitmek istemiyordu, kendi evinde de kırmızı oda ile yeşil oda üzerine kavga eden annesi ile Amalia vardı.

Birkaç gün, Alman gemilerinin denizin dibini boyladığını duyup sevinç içinde yaşadılar. Artık Alman donanması denizin dibinde yatıyordu. Almanlar için, Norveç'e ayak basmaları başarıyla sonuçlanmamıştı. Norveç, kısa sürede, Almanları sırtından atacak, onları gemilerinin yanına, denizin dibine gönderecekti. Küçük bir silkinme yeterliydi, Norveç'in de acelesi yoktu. Artık Almanya'nın hiç kazanma umudu yoktu, donanması artık denizin dibindeydi. Emanuele, radyoyu evden

alıp getirmiş, salona koymuştu. Emanuele, Ippolito ve Danilo gene salonda bir araya gelmişler, yasak istasyonların sesini yakalamak için radyoya sarılmışlardı. Ippolito, gene gazetelerle elkitapları zamanındaki gibi huzursuz, ateşli bir havaya bürünmüştü. Belki devrimi, belki de Almanlar yenilir yenilmez İtalya'da hemen devrim yapılabileceğini, düşünüyordu. Danilo, çok iyimser olmamak gerektiğini söylüyordu. Bu iş bir süre daha devam edebilirdi, Norveç'teki çıkarma onun pek hoşuna gitmiyordu. Ama tabii ki birden bütün donanmanın denizin dibini boylaması Almanya için şaka değildi.

Giuma, Anna'ya, Norveç'in ve Alman donanmasının umurunda bile olmadığını söyledi. Yalnızca Emanuele'nin radyoyu götürmesine canı sıkılmıştı, radyoyu kendi malıymış gibi alıp götürmüştü. Öteki radyo annenin odasındaydı ve artık anne dinlenirken biraz müzik dinleme olanağı kalmamıştı. Anna, müzik dinlemek istediği zaman onlara, salona gelebileceğini söyledi. Ama Giuma "oradakiler"le birlikte olmak istemediğini belirtti. Oradakiler Emanuele, Ippolito ve Danilo'ydu. Üçü bir arada olduklarında takındıkları o gizlilik havası, Giuma'nın canını sıkıyordu: Sanki donanmayı kendileri batırmışlar gibi takındıkları o gizli, utkulu hava. Ara sıra Anna ile Giuma yolda Danilo ile karısına rastlıyorlardı. Danilo dökümhane çıkışı karısını almaya gidiyor, sonra birlikte biraz dolaşıyorlardı. Giuma, hafifçe eğilerek onları selamlıyor, yüzü kıpkırmızı oluyordu. Belki de Danilo'nun şapka ile pardösüyü üzerine atıp, onu evden kovduğu günü hatırlıyordu. Danilo köşeyi döner dönmez, Giuma katıla katıla gülmeye başlıyordu. Danilo, Trafalgar Savaşı'nı kazandığında Nelson'ın yürüdüğü gibi, zafer kazanmış büyük bir komutan edasıyla yürüyordu şehirde. Giuma, çok kötü notlar aldığı için okulu bırakmıştı. Anna'ya: "Annem okulu bırakmama izin versin diye o kötü notları aldım," diyordu. Sonunda anne kararını

verdi, oysa Amalia annenin kararına katılmıyordu. Amalia ile anne, Giuma'nın okulu yüzünden ve daha bir sürü nedenden kavga ediyorlardı, evde huzur diye bir şey kalmamıştı. Franz ise, onların kavgalarına seyirci kalıyordu, o da zafer kazanmış büyük bir komutan edasıyla, o da Nelson gibi, odada dolaşıyordu. Giuma, Anna'ya, batırılan dört Alman gemisinin Franz'ın da aklını başından aldığını anlatıyordu. Giuma, artık okula gitmediğine çok memnundu, sabahları kitaplarını alıp bahçede çalışıyordu. Böyle yalnız başına çok daha iyi çalışıyordu, okulda insana gereksiz zaman kaybettiriyorlardı. Giuma, artık kayak kaymaya gitmiyordu, ama gene de pazar günleri serbest değildi. Arkadaşlarına giden annesine eşlik etmek zorunda kalıyor ya da tenis oynamaya gidiyordu. Anna, pencereden onun elinde raketi, üzerinde beyaz pantolonu ile evden çıktığını görüyordu. Anna, Giuma'ya, Fiammetta'nın onunla tenis oynayıp oynamadığını sordu. Evet, dedi Giuma, ara sıra oynuyordu, Fiammetta'dan söz ettiklerinde Giuma kızarıyor, sesi çok yumuşak çıkıyordu. Böylece Anna'nın pazar günleri yapacağı hiçbir şey olmuyordu, ödevlerini yaptıktan sonra salona gidip ötekilerle radyonun başına oturuyordu. Almanlar, Hollanda ve Belçika'da ilerliyorlardı. Bunda şaşılacak bir yön yoktu, çünkü öteki savaşta da önce ilerlemişler, sonra geri dönmek zorunda kalmışlardı, ama bu kez sürekli ilerliyorlardı. Birkaç gün içinde Hollanda ve Belçika düştü, Almanlar Fransa sınırını geçtiler. Bunda korkacak bir şey yok, dedi Emanuele, Maginot hattı geçilmesi olanaksız bir hattı. Danilo, Maginot hattının gerçekten de geçilmesi olanaksız bir hat olduğunu, ama Almanların hattı geçmekte olduklarını söyledi.

Giuma, Anna'ya, Franz'ın aniden Nelson havalarını yitirdiğini anlattı. Franz, Almanların ilerlemeye devam edip etmediklerini, Danilo'nun bu konuda ne söylediğini öğrenmek

için akşamları Emanuele'nin dönüşünü bekliyordu. O da, peygambere inanır gibi, Danilo'ya inanmaya başlamıştı. Giuma, özellikle Emanuele ve diğerlerinin yüzlerindeki ifadenin keyfini çıkarmak için, Almanlar biraz daha ilerleseler, bunun çok hoşuna gideceğini söylüyordu. Emanuele, her akşam eve morali biraz daha bozuk geliyordu, merdivenleri çıkış tarzından Almanların ilerleyip ilerlemedikleri anlaşılıyordu. Giuma'nın canını sıkan tek şey, Franz'ın artık tenis oynamak istememesiydi. Anna, Fiammetta ile oynayabileceğini söyledi. Ama Giuma, Fiammetta'nın her zaman serbest olmadığını söyledi. Bunu yumuşacık bir sesle söylemişti. Anna, niçin kendisine tenis oynamayı öğretmediğini sordu, ama Giuma kimseye bir şey öğretecek kadar sabrı olmadığını söyledi. Anna, eskiden ona masa tenisi oynamayı öğrettiğini hatırlattı. Ama o zaman çocuktuk, dedi Giuma. Çocukken yaptığı birçok şeyi sonradan yapmayı bırakmıştı, örneğin küçükken çok sıkıcı bir oyun olan masa tenisini oynamıştı. Kendisiyle oynasın diye babasına nasıl eziyet ettiğini hatırlıyordu, babası oynamayı bilmiyordu, o da ona öğretmek istiyordu. Ama artık kimseye bir şey öğretecek sabrı yoktu. Hava sıcaktı, Paris kahvesine gittikleri zaman dışarıda çardağın altındaki demir masalara oturuyor, büyük şarap bardaklarında dondurma yiyorlardı. Hava sıcak, çevredeki kırlar yemyeşil, cıvıl cıvıl oluyordu. İşlenmiş toprağın içinden ıslak, yumuşak otların kokusu duyuluyor, gökyüzünü şişkin ak bulutlar kaplamış oluyordu. Giuma, Anna'yla birlikte dışarıda çardağın altında otururken, artık kendini Paris'teymiş gibi hissetmediğini söylüyordu: Yakınlarından köylülerin arabaları ve koyun sürüleri geçiyordu ve uzakta artık sis ile karanlığın gizlemediği şehir, sabun fabrikasının demir çatılarını içeren şehir görünüyordu. Giuma, Anna'nın karşısında oturuyor, yüzü kimi zaman kasıntı havasını da yumuşaklığını da yitiriyordu.

Keyifsizce aralık bıraktığı dudakları, belki de uykulu, dalgın gözleriyle odasında yalnız başına oturduğu zamanlardaki gibiydi. Kaymaklı dondurmayı getirdiklerinde, birden uyanır gibi oluyor, dondurmayı sanki kahveye bir tek onun için gelmişçesine büyük bir iştahla yiyordu. Kaşığı bir tilki dilini andıran kırmızı dilinden çıkarırken iştahla yalıyordu. Anna, aralarında bir şeylerin yittiğini, parkta kestane yerlerken varolan bir şeylerin yittiğini hissediyordu. Belki Paris kahvesinin ilk günlerinde hâlâ varlığını sürdüren o şey, kim bilir neden ve nasıl yavaş yavaş yitmişti. Kahveden çıktıklarında Giuma onu nehrin kıyısındaki çalıların arasına çekiyor, öpüşmek için uzun süre çimlerin üzerinde uzanıyorlardı. Giuma onu gittikçe daha güçlü öpüyor, daha sıkı tutuyor, daha güçlü öpüyordu. Evde Anna kendi kendine hiçbir şeyin yitmediğini söylüyordu, çünkü Giuma onu her geçen gün daha güçlü öpüyordu. Böylece bir gün sevişmeye koyuldular. Çimlerin üzerinde birbirlerine sıkı sıkıya sarılmışlardı, çevrelerindeki dünya yeşil, cıvıl cıvıldı. Bir yanda otların ılık esintisi, bir yanda bulutlu yüksek gökyüzü vardı. Giuma'nın yüzü kararlı, canlı ve gizemliydi, gözkapaklarını gözlerinin üzerine iyice bastırmış, kesik kesik soluyordu. Anna, evde şaşkın şaşkın masasına oturdu, yüreğinde acıyla Giuma'nın yüzünü yeniden gördü, tutkulu gizemli bir uykuya gömülmüş, o nedenle de ne bir söz ne bir düşünce okunan yüzünü. Sonra Giuma, uzun süre çimlerin arasında onun yanına uzanıp yatmıştı. Arada bir Anna'ya bakıyor, gözlerini ona dikiyordu, bakışında ne neşe ne de kötülük vardı. O sönük bakış, Anna'dan öylesine uzakta olan yüzünde bir beliriyor, bir yitiyordu. Yolda konuşmadan eve döndüler. Anna odasındaki masaya oturmuş, ödevlerini yapmak için kalemi eline almıştı, ama yazı yazamıyordu, elleri tir tir titriyordu. Biri gelip ödevlerini yapmadığı için ona bağırsın, nehrin kıyısındaki çalılıklarda

Giuma'yla bir daha birlikte olmamasını söylesin isterdi. Ama kimse gelip bir şey söylemiyordu, eve dönüp dönmediğine bakmak için bile kimsenin geldiği yoktu. Ippolito, yalnızca Fransa'da ilerleyen Almanları düşünüyordu. Bayan Maria, günlerini Concettina'nın çocuğuna çeyizlik şeyler dikmekle geçiriyordu. Giustino da, uzun boylu sıska kızla sınavlara çalışıyordu. Yalnızdı, çok yalnızdı, kimse ona bir şey söylemiyordu. Çimenlikte lekelenen, buruşan elbisesi, titreyen elleri ile odasında yalnız başınaydı. Artık her gün Giuma'yla çalılıkların arasına dönecekti, her gün o yüzü yeniden görecekti. Dağınık saçları, sıkıca kapattığı gözkapaklarıyla, Anna için ne bir tek söz ne de düşünce taşıyan o yüzü görecekti.

Bayan Maria evde, dükkânlarda duyduklarını, ara sıra nehir kıyısında rastladığı piyano hocasından duyduklarını anlatıyordu. Almanlar, insanları sersemleten bir toz atıyorlardı, Müttefikler bu tozu soluyor, sonra yarı uykulu bir halde savaşıyorlardı. Fransız komutanları da, hatalı taarruzlar düzenleyerek Almanlardan para alıyorlardı. Almanlar, Fransız köylüsü ya da balıkçısı kılığına girip telgraf tellerini kesiyor, nehirleri zehirliyorlardı. Fransa sokakları, Fransa'ya sığınan insanlarla, çocuklarıyla kaçan annelerle doluydu. Bir çocuk kaybolduğunda, Almanlar bu çocuğu alıp ülkelerindeki laboratuvarlara gönderiyorlardı. Orada çocukları kurbağa ya da tavşanlar gibi bilimsel deneylerde kullanıyorlardı. Emanuele, elleriyle kulaklarını kapatıyor, Tanrı aşkına şu kadını susturs unlar istiyordu, artık sinirleri laçka olmuştu, sinirlerine hâkim olamıyordu, o yüzden bir gün Bayan Maria'yı boğabilirdi. Emanuele, Almanlara karşı birleşen Belçikalılara, Fransızlara, İngilizlere, Ruslara kızıyordu. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, bir yandan da mobilyaları tekmeliyordu. Ortalığa korku saçan Bayan Maria'ya da kızıyordu. Evde korku saçan bir de Franz vardı, evde bir hayalet gibi dolaşıp, Almanların

Fransa'da ilerleye ilerleye sonunda İtalya'ya da gireceklerini söylüyordu. Emanuele, Franz'a, sanki Almanlar şimdiden İtalya'daymış gibi konuştuğunu söylüyordu. Belki Mussolini, Almanlardan yana değildi. Ama Franz, Mussolini'den korkusu olmadığını, bir tek Almanlardan korktuğunu söylüyordu, karşısında Alman askerlerini görürse aklını kaçırırdı. Geceleri Emanuele'nin odasına gelip onun yatağına oturuyor, ona Maginot hattının geçilmez olduğunu yineletiyordu. Ama Almanlar hattı geçmek üzereydiler. Bir gece Emanuele'yi uyandırıp, yalnız annesinin değil, babasının da Yahudi olduğunu söyledi, yani yüzde yüz Yahudiydi. Fransız ve Almanların Yahudilere ne yaptıklarını çok iyi biliyordu. Almanlar İtalya'ya inerlerse, şakağına bir kurşun sıkmaktan başka çaresi kalmayacaktı. Kaç kez Amerika'ya gitmeyi istemişti, ama İtalya'yı çok seviyordu. Bir süredir İtalya'da Yahudi karşıtı yasalar yürürlükteydi, ama gene de İtalya'da kendini güvende hissediyordu, karakoldan kurtulmak için biraz para vermek yetiyordu. Ne var ki, artık Almanları çok yakınında hissediyordu, Almanlar dağların arka yanında Fransa'daydılar. Franz'ın bulunduğu yere gelmeleri için dağları aşmaları yeterliydi.

Gazeteler, Almanların zaferlerini anlatan haberlerle doluydu, Almanların aldıkları yerleri siyah, öteki yerleri beyazla gösteren haritalar vardı, her geçen gün siyahla gösterilen yerler artıyordu. Alman donanmasının denizin dibini boyladığı günler sanki çok uzaklarda kalmıştı. Aradan iki yıl bile geçmemişti, ama bu olay uzun yıllar önce olmuş gibiydi. O günlerde çok mutluydular, ama şimdi o mutlulukları hepsine aptalca görünüyordu, bir donanmanın batması Almanya için neydi ki. Alman tankları Fransa sokaklarını dolduruyordu, kaçan kadınlarla çocuklar dağılıp yok olmuştu. Emanuele, rüşvet olarak verilen paralardan, zehirlenen nehirlerden söz etmeye başlıyordu: Bayan Maria anlattığında kendisini

çileden çıkaran şeylerden. Ippolito'nun bu ilerleyiş hakkında ne düşündüğünü sormak için arada bir Emilio ile Concettina geliyordu. Emilio, şimdi Fransa'dan bir parça toprak almak için İtalya'nın da savaşıp savaşmayacağını ya da İtalya'da savaş çıkıp çıkmayacağını soruyordu. Kısa süre sonra Concettina'nın çocuğu olacaktı. Ippolito cevap vermiyor, bir an için Concettina'ya, onun şişen, irileşen bedenine, zayıflamış, korku sinmiş yüzüne bakıyordu. Bay Sbrancagna da geliyor, Ippolito'nun ne düşündüğünü soruyordu. Ama Ippolito bir şeyler düşünüyormuş gibi durmuyordu. Kendini koltuğa atmış oturuyor, kendisine eziyet edildiği zamanlarda takındığı küçük iğreti gülümsemesini takınıyordu. Bay Sbrancagna: "Çocuğu doğurması için, Concettina'yı savaşın hiç erişemeyeceği, sakin bir köye götürsek mi?" diye soruyordu. Ippolito, hafifçe omzunu indiriyor, pencereye, dağlara bakıyordu. Herkes dağlara bakıyor, dağların ardında olanları, kaçan kadınlarla çocukları, ilerleyen tankları, tankların bütün Fransa'yı ele geçirişini düşünüyorlardı. Danilo, Bay Sbrancagna'nın sorusunu yanıtlıyor, bir süre sonra çocuk dünyaya getirmek için sakin bir köşe kalmayacağını söylüyordu. Concettina'nın çocuğunu nerede doğuracağına karar vermek gerekiyordu, buna Ippolito karar vermeliydi, ailenin başı oydu, Concettina'dan ve ötekilerden o sorumluydu. Ippolito, iğreti gülümsemesiyle bir süre orada duruyor, sonra birden ayağa kalkıyordu. Onun kapıdan çıkıp tasmalı köpekle uzaklaştığını görüyorlardı, ağzında sigarası, yana eğdiği küçük kafasıyla.

13

Anne birden Lago Maggiore'de bir villa kiralamaya karar verdi, gerçi Emanuele bir tek Madagaskar'da sakin yaşayabileceklerini söylüyordu, ama Lago Maggiore'de de sakin yaşanabilirdi. Anne artık korku duymak istemiyordu, mektup yazıyor, villaların resimlerine bakıyordu. Yola çıkmadan önce savaşın patlak vermesi durumunda sığınabilecekleri rahatlıkta bir yer olup olmadığına bakmak için ara sıra bodrumu gözden geçiriyordu. Ama sakindi, İtalya'da savaş çıksa bile, bunun en çok birkaç gün süreceğini söylüyordu. Almanlar o kadar güçlüydü ki, kısa sürede bütün Avrupa'yı ele geçireceklerdi. Hâlâ sağlam olup olmadıklarına bakmak için bodrumun duvarlarına vuruyordu, aşağıya taşıttığı sabun sandıklarına da bakıyordu. Şimdi piyasaya sürdükleri sabun korkunç bir şeydi, yeşilimsi renkte, yapışkan, suda eriyip dağılan, kocaman küp biçiminde sabunlardı. Ama bodruma sandık sandık iyi sabundan getirtmişti, şeker çuvalları, yağ damacanaları bodruma yığılmıştı. Bodrumda dolaşıp duruyor, Lago Maggiore'ye neleri götürüp, dönüşlerinde kullanmak üzere neleri bırakmak gerektiğini düşünüyordu. Çok kısa bir savaş olacağından emindi, gelecek kışı Menton'da

geçireceklerdi, Menton'daki villaya ne olduğunu görmek için sabırsızlanıyordu. Askerler ve savaştan kaçanlar villada uyumuşlarsa, villayı dezenfekte etmek gerekecekti. Artık bir an önce Lago Maggiore'ye gitmek istiyordu, villaları görmek için tek başına yola çıktı, resimlerden villaların neye benzediği pek iyi anlaşılmıyordu. Emanuele, annesini istasyona götürdü, annesi sürekli olarak o evde yokken evi nasıl idare edeceklerini soruyordu. Evde bütün işleri yapan, herkes adına kararları veren oydu. Franz bir hayalet gibi ortalarda dolaşıyor, çevresine korku saçıyordu. Amalia bir tek, mutfağa burnunu sokmayı, anlamsız emirler vermeyi düşünüyordu. Emanuele, günlerini karşıdaki evde arkadaşlarıyla geçiriyordu. Emanuele, annesine, Franz'ın korkmakta bütünüyle haksız olmadığını söyledi, Yahudiydi ve Almanların Yahudilere neler yaptığını çok iyi biliyordu. Anne, Franz'ın hep bir sürü yalan uydurduğunu söyledi. Onu iyi tanıyordu, büyük bir ihtimalle damarlarında bir damla Yahudi kanı yoktu, kendini acındırmak, ilgi çekmek için uydurmuştu. Kaldı ki anne, Almanlar savaşı kazandığında çok mutlu olacaklarından, kimseyi rahatsız etmeyi düşünmeyeceklerinden emindi.

Anna ile Giuma artık Paris kahvesine gidemiyorlardı, kahve tadilattaydı, çardağın altında merdivenlerden, duvarcı ustalarından ve alçı yığınlarından geçilmiyordu. Nehrin kıyısında çekiç sesleri ile duvarcı ustalarının bağrışmaları duyuluyordu. Giuma, tadilat için o yazı, İtalya'nın her an savaşa girmesinin beklendiği o yazı seçmiş olmalarına şaşıyordu. Giuma, annesinin sözlerini yineleyerek kısa bir savaş olacağını söylüyordu, Almanlar kısa sürede bütün Avrupa'yı ele geçireceklerdi. Fransa için savaş bitmişti bile, Emanuele Almanların Paris kapılarında duracağını söylüyordu. Ama Giuma ona inanmıyordu. Artık Almanlar Fransa'ya yerleşmişti, hem Fransa'nın parçalanması için o kadar

az şey yeterliydi ki, artık Fransa'dan geriye kuşlara atılacak bir avuç kırıntıdan başka bir şey kalmayacaktı. Giuma, Paris'i anımsıyordu, bir kere annesiyle Paris'e gitmişti. Elbette, Paris'in bir Alman bölgesi olmasına üzülecekti. Üzülüyordu, ama bu bir felaket değildi, insanın kendini yiyip bitirmesine değmezdi. Emanuele ile ötekiler kim bilir ne hayaller kurduklarından, kendilerini yiyip bitiriyorlardı. Devrim yapıp milletvekili ya da bakan olmayı kurmuşlardı, işte böylesine kendilerini beğenmiş insanlardı. Giuma, sevişmeden, biraz konuşuyor, ama sonra çimenlerde onun yanına uzanıp susuyordu. Paris kahvesinden gelen çekiç sesleri, bağrışmalar ve öteki sesler kırların üzerinde yankılanıyordu. Gün batıyor, kirişler ile alçı yığınları arasında terk edilmiş, küçük, lekeli pencereleri ile Paris kahvesi yalnız başına kalıyordu. Anna, başını kokulu, ıslak çimlerin içine daldırıyor, içini korku ve sessizlik kaplıyordu. Giuma'yla sevişmişti ve onun kendisini sevmediğini biliyordu. Seviştikten sonra onun biraz üzgün, biraz morali bozuk olduğunu biliyordu. Anna, Montale şiirleri okudukları, kestane yedikleri günlere dönmek isterdi. O zamanlar soğuk savaş vardı ve savaş uzaklarındaydı, Almanlar da henüz savaşı kazanmamışlardı. Şimdi Almanlar kazanmıştı, devrim falan olacağı yoktu, birkaç gün süren bir savaştan sonra her yerde Almanlar, ülkenin tüm sokaklarında Alman tankları olacaktı. Ve Alman tanklarıyla dolu bu toprakta Giuma ile onun aşkının hiçbir önemi yoktu, aşkları bir hiçti, bir hiçti ve böylesine üzücüydü.

Concettina'nın çocuğu, normal süreden bir ay önce doğdu, henüz savaşın hiç erişemeyeceği sakin bir köye gitmeye fırsat bulamamışlardı. Concettina, büyük yatakta yatmıştı, Bayan Maria yatağın ayakucuna oturmuş, çocuğun beşiği için işlediği örgüyü bitirmeye uğraşıyordu. Bayan Maria savaşı unutmuştu, şimdi beşiğin örtüsünü bitirmekten başka

bir şey düşündüğü yoktu. Concettina'nın yatağının yanındaki mavi taftadan büyük beşikte, yastığın üzerinde, yatan çocuğun uzun dar yüzü görülüyordu. Çocuğun başını siyah bir saç yumağı kaplamıştı, Bayan Maria arada işini bırakıyor, çocuğun saç yumağından söz ediyordu. Ama Concettina savaşı unutmamıştı, inançsızlıkla beşiğe ve Bayan Maria'nın işlediği örtüye bakıyordu. Kendine çocuğun daha kaç gün bu mavi taftadan beşikte yatacağını soruyordu. Şimdiden kucağında çocuğu, tanklar, siren sesleri arasında kaçtığını görür gibi oluyordu. Bayan Maria'dan, onun işlediği işlerden, fısıldamalarından nefret ediyordu. Ara sıra çocuğu seyredip, onun siyah saç yumağına şaşan, aralarında fısıldaşan büyükannelerle hizmetçiler geliyordu odaya. Akşam üzeri bazen Anna da geliyordu, bir an beşiğin yanında oturup, siyah saç yumağına bakıyor, sanki çok uzun süreden beri tanıyormuş gibi bebeğe bakakalıyordu. Çocuğa bakarken, keyifsiz, yorgun bir yüz ifadesi takınıyordu. Concettina buna içerliyor, Anna'nın öyle keyifsiz bir biçimde, şaşırmadan, bebeğe bir şeyler fısıldamadan beşiğin yanında durması hoşuna gitmiyordu. Bir an kendi kendine Anna'nın nesi olduğunu soruyordu, neden bir süredir yüzü böyle asık ve yorgundu. Ama düşüncesi hemen dağılıyordu. Çocuğuyla tankların ve Almanların doldurduğu sokakların arasından kaçtığını düşünmeye başlıyordu. Artık kimseyi düşünecek zamanı yoktu, artık çocuğu vardı ve onu savaştan korumak için koşması, kaçması gerekiyordu. Huzursuz, karanlık bir uykuya dalıyor, uyandığında yalnız başına olduğunu, Bayan Maria ile Anna'nın gittiğini görüyordu. Nasıl da bir zamanlar bir çocuğu olduğunda sakinleşeceğini, huzura kavuşacağını, tüm insanları seveceğini düşünmüştü. Oysa çocuğu olduğundan beri, onu korumak için kaçıp gitmekten başka bir şey düşünmüyordu. Artık kimseyi sevmiyordu, çocuğuyla yeryüzünde

yalnızdı ve kaçıyor, kaçıyordu. Yatağında yatarken kilometrelerce yol yapmıştı, her uykuya dalışında çocuğu kucağına alıp kaçmaya başlıyordu.

Anna artık kendisinin de çocuğu olacağını biliyordu. Eve Bayan Maria ile dönüyor; örgü çantasını ardı sıra sürükleyen, bir yandan da Concettina'nın çocuğuna şaşarak durmaksızın onun siyah saç yumağından, minik ellerinden söz eden Bayan Maria'nın yanında sessizce yürüyordu. Anna savaşı unutmamıştı, savaşın gelip bedenindeki çocukla birlikte onu öldürmesini umuyordu, birden yeryüzünü ortadan bölecek büyük bir patlama duymayı diliyordu. Yüreğinde bu büyük patlamanın beklentisiyle yürüyordu. Bayan Maria, elindeki çantayı sallayıp zıplayarak yürüyor, mırıldanıp duruyordu, ara sıra mırıldanmayı kesip, çok hızlı yürüdüğü için Anna'ya kızıyordu. Anna, hızlı yürürse çocuğu düşüreceğine inanıyordu. Çocuk düşürmenin çok güç olmadığını duymuştu: Hızlı yürümek, sıcak havada hızlı hızlı yürüyerek uzun gezintiler yapmak yeterliydi. Giuma'yla birlikte, anneyle Franz'ın yüzdükleri göle gidecekti. Belki çok uzun süre yüzmek de işe yarayabilirdi. Bir gün Giuma'ya göle gitmeyi önerdi, ama Giuma gitmeyi önerdiği yerin bir göl değil, yazları şişman kadınların doldurduğu bir çamur birikintisi olduğunu söyledi. Hem oraya kadar yürürlerse güneş çarpabilirdi. Sevişmek için nehir kıyısındaki çalılıklara uzanıyorlar, sonra yüzleri çalılığa gömülmüş bir biçimde sessizce duruyorlardı. Anna karnındaki çocuktan söz etmek için sözcük arıyordu. Ama çalılığın içinde uzanan Giuma'nın yüzünü görünce bütün sözcükleri bir yana bırakıyordu. Anna, çocuğunun olacağını fark ettiğinden beri büyüdüğünü hissediyordu, oysa sıcaktan kızarmış yüzü, kıvırcık saçları ile Giuma'nın hâlâ küçük bir çocuk olduğunu düşünüyordu. Giuma, arabaya dokunmasına izin vermediği için Emanuele'den yakınıyordu. Giuma,

ne zaman garaja girse, Emanuele ulumaya başlıyordu. Araba olsa belki göle yüzmeye gidebilirlerdi, sıcak bir çamur birikintisiydi, ama bir kereliğine dalmak hiç fena olmazdı. Ama yürüyerek gidemezlerdi. Hem Giuma yakında gidecekti, annesi Stresa kıyısındaki villayı ayarlamıştı. Yakında dönüp, Giuma'yı alacaktı, Giuma'ya ders vermesi için bir hoca da ayarlamıştı, Giuma ekimde bitirme sınavlarına girecekti.

14

Emanuele, Ippolito'ya artık pek gelmiyordu, ara sıra akşam üzeri uğruyor, bütün günü uyuyarak geçirdiğini söylüyordu. Büyük dertleri olduğunda, uyuyarak teselli buluyordu. Ara sıra Danilo da uğruyor, bir an radyoyu açıp ardından hemen kapatıyorlardı, salondan kaçarak şehirde sakin bir yürüyüşe çıkıyorlardı. Yan yana yürüyorlardı ama birbirlerinden ayrı gibiydiler, sanki birbirlerine söyleyecek bir şeyleri kalmamış, sanki arkadaşlıkları sona ermişti. Bir an kahvede oturuyorlar, sonra kahvede radyo bağırmaya başlar başlamaz hemen kalkıyorlardı. Danilo eve gidip, muhasebe çalışmak için onlardan ayrılıyordu: Yapacağı daha iyi bir şey olmadığına göre muhasebe diplomasını alması gerekiyordu. Emanuele ile Ippolito, nehir kıyısında dolaşıyor, parkta bir banka oturuyorlardı. Emanuele, köpeği kızdırıyor, bulması için bir taş atıyormuş gibi yapıyordu. Ippolito, köpeği rahat bırakmasını söylüyordu. Emanuele, iki ihtiyar gibi parkta oturduklarına bakılırsa, iyice düşkünleştiklerini söylüyordu. Eve dönerken, Anna ile Giuma'nın kapıda vedalaştıklarını görüyorlardı. Emanuele, bu ikisinin birlikte olma işini iyice abarttıklarını söylüyordu: Hep bir aradaydılar. Emanuele, Ippolito'ya kız kardeşini

daha iyi kollamasını söylüyordu, evin başı oydu ve herkesten o sorumluydu. Ippolito cevap vermiyor, her zamanki iğreti gülümsemesini takınıyordu, bunun üzerine Emanuele, Ippolito'nun gülümsemesini taklit etmeye çalışıyor, eve yüzünü bütünüyle çarpıtarak gidiyordu. Ippolito yemekten sonra onlara gelmesi için Emanuele'ye sesleniyordu, ama Emanuele uzaktan gelemeyeceğini belli eden bir işaret yapıyordu. Artık yemekten sonra hemen yatıyor, ertesi gün saat on bire kadar deliksiz bir uyku çekiyordu. Uykunun insanoğlunun yegâne sevinci olduğunu keşfetmişti. Oysa Ippolito uyuyamıyordu, Anna yandaki odada yatıyor, bütün gece Ippolito'nun odada dolaşıp ortalığı karıştırdığını duyuyordu. Ippolito, panjurları ve yazı masasının çekmecelerini bir açıp bir kapıyordu. Anna, yatağında hareketsiz yatıyor, o da uyuyamıyordu. Ippolito'nun odasında yapacaklarından, bütün bu dolaşmalarından, ortalığı karıştırmalarından belirsiz bir korku duyuyordu. Bir an ona acıyor, bu uykusuz geçen gecelerden sonra yüzünün aldığı biçimi düşünüyordu. Ippolito'yu mutfakta gördüğü gibi aklına getiriyordu, sofraya oturmuş, zayıf, tıraşsız yüzünü okşarkenki haliyle düşünüyordu, Almanlar Fransa'ya girdiklerinden beri çok seyrek tıraş oluyordu. Sonra birden kalkıp, yana yatık ufak sarışın başı, iğreti gülümsemesi ile işe gidiyordu. Ona acıyordu ama bu öfkeyle karışık bir acımaydı, o iğreti gülümsemeden, o uzun, isteksiz bedenden nefret ediyordu. Kim bilir kafasında böyle isteksiz, umarsız bir havaya bürünmesine yol açacak neler kurmuştu, Emanuele ve Danilo ile İtalya'da, Almanya'da devrim yapmayı kurmuştu, kim bilir kafalarında ne büyük bir devrim yapmayı kurmuşlardı. Anna da, devrim yapmayı düşünmüştü, ama artık devrimi düşünmenin ne kadar aptalca olduğunu biliyordu. Devrimi düşünmüş, Giuma'yla damlar üzerinde kaçmayı kurmuştu. Şimdi bu düşünceler çok uzak görünüyordu, sanki eski, uzak

bir zamanda yitmiş düşüncelerdi. Topu topu birkaç ay geçmişti ama ona yıllar geçip gitmiş gibi geliyordu. Şimdi karnında kurtulmayı istediği bir çocuğu taşıyordu. Bu konuyu her zaman düşünmüyordu. Her zaman yaptığı şeyleri yapmayı sürdürüyordu, okula gidip mürekkep lekeli, çakıyla kazınmış sırasına oturuyordu: Bir zamanlar en iyi arkadaşı olan, ama artık hemen hiç konuşmadığı kızın yanına. Eve dönüyor, çantasını holdeki yuvarlak masanın üzerine atıyor, odasına çıkıp aynada kendine bakıyordu. Aynadaki, o her zamanki tombulca kızdı, birden karanlık düşüncelere dalıp çocuğu hatırlıyordu. Okulun son günleriydi, çalışacak çok dersi vardı. Ara sıra ders çalışmak için masaya oturduğunda, birden gerçek bir çocuk aklına geliyordu, doğuracağı, öndeki evin bahçesinde Emanuele'nin annesi ile oyun oynayacak bir çocuk. Sonra pencereye çıkıyor, öndeki evin sarmaşık kaplı duvarlarına bakıyordu. Kavga eden Emanuele ile Giuma'nın seslerini işitiyordu. Karanlık düşüncelere dalınca, çocuk gözden yitiyor, içinde yalnızca korku ile sessizlik kalıyordu, çocuk yeniden yalnızca içindeki karanlık oluyordu. Terlemiş, titreyen ellerini mendille kuruluyor, ne yapması gerektiğini birine sormak için gerekli sözcükleri arıyordu. Bayan Maria'ya gidiyordu. Bayan Maria valiz hazırlamaktaydı, Concettina ve çocuğuyla Vişnelik'e gidiyordu. Anna, Giustino ve Ippolito, onlara on gün sonra katılacaklardı. Bayan Maria mutluydu, hazırlayacak bir valizi olduğunda hep mutlu olurdu. Şimdi Concettina'nın çocuğuyla Vişnelik'e gideceğine seviniyordu. Çocuğu düşündükçe sesi yumuşuyor, fısıltıyla çocuğun siyah saç yumağından söz ediyor, bu arada kumaş torbalara koyduğu ayakkabılarını valize yerleştiriyordu. Anna, Bayan Maria'ya çocuğundan hiçbir zaman söz edemeyeceğini anlıyordu, bir an için ona bazı şeyleri söyleyebileceğini düşünmüştü, ama aptalca bir düşünceydi bu. Bir süre, aklı kumaş

torbalarda olan, bir oraya bir buraya koşturan Bayan Maria'yı izliyordu. Sonra kararsız bir biçimde evde dolaşıyor, büyük bir patlamayla şehri, bu evi yok edecek savaşı bekliyordu.

Karşıdaki evde sesler duyup pencereye yaklaştı. Annenin eve döndüğünü gördü. Emanuele, topallayarak annesinin arkasından koşturuyordu, kimse onu almak için istasyona gelmediğinden anne çok kızmıştı, istasyondan eve bir at arabasıyla gelmek zorunda kalmıştı. Emanuele'yi kucaklamak istemedi, çok kızgındı, her zaman her şeyi düşünmekten bıktığını söyledi. Şimdi yeniden bavulları yapıp yola çıkmak gerekiyordu, bavullara el sürmeyeceğine, bir mendili bile bir yerden alıp bir yere koymayacağına yemin ediyordu. Bavullarla Amalia'nın uğraşması gerekiyordu. Anna, kapalı panjurların arkasına gizlenmiş, konuşulanları dinliyordu. Anne Emanuele'ye ya da Amalia'ya değil de, ona kızmış gibi geliyordu Anna'ya. Panjurların arkasında duruyor, yola çıkmadan önce Giuma'yla konuşması gerektiğini düşünüyordu; çocuk konusunda ne yapacaklarına birlikte karar vermeliydiler. Anna'ya karnındaki çocuğa bir an bile dayanamayacakmış gibi geldi. Pencereden ayrılıp odada daha az ışık alan bir yere oturdu, birden Giuma'nın gitmekten vazgeçtiğini, burada kalıp onunla evlendiğini kurmaya başladı. Giuma, kararlı, sakin bir sesle Anna'ya çocuğa hiçbir şey yapmak gerekmediğini açıklıyordu. Bunun üzerine Anna, Giuma'ya evlenemeyeceklerini, çocuklarının olamayacağını söylüyordu. Onun evleneceği zengin Fiammetta vardı, hem bu evliliğe annesi de memnun olurdu. Ama Giuma, annesinin de Fiammetta'nın da umurunda olmadığını söylüyordu. O sırada Emanuele radyoyu almaya geldi, annesi radyonun hemen bir kutuya konup Stresa'da kiraladığı villaya gönderilmesini istiyordu. İki üç gün içinde valizleri hazırlayıp yola çıkacaklardı. Emanuele, radyoyu merdivenden indirmeye yardım etmesi için

Giustino'ya seslendi. Acele etmek gerekiyordu, anne birden parlayabilirdi. Terini silmek için merdivenin dibinde bir an oturdu, ötekilerle birlikte gideceğini söyledi. Anne geceleri o ıssız villada korkuyordu: Geceleri, kötü düşler görüp bağırarak uyanan Franz yüzünden. O nedenle, Emanuele de gidiyordu, gitmeyi hiç istemiyordu ama gidecekti, çünkü annesiyle tartışmak istemiyordu, hem ha burası ha Stresa'daki villa onun için fark etmezdi, onun gibi günlerini uyumakla geçiren, artık hiçbir şey düşünmeyen biri için ikisi de birdi. Kaldı ki, gideceğine, Ippolito'nun yüzünü, Almanlar Fransa'yı ele geçirmeye başladığından beri takındığı o ölü yüz ifadesini bir daha görmeyeceğine seviniyordu.

Anna, ertesi gün okulun önünde Giuma'yı gördü. Dışarıya öğrencilerin notlarını gösteren listeler asılmıştı. Giuma, geçerken arkadaşlarının notlarına bakmak için durduğunu söyledi. Sınıfta kaldığı için Giuma'nın adının yanında yalnızca kırmızı bir çarpı işareti vardı. Arkadaşlarının arasına girdiğinde, yüzünde alaycı, kasıntı bir ifade beliriyordu. Giustino sınıfı geçmişti, Anna'nın ise ekimde matematik sınavı vardı. Giustino da, yanında ağlayan uzun boylu, sıska kızla oradaydı. Kız sınıfı geçmişti, ama notları beklediğinden düşüktü. Giustino, onu teselli ediyordu. Anna'ya: "Bu sınav, sana iyi gelecek," dedi. Son zamanlarda Anna, ipin ucunu kaçırmıştı, ne zaman odasına girse onu gözlerini tavana dikmiş bir halde buluyordu. Ekimdeki sınav ona iyi gelecekti, ekim sınavları hep Giustino'ya denk gelirdi ama ilk kez o yaz bütünüyle özgürdü. Giuma, uzun boylu, sıska kızla alay ediyordu. Tanrım ne kadar salaktı kız; bir not için ağlıyordu. Anna da ağlamaya başladı. Giuma, hemen gözyaşlarını silmesini istedi, okulla ilgili konular yüzünden ağlayan kızlara katlanamıyordu. Hem ekimdeki bir sınav dünyanın sonu demek değildi ki. Parkta bir banka oturdular, Anna ağlamaya devam ediyordu, bunun üzerine

Giuma eve gidip bavulunu hazırlaması gerektiğini söyledi. Amalia, Giuma'ya, kendi bavulunu kendisinin hazırlamasını söylemişti. Zaten gözyaşları içindeki bir kızla oturmanın hiçbir zevki yoktu. Anna'ya sınava mı, sevgilisinin gidiyor olmasına mı ağladığını sordu. Anna: "Bir çocuğum olacak" dedi. Giuma, birden ondan yana döndü. Kâkülü rüzgârda dalgalandı, sonra gözlerinin üzerine düştü. Sessizce durup birbirlerine baktılar, yavaş yavaş Giuma'nın yüzünü sıcak bir kırmızılık bastı. O zaman Anna aralarında çok korkunç bir şey olduğunu anladı, bunun düşüncesi bile onu korkuttu. Park, öğleden sonra güneşi ile, güneşte yanan boş bankları, üzerine ağzı göğe açılmış bir balığın oturtulduğu kuru çeşmesi ile, kızgın ve ıssızdı. Sanki artık oturdukları banktan kalkamıyorlardı. Bankın arkalığına yaslanmışlar, Anna için için ağlıyor, Giuma sigarasını yakmış, ağır ağır içiyor, titreyen elleriyle saçını düzeltiyordu. Anna, çocuk konusunda ne yapacaklarını belki Emanuele'ye danışabileceklerini söyledi. Giuma, buna çok öfkelendi, ne saçmalıyordu öyle, Emanuele'ye ya da başka herhangi kimseye bir şey söylerse elinden çekeceği vardı, hem de Emanuele'ye söylemeyi düşünmüştü, tam da Emanuele'ye. Anna, Giuma'ya, uzun yürüyüşler yaparsa çocuğu düşürüp düşüremeyeceğini sordu. Giuma, hayır anlamında başını salladı. Yürüyüşlere falan inanmıyordu, kimi zaman kininin işe yaradığını duymuştu, kinin kulakta gökgürültüsünü andıran bir uğultu duyuncaya kadar alınabilirdi. Ama bu uğultuyu duyar duymaz hemen kesmek gerekiyordu. Anna: "Tabii, evlenemeyiz de ondan," dedi. Giuma, omuzlarını kaldırıp "Biliyorum" dedi. Bunun üzerine Anna, kendine evliliği niçin hak etmediğini sordu. Hangi bilinmez nedenler bu evliliği engelliyordu? Aslında, çok rahat evlenebilirdi. Öndeki evde oturacak, pencereden, kuru salkım kaplı terası, üzerinde mayosu ellerinde ağırlıkla jimnastik yapan Giustino'yu, Bayan Maria'yı, Bayan

Maria'nın siyah kombinezonlarını astığı demir telleri görecekti. Ama Anna karşıdaki evde oturmaktan pek hoşlanmayacak gibiydi. Anna: "Evlenemeyiz, çünkü birbirimizi yeterince sevmiyoruz. Nedeni bu," dedi. Giuma: "Sevip sevmemekle ilgisi yok, çok genciz, hem yakında savaş başlayacak," diye karşılık verdi. Anna, savaşı neredeyse unutmuştu. "Savaş hemen gelse, ben de ölsem," dedi.

Yolda konuşmadan eve döndüler. Öğleden sonra kapıda buluşmaya karar verdiler. Giuma, ona kinin getirecekti, annenin ecza dolabında bir sürü kinini vardı. Artık Bayan Maria evde olmadığından, yemeği Anna hazırlamak zorundaydı. Ama eve vardığında, Giustino ile Ippolito çoktan yemeğe başlamışlardı. Yemeği Giustino hazırlamış, domates, yumurta ve jambonu karıştırıp kızartmıştı. Bunlara bir de yarım bardak süt eklemişti, bu yarım bardak sütten çok hoşnuttu, büyük ahçıların yemeği yaparken belli bir noktada hep yarım bardak süt eklediklerini söylüyordu. Hazırladığı yemekten çok memnundu, herkesten çok yedi. Ippolito, yemek yedikten sonra hemen sofradan kalktı. Yanında tasmalı köpeğiyle bahçe kapısını geçip uzaklaştığını gördüler. Anna, artık işe köpeği de mi götürdüğünü sordu. Ama Giustino, Ippolito'nun birkaç gündür işe gitmediğini söyledi. Tasmalı köpekle şehirde dalgın dalgın dolaşıyor, parkta bir banka oturuyor, sonra yerdeki kertenkeleleri kovalayan köpeğe bakıyordu. Giustino, Ippolito'nun yüzünün halinden hiç hoşlanmadığını söyledi. Onu hiç bu kadar dalgın görmemişti. Geceleri hemen hiç uyumuyor, pencerede durup sigara içiyor, sonra odada dolaşıp çekmeceleri karıştırıyordu. Çekmecelerde kim bilir ne arıyordu. Giustino, belki de bir kızla başının dertte olduğunu düşünmüştü, ama Ippolito'nun birlikte olduğu bir kız yoktu, olsa Giustino bilirdi. Yalnız kafasına Fransa'yı takmıştı, Fransa'nın tarihi, üzerine çökmüş, onu ezmişti. Bir gün Ippolito,

Danilo'ya, savaş İtalya'ya ulaşır, onu da askere alırlarsa, savaşta ateş etmeyeceğini söylemişti, ateş etmektense öldürülmeyi yeğlerdi. Danilo ise, huzur içinde ateş edeceğini, bu sayede devrimin yapılacağı günleri görebileceğini söylemişti. Ama Ippolito artık hiçbir devrim olmayacağını belirtmişti. Almanlar, yalnızca Almanlar, tankları, uçakları ile Almanlar, bütün yeryüzünün efendisi bir tek Almanlar olacaktı. Anna tabakları yıkıyor, Giustino duruluyordu. Giustino, bir süredir Anna'yı da iyi görmediğini söyledi. Üstelik, Anna'nın bu hali daha ekim sınavını öğrenmeden başlamıştı. "Bir derdin varsa bir an önce söylemen daha iyi olur," dedi Giustino. Anna, bulaşık tasında tabakları yıkıyor, tabakların üzerinden yavaşça bezi geçiriyordu. "Derdim yok. Ne derdim olabilir ki?" dedi. "Bilmiyorum," dedi Giustino.

Giuma, köprüde bekliyordu. Nehrin kıyısındaki çalılıklara gittiler, Giuma çabucak kinini çıkardı, ama daha iki üç haptan sonra Anna gök gürlemesini duyar gibi oldu. "Korkuyorum," dedi, "ölmek istemiyorum." "Ama bu sabah ölmek istiyordun," dedi Giuma. "Ne söylediğini hatırlamıyorsun." Giuma, artık pek korkmuyordu, belki de Anna çocuğu hayalinde yaratmıştı. Ona akşam yatmadan bir kinin daha almasını söyledi, ilaç kutusunu bıraktı. Sonra birden cebinden bin liretlik bir banknot çıkardı. Biriktirdiği paraydı bu, bir motorlu kayık almak için bir süredir para biriktiriyordu. Artık motorlu kayıktan vazgeçiyordu, Anna gerçekten karnında bir çocuk taşıyorsa ve kinin bir işe yaramazsa, bir ebeye gidebilirdi. Bu iş için bin liret yeterliydi. Anna, ebeyi nerede bulabileceğini sordu. Giuma, her yerde bulunabileceğini söyledi, şehirde her iki adımda bir ebe levhası vardı. İnsanı biraz yalvartıyor, ama sonra yardım ediyorlardı. Anna, kininle birlikte bin lireti aldı. Ebeyi nasıl bulacağını, ona nasıl yalvaracağını düşünüyordu, yalvarmak için ebeye söyleyeceği sözleri düşünüyordu.

Elindeki bu bin liretle kendini çok tuhaf hissediyor, hayatında ilk kez elinde bin liret tutuyordu. Günlük yaşamından çok fazla uzaklaşmış gibiydi, sanki elinde bin liretle evinden çok çok uzaklarda, yalvarılacak ebelerin bulunduğu sokaklardan geçiyordu. "Sen benimle beni sevmediğin için evlenmek istemiyordun," dedi. "Sen Fiammetta'yı seviyorsun ve onunla evleneceksin." "Nerden çıktı bu ikide bir sözünü ettiğin evlenme konusu," dedi Giuma. "Ben kimseyle evlenmek istemiyorum, benim tek istediğim motorlu bir kayıktı, ama artık ondan da vazgeçmek zorundayım." İkisi de sustu. Artık sevişmiyorlardı. Anna, bir daha hiç ama hiç sevişmeyeceklerini düşünüyordu. Giuma'nın sevişirkenki yüzünü bir daha göremeyecekti, o tutkulu, gizemli yüzünü, sıkı sıkıya kapattığı gözkapaklarını, kesik kesik, derin derin solumasını. Giuma, ertesi gün yola çıkacaktı. Anna da, şehirde ebe arayacaktı.

Kapının önünde vedalaştılar. Giuma, zayıf, esmer elini uzattı, öyle büyük vedalaşmalara gerek yoktu, çünkü yakında dönecekti. Savaş gelse bile, nasıl olsa birkaç gün sürecekti, ekimde okulda yeniden görüşeceklerdi: Anna matematik sınavını, Giuma bitirme sınavlarını vermeye geldiğinde. Amalia, Giuma'yı çağırmak için pencereye çıktı, Giuma da hemen gözden kayboldu. Anna odasına çıktı, bin liretle kinini yazı masasının bir çekmecesine sakladı.

Anna, ertesi gün, onların gidişini izlemek için pencereden baktı. Arabaya bir sürü şey yüklemişlerdi. Arabanın o kadar yüklü olmasına gülüyorlar, Emanuele'nin güvercin gurultamasını andıran kahkahaları duyuluyordu. Arabanın içinde anne ile Amalia şapka kutuları ile valizlerin arasında sıkışıp kalmışlardı. Franz'ı ve hizmetçileri, trene bindirip önden göndermişlerdi. Emanuele, motor kapağı açık arabanın çevresinde topallayarak dolaşıyor, motora su koyuyor, bir yandan da valizleri taşımasına yardım etmediği için, Giuma'ya

sövüyordu. Sonunda Giuma da evden çıktı, kolunda yağmurluğu, elinde tenis raketi vardı. Pencerede Anna'yı gördü, iğreti bir bakışla ona baktı, raketini hafifçe havada sallayarak arabaya bindi. Ippolito pencereye çıktığında, Emanuele'ler gitmek üzereydiler. Emanuele, onu selamlamak için arabadan dışarı sarktı, uzun derin kahkahasını patlattı. Ippolito, bir baş hareketiyle karşılık verdi. Anne sabırsızlanıyordu, Emanuele camı kapadı, sonra gözden yittiler.

Artık karşıdaki ev kapalıydı, sarmaşıklardan kürkü içinde tümden kapalıydı. Giuma'nın pencere pervazına dizip güneşte kuruttuğu kiraz çekirdekleri görülüyordu. Giuma, zaman zaman pencereye çıkıp kiraz yer, sonra çekirdekleri pencere pervazına dizerdi. Anna, Giuma'yı pencerede kiraz yerken görmüştü, bir iki kez o da pencereye çıkmış, ama birbirlerine hiçbir şey söylememişlerdi. Giuma, pencereden konuşmanın hizmetçilere has bir şey olduğunu düşünüyordu. Anna, bir kinin daha yutmaya çalıştı. Giustino içeri girdi, ona ne emdiğini sordu. Anna, hapı hemen yuttu. Giustino, Bayan Maria'nın onları Vişnelik'e çağıran mektubunu getirmişti. Bayan Maria, bir de getirmelerini istediği şeyleri bildiren bir liste eklemişti mektuba. Giustino, hemen kalkıp valizleri yapmaları gerektiğini söyledi. Valizleri Ippolito'nun yapmasını beklerlerse boşuna beklemiş olurlardı, Ippolito köpekle dolaşmaya çıkmıştı. Giustino hiç, Vişnelik'e gitmekten yana değildi, ama Bayan Maria onları beklediğine göre gitmeleri gerekiyordu. Hem Vişnelik'in havası Ippolito'ya iyi gelebilirdi, ava çıkıp Fransa'yı unutması için. Ippolito'yu yemeğe beklediler ama gelmedi. Anna, dolabın altından valizleri çıkardı. Arada bir kininle bin lireti hatırlıyor, çekmeceye gidip yerinde durup durmadıklarına bakıyordu. Vişnelik'te kinin çiğnemeye devam edeceğini, bir noktadan sonra çocuğun düşeceğini düşündü. O zaman, bir mektupla bin lireti Giuma'ya

geri gönderecek, Giuma da istediği motorlu kayığı alabilecekti. Şimdi Vişnelik'e gittiğine memnundu, böylece kimsenin pencereye çıkmadığı, bütün pencereleri sıkı sıkıya kapalı karşıdaki evi görmeyecekti.

Giustino ile Anna, öğleden sonrayı valiz yapmakla geçirdiler. Birden Danilo gelip Ippolito'yu sordu. Sonra, İtalya'nın Almanya'nın yanında savaşa girdiğini anlattı. Danilo'yla birlikte sokağa çıktılar, evlerin açık pencerelerinden radyo bağırıyordu, halk evlerin girişlerinde, kahvelerin çevresinde gruplar halinde toplanmıştı. Bütün şehri o bağıran ses kaplamıştı, halk sessizce bir araya toplanıyordu. Sonra içlerinden biri karartmayı düşünmeleri gerektiğini söyledi. Pencerelere, dışarı en ufak ışığı bile sızdırmayacak perdeler koymaları gerekiyordu. Bunun üzerine, herkes siyah kumaş aramaya çıktı. Anna, Giustino ve yolda karısına rastlayan Danilo, hep birlikte bu kalabalığa karıştılar. Metrelerce siyah kumaş satın aldılar. Danilo, karısına, savaşa gönderilmeyeceğinden emin olduğunu söyledi. Bir süre siyasi tutuklu olarak hapis yatmıştı. Onun gibileri, karşı tarafa geçmesinler diye, savaşa göndermiyorlardı. Onun gibi birini olsa olsa yeniden hapse atarlardı.

Anna ile Giustino, ellerinde kocaman kumaş paketiyle eve döndüler. Mutfakta Ippolito'yu gördüler, köpeğe yemek veriyordu. Savaştan haberi olup olmadığını sordular. Haberi vardı. Ippolito'nun ayakkabıları tozlanmıştı, yüzü çok yorgundu, kim bilir bütün gün nerede yürümüştü. Artık köpeğe makarnayı, bayat ekmek parçalarını ve yenmeyip kalmış peynir parçalarını karıştırarak yemek hazırlıyordu. Giustino, Ippolito'ya, ertesi gün Vişnelik'e gidip gitmeyeceklerini sordu. Ippolito, bir an düşündü. Evet, ertesi gün gideceklerdi. Giustino, trene yetişmek için çok erken kalkmaları gerektiğini söyledi. Herkes şehri terk ettiğinden, küçük tren çok kalabalık olacaktı. Savaş devam ettiği için, herkes hemen bombardımanın

başlayacağından korkuyordu. Ippolito, küçük şehirleri hemen bombalayacaklarını söyledi. Çok konuşuyordu, oysa günlerdir çok az konuşmuştu. Sonunda savaşın geldiğine memnun gibiydi. Giustino ile Anna'nın satın aldıkları siyah kumaşa baktı, hafifçe güldü, bütün şehre yas giysileri mi giydirmek istediklerini sordu. Giustino, pencerelerin ölçüsünü aldı, Anna kumaştan büyük siyah perdeler kesti, sonra merdivene çıkıp kumaşı çivilerle pencerelere astılar. Perdeleri astıktan sonra, yemek için yarım bardak sütle pişirilmiş domatesli omlet yaptılar. Ippolito, çok güzel bir yemek olduğunu söyledi. Yemekten sonra bir süre daha sofrada oturdular. Ippolito, askere çağrılacak olursa, köpeğine göz kulak olmalarını istedi. Hayvanı köpek yarışmasına göndermelerini önerdi, yakında şehirde bir köpek yarışması yapılacağını duymuştu. Giustino, savaş devam ederken böyle bir yarışma düzenlenmesinin güç olduğunu belirtti. Ama Ippolito savaşın onların düşündüğü gibi olmadığını söyledi, gündelik uğraşlar, sinemalar, tiyatrolar, köpek yarışmaları devam ediyordu. Tek değişen, pencerelerdeki siyah perdelerdi. Giustino, Ippolito'ya: "Danilo'ya veda etmeyecek misin?" diye sordu. Belki ertesi gün Danilo'yu hemen hapse atacaklardı, çünkü onun gibileri cephede istemiyorlardı. Ippolito da, büyük olasılıkla öyle olacağını düşünüyordu. Ama kendisi o kadar şanslı değildi, hiç kuşkusuz yakında savaşa gönderilecek ve ateş etmek zorunda kalacaktı. Ateş etmek kadar sevmediği başka bir şey olamazdı. Kuşlara ateş etmekten hoşlanıyordu, insanlara değil. Danilo'yla vedalaşmayacağını söyledi, çok yorgundu, ertesi sabah erken kalkıp yola çıkmak gerektiğine göre hemen yatmak istiyordu. Birden Anna'yı öpmek için eğildi, hafifçe Anna'nın kolunu sıktı, sonra Giustino'ya yaklaştı, yüzüne o her zamanki iğreti gülümsemesini takındı, onu da öptü. Merdivende yürüdüğünü, sonra ayakkabılarının sesini, yatağının

gıcırtısını duydular. Şaşkınlık içinde birbirlerine baktılar, onları öpmüştü, birini öptüğü pek görülmezdi. Onları öpmüştü, hemen savaşa çağrılacağına inanıyordu, belki de savaşta hemen öleceğini düşünüyordu. Tüfeği yere atacak, ateş etmeyi reddedecekti, o zaman onu oracıkta vuracaklardı, belki de böyle düşünüyordu. Ama Giustino, Ippolito'nun savaşta ateş edeceğinden emindi, savaşta herkes ateş ederdi. "Ippolito bütün gece nasıl da tuhaftı," dedi Giustino. Hele köpek yarışmasından söz etmesi, çıldırmış mıydı ne, o çirkin mi çirkin köpeği yarışmaya göndermek istiyordu.

Anna yorgundu, bir süre için karnındaki çocuğu da unutmuştu, o yüzden bütün gece deliksiz bir uyku uyudu. Gece bahçede köpeğin havladığını, sonra kapının açıldığını, gıcırdadığını duydu, kalkıp pencereden bakmak istedi, ama hemen uykuya daldı yeniden. Anna uyurken bir yandan köpek de havlıyordu. Rüyasında Ippolito'nun asker kıyafeti giyip savaşa gittiğini gördü, Giuma da tenis raketiyle savaşa gidiyordu. Savaş nehrin ötesindeki kırlardaydı ve Anna savaşı, içi köpeklerle dolu bir tahta çit olarak gördü. Giustino gelip Anna'yı uyandırdı, saat sabahın altısıydı, yola çıkmaları gerekiyordu, ama Ippolito odasında yoktu, dağınık yatağının üzerinde bir tek pijaması vardı, Giustino bütün evde Ippolito'yu aramış, bulamamıştı. Anna çabucak giyindi, serin sabah havasında dışarı çıktılar, bahçede köpek havlıyordu, toprağı eşeliyor, kapıya atılıp havlıyordu. Ippolito kim bilir nereye gitmişti, tam anlamıyla çıldırmıştı. Nehir kıyısında yürüdüler, Danilo'nun evine kadar geldiler, ama herkes uyuyor olmalıydı, bütün panjurlar kapalıydı. Bir süre kapıda beklediler, Danilo'nun karısı dışarı çıktı, dökümhanedeki işine gidiyordu, Ippolito onlara gelmemişti. Yolun bir bölümünü Danilo'nun karısıyla yürüdüler; onlara parka bakmalarını önerdi. Son zamanlarda Ippolito sabahları parka gidip bir sigara

tüttürüyordu. Danilo'nun karısı, pazara alışverişe giderken parkta Ippolito'yu görüyordu. Bir süredir gerçekten de çok tuhaflaşmıştı. Danilo'nun karısını dökümhanenin kapısında bıraktılar, o gün pazar yoktu, onlara eşlik etmek isterdi ama işe geç kalmıştı. Nehrin kıyısı kalabalıklaşıyordu, hava tozlu sıcak bir hal alıyor, sabun fabrikasının bacalarından beyaz bir duman yükseliyordu. Vişnelik'e giden tren kalkalı çok olmuştu, trenin uzaktan gelen tiz düdük sesini duydular. Parka girdiklerinde, bir bankın çevresine toplanan insanlarla iki bekçi gördüler, hızla koşmaya başladılar. Bankın üzerinde Ippolito duruyordu, ölmüştü. Bankın yanında, yerde, babanın tabancası duruyordu.

Kabzası fildişi eski bir tabancaydı: Danilo kapının önünde Concettina'yı beklerken babanın masaya koyduğu tabancaydı. Ortada pek kan görünmüyordu, yalnızca Ippolito'nun yanağı boyunca kan izi vardı, biraz da gömleğine ve eskimiş ceketinin yakasına bulaşmıştı. Ippolito'nun ufak sarışın başı bankın arkalığına düşmüştü, kapattığı dudaklarının arasından güzel bembeyaz dişleri görünüyordu. Bir de, Fransa yenik düştüğünden beri seyrek tıraş olduğundan sakalla kaplı yanağındaki ince kan çizgisi göze çarpıyordu. Boş beyaz eli yana sarkmıştı: Ateş eden, sonra da tabancayı düşüren eli.

Beyaz gömlekli bir doktor yaraya baktı. Ippolito'nun gömleğinin düğmelerini çözdü, kulağındaki siyah aletle eğilip Ippolito'nun göğsünü dinledi. Sonra iki adam, bankta hareketsiz duran uzun gövdeyi alıp eve götürdüler. Birden eve bir sürü insan dolmuştu. Danilo'nun kız kardeşleri, Bayan Maria'nın yeğeni ve piyano hocası vardı. Sonra, koşarak Danilo'nun annesi geldi, nefes nefeseydi, saçına iğreti duran küçük taraklar iliştirmişti. Ippolito'yu odasındaki yatağa yatırıp çevresinde mumlar yakmışlardı. Yüzünü bir mendille sıkı sıkıya bağlamışlardı, Anna uzun süre valizleri arayıp

mendili öyle bulmuştu. Köpek bahçede havlamaya, toprağı eşelemeye devam ediyordu, kapının önünde bir çukur kazmış, çukurun içine üflüyor, havlıyordu. Danilo ile karısı da geldiler. Ama Danilo'nun yüzünde hiçbir şaşkınlık belirtisi yoktu, neredeyse üzüntülü bile değildi, sanki uzun süredir beklediği bir şey gerçekleşmiş gibiydi. Ziyarete gelmiş bir konuk gibi salonda koltuğun ucuna ilişmişti, yüzünde hapisten döndüğü günkü ölçülü, temkinli ifade vardı. Karısı ağlıyor, arada bir öksürüğü andıran hıçkırıklara boğuluyordu. Daha sonra Bay Sbrancagna da geldi, ellerini bastonunun üzerinde bitiştirmişti. Koltuğa oturdu, Danilo'ya, Ippolito'yla konuşup konuşmadığını sordu. Hayır, dedi Danilo, Ippolito onunla konuşmamıştı. Bay Sbrancagna, gördüğü ilk günden beri, Ippolito'ya karşı büyük bir sevgi duymuştu. Ippolito'nun gizli bir derdi olduğundan kuşkulanmıştı, kim bilir belki de derdi bir kadındı. Öyle sessiz bir çocuktu ki, kimse onun hakkında dostluğunu ya da sevgisini gösteren bir söz etmedi. Ama gene de insan, onun yanında kendini çok iyi hissediyordu, sanki ondan çevresine büyük bir dostluk ve sevgi ışığı yayılıyordu. Onu pek az kimse anlamıştı. Bay Sbrancagna onu anlayanlardandı. Ippolito'nun yanına büyük bir zevkle oturur, ona hep kendinden söz ederdi. Belki de Ippolito, babasının ölümünü bir türlü kabullenememişti. Bunun üzerine piyano hocası, Ippolito'nun, babasına yardım etmekten, iğnelerini yapıp yüksek sesle kitap okumaktan nasıl yakındığını anlatmaya başladı. Birden Giustino, şu köpeği susturamaz mıyız, diye sordu. Ama sonra Ippolito'nun köpekle ilgili ricasını hatırladı, mutfağa köpeğe yiyecek hazırlamaya gitti. Pencerede güneşin altında siyah perdeler uçuşuyordu, Bay Sbrancagna Danilo'ya savaş hakkında ne düşündüğünü sordu.

Akşama doğru Bayan Maria çıkageldi, Concettina'ya hiçbir şey söylememişti. Emilio, olayı Concettina'ya alıştıra alıştıra

söylemek için, Vişnelik'te kalmıştı. Bayan Maria'yı daha da küçülmüş buldular. Başlarına kötü bir olay geldiğinde, Bayan Maria iyice küçülür, ufacık bir kadın olurdu. Bu kez olanlara hiç anlam veremiyordu. Ippolito ile evlenmeyi reddeden kızın kim olduğunu bilmek istiyordu. Bunu yeğenine, Bay Sbrancagna'ya, piyano hocasına soruyordu. Danilo'ya bir şey sormuyordu, çünkü ona hiçbir zaman tahammül edememişti. Ippolito'nun ölümünden Danilo sorumluydu, bundan emindi. Nasıl olduğunu bilmiyordu, ama suç ondaydı. Bir yerlerde bir mektup olmalıydı, Ippolito en azından bir mektup bırakmış olmalıydı. "Herhalde evi iyice aramışsınızdır," dedi. Kendisi şehirde kalsa, bu olay kesinlikle olmazdı. O, Ippolito'nun yüzünden bir derdi olduğunu anlar, onu konuşturur, kıza gidip işleri yoluna koyardı. Bayan Maria, ellerini ovuşturup duruyor, şehirden ayrıldığı için dert yanıyordu. İçinden bir ses ona gitmemesini söylemişti, yüreğinin sesini neden dinlememişti. Dua etmek için Ippolito'nun yatağının ucunda diz çöktü. Anna ile Giustino'nun da dua etmek için onunla birlikte diz çökmesini isterdi, çocukların diz çöküp dua etmelerine izin vermediği için zaman zaman babayı hatalı buluyordu. Baba kimsenin önünde diz çökmek gerekmediğini söylerdi, Tanrı'nın önünde bile. Tanrı'nın var olup olmadığı bilinmiyordu, ama varsa insanları ayakta ve başları dik görmekten hoşlanırdı. Bayan Maria artık babanın bir sürü saçma laf ettiğini düşünüyordu, Ippolito'ya küçüklüğünde dua etmeyi öğretselerdi, belki de ölmeyecekti.

15

Ippolito'nun bütün resimleri çıkartılıp çerçevelendi, salonda piyanonun üzerine koyuldu. Evde başka resimlerini aradılar, Ippolito'nun resimleri bu kadar az olabilir miydi, neden hiç fotoğrafını çekmeyi düşünmemişlerdi. Hafızalarını yoklayıp onun söylediği sözleri aradılar. Ama o kadar az söz söylemişti ki. Şimdi onlara, Ippolito'dan birkaç söz daha söylemesini istememiş olmaları imkânsızmış gibi geliyordu. Ona yardıma ihtiyacı olup olmadığını hiç sormamış, yalnız başına dolaşırken ardından gitmemiş, bankta sigara içerken yanına oturmamış olmaları olanaksız gibi geliyordu. Cenazeden sonra Ippolito'nun yazı masasının çekmecelerini yeniden düzenlediler. Az sayıdaki mektuplarını toplayıp bir araya getirdiler. Babasının yazdığı birkaç mektupla, birkaç kartpostal vardı, kızların yazdığı mektup hiç yoktu. Anna ile Bayan Maria, bütün bir günü Ippolito'nun odasının yerini parlatmak, kitaplarıyla raflarını düzenlemek ve camlarını silmekle geçirdiler. Anna çocuğunu unutmuştu, çocuğu düşündüğündeyse, kendi kendine kuşkusuz ölmüştür diyordu. O kadar çok ağlamıştı ki, çocuk hıçkırıklar arasında ölmüş olmalıydı. Sonra Ippolito'nun odası kapatıldı, şilteler katlanıp üstleri örtüldü.

Ippolito'nun cenazesinden iki gün sonra Emanuele geldi. Cenazeye yetiştiğini sanıyordu, arabayla çılgınlar gibi hız yapıp gelmiş, ama cenazeye geç kalmıştı. Salonda bir koltuğa çöküp hıçkırıklara boğuldu. Anna ile Giustino, Emanuele'nin önünde sessizce duruyorlardı. O ana dek çok ağlamışlar, gözyaşlarını tüketmişlerdi, içlerinde bir tek şaşkınlık ve sessizlik kalmıştı. Emanuele, yola çıktığı gün Ippolito'yla doğru dürüst vedalaşmadığı için bir türlü kendisini bağışlayamıyordu. Arabanın camından bir selam vermişti yalnızca, belleğinde pencerede duran Ippolito ile onun el sallayışı kalmıştı. Evden ayrıldığına yakınıyordu, kalmış olsa Ippolito'nun ölmeyeceğinden emindi. Ölmeyi düşünmesine izin vermeyecekti, ona her şeyin bitmediğini söyleyecekti. Ippolito'nun piyanonun üzerinde duran resimlerini sırayla alıyor, resimlere bakıp hıçkırmaya başlıyordu. Olayı Danilo'nun bir mektubundan öğrenmişti. Kısacık, soğuk bir mektuptu, mektupta cenazenin günü bile yazılı değildi. Giustino'ya gidip Danilo'yu aramasını söyledi, ama Danilo ortada yoktu. Danilo'yu karakoldan çağırmış, bir adaya göndermişlerdi. Savaş bitene dek orada kalmak zorundaydı. Danilo'nun annesi o adada tifo salgını olduğunu söylüyordu, tifo belki de savaştan daha kötüydü. Karısı Danilo'yla gidememişti, dökümhanedeki işini kaybedemezdi. Şehirde bir süre Ippolito'dan söz edildi, alçak sesle ve gizlice, çünkü Ippolito intihar etmişti. Faşistler, intiharlardan söz edilmesini istemiyorlardı, gazetede bir gencin parkta tabancasını temizlerken öldüğü haberi çıkmıştı. Ama sonra herkes Ippolito'yu unutup yeniden savaşı düşünmeye başladı. İtalyan askerleri dağlarda çarpışmaya başlamışlardı. Almanlar, Paris'e girmek üzereydiler. Emanuele, daha her şeyin bitmediğini söylüyordu. Bayan Maria'dan salonda yatmak için izin istedi, kendi evinde yalnız başına yatmak istemiyordu. Geç vakte kadar salonda topallayarak Ippolito'dan söz etti,

artık Ippolito gibi bir arkadaşı hiç olmayacaktı, hiçbir zaman. Ippolito'yu kimse tanıyamamıştı, bir tek Emanuele onu tanıdığını söyleyebilirdi. Emanuele şehirde kalsa, Ippolito'nun ölmesine izin vermezdi. Onu her yerde adım adım izler, elinden tabancayı alırdı. Ona Almanlar, Paris'i, hatta Londra'yı alsalar bile, her şeyin bitmediğini açıklardı. Emanuele, ertesi gün gitti. Arabaya bir sandık sabun daha yükledi. Annesi hep sabunsuz kalmaktan, piyasadaki o yeşilimsi felaket sabunlarla yıkanmak zorunda kalmaktan korkuyordu. Anna ile Giustino sandığı yüklemesine yardım ettiler, sonra araba gözden yitene dek kaldırımdan Emanuele'ye el salladılar.

Sonra Vişnelik'e gitmek üzere yola çıktılar. Bayan Maria, Concettina'nın Vişnelik'te tek başına kalamayacağını söylüyordu: Hem ilk çocuğu olduğu için çocuğu onu endişeye düşürüyordu, hem Ippolito'nun acısı vardı, hem de kocasının savaşa çağrılacağı korkusunu yaşıyordu. Trende herkes Torino bombardımanından söz ediyordu. Trendeki yolculardan birkaçı orada bulunmuştu, daha uçaklar şehrin üzerinde süzülmeye başladığı anda, alarm sirenleri çalmaya başlamıştı. Gazeteler on dört kişinin öldüğünü yazıyordu. Ama gerçekte kim bilir kaç kişi ölmüştü. Biri, gazetelerin yazdığı kötü bir şeyse onla çarpmak, iyi bir şeyse ona bölmek gerekir, diye mırıldanıyordu. Bunu söyleyen, boynuna bağladığı bir iplik–düğme kutusu ile dolaşan yaşlı bir seyyar satıcıydı. Hafiften sarhoştu ve sürekli çarpıp bölmeden söz ediyordu. Parmaklarıyla sayıyor, ikide bir hesabı şaşırıyordu. Savaşa gitmek istemediği için parkta başından vurulan bir gençten de söz etti. Yanındakiler adamı susturdular. Seyyar satıcı, ona bakan Giustino'yu görmüştü. Ona zorla iplik satmak istiyordu.

Concettina, çardağın altında oturmuş, çocuğunu emziriyordu. Onların geldiğini görünce hemen ağlamaya başladı. Ama köylünün karısı koşarak geldi, çocuğu emzirirken

ağlamaması gerektiğini, yoksa sütün gözyaşından tuzlanacağını söyledi. Şimdi köylünün karısı da, köylü de Ippolito için ağlıyor, küçükken onu at arabası ile gezdirdiklerini hatırlıyorlardı. Bu arada köpek, tavukların arkasından koşturuyordu. Köylünün karısı, bu köpekle yeniden cehennem hayatının başladığını söyledi.

Emilio, öğleden sonra geç saatte gelip, sabah erken yola çıkıyordu: Pazarları bütün gün Vişnelik'te kalıyordu. Eskisi gibi dinç ve canlı değildi, artık çayırda otlayan bir ineği andırmıyordu. Sürekli Ippolito'yu düşünmeye başlamıştı, o da hafızasını yoklayıp Ippolito'nun söylediği sözleri arıyordu. Parktan geçerken Ippolito'yu ölmüş, bankta oturur halde görür gibi oluyordu. Kendisinin hiç o kadar acı çekmediğini söylüyordu. Concettina ile evlenmek isteyip, Concettina bunu kabul etmediğinde bile, o denli acı çekmemişti. İçinde bir gün evleneceklerine dair belli belirsiz bir his vardı. Ama artık, acı çekilecek pek çok şey olabileceğini, kendisinin yalnızca düşünmeyi bilmediği için onca acı çekmediğini anlıyordu. Çok büyük, çok uzak bir şeyi düşünmeye koyulunca, nefesi tükeniyor, başı dönüyordu sanki. Artık bunun pek de iyi bir şey olmadığını düşünmeye başlamıştı. Ippolito her şeyi düşünmüş, her şeyi düşünerek ölmüştü. Şimdi onu savaşa çağırsalar, o da savaşta ölseydi, böyle düşünce yoksulu, acı yoksulu olarak, düşünülecek onca şeyi düşünmeden ölecekti. Kendini ölmeye hiç hazır hissetmiyordu. Şayet Tanrı varsa, Tanrı'ya o ne götürecekti. Tanrı, ona ne getirdiğini soracaktı, o da ne karşılık vereceğini bilemeyecekti. Babasıyla bir süre fabrikada çalışmıştı, monosülfürler ile hidrürler hakkında birkaç şey biliyordu. Ellerini asitle lekelemiş, kara gömlek giyip gösterilerde boy göstermişti. Concettina ağlamaya başlıyor, neden onun da ölmesi gerektiğini soruyordu. Ippolito ölmüştü zaten, neden sahip olduğu bütün kişileri yitirmek zorundaydı.

Bunun üzerine Emilio, "Tanrı aşkına ağlama!" dedi Concettina'ya. Belki de köylünün karısı haklıydı, belki de ağlayınca sütü bozulabilirdi. Hep birlikte çocuğa bakmaya gittiler. Siyah saç yumağı kaybolmuştu, artık bütün kafasını güneşte parlayan ince bir tüy tabakası kaplamıştı. Çocuk bağırmaya başlıyor, Concettina hemen korkuya kapılıyordu. Belki artık sütü o kadar iyi değildi, sütünün yerinde durup durmadığına bakmak için göğsünü yokluyordu. Gençliğinde nasıl aptalca davrandığını söylüyordu. Göğsü yüzünden kendine eziyet etmiş, göğsü küçük olduğu için üzülmüştü. Şimdi tek düşündüğü, göğsünün çocuğa süt vermede işe yaramasıydı. Emilio onu yalnız bırakıyor, Ippolito gibi kırlarda dolaşıyordu. Artık Concettina ile anlamlı bir sohbet etme imkânı yoktu. Yalnızca çocuklardan ve sütten konuşuyordu. Emilio, üzüm bağları ile meşe ağaçları arasında, genellikle Ippolito'nun köpeğiyle dolaştığını bildiği yerlerde, uzun uzun dolaşıyordu. Ne zaman ayağıyla bir taşa çarpsa, Ippolito da şimdi cansız yatan ayakları ile bu taşa çarpmış mıdır diye kendine soruyordu. Kırda nereye baksa, Ippolito'nun da oraya bakmış olduğunu düşünüyordu. İnsan gözünün, baktığı nesnede hiç iz bırakmaması Emilio'ya çok tuhaf geliyordu. Şu yeşil, cıvıl cıvıl kırların üzerinde binlerce ölünün gözleri gezinmişti.

Anna kırda dolaşmıyor, perdeleri çekilmiş odasında yatağına uzanıp yatıyordu. Ippolito'nun bir zamanlar köpeği ve tüfeğiyle dolaştığı yerleri, kırları, tepenin yamacını görmek istemiyordu. Günler geçip gidiyordu. Anna, artık çocuğunun kesinlikle yaşadığını biliyordu, bütün kinini bitirmişti. Bin liret kombinezonuna iliştirdiği bir zarfta duruyordu, bir gün trenle şehre gidip bir ebe aramayı düşünüyordu. Bayan Maria'ya, matematik kitabını evde unuttuğunu söyleyecekti. Ebeyi kafasında Danilo'nun annesine benzeyen biri olarak canlandırıyordu. Ebeyi giderek daha iyi, daha anaç bir kadın

olarak düşünmeye başladı. Kadın bin lireti bile istemiyor, her şeyi hiç karşılık beklemeden yapıyor, Anna'ya acıyordu. Ama zaman zaman çocuğu doğurduğunu, çocuğuyla birlikte yaşamak için uzak bir şehre gidip, ona bakmak için bütün gücüyle çalıştığını kuruyordu. Sonra, bir rastlantı sonucu, o uzak şehre birden Giuma geliyordu: Fiammetta'yı tamamen terk etmiş, çünkü onun tahammül edilmez bir kız olduğunu anlamış oluyordu. Giuma, Anna'yla evlenmek istiyor, ama Anna kabul etmiyordu. Çocuğuyla daha uzak bir şehre kaçıyor, orada daha sıkı çalışıyordu. Bir büroda masaya oturmuş, günlük işlerle uğraşıyor, işleri çabucak bitiriveriyordu. Büro şefi gelip kimsenin onun kadar iş çıkaramadığını söylüyordu. Almanlar gene vardı, ama nasıl oluyorsa oluyor devrim yapmayı başarıyorlardı. Büro şefiyle gizli kâğıtları güvenli bir yere saklıyor, damların üzerinden koşuyorlardı. Ama çocuğu da güvenli bir yere koymak gerekiyordu, çocuğun olduğu evi Almanlar ateşe vermiş oluyordu, büro şefiyle birlikte çocuğu kurtarmak için alevlerin arasına atlıyorlardı.

Giustino, oturmak için Anna'nın odasına geliyordu. Bir süre Anna'ya bakıyor, sonra çok şişmanladığını söylüyordu, böyle devam ederse fıçıya dönecekti. Bunun üzerine Anna, ebeye gitmesi gerektiğini düşünüyordu, çabuk, çok çabuk, kimse karnındaki çocuğu fark etmeden. Giustino, sigara içiyor, sigaranın dumanı Anna'yı rahatsız ediyordu, kokuyu duymamak için nefesini tutmaya çalışıyordu. Giustino, Giuma'yla yazışıp yazışmadıklarını soruyordu, Anna yazışmadıklarını söylüyordu. Giustino, tabii, diyordu, büyük Giuma Anna'ya yazmaya tenezzül etmezdi ki. Oysa Giustino'ya uzun boylu, sıska kızdan sürekli mektup geliyordu. Kız mektuplarını, adının baş harfleri basılı, sert, mavi bir kâğıda yazıyordu. Giustino, bunları okumak için ağaçların arasına saklanıyordu. Anna mektupları görmek istiyor, Giustino izin

vermiyordu. Bu, uzun boylu, sıska kıza karşı dürüst bir hareket olmazdı, ama kızcağız çok güzel mektup yazıyordu, iyi mektup yazmasını biliyordu. Mektuplara cevap vermek biraz yorucuydu. Zaman zaman söylenecek şeyleri aramaktan başına ağrı giriyordu. Cevap yazmak için dolandırıcıların kızlarının meydana gelmediği yağmurlu günleri bekliyordu. Uzun süredir kahve bulunmuyordu. Giustino ile kızlar, meydandaki küçük barda bir şeyler içiyorlardı, dolandırıcıların kızları şarkı söylüyorlardı: "Homurdandı Piave: Yok artık kara kahve." Dolandırıcıların kızları can alıcı anı, Almanya'nın İngiltere'ye çıkarma yapacağı anı bekliyorlardı. O zaman savaş sona erecek, Almanya ile İtalya, İngiliz sömürgelerini aralarında paylaşacaklardı. İngiliz sömürgelerinden kahve gelecekti, İngilizler bütün o sömürgeler ellerinde olduğu için günde beş öğün yemek yiyen bir ulustu. Gazeteler can alıcı andan söz etmiyorlardı. Bir gün Almanların çok hızlı hareket eden küçük gemilerle Manş'ı geçtikleri söylentisi yayıldı. İngiltere kıyısında deniz, denizi dolduran insanlarla kapkaraydı. Dolandırıcıların kızları çok memnundu, dolandırıcılar da. Meydanda bir tek bu çok hafif Alman gemilerinden söz ediliyordu, ok gibi sessiz ve hızlı, gemiler gece İngiltere kıyılarına varmış olmalıydı. Ama gazeteler bu olayla ilgili hiçbir şey yazmadılar. Zamanla olayın gerçek olmadığını düşünmeye başladılar. Haber kim bilir nasıl ortaya çıkmıştı, dolandırıcılar yeniden top oynamaya başladılar, beklenen an henüz gelmemişti.

Giustino, Anna'ya, dolandırıcıların kızlarının hiçbir biçimde kendisini ilgilendirmediğini söyledi. Uzun boylu sıska kız da, onu hiç ilgilendirmiyordu. O ana dek hiç âşık olmamıştı, beklenen an onun için de henüz gelmemişti. Uzun boylu sıska kız aşk mektupları yazmıyordu, tersine her mektupta kadın ile erkek arasındaki arkadaşlığın ne kadar güzel olduğundan söz ediyordu. Böyle bir şey olamaz mı, diye soruyordu,

Giustino da olabileceğine yemin ediyordu. Bir Fransız şairinin şu dizelerini bulmuştu: "Bilseydin sevgiye açılan yüreğinde / Bulacağın onca sevinci / Otururdun kapının eşiğinde / Bir kız kardeş misali." Bu dörtlüğü uzun boylu sıska kız için kopya etmişti, böylece kız şu gerçeği anlamıştı: Yapması gereken, Giustino'nun kapısının eşiğinde oturmaktır, o kadar. Dolandırıcıların kızlarıyla ilişkisi değişikti, onlarla dalga geçiyor, biraz da flört ediyordu. Sokakta hiçbir kadına bakmadan yürüyen Ippolito gibi değildi o. Anna ile Giustino susup, Ippolito'yu, nasıl o sabah onu parkta bulduklarını düşündüler. Sonra Giustino, gidip dolandırıcıların kızları ile buluşacağını söyledi. O kadar aptaldılar ki, onu eğlendiriyorlardı.

16

Anna, sağanak yağmur yağan bir gün kasaba gitmek üzere evden çıktı. Bayan Maria, Anna'ya, evde et kalmadığını söylemişti. Ona alışveriş sepetini vermiş, acele etmesini belirtmişti. Giustino, odasına kapanıp kapıyı kilitlemiş, "etin de, sizin de cehenneme kadar yolunuz var!" diye yüzlerine haykırmıştı. Odasında uzun boylu sıska kıza mektup yazdığı kesindi. Anna yolda yürürken Giustino'nun kapısının eşiğinde "bir kız kardeş misali" oturacak olan uzun boylu sıska kızı düşünüyordu. Ama Giustino yalnızca yağmurlu günlerde yazsa da, uzun boylu sıska kız Giustino'dan birkaç mektup aldığı için şanslıydı. Giuma, kendisine hiçbir zaman yazmamış, yalnızca annesinden başsağlığı dileyen bir kart gelmişti. Giuma'nın ona hiç yazmamış, ebe olayının sonucuyla hiç ilgilenmemiş olması, Anna'ya birden çok korkunç geldi. Köyün üzerine bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Yollarda çamurlu su birikintileri oluşmuştu. Rüzgârla yağmurun savurduğu buğday başakları yere eğiliyordu. Anna, çamurda bata çıka koşuyor, kimsenin onu sevmediğini düşünüyordu, bir parça et için onu bu yağmurda dışarı yolluyorlardı. Ne annesi ne de babası vardı, kardeşini bir bankta ölü bulmuştu.

Üstüne üstlük, karnında bir çocuk taşıyordu. Ama çocuktan kimseye söz edecek cesareti yoktu, şehre gidip bir ebe bulacak cesareti de yoktu. Bir tek devrim yapmaya cesareti varmış gibi geliyordu. Yağmurda çaresizce koşturuyordu. Köyün meydanında duran bir araba gördü, adamın biri tütüncüden çıkmış, yağmurda sigarasını yakmaya çalışıyordu. Adamın üzerinde geceliği andıran uzun beyaz bir yağmurluk, başında da ezilip büzülmüş, sırılsıklam olmuş bir şapka vardı. Bir an göz göze geldiler ve Anna birden bu yüzün dünyada görmek istediği tek yüz olduğunu fark etti. Bağırarak adama koştu, yağmurluğunun omzuna yaslanıp ağlamaya başladı. Cenzo Rena, onun gözyaşlarını silmek için cebinden büyük bir mendil çıkardı.

Cenzo Rena, Anna'yı arabaya götürdü, orada kocaman taştan delikanlı anıtının altında bir süre konuştular. Anna, Ippolito olayının nasıl olduğunu, onu nasıl o sabah parkta bulduklarını anlatıyordu. Cenzo Rena her şeyi biliyordu, Giustino'dan mektup almıştı. İçini çekiyor, Anna konuşurken iki eliyle yüzünü sıvazlıyordu. Köyden çıktılar, araba ağır ağır Vişnelik'e doğru ilerlemeye başladı. Cenzo Rena, eve hemen gitmenin gereksiz olduğunu söyledi. Bir koluyla Anna'nın omzunu kavramış, arabayı öyle sürüyordu. Anna hem ağlıyor hem anlatıyordu, sözcükleri araması gerekmiyor, her şeyi ağır ağır söylüyor, yüreğinin hafiflediğini duyuyordu. Birden Cenzo Rena ile iyi arkadaş olup olmadıklarını düşündü. Cenzo Rena'yı çok sık düşünmemiş, ama gördüğünde, sanki uzun süredir onu bekliyormuşçasına büyük bir sevinç duymuştu. Cenzo Rena'ya, Almanlar Fransa'yı aldıkları sırada Ippolito'nun ne halde olduğunu, nasıl odasında dolaşıp geceleri çekmeceleri karıştırdığını anlatıyordu. Ama Ippolito'nun ölümü kızın yüzünden değil, Almanlar, Fransa ve savaşın yüzünden olmuştu, kim bilir belki de çok uzak nedenler, iyi

bilemedikleri bir sürü başka şeyin yüzünden. Anna, sonunda kendisini dinleyen birinin olduğunu düşündü. Giustino ya da Giuma ile konuşurken, hep kendisini dinlemedikleri kuşkusuna kapılıyordu. Cenzo Rena'yla konuşurken sözcükleri araması gerekmiyordu, yavaş yavaş ona karnında taşıdığı çocuktan söz etti. Sonra Cenzo Rena'nın yüzüne baktı, bu yüzde ne korku ne de dehşet gördü. Cenzo Rena, dinliyor, ona bakıyordu, ona acıyordu da. Cenzo Rena'ya bin lireti göstermek için kombinezonuna iliştirdiği zarfı çıkardı. Ona bir gün kendisiyle ebe aramak için şehre gelmesini söyledi. Belki de bulmak için şehirde dolaşmak gerekirdi, bu da arabayla çok daha kolay olurdu. Bunun üzerine Cenzo Rena, Anna'ya çocuğun kimden olduğunu sordu. Anna, Giuma'dan olduğunu söyledi, Giuma'dandı, ama rahat konuşamıyordu. Giuma işte, dedi, mavi gözlü, saçını hep alnından geriye atan, küçük sivri dişleri, biraz tilki dişlerini andıran dişleri olan çocuk. Cenzo Rena, onu sevip sevmediğini sordu. Anna, birbirlerini belki de o kadar çok sevmediklerini söyledi. Giuma'nın, Fiammetta adında, beyaz kadife pantolonla kayak kayan bir başka kız arkadaşı vardı. Cenzo Rena, birbirlerini o kadar sevmiyorlarsa neden seviştiklerini sordu. Anna herkesle biraz sevişerek mi yaşamak istiyordu. Anna, nasıl yaşamak istediğini henüz pek düşünmediğini söyledi. Cenzo Rena, Anna'ya kaç yaşında olduğunu sordu. On altı yaşındaydı. Cenzo Rena, on altı yaşındaki bir insanın nasıl yaşamak istediğini düşünmeye başlaması gerektiğini söyledi. Anna devrim yaparak yaşamak istediğini söyledi. Bunun üzerine Cenzo Rena uzun uzun güldü, küçük dişleri tilki dişi değildi, bir sürü pirinç tanesini andıran küçük, ayrık, neşeli dişleri vardı. Anna'ya devrimin şimdi konuştukları konuyla ilgisi olmadığını söyledi.

Anna yeniden Fiammetta'dan, Montale'den, Paris'i andıran kahveden söz etmeye başladı. Cenzo Rena, kahvenin nasıl

Paris'i andırdığını sordu. Paris'i andırıyor, dedi Anna, Giuma kahvenin Paris'e çok benzediğini söylüyordu. Ama sonradan Paris'i pek andırmamaya başlamıştı, onlar da sık sık nehrin kıyısındaki çalılıklara gitmişlerdi. Belki de birbirlerini çok sevmiyorlardı, eve döndüklerinde Anna kendini mutsuz ve aşağılanmış hissediyordu. Giuma, ona bin liret verdiğinde, onun kendisini pek sevmediğini fark etmişti. Elinde bin liretle kalakalmış, aralarındaki ilişkinin sona erdiğini anlamıştı. Hele istediği motorlu kayığı almaktan vazgeçen Giuma'yı düşününce, ilişkilerinin çok aptal ve zavallı bir ilişki olduğunu ayrımsamıştı. Başlarda Anna belki de evlenebileceklerini düşünmüştü. Oysa Giuma, şehre gidip bir ebe bulması için eline bin liret vermişti. Anna ebelerin nerede olduğunu bilmiyordu, Concettina'nın ebesi vardı, ama ona gitmeye utanıyordu. Durumu Concettina'ya söylememişti, hiç kimseye söylememişti. Bir tek Cenzo Rena'ya söylemişti, nedenini bilmiyordu, ama bir tek ona söylemişti. Biz çok iyi arkadaşız değil mi, diye sordu Cenzo Rena'ya, çünkü onu görür görmez çok uzun süredir kimseye söyleyemediği şeyleri ona söyleyebilmişti. Halbuki seni öyle sık sık düşünmemiştim, dedi Cenzo Rena'ya. Cenzo Rena da, Anna'yı çok sık düşünmediğini söyledi. Daha çok Giustino'yu düşünmüş, Anna'dan çok Giustino için gelmişti. Ama Anna kendisine bunca şey anlattığı için mutluydu. Anna'ya artık ebeleri ve bin lireti düşünmemesini söyledi. Ertesi gün bu işi halletmek için onu şehre götürecekti. Daha uzunca bir süre yolda oyalandılar. Anna ara sıra ağlıyordu ama kendisini sakin ve huzurlu hissediyordu, sanki gözyaşları bir anda yüreğindeki korku ile sessizliği alıp götürmüştü.

Eve geç vardılar. Bayan Maria, Cenzo Rena'yla birlikte Ippolito'yu anmak için ellerini uzatarak onu karşıladı. Gözkapaklarını kırpıştırıyor, güçlü güçlü nefes alıyordu. Ama

Cenzo Rena'nın neşeli, mutlu, renklenmiş bir yüzü vardı, Bayan Maria'ya sırılsıklam şapkasını bırakıp valizleri indirmeye koyuldu. Bayan Maria, Anna'ya eti nereye koyduğunu sordu, Anna eliyle alnına vurdu, eti almayı unutmuştu. Cenzo Rena bunun hiç önemi olmadığını belirtti, kutu kutu lakerdayla bira getirmişti, bunlarla nefis bir akşam yemeği, bir düğün ziyafeti yapabilirlerdi. Bayan Maria, sonradan Concettina'ya, böyle büyük bir acı yaşamış bir aileye böyle neşeli bir yüzle gelinemeyeceğini söyledi. Ama Cenzo Rena'nın her zamanki deli yanıydı bu, aslında Bayan Maria onun gelmesine sevinmişti, çünkü Cenzo Rena hasat hakkında köylüyle konuşabilirdi. Deliydi ama köylülerle nasıl konuşulacağını biliyordu. Oysa bu gelişinde Cenzo Rena köylüye aldırış bile etmedi, elleri cebinde büyük bir keyifle odalarda dolaşıyordu.

Sofraya oturdular, Cenzo Rena kaşık kaşık lakerda yiyor, bir yandan da savaştan söz ediyordu. Anna, onu ötekilerin yanında görünce anlattıklarından utanç duydu. Cenzo Rena sanki kendisine söylenenleri unutmuş gibiydi. Ama birden gözlerini Anna'ya dikti, rahat, sakin ve derin bir bakışla ona baktı. Sonra gene savaştan söz etmeye başladı. Artık savaşı Almanların kazandığına da inanmıyordu, kimsenin kazanacağı ya da yitireceği bir savaş değildi bu, sonunda herkesin bir şeyler yitirdiği görülecekti. Hiç kuşkusuz savaş yıllarca sürecekti ve hiç de eğlenceli olmayacaktı. Çünkü artık insanları çıldırtmak için bir sürü yeni yöntem vardı: Makineli tüfeklerle taramalar, bombardımanlar, kundak bombaları, güdümlü silahlar. Bir de müttefikler olsun olmasın, öldürmek için öldüren Almanlar vardı. Concettina kucağında çocuğuyla anlatılanları dinliyor, gözleri kararıyordu: Birden, öyleyse niçin bu çocuğu doğurduğunu sordu. Cenzo Rena, Concettina'ya, aptalca şeyler sormamasını söyledi. Bu çocuğu sevmek, ona süt vermek için doğurmuştu. Çocuklar rahat

içinde, yiyecekleri bol, ayakları sıcak yaşasınlar diye değil, yaşanacak olan neyse onu yaşamaları için dünyaya getirilirdi, ama belki de bu, bombardımanları, yoksunlukları ve açlığı yaşamak demekti. Bunları söyledikten sonra, bombardımanlar başladığında çocuğuyla gelip onun köyüne sığınabileceğini belirtmeyi ihmal etmedi. Savaş belki de onun tepeler arasındaki gözlerden uzak o kapkara köyüne ulaşmazdı. Halı konusuna gelince, Ippolito'ya söz vermiş olduğu İzmir halısını göndermeyi unuttuğu için üzgündü. Ippolito'dan söz ederken ne gözlerini yere indiriyor ne de sesini alçaltıyordu, ondan sanki yandaki odadaymış, yaşıyormuş gibi söz ediyordu. Yalnız bir ara gözlüğünü çıkardı, gözkapaklarını ovuşturup yüzünü sıvazladı. Sonra yüzü yeniden ortaya çıktı, daha allaşmış, uyku bastırmış gibiydi yüzü. Şimdi Ippolito'nun onca sevdiği halıyı lekelemiş olduğuna üzülüyordu, Ippolito ava gitmek isterken köpeği alıp gittiğine ve ona kötü sözler söylemiş olduğuna da. Bambaşka sözler söylemek için şimdi Ippolito'nun karşısında olmasını isterdi. Ona söylediği kötü sözler yüzünden kendisini hiçbir zaman bağışlamayacaktı. Ippolito'ya kötü sözler söylemişti çünkü böylece onun özgür bir insan olmasına yardım ettiğini düşünmüştü. Oysa yardım etmemiş, onu yalnızca aşağılamıştı, hâlâ o iğreti gülümsemesini görür gibi oluyordu. Bunun üzerine Emilio, Ippolito'nun özgür bir insan olduğunu, ölüm gününü kendi başına seçtiğini söyledi. Ama Cenzo Rena, bir insanın ölüm gününü seçme hakkına sahip olmadığını belirtti. Kaldı ki, Ippolito hiçbir şey seçmemişti, kendi düşüncelerinin ağına kapılmış, bu da onu ölüme sürüklemişti. Kendi düşüncelerinden boğulmuştu, daha o sabah parkta oturmadan ölmüştü o. Bunun üzerine Emilio düşünmeyen insanın özgür bir insan olup olmadığını sordu. Cenzo Rena, Emilio'ya, aptalca şeyler sormamasını söyledi. Yaşanacak olanı yaşamayı kabul

edenin özgür olduğunu söyledi: Düşüncelerinden, içine düşüp boğulacağı bir tuzak değil, sağlık ve zenginlik yaratan kişi özgürdü. Sonra esnemeye, uzun kollarını hareket ettirerek gerinmeye başladı, ardından gidip yatacağını söyledi. Emilio, Concettina'ya, bu adamın daha uzun süre Vişnelik'te kalıp kalmayacağını sordu, ondan pek hoşlanmıyordu. Emilio, aptal olduğunu biliyordu bilmesine, ama bunun yüzüne söylenmesi işine gelmiyordu. Concettina, Giustino'dan, donlardan rahatsız olduğunda Cenzo Rena'nın yaptıklarını taklit etmesini istedi. Ama Giustino taklit işini beceremediğini, bu işi Emanuele'nin becerdiğini söyledi. Hem biri odadan çıkar çıkmaz onunla alay edilmesinden hoşlanmıyordu.

Ertesi sabah Giustino solucan aramaya gitti, öğleden sonra Cenzo Rena'yla balık tutmaya gideceklerini umuyordu. Bir sürü uzun, güzel solucan topladı. Ama öğleden sonra Cenzo Rena, Anna'ya saat almak için şehre gideceklerini söyledi. Anna'ya bir hediye almak istiyordu ve saati olmadığını görmüştü. Bayan Maria çok memnundu, aklından Anna'nın ömür boyu takacağı iyi marka, küçük bir saat geçirdi. Giustino bu işe bozuldu ve tek başına balık tutmaya gitti. Ama hiçbir şey tutamıyordu, sonunda solucanları attı ve üzgün olduğu zamanlar yaptığını yaparak ekmekten iri parçalar yemeye koyuldu. Cenzo Rena, Giustino'yu sanki öylesine selamlamıştı, sanki eskisi kadar iyi arkadaş değildiler. Oysa gelmesini rica etmek için Cenzo Rena'ya Giustino mektup yazmıştı ve onun arabasını kapının önünde gördüğü zaman çok memnun olmuştu. Köyden geçerken dolandırıcıların kızlarını gördü, ama o gün onu dolandırıcıların kızları hiç ilgilendirmiyordu. Tek istediği, Cenzo Rena'yla balık tutmaya ya da Anna'ya saat seçmek için ikisiyle şehre gitmekti. Ama Cenzo Rena onu arabaya çağırmamış, Giustino'yu dalgın bir baş hareketiyle selamlamıştı.

Anna ile Cenzo Rena şehre doğru ilerliyorlardı, güneş vardı, yol da kuruydu ama hâlâ tozluydu, araba yağmurun açtığı derin çukurlarda zıplıyordu. Cenzo Rena'nın bir zamanlar şehirde doktor bir arkadaşı vardı, ama hâlâ yaşayıp yaşamadığını, yaşıyorsa aynı adreste oturup oturmadığını bilmiyordu. Ebelerden uzak durmanın daha iyi olacağını söyledi, ebeler ölüme yol açabilirlerdi, zavallı birçok kız ebelerin elinde dünya değiştirmişti. Anna, bütün gece boyunca Danilo'nun annesine benzeyen bir ebe düşünmüştü. Birden korkuya kapıldı, ona ne yapacaklarını, ölme olasılığının o kadar çok mu olduğunu sordu. Cenzo Rena hayır dedi, doktora gitmek yeterliydi, ebeler çoğu zaman ellerini iyi yıkamıyorlardı. Doktor arkadaşını bulamazlarsa, o ufak tefek, civciv tüyü saçları olan doktora başvurabilirlerdi. Ama Anna ufak tefek doktordan çok utandığını söyledi, daha önce hiç görmediği, bir daha da görmek zorunda kalmayacağı birini istiyordu. Cenzo Rena, birden arabayı durdurdu, Anna'ya çocuktan gerçekten kurtulmak isteyip istemediğini sordu. Anna, başka ne yapabileceğini sordu. Giuma, onunla hiçbir zaman evlenmezdi. Giuma ile evlenmek, belki onun da hoşuna gitmeyecekti. Anna hep hatalı davranmıştı, şimdi bu çocuğu doğurursa, çocuğun eline hatalı davranmış bir anneden başka ne geçecekti, buna cesareti yoktu. Cenzo Rena, kimsenin cesareti hazır bulmadığını söyledi, cesaret yavaş yavaş oluşuyordu, bu uzun bir hikâye olup neredeyse bir ömür boyu sürüyordu. Şehrin girişinde durmuşlardı, sabun fabrikasının madeni çatısı görülüyordu. Cenzo Rena, Anna'ya o güne dek bir böcek gibi yaşamış olduğunu söyledi. Asılı durduğu yapraktan öte bir şey bilmeyen bir böcek.

Anna'ya kendisi ile evlenip evlenmeyeceğini sordu. Böylece çocuktan kurtulmak zorunda kalmazdı. Sokaklar bir sürü çocukla dolup taşıyordu, bunlar büyüyünce de kötü, çarpık

suratlı insanlara dönüşüyorlardı, ama gene de bir çocuğu harcamaya Cenzo Rena'nın içi elvermiyordu. Çocuğun kendi çocuğu olmadığını pek hatırlamayacaktı, zaten şu "kandır çeker" hikâyelerini çok aptalca buluyordu, kan çekmezdi. Hiçbir zaman bir çocuğu olacağını düşünmemişti ama madem alınacak bir çocuk vardı, onu alıyordu. Belki Anna'yla evlenemeyecek kadar yaşlıydı, ama ardında bıraktığı yılların ağırlığını duymuyordu o kadar, yıllar çabucak geçivermişti, asla yitirdiği şeyler üzerine kafa yormamıştı. Kişiyi yaşlandıran da böyle şeylere kafa yormaktı, kafa yordukça insan daha çok yaşlanıyordu. Kendisi hep dörtnala ilerlemişti. Bunun üzerine Anna şaşkın bakışlarla Cenzo Rena'yı süzdü, onun kaç yaşında olabileceğini düşündü, belki elli yaşındaydı, belki altmış. Artık çocuğu ortadan kaldırmak için bedenine ne yapacağını bilmediği bir doktor aramasına gerek yoktu. Cenzo Rena'yla evlenecek, yaşamı böyle sürüp gidecekti. Artık beklenmedik ve tuhaf hiçbir şey olmayacaktı, Cenzo Rena, hep Cenzo Rena olacaktı.

Onunla evlenmek istediğini söyledi. Ama bütün hayatını etkileyecek bir konuda karar verdiği için biraz ürperdiğini ekledi sözlerine. Cenzo Rena kendisinin de ürperdiğini belirtti, tüm sırtında ürpertiler duyuyordu, ama ürpertiden korkan kişinin yaşamaya hakkı yoktu, yalnızca tüm yaşamı boyunca bir yaprakta asılı kalmaya hakkı vardı. Anna artık yapraktan inmeliydi, yapraklarda sabit ve üzgün küçük gözleri, hareketsiz ayaklarıyla böcekler, bir de onların kısa, üzgün solumaları yaşardı. Evlenmek için birlikte kendilerini özgür ve mutlu duyup duymayacaklarını bilmeleri gerekirdi, sırtlarındaki ürpertilerle de olsa, çünkü sevinci oluşturan şeyler arasında büyük bir yanılma korkusu ve ilerleme isteğiyle birlikte ürpertiler de vardı. Ve Cenzo Rena onunla evlenmeyi düşündüğü andan beri kendisini hiç böylesine özgür ve

mutlu duymamıştı, çünkü bu evlenme işini ansızın düşünmüş, bunu düşünmek için bütün gece gözüne uyku girmemişti. Hem öyle soğuk ürpertiler duymuştu ki, yataktan kalkıp konyak içmiş, pijamasının üzerine kazağını geçirmişti.

Geri dönerken yolda bir lokantada durdular. Cenzo Rena şarap, salam ve incir ısmarladı. İncirler nemli yapraklarla kaplı küçük bir sepet içinde geldi, salam dilimlenmişti, dilimlerin üzerinde bir sürü beyaz benek ile biber topağı vardı. Anna ekimdeki matematik sınavını gene de vermek zorunda olup olmadığını sordu. Hayır, dedi Cenzo Rena, bunun üzerine aradan çıkan matematik sınavına kadeh kaldırdılar. Cenzo Rena, hemen birkaç gün içinde evleneceklerini söyledi, sonra hemen Cenzo Rena'nın köyüne giderlerdi. Bir İtalya haritası çıkarıp, Anna'ya köyün nerede olduğunu gösterdi, uzakta, güneyin başladığı yerdeydi. Çocuk orada doğacaktı ve kimse bu çocuğun Cenzo Rena'dan değil de, tilki dişli bir çocuktan olduğunu bilmeyecekti. Savaşın sonuna dek orada kalacaklardı, sonra Cenzo Rena gene gezilere çıkacaktı, eğer savaş sonrası olursa tabii, şimdi bunu düşünmeye değmezdi. Anna, bütün okul kitaplarını sobada yakabilirdi, artık başka şeyler öğrenecekti, belki Maschiona'dan soğanlı omlet yapmasını öğrenirdi. Cenzo Rena, gazetenin bir kenarına Maschiona'nın resmini çizdi, yirmi yıllık hizmetçisiydi o. Bir tür kara bulutun altına üçgen bir yüz çizdi, bir de kulaklardan başlayan iki büyük ayak yaptı. İşte böyle Maschiona, dedi, baştan aşağı ayak ve saç. Birkaç gün içinde karısıyla geleceğini, merdivenleri yıkaması gerektiğini bildiren bir mektup yazdı ona.

Sonra bir berbere girdiler, sakalı çok uzadığından Cenzo Rena rahatsız oluyordu. Berberin aynasında birbirlerine baktılar, bu arada berber bekliyordu. Böyle birbirlerini aynada görünce çok güldüler. Cenzo Rena, her yanı buruşmuş yağmurluğu, Anna da perdeden bozma elbisesi ile şaşkın, saçları

dağınık bakışıp gülüştüler. Cenzo Rena, hiç de yakında evlenecek kişilere benzemediklerini söyledi. Hiç de gururlu, utkulu bir havaları yoktu. Sanki batmak üzere olan bir teknede tesadüfen yan yana savrulmuş iki kişiyi andırıyorlardı. Çıkışta gene aynaya şöyle bir baktılar, Anna artık perdeden bozma elbiseler giymek istemediğini söyledi. Cenzo Rena, Anna'yı öpmek üzere eğildi. O zaman Anna onun saçındaki, bıyığındaki ağarmış telleri, bağa çerçeveli gözlüğünü, pirinç tanelerini andıran dişlerini çok yakından gördü.

Vişnelik'e vardıklarında hava kararmıştı. Bayan Maria, onları kapının önünde bekliyordu. Ippolito'nun başına gelenlerden sonra hep talihsizliklerden korkuyordu, kalbi artık o kadar sağlam değildi, hava karardığında herkes evde değilse yüreği sıkışıyordu. Hemen Anna'ya aldıkları saati görmek istiyordu. Saate bakmak için Anna'nın bileğini tuttu. Cenzo Rena eliyle alnına vurdu, saati unutmuştu, ama saat almak için çok zamanları olacaktı, çok. Bayan Maria bozuldu, çok da şaşırmıştı, saat almadılarsa bunca saat şehirde ne yapmışlardı. Cenzo Rena, şehre gitmediklerini söyledi. Köpeği okşamak, onunla oynaşmak için durdu, eve geldiğinde ona doğru dürüst selam veremediği için köpekten özür diledi. Oturma odasına girdiler, odada Concettina çocuğunu uyutuyor, Emilio ile Giustino satranç oynuyorlardı. Cenzo Rena, davetiyeler hazır olur olmaz Anna ile evleneceklerini söyledi. Ama daha önce, bir zamanlar Cenzo Rena'yı dövmek isteyen jandarma komutanı ile konuşmak, bir hediye karşılığında davetiyeleri hazırlamaya yardımcı olmasını sağlamak gerekiyordu. Onunla Bayan Maria konuşmalıydı, çünkü Cenzo Rena adamın yüzünü görmek istemiyordu. Cenzo Rena, bunları söyledikten sonra hepsi sessiz ve hareketsiz kalakaldılar. Bir Cenzo Rena'ya, bir Anna'ya bakıyorlardı. Sonra Concettina birden çocuğu Bayan Maria'ya verdi, Cenzo Rena'nın önüne geldi ve

ona kendisi yaşadığı sürece böyle bir şeyin gerçekleşmesine izin vermeyeceğini söyledi. Cenzo Rena'ya aynaya bakmasını söyledi, belki o güne dek yaşlı ve çirkin bir adam olduğunu fark etmemişti. Parası vardı, o yüzden her şeyi satın alabileceğini sanıyordu, ama onlar satılık değildi, babaları onları bir gün biri çıkıp satın alsın diye dünyaya getirmemişti. Cenzo Rena o kadar parasının olmadığını söyledi, evet biraz parası vardı. Aynaya çok sık bakıyor, uzun süredir yaşlı ve çirkin bir adam olduğunu biliyordu. Ama belki bir genç kızın başına onunla evlenmekten daha kötü bir şey gelebilirdi. Birden müthiş kızdı, diziyle satranç masasını devirdi, daha kötü bir şey diye bağırıyordu, daha kötü bir şey. Giustino, halının üzerindeki satranç taşlarını toplamak için yere eğilmişti. Onlar Anna hakkında ne biliyorlardı ki, Cenzo Rena bir yandan bağırıyor, bir yandan da odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Birbirleri hakkında ne biliyorlardı, Ippolito'yu bir bankın üzerinde ölüme terk etmişlerdi. Bunun üzerine Concettina ağlamaya başladı, Ippolito öldüyse bu onun suçu değildi, o Ippolito'nun ölmek istediğini hiçbir zaman aklından geçirmemişti. Concettina elleriyle yüzünü kapamış, hıçkırarak ağlıyordu, çocuk da ağlamaya başladı. Bayan Maria, çocuğu dizlerinin üzerinde yavaş yavaş sallıyor, korkulu gözlerle çevresine bakınıyordu. Cenzo Rena deliydi, tam bir deli, şimdi onun yüzünden ev dağılabilirdi. Satranç masası bir ayağı kırık yerde duruyordu. Ama Cenzo Rena birden sakinleşti, Concettina'yı ağlattığı için ondan özür diledi. Satranç taşlarını yerden toplaması için Giustino'ya yardım etti. Sonra ayağı kırık satranç masasına baktı, kırık çok rahat onarılabilirdi, çok kolaydı bu. Concettina, Ippolito'nun öldüğü banktan asla söz etmemeleri gerektiğini söyledi, hiç ama hiçbir zaman. O bankı hatırlamamak için elinden geleni yapıyordu, gözlerinden silip atmaya çalışıyordu. Yaşlı ve çirkin bir adam olduğunu söylediği için

Cenzo Rena'dan özür diledi. Cenzo Rena, Concettina'ya, çok haklı olduğunu söyledi, bir hayli yaşlı ve çirkin bir adamdı, neredeyse kırk sekiz yaşındaydı. Ama hiç kimseyi satın almayı düşünmüyordu, çirkin hiçbir şey yapmak istemiyordu, iyilik yapmak istiyordu, kötülük değil. Şimdi hepsi çok sessiz ve üzgündüler, çocuğun çevresinde duruyor, bağırmayı kessin diye parmaklarını şaklatıyorlardı. Concettina hâlâ için için hıçkırıyordu, ona yudumlayarak içsin diye bir bardak su verdiler. Sonra Anna'yı hatırlayıp ona da bir bardak su verdiler, çünkü yüzü çok bitkin ve solgundu. Cenzo Rena, Concettina'yla yalnız konuşmak istediğini, kendisiyle yukarı gelmesini söyledi. Giustino, yapıştırıcıyı almaya gitti, sonra Emilio'yla birlikte satranç masasının ayağını yapıştırmaya çalıştılar.

Concettina yemek odasına döndüğünde çok soğuk ve ciddiydi. Koltuğa oturup bir sigara yaktı. Bayan Maria, sigara içmenin süte iyi gelmediğini söyledi, ama Concettina aldırmadı. Sigarasını içiyor, bir Anna'ya, bir Maria'ya bakıyordu. Bayan Maria'nın ertesi gün hemen jandarma komutanına gitmesi gerektiğini söyledi, nikâh davetiyelerini bir an önce hazırlamak gerekiyordu. Anna'ya gidip yatmasını, Giustino'ya da yapıştırıcıyı bırakıp odasına çıkmasını söyledi. Böylece Emilio, Concettina ve Bayan Maria yalnız kaldılar. Bayan Maria, başının döndüğünü söyledi, gerçekten de Cenzo Rena ile Anna evleniyorlar mıydı, Anna'yı bir deliyle evlendiriyorlardı, hem de böyle bir deliyle. Bu deliden hoşlanıp hoşlanmadığını Anna'ya sormamışlardı bile, ama zaten hoşuna gitse de önemi yoktu, bu deli kim bilir kıza neler anlatmıştı, kızı kendine âşık etmişti. Başı çok fena dönüyordu, gözlerini kapayıp ellerini koltuğun kenarlarına koydu, ama Concettina onun bu bayılmalarına inanmadığını söyledi, güç anlarda hep bayılmadan söz eder, ama hiç bayılmazdı. Concettina, Cenzo Rena'nın delilikle ilgisi olmadığını söyledi. Fazla açıklama

yapmak istemiyordu, Cenzo Rena'yla Anna evleniyorlardı, o kadar. Sigara içiyor, elbisesini dizlerine sürtüyordu. Cenzo Rena onu ikna etmişti, kaldı ki o kadar yaşlı değildi, kırk sekiz yaşında bile yoktu. Kaldı ki, aralarında çok yaş farkı olan bir sürü çift vardı, bunun hiç önemi yoktu. Şimdi onu yalnız bırakmalarını istiyordu, artık soru sormalarını istemiyordu. Bayan Maria, bir de içki meselesinin olduğunu söylemeye çalıştı. Ama Concettina Bayan Maria'nın bu içki meselesine fazla taktığını, Cenzo Rena'nın o kadar da çok içmediğini söyledi. Üstelik, parası olduğuna göre Cenzo Rena'dan hoşlanması gerekirdi Bayan Maria'nın, parası olan insanlardan her zaman hoşlanmıştı. Babaannenin neredeyse yüz yıl önceki paralarını anlatmaktan başka bir şey yaptığı yoktu. Hem Anna'ya daha fazla özen göstermeleri gerekirdi, kimse Anna'yla ilgili konularla, nasıl yaşadığı, neler yaptığı ile ilgilenmemişti. Bayan Maria bütün gün kim bilir ne yapıyordu, eski perdelerden elbise çıkarmaya uğraşıp duruyordu. Bayan Maria korkulu gözlerle Concettina'ya bakıyor, onun kendisine birden böyle kötü davranmaya başlamasının nedenini anlayamıyordu. Anna'nın sakin bir kız olduğunu söyledi, fazla özen göstermeye gerek yoktu. Anna'nın, Concettina gibi bir sürü yavuklusu olmamıştı, Concettina bir sürü yavuklu değiştirir, Danilo ikide bir kapıda dikilir dururdu. Anna'nın bir sürü yavuklusu yoktu, yalnız ara sıra Giuma ile çıkıyordu, Giuma da terbiyeli bir çocuktu. Anna'yla Giuma çocukluklarından beri tanışıyorlardı. Concettina hızlı hızlı gözkapaklarını kırpıştırarak, evet anlamında bir işaret yaptı. Bayan Maria, o gün Anna'ya saat alacağını söylediği için Cenzo Rena'yla Anna'nın çıkmalarına izin vermişti. Cenzo Rena, saat falan almamış, nasıl ettiyse Anna'yı kendine âşık etmişti. Âşık olunacak hiçbir yanı olmayan bir adamdı, Bayan Maria kötü bir şeylerin geçtiğine inanmıyordu, kötü bir şey olmuşsa Concettina'dan

kendisine söylemesini rica etti. Hayır, dedi Concettina, hayır. Sigarasını bitirmişti, sigarayı öfkeyle tablaya bastırdı. Emilio'ya satranç masasını yapıştırmayı bir yana bırakmasını rica etti, Vişnelik'te bunlardan bir sürü vardı, kırık masayı ateşe de atabilirlerdi.

Anna ile Cenzo Rena, iki hafta sonra evlendiler. Bayan Maria, nasıl olup da çeyizsiz evlenebildiklerini soruyordu. Ama Cenzo Rena, Bayan Maria'ya, çeyizlik eşyayı yolda kâh oradan kâh buradan alabileceklerini söyledi. Bayan Maria onların neler alacağını düşündükçe umutsuzluğa kapılıyordu, sonra yasta olduklarını, evlilik için en az bir yıl beklemeleri gerektiğini söyledi, ama kimse aldırmadı. Cenzo Rena ile Anna, bir sabah erkenden köydeki küçük kilisede evlendiler, tanıklar Emilio ile civciv tüyü saçları olan doktordu. Saat daha erkendi, ama bütün dolandırıcıların kızları töreni izlemek için kiliseye gelmişlerdi. Sonra Anna ile Cenzo Rena arabaya binip, Cenzo Rena'nın ünlü köyüne gitmek üzere yola çıktılar. Ama son dakikada Cenzo Rena köpeği alıp götürmeye karar verdi, çünkü köpeğe veda ederken hayvancağız çok mutsuz görünmüştü. Anna, kapıda duran Concettina'ya, Bayan Maria ve Giustino'ya son bir kez bakmak üzere başını Vişnelik'e çevirdi, sonra her şey bir toz bulutu ardında yok oldu. Kapıda kalanlar da, artık toprak yolda düşe kalka ilerleyen küçük gri arabayı görmüyorlardı. Yalnızca uzaktan köpeğin havlamaları duyuluyordu, köpek belki bütün gezi boyunca havlayacaktı, çünkü arabada gitmekten hoşlanmıyor, arabadan korkuyordu. Giustino, köpeği elinden almalarına bozulmuştu, ona yemek hazırlamaya, onu gölde yüzdürmeye alışmıştı. Kendisinden izin bile istemeden köpeği aldığı için Cenzo Rena'ya gücenmişti, evlendikleri için Cenzo Rena'ya da, Anna'ya da kızgındı. Yaptıkları, anlamsız bir şeydi, hiçbir anlamı yoktu. Cenzo Rena'dan, niçin evlendiğini kendisine

açıklamasını beklemişti, ama Cenzo Rena neredeyse onunla konuşmayı bile unutmuştu. Üstelik, bir zamanlar o kadar iyi arkadaşlık etmişler, birlikte dolandırıcıların kızlarıyla dans etmeye gitmişlerdi. Giustino, ona kendinden söz ettiği bir sürü mektup yazmıştı. Cenzo Rena ile Anna'nın evlendiklerini, uzakta, Cenzo Rena'nın o ünlü köyünde birlikte yaşayacaklarını düşünmekten hiç hoşlanmıyordu. Cenzo Rena, arada bir gelip onları görmesini söylemişti, ama belki de o köye hiç gitmezdi. Yaz bitince şehre dönecek ve Bayan Maria ile yalnız başına yaşayacaktı, hem şehirde Ippolito'nun oturduğu bank, nehir kıyısı ve sabun fabrikası vardı. Giustino, zaman zaman savaşa gitmeyi düşünüyordu, ama herkesin ateş ettiği bir yerde ateş etmek, ona pek zevk vermeyecekti. Evde Bayan Maria'yla, nehir kıyısıyla, uzun boylu sıska kızla kalmak çok daha iyiydi. Artık yağmur yağdığı zamanlarda bile uzun boylu sıska kıza mektup yazmıyordu. Kız, deniz kıyısında bir yere gitmiş, Giustino'ya mayolu bir fotoğrafını göndermişti. Kıza mektup yazmayı kesmişti, çünkü onun çok sıska olduğunu düşünüyordu.

İkinci Kısım

1

Cenzo Rena'nın köyünün adı, Borgo San Costanzo'ydu. Bir zamanlar köyden geçen tren, savaş çıktığından bu yana geçmiyordu. Şimdi raylar nehir kıyısındaki sık, kalın çimenlerin içinde paslanmış duruyordu. Demiryolu bekçisinin evi de birkaç aylığına dans salonu olmuş, ama sonra savaş nedeniyle dans yasağı gelmişti. Bekçinin evi, artık kullanılmıyordu, camları kırılmış, kapıları yıkılmıştı. Eve, yatacak yeri olmayan yaşlı insanlar geliyor, yırtık pırtık pantolonlarını, kurumuş, bel vermiş ayçiçekleri arasındaki tahta çite asıyorlardı. Çimen yalnız nehrin yakınlarında kalın ve sıktı, tepelerin yamaçlarından yukarı doğru çıkıldıkça verimsiz, çorak bir görünüm kazanıyordu. Batı yönündeki tepelerde ne bir ağaç ne de bir ev vardı. Doğu yönünde ise, tozlu yollar ile taşların arasında rüzgârın savurduğu üzüm bağları görülüyordu. Daha yukarılarda, küçük, dik çam ağaçları vardı. Çamların başladığı yerde, kırık kaya parçaları üzerinde, Cenzo Rena'nın evi yükseliyordu.

Yol, köyü ikiye bölmüştü. Yolun ortasından günde iki kez, basamaklara, trenin üzerine tırmanmış insanlarla, salınarak posta treni geçiyordu. Tren, birkaç dakika belediye

meydanında duruyor, pencereden posta paketini bırakıp kumlu yoldan yoluna devam ediyordu. Belediye meydanında dört küçük ağaç vardı. Yaşlı markizin faytonu da, hep meydanda durur, arabacı elindeki kamçıyla, arabaya tırmanmaya çalışan çocukları kovalardı. Arasıra markiz bir gezinti yapmak için arabadan indiğinde, atlı araba yol boyunca bir aşağı bir yukarı gidip gelir, markizin siyah tüylü kürk atkısı rüzgârda dalgalanırdı. Markizin konağı, dar sokaklar, su birikintileri, biçimsiz, isli evler ve domuz ağılları arasında sıkışmıştı. Bronz bir giriş kapısı olan konağın, maviye boyanmış süslü bir cephesi vardı. Avluda, baştan aşağı kuşlarla kaplı bir meşe ağacı yükseliyordu.

Cenzo Rena'nın köyü Borgo San Costanzo, böyle bir köydü. Anna'yla Cenzo Rena belediye meydanına vardıkları gün, bütün köy halkı onun aldığı kadını görmek üzere dışarı çıkmıştı. Cenzo Rena'nın ufak tefek karısını görünce düş kırıklığına uğradılar. Kızın saçları darmadağınıktı, üzerinde de topuklarına kadar uzanan Cenzo Rena'nın yağmurluğu vardı. Anna'yı, kumaşçının kızlarına benzetmişlerdi. Ama onlardan daha çirkindi, böyle bir kadını almak için çok uzağa gitmeyi gereksiz buluyorlardı. Yaşlı markiz de, bakmak için başını arabadan dışarı uzatmıştı. Şişman, pudralı yüzü, maviye boyadığı gözkapaklarıyla kıza bakıyordu. Anna'ya, çevresindeki herkes Güney'in köylüleri gibi göründü. Yaşlı markizle parmaklarını yeleğinin cebine sokmuş, dükkânının önünde duran kumaşçı bile. Bir dakika sonra Anna yeniden Vişnelik'te ya da şehirdeki küçük evlerinde olmak için içinde büyük bir istek duydu: Guistino'yla, Bayan Maria'yla birlikte, Güney'in köylüleri olmadan. Belediye meydanına geldiği andan beri Cenzo Rena da gözüne bir yabancı gibi görünmüştü. Onda da Güneyli köylülerden bir şeyler vardı. Zaten Cenzo Rena onu unutmuş gibiydi, eşeğin üzerindeki bir adamla sıkı

fıkı bir şeyler konuşmaya dalmıştı. Çok arkadaşça konuşuyorlar, kim bilir nelerden söz ediyorlardı. Konuştukları, devlet arazileri ile ilgili bir şeydi. Yüksek sesle kahkahalar atıyor, birbirlerinin sırtına vuruyorlardı. Anna ise, orada dört ağacın arasında durmuş bekliyordu, yanında da toz içindeki koca çıplak ayaklarıyla Maschiona duruyordu. Maschiona'ya söyleyecek bir iki söz arıyor, ama bulamıyordu. Maschiona, Anna'ya korkuyla bakıyor, arada bir içini çekip elinin ayasıyla büyük esmer burnunu oğuşturuyordu. Köpek artık arabada gitmediği için çok memnundu, meydanda bir sürü çocuk arasında havlayarak koşturuyordu. Sonra, o kumlu sarı toz içinde yuvarlanıyor, kumaşçının arkasındaki çöp yığınını eşelemeye gidiyordu.

Cenzo Rena, hemen köpeğe demir çivili bir tasma getirtti, çünkü Borgo San Costanzo'da kış aylarında bazen çamlıktan köye kurt inerdi, bütün köpeklere kurtlardan korunmaları için bu tasmalardan takılmıştı. Maschiona, kurtlar yüzünden çamlığın oradaki evde yatmayı asla kabul etmemişti. Akşamları, içinde tabakları duruladıkları suyun bulunduğu kovayı alıp bir sürü yeğeniyle kızkardeşinin kaldığı evine yatmaya gidiyordu, çünkü yazları bile gece olunca çamlıktan kurtların seslerini duyar gibi oluyordu. Tabakların durulandığı su domuzlar içindi: Kendisinin ve Cenzo Rena'nın domuzu için. Hayvanların ikisi de, annesinin ağılında besleniyordu. Sabahları erken dönüyordu, kırık kaya parçalarına bastığı koca çıplak ayakları ve elinde bir şişe ile, tuğla döşemeye su serperek odaları dolaşıyordu.

Cenzo Rena'nın evindeki koca odalar, beyaz duvarlara yaslanmış, tabutları andıran kara dolapları ve kumaş şezlonglarıyla neredeyse boş gibiydi. Cenzo Rena, bu şezlonglardan başka koltuklara tahammül edemiyordu. Ev, Cenzo Rena'nın geziye gittiğinde satın aldığı yararsız, güzel denemeyecek

eşyalarla doluydu: Gümüş işlemeli sigara kutuları, işlemeli uzun pipolar, Tatarların ördüğü kazaklar, kıl kasketler. Ama hiçbir şey, bu soğuk görünüşlü şezlongların durduğu koca odaları doldurmaya yetmiyordu.

Zaman zaman Cenzo Rena'nın evine köylüler geliyordu. Cenzo Rena'nın fikrini almak, ona mektuplarını yazdırmak için uzak mahallelerden gelenler de vardı. Her şey hakkında Cenzo Rena'nın düşüncesini soruyorlardı. Hastalık, evlilik, çiftlik alım satımı, kamu arazileri ile ilgili sorunlar hakkında, savaşa gitmemenin yolları hakkında ne düşündüğünü soruyorlardı. Kimi zaman soracakları pek önemli bir şey olmuyordu. Ama bu kumaş şezlonglarda oturmak, Maschiona'nın şarap mı, grappa mı getirdiğini görmek hoşlarına gidiyordu. Cenzo Rena, onlara adlarıyla hitap ediyor, onlarla birlikte kahkahalar atıyordu. Anna, Cenzo Rena'nın onlarla gülüşmesinden, sırtlarına vurmasından, köy lehçesiyle konuşmasından hoşlanmıyordu. Cenzo Rena'nın köylülerin koruyucusu havasını takınmaktan zevk aldığını düşünüyordu. Hiçbir köylü gelmediğinde Cenzo Rena üzgün oluyordu. Odada dört dolanıyor, kazaklara, pipolara dokunup yeniden seyahate çıkma isteğiyle yanıp tutuştuğunu söylüyordu. Böyle zamanlarda, trene binme, kendini trenin alıp götürmesine bırakma, yabancı bir istasyonda inip ceplerini yabancı gazetelerle doldurma, bir bara oturup içecek bir şeyler söyleme isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Seyahat etmesini engelleyen savaşa lanet ediyordu, savaş çıktığından beri pişirdiği koyun etinin kokusuna lanet ediyordu. Savaş çıktığından beri Borgo San Costanzo'da yiyebildikleri tek yemek, bu kara, bayat koyun etiydi. Karınları çamurlanmış o iri koyunların çayırdan dönüşünü hatırladıkça insanda iştah falan kalmıyordu. Böyle zamanlarda arabayı alıp Anna'yla birlikte kumlu yoldan geçerek köyden çıkıyor, tepeler arasına yayılmış başka köyler,

başka köylüler arıyordu, her zaman ona sofra hazırlayan, şarap sunan ve devlet arazilerinden söz eden birileri çıkıyordu. Anna bir köşeye oturup küçük yudumlarla şarabını içiyor, içini dayanılmaz bir biçimde, başka bir yerde, köylülerin bulunmadığı bir yerde olma isteği kaplıyordu.

Cenzo Rena, Anna'ya, bu köylerin en talihsiz köylerden olmadığını açıklıyordu. Asıl talihsiz köyler, daha güneydeydi: Köylülerinin hepsi yoksul olan köyler, okulsuz, eczanesiz, doktorsuz köyler. Borgo San Costanzo'da okul ve doktor vardı. Ama doktorun hastalığı, öğretmenin de okulu umursadığı yoktu. Yıllar geçtikçe daha çaresiz, daha sinsi insanlar haline gelmiş, mesleklerini gözden çıkarmışlardı. Sonuç olarak, Borgo San Costanzo da oldukça talihsiz bir köydü, o nedenle savaştan sonra devrim yapmak gerekiyordu. Anna, devrimden söz edildiğini duyunca canlanıyor, kendisinin de Cenzo Rena'yla birlikte devrim yapıp yapamayacağını soruyordu. Ama Cenzo Rena'yla devrim yapmak demek, belediyeye giderek çekmecelerdeki bütün eski, çürümüş evrakı ortaya çıkarmak, kanalizasyonları düzeltmek, bir ambulans satın almak, mesleğini gözden çıkarmayacak iyi bir doktor için markize para harcatmak demekti. Şimdilik bunların hepsi birer düş gibi görünüyordu, çünkü faşizm vardı ve faşizm insanların kendilerini çürümeye bırakmalarını istiyordu. Bu devrim Anna'nın hoşuna gitmiyordu. Anna için devrim, çarpışmak, damlar üzerinden kaçmak demekti, Cenzo Rena'nın sıkıcı devrimini –havaya atılacak birkaç evrak, kavga etmeleri gereken yaşlı markiz– düşündükçe üzüntü duyuyordu.

Bir gün Cenzo Rena'ya gelen köylüler, Borgo San Costanzo'ya Yahudilerin gelmekte olduğunu söylediler. Emniyet, şehirde kalmaları durumunda savaşa olumsuz etkileri olur korkusuyla Yahudileri çeşitli köylere dağıtıyordu. Masuri'ye, Scoturno'ya Yahudiler gelmişti bile, bir tek Borgo San

Costanzo unutulmuş gibiydi. İşte şimdi buraya da geliyorlardı. Kısa bir süre için Borgo San Costanzo halkı Yahudilere bel bağladı. Masuri ile öteki köylere çok zengin Yahudiler gelmişti, bir sürü para harcıyorlardı. Köylüler belediye meydanında Yahudileri beklediler. Ama Borgo San Costanzo'ya gelen Yahudiler yoksuldu, ellerindeki kafesin içinde bir kanarya ile Livorno'dan gelen kamburu çıkmış üç ihtiyar kadın ve açık renk pardösüsünün içinde soğuktan titreyen bir Türk. Livornolu ihtiyar kadınlar hemen ayakkabılarını göstermeye başladılar, ayakkabılarının tabanları delinmiş, çorapları görünüyordu. Bölge başkanı meydanda lokantanın üst katındaki hana kadar Türk'e eşlik etti. Üç ihtiyarı da terzi aldı, onları kendi malı olan bir tür ambara yerleştirdi. Kanarya hemen öldü, Maschiona bu köyün kanaryalara göre olmadığını söylemişti zaten.

Bir süre sonra üç ihtiyar kadınla Türk, köyün tanıdık yüzleri arasına katıldı. Herkes onları görmeye alışmış, haklarındaki her şeyi öğrenmişti. Şimdi herkes, Yahudilerin de öteki insanlar gibi olduklarını söylüyordu. Emniyetin onları şehirde istememesine bir anlam verememişlerdi, savaşa olumsuz ne etkileri olabilirdi ki. Onlar da yoksul insanlardı, onların da yardıma ihtiyacı vardı, imkânı olanlar onlara biraz ekmekle fasulye veriyordu. İhtiyar kadınlar ortalıkta dolaşıp köylülerden bir şeyler istiyorlar, önlükleri dolu dönüyorlardı. Bunun karşılığında sökük dikiyorlardı. Öyle iyi dikiyorlardı ki, sökükten hiçbir iz kalmıyordu. İplikle değil, saç telleriyle dikiyorlardı; bir Yahudi geleneğiydi bu. Sık sık Cenzo Rena'nın evine çıkıyorlardı. Maschiona, onları mutfakta oturtup sütlü kahve veriyordu. Yaşlı insanlardı, Maschiona kendi annesini düşünüyordu, ya o da günün birinde ortalıkta dilenmek zorunda kalsaydı. Ama saç telleriyle yaptıkları yamaları düşündükçe, Maschiona'nın midesi bulanıyordu. İhtiyarlar üç

kız kardeşti, biri çok uzun boyluydu, kısa boylu olan öteki ikisi ikizdi, ikizleri birlikte görmek çok hoştu, birini ötekinden ayırmak imkânsızdı. Türk, üşütüp hastalanmış yaşlı bir maymun gibi, hep belediye meydanında oturuyordu. Şimdi üzerinde sarı kırmızı kareli yün bir palto vardı. Paltoyu Cenzo Rena hediye etmişti. Cenzo Rena'yla Türkçe konuşmak için hep onun meydana inmesini bekliyordu. Borgo San Costanzo'da uzun, tozlu, yaz gibi sıcak sonbaharın ardından birden kış bastırmıştı. Kış, San Costanzo'da kar, rüzgâr ve güneş demekti. Rüzgâr, boğazı yakan, kuru bir rüzgârdı. İnsanın yüzüne buz birikintisi gibi çarpıyor, çatıların kiremitlerinde uğulduyor, küçük pencerelerin isten sararmış camlarını sarsıyordu. Yollar buzdan cila gibiydi, çeşmelerden büyük buz saçakları sarkıyordu. San Costanzolular, bu soğuk mu soğuk havaya şaşırıyorlardı. Her yıl ilk kez görüyormuş gibi şaşar, kıştan yakınırlardı. Kadınlar dert yanıyor, şaşkınlıktan donakalmış gibi titreşiyorlardı: Morarmış çıplak kolları, boyunlarında uçuşan bir atkıyla. Maschiona da hep yazlık, yırtık pırtık mavi bir elbise giyerdi, ama şimdi ayağına büyük, siyah yün çorap ile erkek ayakkabısı giymiş, boynuna siyah bir atkı bağlamıştı. Cenzo Rena, yıllar önce ona kürk şapkalı bir palto hediye etmişti, ama Maschiona paltoyu dolabında tutuyor, giyme cesaretini gösteremiyordu. Ara sıra kürk şapkayı okşamaya gidiyor, büyük bir zevkle paltonun kollarını yanaklarında gezdiriyordu. Arkasından gülerler diye paltoyu giymiyordu, çünkü San Costanzo'da palto giyen kimse yoktu.

Köydeki erkeklerin çoğu savaşa gitmişti. Evde kalmak için ellerinden geleni yapmış, domuzları olanlar amirine salamla jambon hediye etmişti. Gece kadınlar şallarının altına salam gizleyip jandarma karakoluna gitmişlerdi. Bazıları salam sayesinde evde kalmayı başarmıştı, ama bunların sayısı azdı. Ya salam az gelmiş ya da karakol amiri bir şey yapamamıştı.

Artık hemen her evde savaşa giden biri, postayı bekleyen bir aile vardı. Evlerden birinde radyo haberlerini dinlemek mümkündü, ama haberleri yalnızca Türk, Cenzo Rena ve kumaşçı dinliyordu. Ötekiler dinlemeye gelmiyorlardı, çünkü bu haberlerden İtalyanlara ne olduğunu anlayamıyorlardı: Savaşı kazanmış mıydı İtalyanlar, kaybetmiş mi? Olanları, harita üzerinde açıklayan Cenzo Rena'ya açıklatmayı yeğliyorlardı.

Türk, halinden çok memnundu, çünkü savaş iyi gitmiyordu. İtalyanlar Afrika'da çöle doğru çekiliyorlar, Yunanistan'da ise çamurlu bir kar yığını ilerlemelerini engelliyordu. Ama Cenzo Rena Türkçe olarak Türk'e fazla hayale kapılmamasını söylüyordu. Savaş daha çok uzun sürecekti, İtalyanlar savaşmakta pek becerikli değillerdi, çünkü ayakkabıları yoktu ve savaştan hoşlanmıyorlardı. Ama Almanların hem ayakkabıları hem savaşta gerekli olabilecek her şeyleri vardı ve savaştan çok hoşlanıyorlardı, çünkü öldürmekten hoşlanıyorlardı. Almanlardan söz edildiğini duydukça Türk'ün beti benzi atıyor, titriyordu. Savaşı Almanlar kazanırsa, kendisi gibi bir Türk Yahudisinin çekeceği vardı, bir daha evine dönemezdi. İtalyanlarla bir alıp veremediği yoktu, tüm yaptıkları onu San Costanzo'ya göndermek olmuştu. Onu sokakta halı sattığı Roma'da yakalayıp, bir süreliğine hapse atmışlar, sonra da buraya göndermişlerdi. Durumu kötü değildi, ama çok üşüyordu, üzerinde Cenzo Rena'nın verdiği sarı kırmızı kareli palto olduğu halde üşüyordu, handaki odasında sobaya yalnızca bir parça kömür ile köz koyuyorlardı, bu da ancak ellerini ısıtmaya yetiyordu. Halı satıcılığı yapmış olduğu anlaşılıyordu, çünkü omuzları sanki büyük bir halının yükü altındaymış gibi hep eğik duruyordu. İnsan zihninde onu omzundan sarkan halılarla yürürken canlandırabiliyordu.

2

Aralıkta sık, yoğun bir kar yağmaya başladı. Bütün köyü kar kaplamış, gri kar bulutlarının yuttuğu güneş ortadan yok olmuştu. Maschiona, çamlıktaki kurtların ulumasını duyması için Anna'yı çağırıyordu. Anna kulak kesiliyor, ama hiçbir şey duymuyordu. Artık Maschiona, Anna'dan hiç korkmuyordu, bir şey göstermek için ikide bir pencereye çağırıyordu. Anna'ya, kar yiyen köpeği ya da at arabasıyla çabucak geçip giden ilk göz ağrısını gösteriyordu, yıllarca önce olmuş bir olaydı bu, hamile kalmış, çocuğu birkaç saat yaşayıp ölmüştü. Maschiona, bu olay yüzünden bir daha koca bulamadığını düşünüyordu, çünkü bir zamanlar hiç de çirkin bir kadın değildi. Arabasının üzerinde sallanarak hızla geçip giden aşkını daha iyi görebilmek için şalıyla penceresinin camını siliyordu, kocaman simsiyah bıyıklarıyla hâlâ yakışıklı olduğunu düşünüyordu. Yıllar sonra artık ona kin duymuyordu. Masuri'den çok toprağı olan bir kızla evlenmişti, bir sürü çocuğu vardı, şimdi çocuklarından biri Yunanistan'da çarpışıyordu. Maschiona, doğurduğu çocuğun hemen ölmüş olmasından memnundu, çünkü çocuğu şimdi Yunanistan'da kar çamuru içinde çarpışıyor olabilirdi, o da bir mektup gelsin diye

bekleyecekti. Halbuki şimdi iyi ya da kötü hiçbir şey beklemiyordu. Ama Anna'nın yakında doğuracağı çocuk hiçbir savaşta savaşmayacak, diyordu Maschiona, çünkü Cenzo Rena milleti savaşa göndermemek için bir sürü dalavere biliyordu, hem o kadar zengindi ki, oğlunu savaşa göndermemenin bir yolunu bulurdu. Maschiona, doğacak çocuğa çok seviniyordu, çocuk için koyun yününden çoraplar örüyor, Anna bu çoraplara baktıkça utanıyordu, hele yakında doğuracağı çocuğun Cenzo Rena'dan değil, uzaktaki tilki dişli birinden olduğunu düşününce. Bunu kendisi, Cenzo Rena, bir de Concettina biliyordu o kadar. Cenzo Rena, kimseye bir şey söylememesi için Concettina'ya yemin ettirmişti. Giuma'ya gelince, olanlarla ilgili bildikleri neydi kim bilir, kim bilir şimdi neredeydi. Anna bin lireti taahhütlü olarak Stresa'ya göndermişti. Kendi kendine Giuma'nın adını yineliyordu, Giuma adında birinin hiç varolmamış olması ne tuhaftı, Montale okuyan, Paris kahvesinde dondurma yiyen birinin hiç varolmamış olması. Birden kendini o sıcak yazda buluyordu Anna, savaşı yitiren Fransa'yı, bankın üzerindeki Ippolito'yu karşısında buluyordu. Ama Ippolito'yu düşünmek istemiyor, gözlerini o banktan kaçırıyordu. Ağlarsa karnındaki çocuğun rahatsız olacağından korkuyordu.

Çok irileşmiş, çok kilo almıştı. Günlerini elleri kucağında oturarak, içindeki çocuğu büyümeye bırakarak geçiriyordu. Şöminenin yanında duruyor, maşayla ateşi karıştırıyordu. Çocuğu düşünüyor, onu gözünde mavi gözlü, sivri dişli bir bebek olarak canlandırıyordu, sanki doğar doğmaz ağzında bir sürü tilki dişi olacakmış gibi geliyordu. Giuma'ya karşı hiç kin duymuyordu: Maschiona'nın arabayla geçen sevgilisine hiç kin duymadığı gibi. Anna'ya da, aradan yıllar geçmiş gibi geliyordu, nehrin kıyısında Giuma'yla birlikte olduğuna nispetle değişik bir insan olarak duyuyordu kendisini. Artık

"nehir"i düşündüğünde, gözünün önüne San Costanzo'nun nehrinden başkası gelmiyordu: Paslı raylar boyunca yetişen otların arasında akan, haritada bile yeri olmayan o küçük berrak nehirden başkası. Şömine bütün gün yanıyordu, arada bir Maschiona gelip şömineye bir parça odun ile birkaç kuru kozalak atıyor, sonra şömineyi üflüyordu. Yalnızca şöminenin birkaç metre ötesi ısınıyor, odanın geri kalan kısmı buz gibi oluyordu. Cenzo Rena savaştan sonra bir kalorifer tesisatı koyduracağını söylüyordu, eğer savaştan sonra diye bir şey söz konusu olursa, savaş sonrası diye bir şey olacak mıydı acaba, belki de olmayacaktı. Cenzo Rena, üzerine iki kazak, bir de koyun yününden ceket giymiş, masaya oturup kitap okuyordu, seyahate çıkmadığına göre bu yolla kültür edinmeye karar vermişti. Posta treninin düdüğü işitiliyor, Maschiona uzaklaşan trene, yükünü tutmuş karda sallanarak ilerleyen trene bakmak için pencereye çıkıyordu. Anna, zaman zaman Giuma'nın ansızın San Costanzo'ya çıkageleceğini kuruyordu kafasında. Mesela, Yahudi olduğu için San Costanzo'ya gönderdikleri Franz'la çıkageldiğini düşünüyordu. Üç ihtiyar kadınla Türk'ü göndermiş oldukları gibi Franz'ı da buraya gönderiyorlar, birden trenden Giuma, annesi ve Franz iniyorlardı. Sonra hana yerleşiyorlardı, anneyi Türk'le birlikte handa, koyun haşlaması yerken düşününce Anna'nın güleceği geliyordu. Ama Giuma'nın geldiğini düşünmekten vazgeçtiğinde, onunla ilgili düşüneceği başka hiçbir şey kalmıyordu. Giuma'yla konuşacakları ne kalmıştı ki, Giuma hayatından bütünüyle çıkmıştı. Cenzo Rena, kitabını alıyor, Anna'nın karşısına, şöminenin yanına oturuyordu. Şimdi Ricardo adında birini keşfetmişti, adı tek "c" ile yazılıyordu. Ricardo, büyük bir iktisatçıydı ve hemen her şeyi önceden tahmin etmişti. Yüksek sesle Ricardo'dan parçalar okuyor, arada bir durup güzel değil mi, diye soruyordu. Ama

Anna, Ricardo'yu dinlemiyordu, Giuma okurken Montale'yi dinlemediği gibi. Şimdi Ricardo'yu düşüneceğine Montale'yi düşünüyordu, Montale'nin şiirleri yanında olsa, bundan hoşlanacağını düşünüyordu. Ama Cenzo Rena'nın kitapları arasında Montale'nin şiirleri yoktu. Cenzo Rena kocam, diye düşünüyordu, ama hâlâ inanamıyordu onun kocası olduğuna, hâlâ zaman zaman içinden onu Cenzo Rena diye çağırıyordu. Kimi zaman sabah uyandığında, yanı başındaki bu tuhaf gri kafayı hemen görmemek için, hemen yana dönmüyordu. Sanki birlikte geçirdikleri bütün günler, karı koca oldukları gerçeği uykuda yitiyor, sabah uyandığında yanındaki bu kafayı yabancı bir kafa olarak görüyordu. O zaman Cenzo Rena'nın, hayatının her döneminde yer aldığını düşünüyordu: Babasının arkadaşı olmuş, dünyanın dört bir yanından kartlar –Bayan Maria bu kartları komodinin aynasına iliştirirdi–, çikolatalar göndermişti. Yanındaki bu gri kafa Ippolito'yu, Giustino'yu, Bayan Maria'yi tanımıştı. Gene de Anna'ya, sabahları yanındaki bu kafaya doğru dönmek tuhaf geliyordu. Yanına dönüyor ve gün başlıyordu: Şöminedeki ateşle, Maschiona'yla, yeniden bir böcek sessizliğine bürünerek yavaş yavaş kendini kaptırdığı düşüncelerle. Karı koca olmak ne kadar güçtü. Birlikte yatmak, sevişmek, uyandığında yanı başında birlikte olduğun insanın kafasını bulmak yeterli olmuyordu. Karı koca olmak için bütün bunlar yeterli olmuyordu. Karı koca olmak, düşüncelerden sözcükler üretmek demekti, düşüncelerden sürekli sözcük üretmek. O zaman insan, her sabah karşısındakiyle yeniden doğan bir konuşmayı sürdürebiliyorsa, artık yanındaki yastığın üzerinde duran kafayı tuhaf bulmayabilirdi. Cenzo Rena'yla uzun uzun konuştuğu Vişnelik'teki günleri hatırlıyordu, artık konuşmakta güçlük çekiyordu, yine böcek sessizliğine bürünmüştü. Cenzo Rena ona bu böcek yüzünü takınmamasını söylüyordu. Anna

bakışlarını kaçırıyor, gözlerini ovuşturuyordu, sessizliği yüreğinden atmaya çalışıyordu. Cenzo Rena'ya Ricardo'dan pek bir şey anlamadığını söylüyordu. Cenzo Rena da bunu çok iyi bildiğini, ama hiç önemi olmadığını belirtiyordu. Yalnız Ricardo'nun iki değil, tek "c"ile söylendiğini hatırlaması yeterliydi. Anna'ya çamlıkta bir gezinti yapmak isteyip istemediğini soruyordu. Kurtlardan korunmak için demir çivili bir bastonla dışarı çıkıyor, çamların arasında, yumuşak, derin karın üstünde yürüyor, karda izler görüyorlardı. Cenzo Rena, bunların kurtlara ait ayak izleri olduğunu söylüyordu. Ama sonra izlerin, onlardan önce buradan koşarak geçen köpeğin izleri olduğunu anlıyordu. Cenzo Rena, karları düşürmek için bastonu çam ağaçlarının dallarına vurarak yürüyordu. Anna'ya, Ricardo'yu anlamadığı için kendine eziyet etmemesini söylüyordu. Daha önce anlaşılması gereken başka şeyler vardı: Mesela, yakında doğacak olan çocuk. Eve geri dönüyorlar, yemek odasında oturmuş bekleyen köylüleri görüyorlardı. Anna, yine ateşin yanındaki yerine oturmaya gidiyor, maşayı alıp közleri karıştırmaya başlıyordu. Köylüler, Anna'ya bir bakış atıyor, Cenzo Rena'nın onca ülke dolaşıp hiçbir özelliği olmayan bir kız aldığını düşünüyorlardı. Genç ve çirkin olduğu için onun yanında hiç çekingenlik duymuyorlardı, kızda hiç de hanımefendi havası yoktu. Köylüler başlarında şapkaları, boyunlarında atkıları, sofranın çevresine oturmuş, şarabı midelerine indiriyorlardı. Cenzo Rena'ya yalnızca bir dakikalığına, savaşla ilgili gelişmeleri öğrenmek için uğramışlardı. Ama savaş hiç de iyi gitmiyordu. Savaşı yitirdilerse yapacak bir şey yoktu, o zaman bir an önce bitsindi. Sonra komşu şehrin karakoluna Cenzo Rena aleyhinde imzasız mektuplar gönderen markizden söz ettiler. Her hafta bir mektup yazıyordu, ama herhalde karakolda el yazısını tanıdıklarından mektuplarını okumadan çöpe atıyorlardı.

Markiz kimi mektubunda Cenzo Rena'nın Maschiona adındaki hizmetçisini zincire vurup, bir yerlerini kanatıncaya kadar kırbaçladığını, kimi mektubunda hep köylülerle birlikte olduğundan Cenzo Rena'nın komünist olduğunu, kiminde de Cenzo Rena'nın kilerinde yüzlerce kilo kahve stok ettiğini yazıyordu. Köylüler, zincir izlerini göstermesi için Maschiona'yı çağırıyorlardı. Sonra dizlerinin üzerine eğilip uzun uzun gülüyorlar, midelerine şarap yuvarlıyorlardı. İçlerinden biri, markizin her sabah sakal tıraşı olduğunu anlatıyordu, hem de tıraş fırçası ile yüzünü sabunlayarak. Cenzo Rena da gülüyor, içki içiyor, hepsinin sırtına vuruyordu. Ama köylüler gider gitmez, Anna'ya dönüyor, neden köylüler oradayken o böcek yüzünü takındığını soruyordu.

Anna bir akşam, köylülerden hoşlanmadığı için değil, köylülerle oturup onlarla şakalaştığı, onların lehçesini konuştuğu zamanlar ondan hoşlanmadığı için böcek yüzünü takındığını söyledi. Cenzo Rena bir an sesini çıkarmadı. Sonra birden kıpkırmızı kesildi, boyun damarları şişti. O köylülerin koruyucusu havasına bürünmüyordu, o köylülerin koruyucusuydu. Köylülerin arkadaşı, onların dert ortağıydı. Bu, her şeyin yavaş yavaş çürüdüğü o kara köyde köylülerin sahip olduğu tek şeydi. Köylüler belediyeye gidiyor, faşist yönetici ile bir masa arkasında oturan muhtarın odasına çağrılmak için saatlerce koridorda, merdiven basamaklarında oturup bekliyorlardı. Faşist yönetici onları dinlerken, bir yandan da ucu kıvrık makasıyla tırnaklarını kesiyordu. Köylüler omuzları çökmüş, içlerini çekerek dışarı çıkıyorlardı. Ve hiçbir şey olmayacağını biliyorlardı. Belediyeden tüm istedikleri, o kayıt defterine düşüyordu, tıpkı taşın kuyuya düştüğü gibi. Ahırda inek sağıp süt satarken kendilerinden biri gibi görünen muhtar bile, o bile masanın arkasında, temsil ettiği kurumla özdeşleşiyordu. Köylülerin acınası öykülerini yutan

bir kuyu oluyordu. Onları yutuyor, bu sorunlar hiç varolmamış gibi ortadan yok oluyordu. Ama Cenzo Rena belediyeye gittiğinde, muhtar korkuya kapılıyor, yeniden küçük bir köylüye dönüşüyordu. Eğri büğrü yazısından dolayı ondan özür diliyordu, bütün hayatı toprak çapalamakla geçmişti, yazısı o yüzden böyleydi. Başkan da korkuya kapılıyor, makası bir yana bırakıp arşivlerle kayıtları karıştırmaya koyuluyordu. Böylece Cenzo Rena, çekmecelerin dibinde küf tutmuş evrakı açığa çıkartarak belediyeden köylülere yardım sağlamıştı. Her ay yardımı dağıtıp dağıtmadıklarını görmek için belediyeye gidiyor, yılan ısırmasına karşı serumu olup olmadığına bakmak için eczaneye uğruyor, gidip herkesin çanına ot tıkıyordu: Doktorun, veterinerin, öğretmenin. Çocuklara ne öğrettiğini görmek için öğretmene de gidiyordu, hatta bir keresinde öğretmene âşık olup onunla evlenmek isteyen bir kadın öğretmene de çatmıştı. Savaş sonrası için birçok planı vardı. Faşizm ortadan kalkarsa, savaş sonrası diye bir şey olursa, herkesin çanına ot tıkayacak bir sürü küçük planı vardı. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, sanki kendi kendine konuşuyordu. Ama birden Anna'yı hatırladı, ona gidip yatmasını söyledi, ateş sönmüştü, soğuk olabilirdi. Hâlâ biraz kızgın gibiydi, Anna odadan çıkarken yalnızca eliyle bir işaret yaptı o kadar.

3

Bayan Maria'dan mektup geldi: Noel'e doğru Giustino'yla birlikte San Costanzo'ya geleceklerini bildiriyordu. Anna çok memnundu, Bayan Maria'yı görmek düşüncesinden bu kadar memnun olacağı hiç aklına gelmezdi. Maschiona ile birlikte odaları temizlemeye koyuldu. Bu arada, hep fiyonklu, küçük ayakkabılar giyen Bayan Maria'dan söz ediyordu. Kim bilir evin önündeki taşlar arasından o ayakkabılarla nasıl çıkacaktı. Acaba koyun eti yiyecek miydi, etten, et kokusundan her zaman rahatsız olurdu. Maschiona, Anna'ya, koyun etini dert etmemesini söyledi. Noel'de muhakkak dana eti olurdu. Kasabın danayı ne zaman keseceğini bütün köy biliyordu. Bazıları bir önceki gün gizlice kasaba koşturup kendilerine bir parça et ayırsın diye ona hediyeler veriyorlardı. Geceleri kasap dükkânının önünde iki bekçi ile kadınların oluşturduğu bir kuyruk oluyordu. Kadınlar saatlerce bekliyor, sonunda hırçınlaşıp birbirlerine hakaret etmeye başlıyorlardı. Yerini korumak için kapının önünde duran Maschiona en hırçınlarıydı. Eti beklemekle geçen gecelerde kasabın önündeki meydanda bağrışan insanların sesleri duyuluyordu. Sonra birden kapı açılıyor, halk bağırarak dükkâna doluşup bekçileri saf

dışı bırakıyordu. Cenzo Rena, pencereden bakıyor, sonra bakması için Anna'yı da çağırıp Güney'in işte bu olduğunu söylüyordu. Bir parça et için ezilmeyi göze alan zavallı insanlar, çoğu kez ayakta geçen onca saatten, büyük mücadeleden sonra ala ala bir parça ciğer alabiliyorlardı, çünkü ellerindeki para başka bir şey almaya yetmiyordu. Ama mücadele hoşlarına gidiyordu, Maschiona danadan söz edildiğini duyunca, gece kasabın önünde nasıl beklediğini, nasıl bağırdığını anımsayarak neşeleniyor, hırçınlaşıyordu.

Et kuyruğunun sürdüğü gecelerden biriydi. Biraz meydandaki gürültü yüzünden, biraz da ertesi gün Giustino ile Bayan Maria gelecekleri için, Anna bir türlü uyuyamıyordu. Küt küt atan yüreğiyle yatakta dönüp duruyordu. Sonunda sabah oldu, Maschiona gelip aldığı büyük parça eti gösterdi, öteki bekleyenlerin attıkları çimdik ve yumrukların kolunda oluşturduğu morlukları da gösterdi. Anna ile Cenzo Rena, belediye meydanında beklediler, uzun süre bekledikten sonra uzaktan yükünü yüklenmiş, sallanarak gelen posta trenini gördüler. Önce trenden elinde bir sürü paket, kutu ve bir sütlü kahve şişesiyle Bayan Maria indi. Sonra Giustino, az sonra da Emanuele indi aşağı. Bazı işleri için Roma'ya gitmiş, San Costanzo'yu görmek için o da gelmişti. Emanuele ile Cenzo Rena birlikte epey şamata yaptılar. Vişnelik'te pek arkadaş olmadıkları günleri unutmuş gibiydiler, şimdi birbirlerinin omzuna vuruyor, gülmekten sarsılıyorlardı. Arada sokakta Emanuele'nin güvercin guruldamasını andıran kahkahaları yankılanıyordu. Anna, bu kahkahaları duydukça yeniden eski günlere döndü. Karşıdaki evin bahçesi ile sarmaşıklı duvarları, Ippolito ve radyo, Fransa, Giuma ile birlikte olduğu nehir kıyısındaki çalılıklar, her şey, güçlü, derin bir esintiyle yüreğine dönüyordu. Köpek, geldiklerini görünce koştu.

Giustino'ya havlıyordu, Giustino da eğilip hayvanı okşuyor, kulağına bir şeyler fısıldıyordu.

Bayan Maria, Giustino'ya, kız kardeşinden çok köpekle ilgilendiğini söylüyordu. Bayan Maria, kutba gelir gibi giyinmişti. Üzerinde babaanneyle Saint Moritz'e gittiğinde yaptırdığı tüylü büyük gri palto, ayağında da fiyonklu ayakkabıları değil, uzun bağlı çizmeleri vardı. Ellerinde bir sürü çanta ve kutu vardı. Maschiona, elindekileri almak istiyor, ama o vermiyordu.

Emanuele savaş kötü gittiği için çok memnundu. İtalyanlar, her yerde bir şeyler yitirmişlerdi. Almanlar da, İngiltere'ye çıkmayı başaramamışlardı. İngiltere, hep orada, kendi denizindeydi, artık kimsenin can alıcı saatten söz ettiği de yoktu. Emanuele, Fransa döneminin, hiçbir şey duymamak için günlerini uykuyla geçirdiği dönemin çoktan bittiğini söyledi. Ippolito'yu hatırlayınca gözleri yaşlarla doldu. Ölmek istediği için Ippolito'yu bir türlü bağışlayamıyordu. Şimdi her geçen gün yaşadıkları bunca güzel şeyi görmek için burada onlarla birlikte olabilirdi. Fransa olayı, geçmişte kalan küçük bir olaydan ibaretti. O zamanlar her şeyin bittiğini düşünüyorlardı, oysa hâlâ güzel şeyler görmek mümkündü. İngilizler, Sidi Barrani'yi yeniden ele geçirdiklerinde, Emanuele kendini yeniden doğmuş gibi hissetmişti. Bütün gece uyumuyor, durmadan "Sidi Barrani'yi yeniden ele geçirdiler," diyordu. Şimdi bile, Sidi Barrani adı, yüreğinin çarpmasına neden oluyordu. Savaş biter bitmez, gidip Sidi Barrani'yi görmek istiyordu. Bunun üzerine, Cenzo Rena sinirlenmeye başladı, her gün gerçekleşen bu güzel şeyler neydi acaba. Afrika'da ve Yunanistan'da bir sürü suçsuz insan, bir sürü zavallı genç ölüyordu. Köyün dar sokakları arasında yürüyorlar, Cenzo Rena çocukları savaşa giden evleri gösteriyordu. Daha şimdiden ölenlerin, kaybolanların haberleri gelmişti: Sanki hâlâ

orada, o sokaklarda görür gibi olduğu gençlerin haberleri. Savaşa gitmemek, evde kalmak için karakol amirine geceleri salam taşımışlardı. Ama küçük, kara salamlarını ona beğendirip işlerini görememişlerdi. Emanuele hemen kızardı, kötü şeyler söylemiş olduğu için özür diledi, o da savaşa giden insanlara acıyordu, şu topal bacağı olmasa, o da savaşa gidecekti. Ama bacağı topalsa bu onun suçu değildi; topallayarak yukarı çıkıyor, taşlarla kar arasında nefes nefese ilerliyordu, Cenzo Rena'ya San Costanzo'nun tam kendisine anlattıkları gibi olduğunu söyledi. Anna'nın geçen aylar içinde pek değişmemiş olduğunu belirtti, evli bir kadın havasına bürünmüştü, büyüyen karnı dışında aynıydı. Onu çantasıyla okula gittiği, Giuma'yla dolaştığı, Giuma'nın ona Montale okuduğu günlerdeki haliyle hatırladığında, şimdiki hamile hali gözünde daha da anlam kazanıyordu, tabii Anna bir zamanlarki sevgilisi Giuma'yı unutmuş olmalıydı. Artık dünün çocukları bile evlenmeyi düşünüyordu. Giuma da, birden Fiammetta adında bir kızla evlenme hikâyesini ortaya atmıştı. Masasına Fiammetta'nın resmini koymuş, kızın nişanlısı havalarına bürünmüştü. Ama bitirme sınavlarında çuvallamıştı, hem de ne çuvallama. Şimdi yeniden okula gitmeye başlamış, sessiz, hırçın biri olmuştu. Artık pek Montale okumuyordu, onun yerine masasının üzerinde Kierkegaard'ın kitapları duruyordu. Stresa'daki villalarını bırakmışlardı, anneleri güz gelince şehre dönmek istemişti. Savaşı pek düşündüğü yoktu, bu savaşın kişiyi o kadar da rahatsız etmeyen, küçük bir savaş olduğunu söylüyordu. Zavallı Franz'a gelince, emniyet tarafından ötekiyabancı Yahudiler ve İtalyan Yahudileri ile birlikte San Costanzo yakınlarında, ama daha da güneyde bir köye gönderilmişti. Amalia da, oraya gitmiş, birlikte bir tür konak kiralamışlardı. Konakta rahatları yerindeydi, ama Franz'ın hep ödü kopuyordu. İngilizler, Afrika'da ufak bir yer ellerine

geçirdiklerinde rahat bir nefes alıyordu. Bütün gün önünde haritalarla radyonun başında oturuyor, ama geceleri İngilizlerin aldıkları yer gözüne az görünüyordu. Amalia'yı uyandırıp İngilizlerin aldıkları yerin ne kadar az olduğunu söylüyor, Amalia da ona bir kafur iğnesi yapıyordu. Kendi küçük şehirlerinde her şey eskisi gibiydi, ama Emanuele yalnızdı, parktan her geçişinde, Ippolito'nun bankını her görüşünde, ölmeyi istediği için Ippolito'yu bağışlayamıyor, insanların gelip oturması zalimce geliyordu Emanuele'ye. Danilo da uzaktaydı, o yüzden Emanuele'nin hiç arkadaşı yoktu, çalışmak için fabrikadaki bürosuna kapanıyordu, ama fabrika da onu umutsuzluğa sürüklüyordu, çünkü o iğrenç sabunu çıkarıyorlardı. Ara sıra Danilo'nun karısını görüyordu. Giustino'yla birlikte onu almak için dökümhaneye gidiyorlar, sonra ona eşlik etmek, görümceleri ile kaynanasının yaptığı eziyetleri unutturmak için akşamı onunla geçiriyorlardı. Danilo gittiğinden beri, görümceleri ile kaynanası kıza çok kötü davranıyordu.

Sofrada herkes dana eti ile beyaz ekmeğe hayret etti. Şehirde et karneyle veriliyor, haftada bir kez iki ya da üç parça et alabiliyorlardı. Tabii, imkânı olanlar karaborsadan alabilirlerdi, ama fiyatlar her geçen gün yükseliyordu. Şehirde ekmek de karneye bağlanmıştı, ekmek diye verdikleri boz renkli, yumuşak, hazmı imkânsız bir bulamaçtı. Ekmek sabuna, sabun ekmeğe benziyordu ve yemek yemek çok güçleşmişti. Anneleri, bodrumdaki erzaklar konusunda gün geçtikçe daha da cimri davranıyordu. Önceleri Emanuele, Danilo'nun karısı ya da Bayan Maria için bir iki sabun ya da biraz şeker çalabiliyordu. Ama artık anneleri bir an olsun bodrumun anahtarlarını ortada bırakmıyordu. Elinde tek camlı gözlüğüyle bodrumda, çuvalların, sandıkların, damacanaların arasında sürekli olarak dolaşıyordu. Maschiona, hayvan yağlarının artıklarından

evde yaptığı sabunu görmeleri için getirdi. Emanuele, sabunu eline aldı, sabundan anladığını göstermek için kokladı, sonra bir harika olduğunu haykırdı. Ardından, eritilmiş domuz yağı ile domuz derisi karışımı büyük sabun elden ele dolaştı. Cenzo Rena, Maschiona'nın evde ekmek de yaptığını söyledi. Maschiona, savaş çıkmadan önce de ekmek yapardı ve ekmeği San Costanzo'da çok ünlüydü. Bunun üzerine Bayan Maria kendisinin de evde ekmek yapmaya başladığını söyledi. Unu Bayan Maria'ya Vişnelik'ten getiriyorlardı, ama un çok azdı ve köylü kötü geçen hasattan, hükümete verilmesi gereken yüzlerce kiloluk paydan dem vuruyordu. Şimdi bir de bu hükümet payı hikâyesini çıkarmışlardı. Ama Giustino karneyle verilen yumuşak, boz renkli ekmeği, Bayan Maria'nın evde yaptığı beyaz ama mermer kadar sert ekmeğe tercih ettiğini söyledi. Bayan Maria, ekmeğinin tabii ki sert olduğunu, çünkü iki kez pişirildiğini belirtti. Kaldı ki, ekmeği Giustino için değil, çocuğunu emzirmesi gereken Concettina için yapıyordu. Concettina, çorbasına bol bol bu ekmekten doğruyor, ekmeği çok hafif ve sağlığına yararlı buluyordu. Concettina'nın çocuğu gittikçe güzelleşiyor, dedi Bayan Maria, hemen çocuğun burnundan, ağzından, gözlerinden söz etmeye koyuldu, sanki yanındaymış gibi çocuğa mırıldanmaya başladı. Giustino, uzun uzun içini çekti, öğle ve akşam yemeklerinde Bayan Maria'nın tek yaptığı, Concettina'nın çocuğunun burnundan, ağzından, gözlerinden söz ederek Giustino'yu esir almaktı. Bayan Maria, dinlenmek için yatmaya gidince, Giustino onunla yalnız kalmaktan artık sıkıldığını söyledi. Sıkıcı kadının teki olmuştu, Giustino'yu rahat bırakmıyordu. Elinde şemsiye ve atkıyla sokakta Giustino'nun peşinden koşturuyor, ona küçük bir çocuk gibi davranıyordu. Sonra her akşam yeğenini eve davet ediyor, Giustino yeğeniyle konuşmak için salonda oturmazsa güceniyordu. Giustino, bitirme sınavlarını

verir vermez gönüllü olarak askere gideceğini söyledi. Emanuele buna karşılık olarak, o bitirme sınavlarını verdiğinde, savaşın üç kez bitmiş olacağını söyledi. Cenzo Rena, hiç de öyle olmadığını belirtti, savaşın bitmesine daha çok vardı. Bayan Maria'nın sıkıcı olması, her akşam yeğenini eve davet etmesi, savaşa gitmek için iyi bir nedendi, zaten yakında yeğenini de savaşa çağırırlardı, yavaş yavaş herkesi çağıracaklardı, belki yaşlı Cenzo Rena'yı, bacağı topal Emanuele'yi bile çağırırlardı. Giustino, ne olursa olsun çok sıkıldığını ve savaşa gideceğini söyledi. Sıkılmıştı ve savaşın nasıl bir şey olduğunu görmek istiyordu, ama asıl neden çok sıkılmış olmasıydı. Emanuele, bir kolunu Giustino'nun boynuna doladı, ama Giustino Emanuele'nin kolunu itip bir köşeye çekildi. Bunun üzerine Cenzo Rena, Giustino'ya biraz çamlığa çıkıp baş başa konuşmayı önerdi.

Çamlıkta Giustino'nun derdinin ne olduğu ortaya çıktı. Danilo'nun karısına âşık olmuştu, çok acı çekiyor, kızı unutmak istiyordu, çünkü arkadaşının karısıydı ve arkadaşı sürgündeydi. Giustino, Cenzo Rena'ya, Danilo'nun karısının olağanüstü bir kadın olduğunu anlattı, görümceleri ile kaynanasının bütün eziyetlerine katlanıyordu, ağzından tek bir acı söz çıkmamıştı. Danilo'ya para gönderiyordu, ama bu para yeterli olmuyordu, çünkü Danilo sürgüne gönderildiği adada hastalanmıştı ve tedavisi çok para gerektiriyordu. Emanuele, bir şeyler yemesi için Danilo'nın karısını lokantaya davet ediyordu. Olağanüstü bir kız, dedi Giustino, artık başka hiçbir kıza âşık olamazdı. Her gün onu bir daha görmemeye karar veriyor, ama her akşam Emanuele'yle birlikte onu işten almak için dökümhaneye gidiyordu. Gönüllü olarak savaşa gidinceye kadar kızı görmekten vazgeçmeyeceğini biliyordu. Cenzo Rena ile Giustino uzun süre çamlıkta dolaştılar. Giustino, bir zamanlar olduğu gibi, gene Cenzo Rena'ya

her sorununu söyleyebildiğini, onun en iyi arkadaşı olduğunu düşünüyordu. Ama eve dönüp Anna'yı görünce ve onun Cenzo Rena'nın karısı olduğunu hatırlayınca rahatsız oldu. Üstüne üstlük, Anna hamileydi, Cenzo Rena'yla Anna'nın birlikte yattıklarını düşünmek Giustino'ya ters, üzücü bir şey gibi geldi.

Cenzo Rena, pencereden köylülerin gelip gelmediğine bakıyordu. Hep köylülerin eve geldiklerinden söz etmişti, tam da o gün kimsenin gelmemesi canını sıkıyordu. Ama sonra iki üç köylü çıkageldi. Bayan Maria çay demlemişti, Maschiona ile mutfağa girmiş, ona ince kesilmiş limon dilimlerinin –bunlara kürdan da takılacaktı– ve peçetelerle fincanların tepsiye nasıl dizileceğini gösteriyordu. Evden limon getirmişti, çünkü San Costanzo'da limon bulunmayacağını düşünmüştü, gerçekten de köyde kışları limon bulunmuyordu. Ne tuhaf, diyordu Bayan Maria, güneye gelirken insanın limon taşımak zorunda kalması! Güneye gelip böyle bir soğukla karşılaşmak, Saint Moritz'deki gibi giyinmek zorunda kalmak da çok tuhaftı. Maschiona, Saint Moritz'in ne olduğunu bilmiyordu ve tepsiyi hazırlayan Bayan Maria'ya bakıyordu. Bayan Maria, çay servisi yapmak için beyaz önlük takmasını söylüyor, ama Maschiona takmak istemiyordu, içerde köylüler vardı, onu beyaz önlükle görürlerse kahkahayı koyuverirlerdi. Bu yüzden odaya yırtık mavi elbisesi ve eşarbıyla girdi, tepsiyi masaya çarpar gibi bıraktı. Bayan Maria, Anna'ya, bu Maschiona'ya öğretilmesi gereken çok şey olduğunu söyledi. Köylüler sessizce çaylarını içtiler, çevrelerindeki tanımadık simalardan dolayı biraz çekingendiler. Ama bu arada köyde Cenzo Rena'nın evinde konuklarının olduğu ve evde çay içildiği haberi yayıldı ve başka köylüler de geldiler. Emanuele de, bütün bu köylüleri, güneyin köylülerini gördüğünden hem mutlu hem de çekingendi. Alı al, ciddi yüzüyle oturuyor, kararsız,

alçak sesle ve yanlış sorular sormaktan büyük bir korku duyarak köylülere buğday, şarap, domuzlar ve kamu arazileri hakkında sorular soruyordu. Giustino, Anna'ya, alçak sesle: "Emanuele, hayatında ilk kez kendini düşeslerle dolu bir salonda bulan taşralı bir züppeyi andırmıyor mu?" diye sordu. Anna, tam da öyle olduğunu söyledi ve kahkahalarla gülmeye başladılar. Bunun üzerine, Cenzo Rena yanlarına gelip neye güldüklerini sordu, neden güldüklerini ona da söylediler, Cenzo Rena da kahkahalarla gülmeye başladı. Emanuele, kuşkuyla onlara baktı, ama sonra hemen köylülerle ilgili sorularına döndü.

Ertesi gün Emanuele bütün köylülerin mutfaklarına girmişti, köyde uzun, derin kahkahaları yankılanıyordu. Dar sokaklardan heyecan içinde topallayarak yürüyor, köylüleri adları ile çağırıyordu. San Costanzo'da yaşıyormuş gibi davranıyordu, köylülerin omzuna vuruyor, onlarla fısır fısır bir şeyler konuşuyordu. Köyden ayrılmadan önce içlerinden birine belediye meydanında hepsiyle birlikte fotoğrafını çektirtti. Giustino da, birden Emanuele'yle birlikte gitmeye karar verdi, koşup aceleyle valizini hazırladı, kalkmak üzere olan posta trenine bindi. Bayan Maria, olanlara şaşmıştı, çünkü Giustino daha önce en az bir hafta daha, yani tatili bitinceye dek orada kalacağını söylemişti. Emanuele, onları selamlamak için, al basmış, ışıltılı yüzüyle trenin penceresinden sarktı. San Costanzo lehçesi ile sözcükler söylüyor, köylüleri selamlamak için el sallıyordu. Belli ki, Giustino'ya bütün gezi boyunca buğday ve kamu arazileri konularıyla fenalık geçirtecekti. Bayan Maria, Emanuele'yle birlikte köyden ayrılan Giustino'dan yakınıyordu. Kız kardeşini ne kadar az seviyordu, hem şehirde bu denli acele ne işi vardı. Giustino, bir süredir içine kapanmış, tuhaflaşmıştı, sonra da çekilmez, kötü huylu biri olup çıkmıştı. Posta treni kalktıktan sonra Cenzo

Rena yanı başında Türk'ü gördü. Dışarıdan gelen yakınlarını onunla tanıştırmadığı için Türk çok üzülmüş, suratı asılmıştı. Bütün köylüleri çay içmeye davet etmişler, onu unutmuşlardı. Şimdi en azından Bayan Maria ile tanıştırılmak istiyordu. Soğuk bir selam vererek Bayan Maria'nın önünde eğildi.

Eve Türk'le birlikte dönüp ona çay sundular. Bir anda Türk'le Bayan Maria çok iyi arkadaş oluverdiler, halılardan söz etmeye başladılar, Bayan Maria halıdan anlıyordu ve bu konuda konuşacağı birini bulduğuna çok sevinmişti. Anna, kendisine anlatılanları düşünmek için gidip odasına kapandı: Fiammetta ile evlenmek isteyen, artık Montale yerine Kierkegaard'ı okuyan Giuma'yı, çuvallar arasında dolaşan anneyi, San Costanzo benzeri bir köyde bir konağa yerleşen Amalia ile Franz'ı düşünmek için, öğrendiği bütün yeni olaylar yüreğinde hızla çarpışıyordu. Giuma, Fiammetta ile evleniyordu, birden Giuma'yı yine kendine yakın hissetti. Giuma, artık Montale yerine Kierkegaard okuyordu. Cenzo Rena'nın kitaplığında Kierkegaard'ın kitapları yoktu. Ya Danilo'nun karısına âşık olan Giustino? Önceki akşam soyundukları sırada bunu Cenzo Rena anlatmıştı. Kendisinden bunca uzakta olan olaylardan dolayı kendini aşağılanmış hissediyordu. Kim bilir daha ne kadar uzun süre hiçbir şeyden haberi olmayacaktı. Dışarıda kar yağıyordu, olanca şiddetiyle yağan kar ve sert esen rüzgâra kendini bırakmış eğri büğrü, çarpık evleriyle küçük köy, posta treni hattının derin çizgilerini taşıyan karla kaplı sokak, bir zamanlar hemzemin geçit görevlisinin oturduğu ev ve daha ötede küçük, yeşil ırmak ile alçak tepeler görünüyordu. O ise pencerenin önünde bir şezlonga oturmuş, Giuma'nın çocuğuna örgü örüyordu. Çocuk, Giuma hakkında hiçbir şey bilmeyecekti, Giuma'nın da çocuktan haberi olmayacaktı. Giuma, Fiammetta'sı ve Kierkegaard'ıyla kim bilir nerede olacaktı. Çocuğu ise ilk olarak orada, San

Costanzo'da, rüzgârın bir tokat gibi çarptığı kara evleri ve alçak tepeleri görecekti.

Bayan Maria, çocuk doğuncaya kadar onlarda kalacağını söyledi. Cenzo Rena, Anna'ya bu kararın tam bir felaket olduğunu söyledi. Bayan Maria'ya, Anna'nın erken doğum yaptığını söyleyebilirlerdi. Ama Bayan Maria mutlaka erken doğan bir çocuğu normal doğan bir çocuktan ayırt edebilirdi. Cenzo Rena suçun Türk'te olduğunu söyledi, Bayan Maria'yla çay içmeye, konuşmaya gelen Türk olmasa Bayan Maria da giderdi. Ama Bayan Maria yalnızca Türk için kalmıyordu, Maschiona'nın başına dikilmiş, ona bir sürü şey öğretmeye çalışıyordu. Tabakları soda ile yıkamasını istiyordu, Maschiona ise soda ile yıkarsa, tabaklardan kalan o güzel yağlı suyu domuzlara veremeyeceğini söylüyordu, ama Bayan Maria Maschiona'yı anlamak istemiyor, her bulaşıkta bulaşık leğenine soda döküyordu, Maschiona da her bulaşıktan sonra dökmek zorunda kaldığı durulama suyuna ahlanıp vahlanıyordu. Sonunda Cenzo Rena Bayan Maria'nın durulama işine burnunu sokmasını yasakladı. Bayan Maria köylülerin mutfaklarında da gezmeye başlamıştı, çocuklara bakıyor, sonra eve kızgın dönüyordu. Çocukların hepsinin kafasında kabuk bağlamış yaralar ve bit olduğunu söylüyordu. Cenzo Rena çocukların kafalarındaki bitlerin öteki sorunlar yanında bir hiç olduğunu söyledi. Çoğunun sırtında ve göğsünde de o beyaz bitlerden vardı, sıcakta çamaşırlar arasında barınan bitlerden. Bunun üzerine Bayan Maria, Cenzo Rena'nın San Costanzo'da ne yaptığını sordu. Köylülere bitlerden kurtulmaları gerektiğini de anlatamıyorsa, ne anlatıyordu. Cenzo Rena, bütün bir köyü bitten kurtarmanın kolay mı olduğunu sordu. Hem bit hiçbir şey değil, dedi, bit adam öldürmezdi, köylülerin adam öldüren dertleri de vardı: verem ile dizanteri. En kötüsü dizanteriydi, her yaz yığınla çocuk hastalanıyordu. Cenzo Rena

evlere gidip yapmaları gereken perhizi açıklıyor, doktoru da ardı sıra sürüklüyordu, üstelik pirinç almaları için köylülere para bırakıyordu. Ama köylüler pirinç almıyor, paralarını şiltelerin içinde saklıyorlardı. Çocuklar ise sokaklarda sürünüyor, lahana köklerini, incir kabuklarını emiyorlardı. Sonra ağlamaya başlıyorlar, bunun üzerine anneleri çocuklarını kucaklarına alıp onları bakkala götürüyor, onlara ucuzundan badem şekerlemesi alıyorlardı. Ama çocuklar ağlamaya devam ediyor, sonra bir gece ölüp gidiyorlardı. Aileleri onları bir sandığa koyup mezara taşıyorlardı. Bu köy tam anlamıyla yoksul bir köydü. Köylüler, Cenzo Rena'ya geliyor, onu dinliyor, onu seviyorlardı. Onlar da paralarını pirince ve ilaca harcamayan, evlerinde şiltelere saklayan insanlardı. Onların da lahana kökü ve badem şekerlemesi emerek sokaklarda dolaşan karınları çıplak, bitli, dizanteriye yakalanmış çocukları vardı. Yoksulluk dizanteri gibi bulaşıcıydı, çünkü zenginler de yoksullar gibi yaşıyorlardı, onlar da tüm paralarını şiltelerde saklıyor, kışın üstlerine örtecek bir şeyleri olmadan, yazın dizanteriye yakalanarak, badem şekerlemesi ile lahana kökünü katık yaparak yaşıyorlardı; onlar da hiçbir zaman bitten kurtulamıyorlardı. Ama sonra Cenzo Rena bütün gece bitleri düşündü. Ertesi gün öğretmeni çağırdı, okula gelen çocukların kafalarını kazıttırmasını söyledi. Hatta bu konuyu daha önce düşünmediği için öğretmene kızdı.

Şimdi köyde konuşulan tek konu domuzlardı: Önceki yılın kesilmesi gereken domuzları ile o yıl alınacak yavru domuzlar. Belediye meydanı baştan aşağı arabaların, tahta kafeslerin içinde bağrışan domuzlarla doluydu. Köylüler domuz satın almaya geliyor, sonra domuzları bir iple arkalarından sürüklüyorlardı. Maschiona, evde hazırlanan sosislerle jambonları görmek için ikide bir eve kaçıyor, sonra tuz satın almak için Masuri'ye, Scoturno'ya koşturuyordu.

O yıl savaş yüzünden tuz bulmak güçleşmişti, tuz bulmak için köy köy dolaşmak gerekiyordu. Bayan Maria, sürekli olarak Maschiona'ya sesleniyordu, ama Maschiona ortalıkta görünmüyordu. Şöminedeki ateş sönüyor, Bayan Maria şömineye kozalak ile odun atıp nefesiyle ateşi körüklemek zorunda kalıyordu. Çok nefes tükettiği zamanlar başı dönüyordu. Maschiona akşam dönüyor, sosislerin ne kadar güzel olduğunu gösteriyordu, ama sosisler Bayan Maria'yı pek etkilemiyordu, çünkü karaciğerine dokunuyordu. Bayan Maria Türk'le çay içiyor, onunla Maschiona ve ötekiler hakkında dertleşiyordu, çünkü Anna kendisine hak vermiyordu. Cenzo Rena'yla evlenmekle sanki bütün köyle, Maschiona'yla, bitlerle ve domuzlarla da evlenmiş gibiydi. Bayan Maria, çocuğun doğumuna kadar kalmadı. Concettina'dan kocasının merkeze çağrıldığını bildiren bir mektup almıştı. Concettina'nın kocasını savaşa göndereceklerı kesindi, nereye gönderileceği henüz belli değildi. Concettina umutsuzluk içindeydi. Bayan Maria, hemen gitmeye karar verdi. Maschiona'yla barışarak ayrıldı, çünkü Maschiona Concettina için kocaman bir pasta yapmıştı. Son anda Cenzo Rena'yla da barıştı: Cenzo Rena ona para için endişelenmemesini, bankadaki parayı rahatlıkla harcamasını söylemişti. Parasız kalırsa Cenzo Rena ona para gönderecekti. Bayan Maria, Anna'ya, Cenzo Rena hakkında her zaman yanıldığını söyledi. Yakından tanıyınca hiç de deli olmadığı anlaşılıyordu. Hem pek genç olmadığından savaşa çağrılması da söz konusu değildi. Bütün paketleri, kutuları ve gezilerde yanında taşıdığı sütlü kahve şişesiyle trene bindi. Cenzo Rena, Bayan Maria'ya bir termos vermek istemişti, ama Bayan Maria termos denen şeye inanmıyordu, hiçbir zaman da inanmamıştı. Çocuğu görmek için döneceğini söyledi. Ama San Costanzo'ya bir daha hiç dönmedi.

4

Anna'nın bir kız çocuğu oldu, çocuk mart ayının başında doğdu. Cenzo Rena, arabayla şehre gidip bir doktor getirmek istiyordu, çünkü San Costanzo'nun doktoruna güvenmiyordu. Ama doktor getirmek için geç kalmıştı, çocuk Maschiona ile ebenin ellerinde doğdu. San Costanzo'nun doktoru da oradaydı, tembel, hüzünlü bir adamdı. O gün daha da üzgündü, çünkü nasıl olmuşsa Cenzo Rena'nın ona güvenmediğini, başka bir doktor bulmak istediğini öğrenmişti. Kızın adını Silvana koydular. Cenzo Rena, Silvana adının ilk aşkının adı olduğunu söyledi. Anna'ya göstermek için kızın resmini aradı. Silvana, ayaklarına kadar uzanan çok uzun, daracık bir etek giymiş bir kadındı. İlişkilerinin üzerinden yıllar geçmişti. Çocuğu Maschiona ile üzgün doktor kutsadılar. Cenzo Rena, ona güvenmediklerini düşünen doktoru biraz teselli etmek istemişti. Çocuk zayıf ve sarışındı, hiç kimseye benzemiyordu.

Çamurlu, yağmurlu bir ilkbahar geldi köye. Köy çamur içindeydi, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Türk handaki odasına yağmur suyu girdiği için yakınıp duruyordu, geceleri açık şemsiyeyle yatmak zorunda kalıyordu. Cenzo Rena onu evine davet etti, ama Türk kabul etmedi. Akşamları

hanın sahipleriyle radyo dinliyorlardı, radyo yabancı istasyonları da alıyordu. Cenzo Rena, birden kendi evinde radyo olmamasına çok şaştı, bir radyo satın almak için hemen şehre koştu. Türk bir gece yatmak üzere onlara geldi, ama ertesi sabah karakol amiri birini gönderip Türk'ü çağırttı ve ona Cenzo Rena'nın evinde kalmasına izin vermediğini söyledi. Cenzo Rena'nın evi, jandarma karakoluna çok uzaktı, Türk asla jandarma karakolundan uzağa gidemezdi. Sonradan karakol amirinin, köy öğretmenine okuldaki bütün öğrencilerin kafalarını kazıtma emrini verdiği için Cenzo Rena'ya kızdığı öğrenildi. O çocukların arasında uzun sapsarı kıvırcık saçlarıyla kendi oğlu da bulunuyordu, annesi her akşam çocuğunun saçlarına kâğıttan bigudiler sarardı. Karakol amiri köyde dolaşıp, bu Cenzo Rena'nın artık çizmeyi aştığını söylüyordu. Kim oluyordu o, çocukların kafalarını kazıtırma emri veriyor, köydeki herkese hükmediyordu. Ama karakol amiri Cenzo Rena'dan korkuyordu. Evin mobilyaları için borçlandığında, Cenzo Rena ona borç vermişti. Aldığı borç çok azdı, bu olayın gizli kalması için Cenzo Rena'ya söz verdirmişti, şimdi Cenzo Rena kalkıp evine mobilya alması için ona borç verdiğini köyde anlatsa, karakol amiri köylüye rezil olurdu. O yüzden, Cenzo Rena'ya rastladığında yerlere kadar eğilip selam veriyor, sonra onun aleyhinde uzun, imzasız mektuplar yazıyordu. Köylüler Cenzo Rena'ya gelip bu kez karakol amirinin şehirdeki emniyete gönderdiği imzasız mektuplardan söz ediyorlardı. Bu mektuplarda Cenzo Rena gözaltındaki kişileri korumakla suçlanıyordu. Köyde üç ihtiyarla Türk'ün adı buydu. Türk, karakol amirinin kendisini azarlamasından çok korkmuştu ve Cenzo Rena'nın evine gelmeye cesaret edemiyordu. Artık jandarma karakolundan yüz adım öteye gitmeye cesareti yoktu, belediye meydanında Cenzo Rena'ya rastladığında, alçak sesle onun evinde ne güzel bir

gece geçirmiş olduğunu anlatıyordu. Yeni yıkanmış çarşaflarla kaplı, yumuşacık bir yatakta yatmıştı, handaki yatağı çok inceydi, yatak yayının gıcırtısı bile duyuluyordu. Türk, alçak sesle savaştan yakınıyordu, Almanlar Yunanistan'da İtalyanlara yardım etmişlerdi, İtalyanlar da çarpışmayı kazanmışlardı. Artık Yugoslavya'da Almanlarla İtalyanlar vardı, İtalyanlar Afrika'da büyük bir toprak parçası daha ele geçirmişlerdi, savaş bitmek tükenmek bilmeyen bir hikâyeye dönmüştü. Scoturno'ya Belgradlı bir Yahudi aile gelmişti. Cenzo Rena, gidip aileyi görmek istedi, yeni insanlar tanımaktan büyük bir zevk alıyordu. Anna'yla birlikte Scoturno köyünün lokantasına oturup Yahudilerin geçmesini beklediler. Sonunda beyaz şemsiyeli bir kadın ve yürüyüş bastonuyla yürüyen bir adam gördüler, adamla karısı bir bostanın önünde soğan almak için durdular. Pek İtalyanca konuşamıyorlardı, Cenzo Rena yardım etmek için yanlarına yaklaştı. Salatalık da istiyorlardı, Cenzo Rena küçük, yumuşak salatalık seçmelerine yardımcı oldu. Cenzo Rena'ya çok teşekkür ettiler, uzun bir yolculuk geçirmişlerdi, bir ara hapiste de yatmışlardı, şimdi tek istedikleri şey bir tabak soğanlı salataydı.

Çamurlu günlerin ardından ansızın yaz bastırdı, ansızın yakıcı bir güneş çıktı ve çamur yazın olduğu gibi yeniden ince, kumlu toza dönüştü. İnce toz tabakasının beyaza büründüğü yolun kenarında şimdiden solmaya yüz tutmuş gelincikler boy veriyordu. Tepeler kıraçtı, her yanı dikenli çalılıklar kaplamıştı. Sivrisinek bulutları arasında ırmak koyu bir karanlığa gömülmüş, sessizce akıyordu. Anna tarlasını çapalayan Maschiona'yı görmek için çocuğuyla birlikte ırmağın kıyısına gidiyordu. Cenzo Rena da, onlara katılıyor, hep birlikte yere oturuyorlardı. Cenzo Rena, bir yaprak dalıyla çocuğun yüzündeki sivrisinekleri kovalıyordu. Maschiona çocuğun yüzünü güneşe doğru tutmamaları için bağırıyordu,

terli eşarbını başından çıkarıp, eşarpla çocuğa gölge yapmalarını söylüyordu. Ama Cenzo Rena şimdiye dek güneşten kimseye zarar gelmediğini belirtiyordu. Cenzo Rena'yla Maschiona kavga ediyorlar, eşarbı bir o yana bir bu yana atıyorlardı. Köylüler geçiyor, çocuğa uyku ve huzur diliyor, Cenzo Rena'ya "ne zaman bitiyor?" diye soruyorlardı. Savaşı kastediyorlardı.

Concettina'nın kocasını önce Yunanistan'a, oradan da Yugoslavya'ya göndermişlerdi, Bayan Maria gönderdiği mektupta gelemeyeceğini, Concettina'nın çok üzgün olduğunu ve ona ihtiyacı bulunduğunu yazıyordu. Bayan Maria da çok üzgündü: Yeğenini de savaşa göndermişlerdi, Giustino bitirme sınavlarına çalışıyordu, sinirleri üzerindeydi, Bayan Maria'ya çok kötü davranıyordu. Artık radyosuna kavuşan Cenzo Rena akşamları yabancı istasyonları bulmaya çalışarak geçiriyordu. Kulağını radyoya dayıyor, sonra köylülerle Türk'e haberleri anlatıyordu. Türk'ün karakol amirinden ödü kopuyordu, o yüzden hanın sahipleriyle yabancı istasyonları dinlemeye cesaret edemiyordu.

Anna, bir akşam yatakta yatmış, çocuğunu emzirirken, birden Cenzo Rena yanına gelip, Almanya'nın Rusya'ya savaş açtığını söyledi. Elinde bir şişe şarapla orada dikilmiş duruyordu, akşamları radyo dinlerken yanında muhakkak bir şişe şarap bulunduruyordu. Nihayet Almanya'nın karşısına büyük ve güçlü bir düşman çıktığı için mutluydu. Çok mutluydu, köylüleri uyandırıp, haberi onlara söylemek istiyordu, ama sokağa çıktığında karakol amirine rastlamaktan, onun kendisini böyle sevinçli görmesinden korkuyordu. Elinde şişeyle odada bir ileri bir geri yürüyor, artık savaşın çok ilginçleştiğini söylüyordu. Rusya çok güçlüydü, iki üç ay içinde her şey bitebilirdi. San Costanzo'da savaş biter, faşistler alt edilirse, onu karakol amiri yapmak isteyeceklerdi, ama Cenzo Rena

kabul etmeyecekti. Muhtarlığı ise Giuseppe adındaki köylü arkadaşı yapabilirdi pekâlâ. Karakol amirinin cehenneme kadar yolu var diyerek, elinde şişe, Giuseppe'yi uyandırmaya gitti: Ona muhtarlığa hazırlanmasını söyleyecek, Almanya'ya karşı savaşan Rusya'ya kadeh kaldıracaktı.

Ertesi gün Cenzo Rena çocuk için bir deniz kenarına gitmeleri gerektiğine karar verdi, böylece karakol amiri Cenzo Rena'nın bu sevinçli halini görmeyecekti. Maschiona onların gitmesine çok memnundu, artık bütün gün tarlasında çalışabilecekti. Cenzo Rena, Maschiona'ya, köpeğe göz kulak olmasını söyledi, tarlaya gittiğinde köpeği de yanında götürmeliydi, yoksa vahşi, hırçın bir hayvan olur çıkardı. Şehre posta treniyle gidip orada başka bir trene bindiler, arabayla gitseler çok benzin harcayacaklardı, zaten benzin ancak karaborsada bulunabiliyordu ve epey pahalıydı. Tren hareket etmeden önce Cenzo Rena mayo satın almak için şehir pazarına koştu. Tezgâhta korseler, jartiyerler arasında duran iki mayoyu rastgele kaptı, mayoları paketlemek isteyen kadına söverek trene geri döndü. Mayo satan kadın Masuri'liydi ve Cenzo Rena'yı tanıyordu. Cenzo Rena daha sonra kadına bir mektup yazarak treni kaçırmak üzere olduğu için ona sövdüğünü açıkladı.

Mayolar kalitesizdi, suya girince her yanları sarkıyordu. Anna yüzmeye gittiğinde, Cenzo Rena çocukla otelin bahçesinde gölgede oturuyordu. Orada da sivrisinek vardı, Cenzo Rena bir yaprak dalıyla sinekleri kovuyordu. Anna her yanı sarkmış mayosuyla geri dönüyor, Cenzo Rena ona bakıp gülüyordu. Anna'nın mayosu, plajın en çirkin mayosuydu. Cenzo Rena, Anna'ya bir süreden beri, belki de çocuk doğduktan sonra artık böcek yüzünü takınmadığını söylüyordu. Birlikte çocuğa bakıyorlar, Cenzo Rena bir zamanlar Anna'nın kurtulmak istediği çocuğun bu çocuk olduğunu söylüyordu. Cenzo Rena, onun kendi çocuğu olmadığını hiç aklına getirmiyordu,

zaten böyle bir şeyi hatırlamasına gerek de yoktu. Çocuğun yüzündeki sinekleri kovan oydu, hatta ağladığında çocuğu birkaç kez gezdirmişti. Bu arada çocuğun gerçek babası kim bilir ne yapıyordu, belki bitirme sınavını vermiş, belki de gene sınıfta kalmıştı. Giustino'dan bir mektup aldıklarında, henüz San Costanzo'ya dönmemişlerdi. Giustino, bitirme sınavını vermiş, kurtulmuştu. Şimdi savaşa gitmek için başvurmuştu. Anna bütün gün ağladı, Giustino'nun da savaşta öleceğini biliyordu. Onun köyden trenle ayrılırkenki görüntüsü hâlâ gözünün önündeydi: Bayan Maria ile yalnız yaşamaya başladığından beri yüzüne karanlık bir ifade gelmişti. Ama Cenzo Rena, Giustino'nun savaşa gitmek için geç kaldığını söyledi. Savaş, sürse sürse iki ay daha sürerdi. Cenzo Rena yüzüyor, kürek çekiyordu, güneşten bütün sırtı yanmıştı, geceleri yüzüstü yatmak zorunda kalıyordu. Rusya'nın savaş kararından büyük mutluluk duyuyordu, ama Almanların Rusya'da kimi yerleri ele geçirmeye başlamasıyla bu mutluluğu azalmıştı. Deniz kenarında, kaldıkları yerde yabancı istasyonları dinlemenin bir yolu yoktu. Otelin lobisindeki resmi haber bültenleriyle yetinmek zorunda kalıyordu. Cenzo Rena, zamanla bu lobiden nefret etmeye başladı, çünkü orada hep kötü haberler duyuyordu.

Birden Cenzo Rena ve Anna, San Costanzo'yu özlediklerini hissettiler. Çocuk ağladığında, Cenzo Rena onun eve dönmek istediği için ağladığından emindi. Cenzo Rena, köylüleri özlediğini söylüyordu, neredeyse karakol amirinin pelerinini bile özlemişti. Belki de zamanla herkesin iyi tanıdığı biri olmaya alışmıştı. Deniz kenarında onu kimse tanımıyordu, bu da hoşuna gitmiyordu. Bir zamanlar, gezilere çıktığı sıralarda, bir Allah'ın kulunun bile onu tanımadığı oteller, trenler ve şehirlerde kalmaktan mutluluk duyardı. Ama artık belki de yaşlandığı için, istediği tek şey, köylüler ve karakol amirinin

peleriniydi. Gözünün önünde hep aynı şeyleri görmek istiyordu. Anna da evinde olmak, sabahları elindeki şişeden yere su serpen Maschiona'yı yanı başında görmek istiyordu. Deniz kenarında kaldıkları süre içinde birden San Costanzo'daki evin, sırtını çamlığa vermiş, önünde taş birikintileri bulunan evin kendi evi olduğunu ayırımsamıştı. Deniz kenarında, plajda ona sorular soran kara gözlüklü kadınlar vardı. Bu genç yaşta çocuk sahibi olmasına şaşırıyorlardı, onca yaşlı Cenzo Rena'nın karısı olmasına şaşırıyorlardı, tam olarak "onca yaşlı" demiyorlardı, ama şaşırıyor, daha iyi görmek için gözlüklerini çıkarıyorlardı. Anna, yaşlı kocasından, pazardan satın aldıkları mayolardan utanıyordu. Ama Cenzo Rena'ya utandığını açınca, Cenzo Rena ona budalanın teki olduğunu söyledi. San Costanzo'da da köylüler, Anna'dan hoşlanmıyor, şaşırıyorlardı, ama Cenzo Rena bundan hiç utanç duymuyordu.

San Costanzo'ya döndüler ve Cenzo Rena hemen Maschiona'yla kavga etmeye başladı, çünkü köpek tam düşündüğü gibi vahşi ve hırçın bir hayvan olup çıkmıştı. Maschiona, köpeği bir ipe bağlayıp, evin önünde bırakarak tarlaya çalışmaya gitmiş, onu ihmal etmişti. Cenzo Rena, yatakta üstünde köpekle yatıyor, köpek Cenzo Rena'nın üstünü başını toprak içinde bırakıyordu. Hayvanla konuşuyor, onu hep yalnız bırakan Maschiona'yı çekiştiriyordu. Onu hep yalnız bırakıp tarlasından başka bir şeyle uğraşmadığı doğru değil miydi. Bunun üzerine Maschiona, onların da deniz kenarında çocuğu ihmal ettiklerini, sivrisineklerin ısırmasına izin verdiklerini söyledi, çocuk daha da zayıflamıştı. Maschiona'nın çocuktan bir ay sonra doğan yeğeni ondan üç kat şişmandı. Cenzo Rena, Maschiona'ya bağırıp yeğenlerinden söz etmemesini söyledi, çünkü yeğenleri dizanteriliydi, posta treninden indiğinde doktora rastlamış, köyde bir sürü dizanterili olduğunu öğrenmişti. Maschiona, evet, dedi, yeğenlerinde de

biraz dizanteri vardı, ama yok denecek kadar azdı. Belli ki, Maschiona çocuklara bakkaldaki şekerlemelerden alıyordu, günün birinde o şekerlemelerden kendi çocuğuna verdiğini görürse, onu geri dönmemek üzere evden kovardı. San Costanzo'ya geleli daha bir saat olmasına karşın, Maschiona'dan patlayacak kadar sıkılmıştı. Sonra deniz kenarında da denizden sıkıldığını anımsadı. Hep canı sıkılıyor, hiçbir yerde kendini rahat hissetmiyorsa, bu savaş yüzündendi. Hemen ertesi gün dizanterili çocukları görmek için doktorla birlikte köydeki evleri dolaşmaya başladı. Kadınlarla tartıştı, doktora da çattı: Böylesine isteksiz ve küskün bir havayla doktorluk yapamayacağını söyledi.

Ara sıra Anna çocuğuyla çamlığa çıkıyordu. Çamlık, güneş ve toz içindeki köyde loş ve serin olan ender yerlerden biriydi. Anna yere oturuyor, çocuğun ayaklarını bir battaniyeye sarıp çocuğu yastığa yatırıyordu, çocuk battaniyeyi itiyor, zayıf, pembe ayaklarının üzerinde kalkıyordu. Anna yeniden bu zayıf ayakları battaniyeyle örtüyordu, çocuk da yeniden ayağa kalkıyordu. Sonra uzun bir mırıltıyla elini emiyordu, bir süre o uzun mırıltıyı çıkarıp, sonra şapırtılar içinde elini emiyordu. Anna durup bakıyor, söyleyecek hiçbir şey bulamıyordu, çünkü çocuklara Bayan Maria gibi mırıldanmayı bilmiyordu. Çocuk uyur uyumaz, Anna derin düşüncelere dalıyordu, yaşamının dört bir yana dağılmış bağlarını toplu yor, birbirine bağlıyordu. Orada çamlıkta uzun düşüncelerini bir örüp bir bozarak çocuğunun yanında sıkılmadan saatlerce oturabilirdi. Uzun süre, içinde bir karanlık olarak barındırdığı çocuk Maschiona'nın ellerine doğmuş, zayıf pembe ayakları, uzun yumuşak saçları ve Cenzo Rena'nın ilk sevgilisinin adıyla gerçek bir çocuğa dönüşmüştü. Uyuyan çocuğun yüzünde Giuma'nın yüzünden çizgiler arıyordu, ama uykuya dalmış bu aydınlık yüzde başka hiçbir yüzden iz yoktu. Cenzo

Rena, çamlığa gelip Anna'nın mektuplarını veriyordu. Giustino, Rusya'ya gitmişti. Bayan Maria, Concettina'ların yanına gitmiş, evini Emilio'nun akrabalarına kiraya vermişti. Emilio'yu da, Rusya'ya göndermişlerdi. Ayak bilekleri şiştiği için, Bayan Maria San Costanzo'ya gelmiyordu. San Costanzo'daki taşların üzerinde yürümesi imkânsızdı. Çocuğu görmeye gelemediğine çok üzülüyordu. Concettina'nın ve Anna'nın çocuklarından sevgiyle söz ediyor, çocuklarla ilgili övgüleri sayfalarca sürüyordu. Sbrancagna'larda çok rahattı, ama onca hizmetçi varken bile çok çalışması gerekiyordu. Belki de ayak bilekleri, çok uzun süre ayakta durup çamaşır ütülediği için şişmişti. Emanuele'den de bir mektup geldi. Mektupta, nihayet Giuma'nın bitirme sınavını verdiğini, ama şimdi de felsefe okumayı kafasına koyduğunu yazıyordu. Anneleri, Giuma'nın iktisat okumasını istiyordu, yoksa sabun fabrikasında çalışamazdı. Giuma ise sabun fabrikasının ona göre olmadığını belirtiyordu. Emanuele, Giustino'suz kendini daha da yalnız hissettiğini yazıyordu. Ara sıra Concettina'yı görüyordu, Concettina artık biraz sıkıcı biri olmuştu, yanında hep çocuğu oluyor, onunla anlamlı bir konuşma yapılamıyordu. Çocuğun saçını nasıl taraması gerektiği ile, ellerini mendille nasıl sileceği ile uğraşıyor, çocuk bir adım uzaklaştığında ona sesleniyordu. Ama her zamanki Concettina'ydı işte, Emanuele onu çocuğuyla nehrin kıyısında görünce çok seviniyordu. Bir süre birlikte yürüyorlar ya da kahveye oturup anılarını tazeliyorlardı. Ama Danilo'nun karısı geçtiğinde, Concettina'nın bütün keyfi kaçıyordu. Emanuele, Danilo'nun karısına sesleniyor, onu selamlıyordu. Concettina, Giustino'nun savaşa gitme konusunda bu kadar inat etmesinin, Danilo'nun karısının kabahati olduğunu söylüyordu. Yalnızlık içindeki Giustino ile kırıştırmış, sonunda onu kendine âşık etmişti. Şimdi ta nerelere gitmişti Giustino. Hâlâ evde ders çalışıyor

olabilirdi, oysa üzüntülü bir hava içinde şehirden ayrılmıştı. Bayan Maria'yı da, onun başına bırakmıştı, insan bütün gün birlikte olunca Bayan Maria'dan çok sıkılıyordu. Emanuele, Concettina'ya, Marisa'nın kesinlikle Giustino ile kırıştırmadığını söylüyordu. Hem kızcağız kırıştırmayı düşünemeyecek kadar meşguldü. Para göndermesi gereken hasta bir kocası vardı, para kazanabilmek için dökümhanede saatlerce fazla mesai yapmak zorunda kalıyordu. Emanuele, Concettina'ya, çalışan bir kadına saygı göstermesi gerektiğini söylüyordu, o bütün gününü çocuğuyla uğraşarak, onu şımartmakla geçiriyordu. Concettina bu sözlerden çok alınıyordu, çocuğu hiç de şımarık değildi, dökümhanede çalışanlara da büyük saygı duyuyordu. Sonra Concettina ile Emanuele barışıyorlardı. Emanuele, eve dönüp pencereden bakıyor, karşıdaki evde Bayan Maria'nın demir tellere asılmış kombinezonları yerine Sbrancagna'ların akrabalarını gördükçe üzüntü duyuyordu. Annesi ise, artık o kombinezonları görmediği, Sbrancagna'ların akrabaları Bayan Maria gibi gülleri hayvan gübresi ile gübrelemediği için çok memnundu. Anna, postayı hep büyük bir yürek çarpıntısıyla bekliyordu, ama mektupları okur okumaz onsuz geçen bu olaylardan dolayı kendini aşağılanmış hissediyordu.

5

Sonbahar, kurutulup saklanmak üzere evlerin önüne dizilen domatesler, kurutulmaya bırakılmış mısır ve fasulyelerle, çamlıktan çuvallar içinde kozalakla dönen insanlarla geçip gitmişti. Kozalak toplayanların kimi, dalları olduğu gibi kırıyor, orman bekçisi elinde tüfeğiyle çamlığa gelince çamlıktan aşağı büyük bir koşuşmanın başladığı duyuluyordu. Orman bekçisi bir yandan bağırıyor, bir yandan da havaya ateş ediyordu. Çamlıkta bir de küçük kulakları andıran biçimleri dolayısıyla "kulakçık" adı verilen bir tür beyaz mantarlardan vardı, bu mantarlar pişirilemeyecek kadar sertti ve ağaç kabuğuna benzer bir tatları vardı, ama köyde çok yeniyordu. Köyde gerçek mantar da vardı, ama azdı. O mantarların tümünü eski istasyonun yakınında oturan bir ihtiyar buluyordu. Üzerinde kirli, beyaz bir ceketle paçaları dizlerinin üzerine kıvrılı beyaz bir pantolon bulunan bir ihtiyardı. Gençliğinde bir deniz subayının evinde uşaklık yapmış, üzerindeki beyaz takımı hediye olarak almıştı. Akşamları çamlıktan iniyor, bir değneğe astığı torbasında topladığı mantarları taşıyordu. Cenzo Rena kapının önünde duruyorsa, mantarların hepsini satın alıyor, bundan büyük bir zevk duyuyordu,

çünkü böylece pencerede mantarları bekleyen markize inat yapmış oluyordu. Markiz, penceresinin altından geçen ihtiyarın elinde mantar olmadığını görünce, onu yanına çağırıyor, bir güzel haşlıyordu. İhtiyar, mantar bulamadığına yemin ediyor, markiz ise onu mantarları Cenzo Rena'ya satarken gördüğünü söylüyordu. Sonra arabacısının bir çift eski ayakkabısını çıkarıyor, her akşam mantarları kendisine getirirse, ayakkabıları ona hediye edeceğine yemin ediyordu. Ama ihtiyar, markizin o ayakkabıları vereceğine inanmıyordu, markiz cimrinin tekiydi, insana bir topluiğne bile vermezdi.

Sonbaharın ardından kış geldi. Anna artık beyaz giysili ihtiyardan, arabasıyla geçip çizme satan takma bacaklı adama, Maschiona'nın ilk sevgilisinden katırların toynaklarını dağlayan nalbanta kadar –nalbantın kapısında hep at tüyleri ve yanık deri kokusu olurdu– bütün köyü iyice tanımıştı. Maschiona'nın bir zamanlar sevdiği adamın ailesi, hep savaştaki oğullarından haber bekliyordu. Çocuklarının adı kayıplar arasında geçiyordu. Yunanistan'dan dönen San Costanzolu bir genç, onu en son bir yol kavşağında bıraktığını, bir daha da haber alamadığını söylüyordu. Çocuğun annesi sürekli olarak o yol kavşağını düşünüyordu. Kadına Yunanistan'da kesişen bir sürü yol olduğunu, insanın kolaylıkla yolunu kaybedebileceğini söylemişlerdi. Cenzo Rena'ya gelip söylenenlerin doğru olup olmadığını soruyor, Kızılhaç'a mektuplar yağdırıyordu. Kadın geldiğinde Maschiona saklanıyordu, çünkü ilk aşkının karısıyla karşılaşmak istemiyordu. Anna'ya kaybolan çocuğu anlatıyordu, babası gibi iriyarı, kara bıyıklı yakışıklı bir çocuktu. Ama gene de Yunanistan'da kaybolmak Rusya'da kaybolmaktan iyidir, diyordu Maschiona, çünkü Rusya o kadar soğuktu ki, gökten donup kalmış kuşlar düşüyordu. Hem Rusya karla kaplı koskoca bir ülkeydi, o karda kaybolan kişinin yolunu bulup evine geri dönmesi imkânsızdı. Sürekli

olarak kâh Masuri'ye, kâh San Costanzo'ya Rusya'da ölenlerin, yaralananların, kaybolanların haberleri geliyordu. Yoldan geçerken ansızın bağrışmalar duyuluyordu: Belediye gene ölen birinin haberini vermiş oluyordu. Maschiona, Mussolini'yi bir kafese koymak, herkes ona istediğini yapabilsin diye, bütün köylerin sokaklarından ağır ağır geçirmek istiyordu.

Kışın Giustino, bir omzundan yaralandığı için bir ay hava değişimi izni almıştı, yarası önemsizdi, Noel'e doğru birkaç günlüğüne San Costanzo'ya geldi. San Costanzo'da da, izinli gelen askerler vardı, belediye meydanında durmuş Rusya'yı anlatıyorlardı. Hükümetin verdiği ayakkabılar yüzünden çoğunun ayakları donmuştu, başka tür ayakkabılar giydiklerinden Ruslarla Almanların ayakları donmuyordu. Kimin kazanıp kimin kaybettiği belli değildi, birtakım yerler alınıyor, birtakım yerler kaybediliyordu. Rusya'da, Ruslardan olduğu kadar, Almanlardan da korkuyorlardı, Almanlar birleşikleri olmalarına karşın, tepeden tırnağa silahlı halleri, soğuğa dayanıklı giysileri ile onları korkutuyordu. Bir gün Giustino'nun posta treninden indiğini gördüler, geleceğini önceden haber vermemişti. Asker üniforması içinde tuhaf duruyordu, sakal bırakmıştı, saç renginden biraz daha açık kestane rengi, kıvırcık sakalları vardı. Yemek odasında oturmuş, bir eliyle omzuna destek yapıyordu, omzu hâlâ biraz acıyordu. Ippolito'nunkini andıran iğreti gülümsemesi, onu daha zayıf, daha yaşlı gösteren kıvırcık sakallı yüzü, savaşı gören gözleriyle öylece oturuyordu.

Giustino'ya bir sürü soru sordular, ama o hiçbir şey anlatmak istemiyordu. Savaşa gittiğine pişman değildi, çünkü her zaman savaşın nasıl bir şey olduğunu bilmek istemişti, artık savaşın kötü bir şey olduğunu biliyordu, ama pişman değildi, o da başkaları gibi olmak istiyordu, ne daha iyi ne daha kötü. Rusya'ya gitmek üzereyken, Emanuele'nin kendisine

köpürdüğünü anlattı. Giustino, savaşa çağrılamayacak kadar gençti, evde kalabilirdi, oysa gönüllü olarak faşist bir savaşta çarpışmaya gidiyordu, savaşı kaybetmemeleri için faşistlere yardımcı olmaya gidiyordu. Belki birden vatanını sevmeye, faşizmin okullarda vatan üzerine öğrettiklerine inanmaya başlamıştı. İlgisi yok, dedi Giustino, vatanı sevmeyi aklından bile geçirmiyordu, savaşta düşmanla çarpışırken vatan falan düşündüğü yoktu. Zaten yanındaki hiç kimse vatanı düşünmüyordu. Ateş ettikleri kişilerin Rus olduğunu bile anımsamıyorlardı. Ayakkabının içinde buz parçalarına dönmüş ayakları, kardan kamaşmış gözleriyle ne biri adına, ne de birine karşı yapılan bir çarpışmaydı bu. Giustino, savaşın nasıl bir şey olduğunu bilmek istediği için savaşa gitmişti. Ayrıca, Bayan Maria'yla oturmaktan sıkılmıştı. Bir de, anlatmak istemediği bir başka olay vardı. Ama yavaş yavaş savaşta başkaları gibi olmak, ayaklarının üşüdüğünü hissetmek, evden gelecek eşyayı beklemek, karda bir yeri nişan alıp oraya ateş etmek için bulunduğunu fark etmişti. "Faşistlerin savaşı kazanmalarına yardım ettiğime inanmıyorum," dedi. Bir kişinin eksik ya da fazla olması neyi değiştirirdi ki. Zaten faşistler savaşı çoktan kaybetmişlerdi, şimdi karşılarında Amerika da vardı, yakında hiç kuşkusuz Amerika da savaşa girecekti. Ama Cenzo Rena savaşın daha epey süreceğini söyledi, savaşın sonu görünmüyordu. Rusya savaşa girdiğinde, Cenzo Rena savaşın hemen biteceğini düşünmüştü, oysa Almanya Rusya'da büyük topraklar ele geçirmişti. Giustino'nun bu düşüncelerle Rusya'ya savaşmaya gitmekle, başkaları gibi hiç vatanı düşünmeden, yalnızca oradaki suçsuz insanlar için çarpışmakla iyi ettiğini söyledi. Zaten vatan demek, o insanlar demekti, vatan San Costanzo gibi nice köyden Rusya'ya gönderilen, orada ayakları buz içinde, ne kimse adına ne de kimseye karşı çarpışan çocuklar demekti. Anna durup durup Giustino'ya

bakıyor, onun savaşta öleceğini düşünmeye devam ediyordu. Onu bu haliyle, sakalı, iğreti gülümsemesiyle izliyordu. Ona bakıyordu, çünkü Ippolito'ya hiçbir zaman iyice bakmadığını, sonra onun ansızın öldüğünü hatırlıyordu. Anna, kucağında çocuğuyla oturuyordu. Giustino, parmaklarının ucuyla çocuğun parmaklarını tutuyor, Concettina'nın çocuğundan çok daha iyi olduğunu söylüyordu. Concettina'nın çocuğu, Concettina, Bayan Maria ve bir yerine bir şey olacak diye hep peşinde dolaşan o yaşlı kadınların arasında kötü huylu, şımarık, sıkıcı bir çocuk olup çıkmıştı. Bayan Maria, ayak bileklerinden, çok çalıştığı için sırtına giren ağrıdan dert yanıyordu. Sbrancagna'lara ait villanın nemli olduğundan, yiyecek doğru dürüst bir şey bulunmadığından ve hizmetçilerin her şeyi yediklerinden de yakınıyordu. Günün birinde mutlaka San Costanzo'ya geleceğini söylüyordu. Ama Giustino gelebileceğini sanmıyordu, çok yaşlanmış, her şeyden korkmaya başlamıştı. Giustino, Emanuele'yi de görmüş, onunla barışmıştı. Emanuele, Giustino savaşa gitmeden önce söylediği o kötü sözler için özür dilemişti. Emanuele'nin sabun fabrikasıyla başı dertteydi, Giuma için de endişeleniyordu. Nişanlısı yüzüstü bırakınca Giuma olayı ciddiye almıştı, ikide bir Ippolito'nun parkta oturduğu banka oturuyor, Ippolito'nun kendi masasında duran resmine bakıyordu. Emanuele, onun Ippolito'nun yaptığını yapmasından korkuyordu. İktisatta okumaya razı olmuştu, ama artık evde tek kelime etmiyordu. Ne kayak kaymaya, ne briç oynamaya gidiyor, kötü bir biçimde giyinip, lanetli şair havalarına bürünüyordu. Giustino, Rusya'da çok iyi kayak kaymasını öğrendiğini söyledi.

Giustino köyden ayrıldıktan sonra, Cenzo Rena elini alnına vurdu. Gene Giustino'yu Türk'le tanıştırmayı unutmuştu, üstelik Türk'ün dışarıdan gelenlerle tanıştırılmaya o kadar önem verdiğini bilmesine rağmen. Maschiona, sakallı haliyle

Giustino'nun çok yakışıklı olduğunu söylüyordu. Yakışıklı bir çocuktu, şimdi belki de ölmek için savaşa dönmek zorunda olması ne yazıktı. Cenzo Rena, Maschiona'ya bağırıyor, susmasını, uğursuzluk getirmemesini söylüyor, nalbantın hediye ettiği, yemek odasının duvarında asılı duran nala dokunuyordu. Gene ortalığı, öldürülmesi gereken domuzların telaşı sarmıştı. Maschiona, tuzla öküz bağırsağı bulmak için ikide bir ortadan kayboluyordu. Bunlar, sosisleri kaplamak için gerekliydi. Ayrıca, domuz ölür ölmez yenmesi gereken şeyler vardı: Kan sosisleri, kızarmış domuz yağı parçacıkları, belki de tavada büyük sıçramalar ve yağ cızırtıları ile kızardığından çılgın sosis adı verilen sosisler. Ama o yıl herkes iyi semirtilemeyen domuzlardan şikâyetçiydi. Domuzlara verilecek tahıl artığı ve burçak bulunmadığından, hayvanlar ot ve patatesle güçbela yetiştirilmişti. Gene de domuzu olanlar şanslı, diyordu Maschiona, çünkü bu cılız domuzlarla da olsa temmuz ayının sonuna kadar idare edebilirlerdi. Oysa köydeki birçok kişinin ne domuzu ne de yiyecek başka bir şeyi vardı. Zavallılar karneyle aldıkları şeyleri, çamur kokan boz rengi hamuru ve belediye fırınında yapılan mısır ekmeğini yiyerek ayakta duruyorlardı. Sarı ekmekten alabilenler bile şanslıydı, çünkü içinde ne olduğunu biliyorlardı, içinde mısır unu vardı o kadar. Halbuki şehirde yapılan o boz renkli ekmekte ne olduğu da bilinmiyordu. Ekmeğe her şeyden biraz katıyorlardı, belki domuzlara verilen burçaktan bile koyuyorlardı.

Kışın çocuk evin içinde bir oraya bir buraya emeklemeye başladı, yere sürünmekten dizleri hep kırmızıydı. Cenzo Rena çocuğu hep çamlığa çıkardığından, çocuğun yanakları da kırmızı ve pürüzlüydü. Dışarı çıktıkları zaman Maschiona mutfağın penceresinden bağırarak çamlıkta kurtlar olduğunu söylüyor, çocuğu soğuktan öldürmek mi istediklerini soruyordu. Cenzo Rena, kucağında çocuk çamlığa çıkıyor,

ama Maschiona'dan biraz uzaklaştıklarında kaşkolu çıkarıp çocuğun başını sımsıkı sararak, Anna'ya havanın gerçekten de o kadar soğuk mu olduğunu soruyordu. Çocuklardan ne anlardı ki, bu kucağına aldığı ilk çocuktu. Anna, kendisinin de çocuktan anlamadığını, o güne dek hiçbir çocukla uğraşmadığını söylüyordu. Ama Cenzo Rena kadınların bazı şeyleri bilmesi gerektiğini, hep bir böcek gibi yaşadığı için Anna'nın hiçbir şey bilmediğini belirtiyordu. Anna'ya hep bir böcek sürüsü içinde bir böcek gibi yaşadığını söylüyordu. Anna, çocuğun başındaki kaşkolu biraz açıyor, Cenzo Rena yeniden sarıyordu. Sonra birden çok kızıyor, çocuğu Anna'ya bırakarak hızlı adımlarla önden ilerliyor, ama çamlıkta kurtlar olduğunu hatırlayınca biraz ilerde yeniden durup onları bekliyordu. Anna, bütün o böcek sürüsünün kimler olduğunu soruyordu. Concettina, diyordu Cenzo Rena, Concettina ile Bayan Maria. Bir tek Giustino böcek değil, insandı, tıpkı tüm gariplikleri ve delilikleriyle babalarının insan olduğu gibi. Ippolito da, o böcekçe ölümüne karşın, kendine özgü yolda bir insan gibi yaşamıştı. Anna, neden böcekçe bir ölüm diye sorup ağlamaya başlıyordu. Ippolito hakkında böyle konuşmaması gerekirdi. Neden böyle konuşmamak gerekir, diyordu Cenzo Rena, ölüler hakkında sanki yaşıyorlarmışçasına konuşmak, onları yaşayan kişiler gibi yargılamak gerekirdi. Kendisi öldüğünde başkalarının ona tapmasını değil, onu yargılamasını isterdi. Rüzgâr hızlı esmeye başlayınca eve dönüyorlardı. Anna, çocukla oturup, ona yemek yediriyordu. Çocuk artık muhtarın ineğinden alınan süte bandırılmış ekmekten, Maschiona'nınekmeğinden yiyordu. Cenzo Rena, bir süre çocuğun yemek yiyişini izliyor, sonra muhtardaki işe yarar tek şeyin ineklerinin sütü olduğunu, ama sütün de muhtar gibi beş para etmediğini söylüyordu. Daha sonra pencerenin başında oturarak, köylüleri bekliyordu. Ama bir süredir daha az sayıda köylü

geliyordu, hem artık konuşmak için değil, sırf bir işleri olduğu zaman geliyorlardı. Cenzo Rena, karakol amiri kendisine karşı olduğu, köylüler de ondan korktuğu için köylülerin daha seyrek geldiklerini söylüyordu. Cenzo Rena, bu kokuşmuş köy için yapılan hiçbir şeye değmeyeceğini söylüyordu. Artık tek bir arkadaşı vardı, o da köylü Giuseppe'ydi, Giuseppe sürekli geliyordu, her akşam. Giuseppe'nin kafasından hiç çıkarmadığı yeşil bir şapkası vardı, hep Roma'da duvarcılık yaptığı günleri, oradaki bir kişinin mezarında yazılı gördüğü "Sosyalist olarak yaşayıp sosyalist olarak öldü" cümlesini anlatıyordu. Öldüğü zaman onun mezarına da aynı sözleri yazmalıydılar. Sonra geceleri karısı uyurken okuduğu bir kitaptan, Jack London'ın *Demir Ökçe*'sinden söz ediyordu. Cenzo Rena, ona başka kitaplar ödünç vermek istiyordu, ama Giuseppe hiçbirinin *Demir Ökçe* kadar güzel olacağına inanmıyordu. Cenzo Rena, Giuseppe'yle oturup radyo dinliyor, şarap içiyordu. Giuseppe'ye, faşizm ortadan kaldırılıp onu muhtar seçtiklerinde neler yapması gerektiğini açıklıyordu. Giuseppe, bu işi gereğince yapabileceğinden emin olmadığını, Cenzo Rena'yı seçmelerinin daha yerinde olduğunu söylüyordu. Kimin muhtar olması gerektiğini tartışıyorlardı. Cenzo Rena, yatağa geldiğinde Anna çoktan uyumuş oluyordu, ama Cenzo Rena sessizce soyunmasını bilmediğinden Anna'yı uyandırıyordu. Odada bir aşağı bir yukarı yürüyüp, çıkardığı giysilerle ayakkabılarını havaya fırlatıyor, sürahiden su dolduruyor, dolapları ardına kadar açıyordu. Üzerine çizgili pijamalarını geçiriyor, bütün yatağı sallayarak yatağa giriyordu. Sonra, köylü Giuseppe'nin ne iyi bir insan olduğundan söz ediyordu, o güne dek edindiği arkadaşları içinde en cana yakın olanlarından biriydi. En sevdiği arkadaşlarından biri de, Anna'nın babası olmuştu. Yalnızca anı kitabı yüzünden kavga etmişlerdi. Anna'nın babası, kitabı Cenzo Rena'ya vermiş, Cenzo Rena da yalan

söylemeyi beceremediğinden kitabın tamamıyla anlamsız bir şey olduğunu söylemişti. Bunun üzerine kavga etmişler, birbirlerine sonradan geri alamayacakları sözler söylemişlerdi. Ippolito'ya da şimdi pişmanlık duyduğu birtakım sözler söylemişti. Ona söylediklerini çok iyi anımsamıyordu, ama onun onurunu kıracak sözler söylemişti. Vişnelik'teki çardağın altında, dizlerinin arasında köpekle duran Ippolito hâlâ gözlerinin önündeydi. Onu çok incitmişti, ama artık yaşamadığına göre özür dileyemezdi. Artık kimseyi incitmek istemiyordu, zaman zaman bıkıp usanmadan *Demir Ökçe*'yi okuyup ondan söz eden Giuseppe'ye çatmak, ona içinden aslında *Demir Ökçe*'nin öyle pek matah bir şey olmadığını söylemek geçiyordu. Hiç durmadan "Sosyalist olarak yaşayıp sosyalist olarak öldü" sözünü duymaktan da bıktığını söylemek isterdi. Ama hiçbir şey söylemiyordu. Artık kimseyi incitmek istemiyordu, savaş sürüp gidiyordu ve Giuseppe savaşa katılıp ölebilirdi, hem şu ya da bu biçimde Cenzo Rena da savaşta ölebileceğini düşünüyordu, savaş hep böyle uzakta kalmayacaktı, her an onların köylerinde de bir şeyler olabilir, bir devrim ya da savaş ölümlerine yol açabilirdi. Cenzo Rena, Anna'ya hâlâ devrimi düşünüp düşünmediğini soruyor, Anna çocuk uyuduğunda devrimi düşündüğünü söylüyordu. Çocuğu uyanık olduğu zamanlar, yalnız çocuklara iyi gelecek şeyleri, güneşi, temiz havayı, sütü ve tereyağlı ekmeği, kimsenin savaşmadığı uzun, sakin günleri düşünüyordu. Ama çocuk uyur uyumaz, bir zamanlar düşündüğü şeyleri, kendisinin elinde silahla barikatlarda savaştığını düşünüyordu. Çocuk uyur uyumaz, elinde tüfek, barikatlara çıkıyordu. Cenzo Rena, kimlerle barikatlara çıktığını soruyor, Anna da onunla, Türk ve köylü Giuseppe'yle çıktığını söylüyordu. Cenzo Rena, Türk'ü barikatlar üstünde düşününce çok gülüyordu. En küçük bir devrimde, Türk'ün evine kapanacağına inanıyordu. Karanlıkta uzanıp, gece geç

saatlere kadar konuşuyorlar, sabah uyandıklarında Anna artık yanındaki yastıkta duran bu başı tuhaf bulmuyordu. Maschiona, çocukla odaya giriyordu, çocuk doğduğundan beri Cenzo Rena Maschiona'nın gidip annesinde kalmasını yasaklamıştı. Odaya girip çocuğu yatağa atıyordu. Sabahları hep üstü başı dağınık ve aksiydi. Geceleri annesinin evine gitmesi için izin vermediklerinden dolayı Cenzo Rena ile Anna'ya çok içerliyordu. Yerde duran sıcak su dolu leğeni çalkalıyor, sonra öfkeli bir havayla odaları süpürmeye koyuluyordu. Cenzo Rena, Maschiona'nın öfkeli yüzüne bir öf çekip leğene giriyor, orada bir süre oyalanıyordu, sonra başlayan günü izlemek üzere bornozuyla dışarı çıkıyordu: Tepelerin doruklarındaki karın arasından görünen büyük ot yığınlarını, arabasıyla geçen takma bacaklı adamı, kışlanın zilini çalmaya giden Türk'ü (hep orada olduğunu bildirmesi için ara sıra zili çalması gerekiyordu) izliyordu. Cenzo Rena, üzerinde bornozu, evin çevresinde dolaşıyor, temiz havayı içine çekiyordu. Kendini hem mutlu hem de gözlerinin önünde uzanan bu köy yüzünden bıkkın mı bıkkın hissettiğini söylüyordu. Aynı anda nasıl hem mutlu hem de bıkkın olunabileceğini anlamıyordu.

6

Anna, yazın Bayan Maria'dan bir mektup aldı. Bayan Maria, mektupta üstü kapalı sözlerle artık Concettina'yı da, Concettina'nın kaynanasını da görmek istemediğini, o evden tamamen ayrıldığını yazıyordu. Mektubu Torino'dan yazıyordu, Torino'da bir pansiyonda kalıyordu, hastaydı. San Costanzo'ya gelecekti, ama yerinden kıpırdayamıyordu. Cenzo Rena, San Costanzo'yu bırakamazdı, çünkü tam şu sıralarda dizanteri salgını başlamak üzereydi, doktora da, eczacıya da güvenmiyordu, ikisini de takip etmek zorundaydı. Hem akşamları köylü Giuseppe'ye İngilizce öğretmeye başlamıştı. Anna'ya, çocuğu köyde bırakmasını, tek başına, özgür bir biçimde gitmesini söyledi. Hayatında ilk kez tek başına yolculuğa çıkacaktı, belki az da olsa bu geziden zevk alabilirdi.

Anna yola çıktı. Hayatında ilk kez yalnız başına yolculuğa çıktığı için yüreği küt küt atıyordu. Bir süre Bayan Maria'yı unutup trenin kırlarla şehirler arasından büyük bir gürültüyle ilerleyişine kulak verdi. Karşısında San Costanzo yerine, trenin gürültüsü içinde hızla yitip giden nesneler bulduğuna çok memnundu. Uzun bir yolculuktu bu, İtalya'nın büyük bir bölümünü geçmek gerekiyordu. Yola çıkmadan

önce San Costanzo'daki terziye bir elbise diktirmiş, terzideyken elbiseyi güzel bulmuştu. Ama şimdi trendeki kadınların giysilerini gördükçe, kendi elbisesinin hiç de o kadar güzel olmadığını anlıyordu. Elbisesi, trendeki kadınların elbiselerine hiç benzemiyordu, olsa olsa perdeye benziyordu. Elbiseyi Bayan Maria'nın beğeneceğini düşünüyordu, çünkü Bayan Maria'nın Anna'ya diktiği elbiselere çok benziyordu. Oysa Bayan Maria elbiseyi hiç beğenmedi, elbisenin dört bir yanına bakıp, dikişini çok kötü buldu, zaten elbise trende buruşmuştu, ütülemek gerekiyordu. Bayan Maria, *Taç Pansiyon* adında bir pansiyonda kalıyordu. Anna, ona pansiyonun birkaç adım ötesinde rastladı, elinde içi yeşil domates dolu bir file vardı. Bayan Maria'yı sokakta görünce çok şaşırdı, hasta olduğunu, yatakta yattığını sanıyordu. Bayan Maria, ancak o sabah yataktan kalktığını, sürekli midesinin bulandığını söyledi. Bir eli alnında, hep bayılmak üzereymiş gibi sendeliyordu, yalnızca birkaç domates almak için dışarı çıkmıştı, çünkü pansiyonda yeteri kadar yiyecek yoktu. Odaya çıktılar, Bayan Maria hemen domatesleri dilim dilim kesip üzerlerine bir bira şişesinden yağ dökmeye koyuldu, arada bir hasta olduğunu hatırlayıp biraz sendeliyordu. Oda babaannenin Bayan Maria'ya bıraktığı eşyalarla doluydu: Peçeteler, ikiye katlanmış havlular... Bayan Maria'nın bir sürü giyecek eşyası vardı. Elbise, şapka ve paltolarından bir kısmı yatakların, iskemlelerin üzerinde, hatta dışarıda balkonda duruyordu. Domatesleri Anna'nın yemesini istedi, ama Anna canının istemediğini söyleyince Bayan Maria bir yandan domatesleri yemeye, bir yandan da Concettina'dan söz etmeye başladı. Concettina'nın kendisine bu kadar kötü davranacağı hayatta aklına gelmezdi. Tabii, kızı kaynanası doldurmuştu, Concettina'nın kaynanası cimri, kimseye güvenmeyen ihtiyarın tekiydi, ikide bir mutfağa gelip Bayan Maria'nın ne pişirdiğine

bakıyordu. Bayan Maria uyumadan önce odasında yemek için kimi zaman bir elma pişiriyordu, elma yiyince daha iyi uyuyordu. Bir gün çocuğu dışarı çıkarmış, o sırada hafiften yağmur yağmaya başlamıştı. Çocukla bir kapının altına sığınmışlar, çocuk hemen hiç ıslanmamıştı. Eve döndüğünde Concettina bağırmaya başlamış, çocuğun sürekli boğazı ağrıyorsa, suçun Bayan Maria'da olduğunu söylemişti. Ellerini çocuğun ayaklarında gezdirmiş, ayaklarının sırılsıklam olduğunu belirtmişti. Bayan Maria, çocukla bir kapının altına sığındıklarını söylemişti, ama birden odaya Concettina'nın kaynanası girmiş, ikisi birden Bayan Maria'ya bağırmaya başlamışlardı. Kaynana onun mutfakta tatsız tuzsuz bir şeyler yaptığını, şeker harcadığını söylüyordu. Hatta Bayan Maria'nın üzerine yürümüş, onu biraz tartaklamıştı, Bayan Maria kendisine kimsenin dokunamayacağını söylemişti. Bayan Maria'yı bir tek Bay Sbrancagna korumuştu. Çocuğun ıslanmadığını, hem yağmurun ılık bir yağmur olduğunu söylemişti. Gene de, Bayan Maria valizlerini hazırlayıp evden ayrılmıştı. Son ana kadar Concettina'nın kendisinden özür dilemesini beklemişti, ama o odasına kapanmış, dışarı çıkmamıştı. Bayan Maria, Concettina için katlandığı fedakârlıkları anlatıyordu. Onun çeyizi için mücevherlerini rehine vermiş, onun çeyizi için has kumaştan bir sürü şey dikmişti. Savaş çıktığından bu yana, İtalya'da has kumaş bulmak artık imkânsızdı. Bayan Maria, bir daha asla Concettina'nın yüzünü görmek istemiyordu. Concettina, pansiyona gelip dizleri üstünde yalvarsa da, Bayan Maria onu bağışlamayacaktı. Bir tek onca sevdiği çocuktan ayrıldığına üzülüyordu, bir süre çocuktan söz etti, ama sonra hemen kesti. San Costanzo'ya gelemeyeceğini, evin önündeki o taşlarda yürüyemediğini söyledi. Hem Anna'nın çocuğunu sevmek istemiyordu, artık kimseyi sevmek istemiyordu, sevdikleri ona yalnızca üzüntü vermişti. Yok

yok, kaldığı pansiyon tam ona göre bir yerdi, pek pahalı değildi. Kaldı ki, sıkıntı çektiğini anlamış olacak ki, Cenzo Rena zaman zaman biraz para gönderiyordu. Bir zamanlar bir vasiyetname hazırlamış, birçok şeyini Concettina'ya bırakmıştı, ama o vasiyetnameyi artık yırtmıştı, artık nesi varsa Anna'ya bırakmak istiyordu. Ortada dağınık bir biçimde duran ayakkabılarla havlulara doğru bir hareket yaparak, "Öldüğümde bunların hepsi senin olacak," dedi.

Aşağıya inip tabldot yemeği yediler. Anna, Bayan Maria'nın bu pansiyonda mutlu olduğunu fark etti. Belki de ona bir zamanlar babaanneyle birlikte kaldığı otelleri hatırlatıyordu. Ama aslında pis pansiyonun tekiydi, nal şeklinde masanın çevresinde Bayan Maria gibi bir sürü yaşlı insan birlikte yemek yiyordu. Bayan Maria, Anna'yı yeğeni olarak tanıttı, Anna'ya Fransızca olarak fazla ayrıntıya girmenin gereksiz olduğunu söyledi. Öğleden sonra Anna yalnız başına dolaşmaya çıktı, Bayan Maria'nın öteki yaşlılarla yapacağı bir sürü işi vardı, birbirlerini odalarına davet edip nohut kahvesi içiyorlardı. Anna, evlerinin bulunduğu şehre gidip Concettina'yı görmek isterdi, ama Bayan Maria Concettina'nın çocuğu ve kaynanasıyla birlikte dağa gittiğini söyledi. Artık Concettina kardeşlerini unutmuş, kaynanasından başkasını gözü görmez olmuştu. Onlar da Concettina'yı akıllarından çıkarmalıydılar.

Anna, Torino'da kaldığı sürece birçok kez yalnız başına dolaşmaya çıktı, çünkü Bayan Maria'nın pansiyonda kalanlarla ya da Torino'da tanıştığı kişilerle yapacak işleri oluyordu. Anna, Bayan Maria'nın elinde bir sürü paketle pansiyondan çıktığını görüyor, babaannenin ona bıraktığı elbiseleri ya da havluları sattığından kuşkulanıyordu. Ama oda her zaman elbise, havlu ve ayakkabılarla doluydu, Ippolito'nun bir resmi ile domates tabağının bulunduğu yazı masası bile bu eşyalarla doluydu.

Aylardan temmuzdu, Torino sokakları sıcak ve ıssızdı, asfalt eriyor, insanın ayakkabısına yapışıyordu. Anna, elinde kocaman kiraz paketiyle bu yakıcı asfaltta ağır ağır yürüyordu. Bir yandan kiraz yiyor, bir yandan vitrinlere bakıyordu. Vitrinlerde çok şey olmamasına karşın, bakmaktan zevk alıyordu, çünkü San Costanzo'da topu topu iki vitrin vardı: Biri kumaşçının, öteki ise Cenzo Rena'yı zıvanadan çıkaran şekerlemelerin bulunduğu bakkal dükkânının vitriniydi. Parklarda artık demir parmaklıklar yoktu, savaşla ilgili işlerde kullanılmak üzere demire el koyulmuştu. Şimdi parkta taştan kulübeler ile yeraltı sığınaklarını gösteren oklar bulunuyordu. Hava saldırısı alarmı çalıyor, sığınaklara inen merdivenlere güvenmeyen halk acele etmeden aşağı iniyordu. O ana dek büyük bombardımanlar olmadığından pek korkmuyorlardı. Çoğu kez siren çalıyor, sonra hiçbir şey olmuyordu, zaten yeraltı sığınaklarının gerçekten güvenliği sağlayacak derinlikte kazılmadığı söyleniyordu. Bu yeraltı sığınaklarına genellikle öpüşmek üzere genç çiftler gidiyordu, alarm sireni çaldığında aşağıya inen insanlar orada fısıldaşan, öpüşen çiftlere rastlıyorlardı.

Anna, bir gün yolda yürürken, birden kendisine doğru gelmekte olan Giuma'yı gördü. Giuma, Anna'yı tanımamış, omzuna attığı ceketi, alnına düşen kâkülüyle sakin bir biçimde ona doğru yürüyordu. Birden karşı karşıya geldiler, Giuma önce irkildi, ama sonra toparlanıp Anna'nın önünde hafifçe eğildi.

Birlikte yürüdüler, karşılaşmalarının verdiği şaşkınlıkla birbirlerine birkaç söz söylediler. Giuma Torino'ya okumak için gelmişti; annesine o küçük şehirde daha fazla kalamayacağını söylemişti. İktisat okuyordu ama er geç felsefe bölümünden mezun olmak istiyordu. Sürekli olarak felsefe derslerini de izliyordu. Mobilyalı bir odada kalıyor, üniversite yemekhanesinde yemek yiyordu, daha az para harcamak için

akşamları çoğu kez odasında bir şeyler pişiriyordu. Şu sıralar tatildeydi, ama gene de eve dönmek istemiyordu, artık annesine tahammül edemiyordu. Hayatı boyunca çok hata yaptığını, artık farklı bir yaşam sürmek istediğini söyledi. Anna, Giuma'nın ayakkabılarının tozlu, eski püskü olduğunu gördü. Üzerindeki pantolon eski tenis pantolonuydu, ama kirlenmiş, yıpranmıştı. Artık siyah kapaklı saati de yoktu, saatin kaç olduğunu oradan geçen birine sordu. Giuma, Anna'ya, birlikte bir kahve içmeyi önerdi. Bir kahveye girdiler, içerde gölge bir yere oturdular. Anna'ya Paris kahvesini hâlâ hatırlayıp hatırlamadığını sordu. Kahvenin sahibi onarım için gerekli parayı bulamayınca kahveyi satmıştı, artık Paris kahvesinin yerinde bir tütün dükkânı vardı.

Anna'ya savaşa giden Giustino'nun durumunu sordu. Giuma, hiçbir zaman savaşa gitmeyeceğini söyledi. Savaş çok uzun sürer, onun bölüğünü çağırırlarsa, gitmemek için elinden geleni yapar, belki ciddi bir hastalığa yakalanmayı bile göze alabilirdi. Belki de Ippolito'yu düşünüyor, çoğu zaman onun yaptığını yapmak için içinde büyük bir istek duyuyordu. Ippolito ile arkadaşlık etmediğine çok üzülüyordu. Birbirlerine anlatabilecekleri çok şeyleri olduğunu şimdi anlıyordu, artık sık sık odasında yalnız başına oturuyor, sanki karşısında Ippolito varmış gibi onunla konuşuyordu. İyi bir ölüm olmuştu Ippolito'nunki. İyi bir ölüm olmuştu ve anlayana açık seçik, anlamlı bir anı bırakıyordu. Tabii, bunu anlamayan hissiz insanlar vardı, onlar ölmek için bir bankı seçmenin yüreksizlik olduğuna inanıyorlardı. Ama Giuma hep bugün ya da yarın ölmek için bir bankı seçebileceğini düşünerek yaşıyordu. Güç anlarım oldu, dedi, ellerini bir kavuşturup bir çözerek gözlerini yere dikti. Çok güç anlar yaşamış, sık sık bankları düşünmüştü. Anna, Fiammetta evliliği kabul etmediği için mi ölümü düşündüğünü sordu. O da var, dedi

Giuma, sesi alçaldı, kırgın bir hal aldı, ama aslında olayın bütünü içinde o kız küçük bir ayrıntıydı. Asıl sorun, konuşacak kimsesinin olmamasıydı, o yüzden Ippolito'yla, bir ölüyle konuşuyordu. Ölülerle konuşmak neşeli bir şey değildi. Ippolito'nun yüzünü hatırlamakta da güçlük çekiyordu, onun yüzünü ancak birkaç kere, o da uzaktan görmüştü. Resmine bakmak için Emanuele'nin odasına gidiyordu. Ne güzel bir yüzü vardı Ippolito'nun, karşılaştığı insanlar arasında bu kadar güzel yüzlü olanına rastlamamıştı. Ama Emanuele, Giuma'yı Ippolito'nun resmine bakarken gördüğünde çok korkuyordu. O resimde bakılacak ne olduğunu soruyordu, sonra Giuma kuşkulu bir yüzle dışarı çıktığında hep peşinden geliyordu. Peşinden geliyordu, ama sonra birbirlerine söyleyecek söz bulamıyorlardı. Giuma, Emanuele ile birlikteyken boğazının sıkıldığını hissediyor, ağzından tek sözcük çıkmıyordu. Giuma'yı Torino'ya bırakması için annelerine Emanuele ısrar etmişti. Ara sıra Torino'ya geliyor, saçma sorular soruyordu, kız arkadaşı olup olmadığını bilmek istiyordu. Hayır kız arkadaşı yoktu. Erkek arkadaşı bile yoktu, odasına kapanıp oturuyor, felsefe kitapları okuyordu, sinemaya bile gitmiyordu, para harcamamaya dikkat ediyordu, çünkü paraya karşı nefret gelmişti, para ona açlıktan ölen insanları hatırlatıyordu. Anna'ya adaletle ilgili tartışmalarını hâlâ hatırlayıp hatırlamadığını sordu. Artık adalet konusunda Anna'nın haklı olduğunu anlamıştı. O zaman devrimden söz ettiklerinde gülmüştü, ama sonra birden devrime inanmaya başlamıştı. Gri renkte birtakım tatlılar getirtip aceleyle üç dört tanesini yedi, akşamları bu tatlıdan başka bir şey yemiyordu. Anna, ansızın, bir kız çocuğu doğurduğunu bilip bilmediğini sordu. Evet, biliyordu, birden yüzü kıpkırmızı oldu, gözlerini Anna'nın gözlerinden kaçırdı. Hızlı hızlı nohut kahvesini karıştırmaya başladı. Anna'ya, San Costanzo'da yaşam nasıl, diye

sordu. Emanuele, her zamanki yüzeysel bakış açısıyla ona San Costanzo'dan söz etmişti. Emanuele, iyi bir çocuktu ama son derece yüzeyseldi. Artık annesi ile Emanuele'ye tahammül edemiyordu. Bir gün eve gitse, kendini patlayacakmış gibi hissediyordu. Annesinin uğraştığı tek şey, bodrumdaki erzak, kadın arkadaşları ve briçti. Şimdi, nasıl o kadar uzun süre o evde yaşamış olduğunu anlayamıyordu, annesinin briç salonlarına sürüklenmiş, günün birinde sabun fabrikasıyla uğraşmayı düşünmüştü. Annesini memnun etmek için iktisat okuyordu, ama hiçbir zaman fabrikaya ayak basma niyetinde değildi. Geç olmuştu, Anna gitmek zorunda olduğunu söyledi, ertesi gün yola çıkacağı için valizini hazırlamalıydı. Giuma biraz daha oturmasını rica etti, ona söylemek istediği bir şey daha vardı, Anna hızla çarpan yüreğiyle bekledi. Giuma alnına düşen kâkülünü geriye attı, ona çok mu çektirmiş olduğunu sordu. Artık Giuma da acı çekmiş, acı çekmenin ne demek olduğunu anlamıştı. Anna'ya her zaman zalimce davrandığını biliyordu. Hayır, dedi Anna. Bunun üzerine Giuma derin bir nefes aldı, ceketini giydi ve birlikte kahveden çıktılar. Ondan sonra konuşacak hemen hiçbir şey bulamadılar, yalnız Giuma sürekli olarak odasına gidip kitap okuyacağından söz ediyordu. Artık akşam yemeğini yemişti, akşam yemeği o gri renkteki tatlılarla kahveden ibaretti. *Taç Pansiyon*'un kapısında Anna'ya veda etti, bir süre pansiyonun ön cephesine bakıp Paris'e benzediğini söyledi. Zavallı Paris, dedi, zavallı Fransa. Artık general Petain vardı. Giuma, ağır, yumuşak adımlarıyla yürüyüp gitti. Anna, kapıdan onun gidişini izliyordu. Giuma, bir ara arkasına dönüp eliyle Anna'yı selamladı, tilki dişleriyle gülümsedi. Anna, pansiyonun merdivenini çıkmaya başladı, bir yandan da kendine yaşadıklarının gerçek mi olduğunu, o gün öğleden sonrayı Giuma'yla bir kahvede mi geçirdiğini soruyordu. Ertesi sabah Torino'dan ayrıldı, bir

zamanlar pencerede toz bezini salladığı gibi mendilini sallayan Bayan Maria'yı istasyon kaldırımında bıraktı. Son anda Bayan Maria Anna'ya bir omuz atkısı hediye etmek istemişti, bu atkılar çok modaydı. Tren hareket eder etmez, Anna açık eflatun ipek atkısını omzundan çıkardı.

Bütün yolculuk boyunca Giuma'yla konuştu, karşısındayken söyleyemediği her şeyi söyledi ona. Bütün yolculuk boyunca ona çocuklarından söz etti. Ama çocuğu anlatmaya başladığında Giuma'nın nasıl gözlerini kaçırdığını hatırlıyordu, onun tedirgin, kaçamak bakışlarını gözünün önüne getiriyordu. O tedirgin bakışları belleğinden silmeye çalışıyordu, belki de gözlerini kaçırmamıştı, belki de Anna'nın uzun uzun çocuktan söz etmesini beklemiş, o sustuğunda şaşırmıştı. Anna, Giuma'nın kendisini San Costanzo'daki terzisinin diktiği çirkin elbise ile görmüş olmasına üzülüyordu. Gerçi Giuma güzel elbiseleri küçümserdi, ama gene de üzülmüştü. Torino'da büyük bir mağazadan güzelce bir elbise satın almıştı. Ama Giuma'yla karşılaştığı gün üzerinde o elbise yoktu, Bayan Maria elbiseyi çoktan valize yerleştirmişti. Bayan Maria'da valizleri gereğinden önce hazırlama hastalığı vardı, Anna içinde Bayan Maria'ya karşı büyük bir öfke duydu, Giuma'nın kendisini o elbiseyle görmemesi ne yazıktı, güzel bir elbiseydi, hem perdeye de benzemiyordu. Bayan Maria'nın verdiği atkıya da öfkelendi ve trenden aşağı atmak istedi, ama sonra pazar günleri kiliseye giderken giymesi için Maschiona'ya verebileceğini düşündü.

Maschiona atkıyı çok beğendi, ama onu da dolaba paltosunun yanına koydu, bir türlü giymeye kıyamadı. Çocuk, Anna'nın eteklerine yapışmış, hırçın ve vahşi bir çocuk olmuştu. Cenzo Rena, Maschiona'nın onunla kalan herkesi bu hale getirdiğini söyledi. Anna pencereden köye bakıyor, birkaç gün içinde köyü nasıl da unuttuğunu fark ediyordu.

Torino'dayken köyü hatırlamaya çalıştığında, gözünün önüne bir tek takma bacaklı adamla nalbantın kapısındaki at tüyleri geliyordu. Artık yavaş yavaş köydeki her şey yerini bulmaya başlıyordu. Sonra valizini boşaltmaya başladı, Cenzo Rena dalgın dalgın bakarak fena olmadığını söyledi. Ama elbisenin kaça mal olduğunu duyunca, yüzü karardı. Fiyatı pahalı buldu, artık fazla parası yoktu. Tasarruf etmeleri, yalnız gerekli şeyleri satın almaları gerekiyordu. Karakol amirine gene borç vermek zorunda kalmıştı, adamın karısı göğsündeki bir tümörden ameliyat olmuş, şehre ambulansla götürmeleri gerekmişti. San Costanzo'nun doktoru tümörü fark etmemiş, önemsiz bir şey olduğunu söyleyip durmuştu. Muayene için mecburen şehirden doktor çağırmışlardı. Cenzo Rena, bu olayın bardağı taşıran son damla olduğunu, bir an önce köy doktorundan kurtulmaları gerektiğini söylüyordu. Karakol amiri ile Cenzo Rena barışmışlardı, karakol amiri yüzü kızararak çocuğunun buklelerini kesmek zorunda kaldığını itiraf etmişti. Karısı hastanedeydi ve evde kimse bigudileri takmayı bilmiyordu. Kıvırcık bukleler kesilince, çocuğun yüzü babasının yüzü gibi çıplak ve düz kalmış, kocaman yassı burnu ortaya çıkmıştı. Cenzo Rena, çocuğun küçük bir karakol amirine döndüğünü görüyor, o ana dek çocuğun kıvırcık saçlarını kestirmemekte pek de haksız olmadıklarını düşünüyordu. Karakol amiri çocuğun saçlarının kesildiğine hâlâ üzülüyor, karısına nasıl söyleyeceğini bilemiyordu. Karakol amirinin bir de birkaç aylık ikiz çocukları vardı, çocukların henüz kıvırcık saçları yoktu, ama zaten adam bunu düşünecek durumda değildi.

Cenzo Rena, çok keyifsizdi. Karakol amiri ile barıştığına da canı sıkılıyordu, adam artık sık sık Cenzo Rena'lara geliyor, onu teselli etmek, karısının iyileşeceğini söylemek gerekiyordu. Çoğu kez akşamları da geliyor, evde köylü Giuseppe'yi

görüyordu. Karakol amiri oradayken yasak istasyonları dinleyemiyorlardı, adam peleriniyle öylece oturuyordu, göğsündeki armada "Tanrı İngiltere'nin cezasını versin" yazıyordu.

Anna, Cenzo Rena'ya neden onun da yolculuğa çıkmadığını sordu, mesela Torino'ya gidebilirdi. Neden Torino, diye sordu Cenzo Rena, neden şimdi herkes Torino'ya, İtalya'nın o en sıkıcı şehrine gitmek zorundaydı. Hayır, hiçbir yere gitmek istemiyordu. San Costanzo'da kalıp yeni bir doktor getirmeyi deneyecekti. Bu arada doktor artık onu istemediklerini öğrenmiş, daha da üzüntülü bir havaya bürünmüştü. Dizanteriye karşı bir şeyler yapmak istiyordu. Cenzo Rena'ya rastladığında karakol amirinin karısının göğsündeki tümörü anlayamadığını, tümörün çok küçük bir bezeyi andıracak küçüklükte olduğunu söylüyordu. Bu yüzden, kadına keten tohumu lapası yemesini önermişti. Bir beze ha, diyordu Cenzo Rena, bir beze. Sonra ona doktorlukta inat etmesinin yararsız olduğunu açıklıyordu. Doktor başka ne yapabileceğini soruyordu, hayatını doktorluk yaparak geçirmişti, yaz kış demeden bu yolları arşınlamıştı. Artık yetmişine merdiven dayamıştı. Gençliğinde insanları niçin iyileştirdiğini sormuştu kendine, hepsi aynı kafada köylülerdi, doktoru çağırıyorlar, ama onun söylediklerini umursamıyor, bir tek kendi kocakarı yöntemlerine inanıyorlardı. Çocuğun öksürük nöbeti tuttuğunda ailesi çocuğa idrar içiriyordu, zaten bunları Cenzo Rena da bilirdi. Zamanla tüm umudunu yitirmişti, artık hoşlandığı tek şey iyi yemek yemekti, yemek vakti onun için günün en güzel vaktiydi. Evet, karakol amirinin karısına üzülüyordu, ama zaten göğüs kanserine karşı yapılacak hiçbir şey yoktu, o daha önce farkına varsaydı bile eninde sonunda kadıncağız ölecekti. Zaten karakol amirinin karısının yaşadığı hayata hayat mı denirdi. Köylülerden iyi yaşadığı söylenemezdi, bir yanda çamaşırlar bir yanda çocuklar çırpınıp duruyordu,

kocasından dayak yediğini de söylüyorlardı. Hem kadının göğüsleri acınacak haldeydi, pörsümüş iki torba gibiydi. Muayeneye çağırdıklarında, kadının göğüslerine elinden geldiğince az bakıyordu.

Cenzo Rena, Anna'ya, bir doktor gelirse köy doktoru için üzüleceğini söyledi. Ama insanlara yakından baktığın zaman hepsinin üzülünecek yanları var, dedi, insan kendini bu acıma duygusundan korumalıydı. Odada yatağın üzerine oturmuştu, gömleğini çıkarmış, üstü çıplak, ağarmış kıllarla kaplı göğsüyle orada oturuyordu. Sırtını ve göğsündeki kılları kaşıyor, arada uzun uzun esniyordu. Anna, bir zamanlar hayvanat bahçesinde bir aslan gördüğünü ve tıpkı onun gibi esnediğini söyledi. Cenzo Rena, hayvanat bahçesine ne zaman gittiğini sordu, ona bunu hiç anlatmamıştı. Küçükken bir kez Roma'da Bayan Maria ve Giustino'yla birlikte gitmişlerdi. Zaten ona anlatma fırsatı bulamadığı birçok şey olmuştu, mesela Torino'da neler yaptığını anlatmamıştı, çünkü Cenzo Rena doktordan ve karakol amirinin karısından başka bir şeyden söz etmiyordu. Torino'da Giuma'yla karşılaşmış, birlikte bir kahveye gitmişlerdi. Cenzo Rena üstüne pijamasını geçirip yatağa uzandı, sonra birden esneyip kaşınmaya başladı. Susuyor, tavana bakıyordu, gözlüğünü çıkarmıştı, gözlüğü olmadığında yüzü çok tuhaf görünüyor, şaşkın, çıplak bir biçim alıyordu. Cenzo Rena susuyor, gözlerini kırpıp yutkunuyordu. Aralarında büyük bir sessizlik doğuyordu, Anna bütünüyle giyinik, pencere kenarında duruyordu, üzerinde Torino'dan satın aldığı elbise vardı. Dışarıda bir ağustos gecesi hüküm sürüyordu, ay ışığında tepeler görünüyor, pencerelerden içeri güçlü bir toz ve çürümüş ot kokusu giriyordu. En sonunda Cenzo Rena, "Şimdi nasılmış Giuma," diye sordu. Neler yapıyordu. Ama Anna artık Giuma'dan söz etmek istemiyordu, pencere kenarında duruyor, o odada Giuma'nın

adının ne kadar tuhaf kaçtığını düşünüyordu. Onun adını söylerken Cenzo Rena'nın sesi ne kadar tuhaftı. Cenzo Rena ile Giuma, asla birlikte düşünülemeyecek iki insandı. Cenzo Rena, Anna'ya, Torino'dan aldığı şu çirkin elbiseyi çıkarmasını söyledi. Anna ne aptalca bir yolculuk yapmıştı. Bu çirkin elbiseyi satın almış, Bayan Maria'yı *Taç Pansiyon*'dan çıkarmayı başaramamıştı. Gerçi Cenzo Rena, Bayan Maria burada olmadığı, ayak altında dolaşmadığı için çok memnundu. Ama Bayan Maria ilelebet pansiyonda kalamazdı ya, pansiyon az da olsa para gerektiriyordu. Cenzo Rena, Bayan Maria'ya ilelebet para gönderemezdi. Herkes ondan para istiyordu, yakında onun da parası kalmayacaktı. Anna, aceleyle soyunup ışığı söndürdü ve Giuma'yla kahvede oturmakla kötü mü ettiğini sordu. Hayır, dedi Cenzo Rena, hayır. Anna'ya döndü, bütün yatak sallanıyordu. Anna, onu çok, pek çok sevdiğini anlamıyor muydu. Hep Giuma'yla ya da başka biriyle çekip gideceğinden, onu yalnız bırakacağından korkuyordu biraz.

7

Karakol amirinin karısı, artık hiç umut kalmadığı için evine geri gönderilmişti. Sonbaharda da öldü, ölmekte olduğunu anlamadan öldü, çok mutluydu: Artık hastanede değil, belediye meydanına, nefis sonbahar günlerine açılan pencereleriyle odasında, Cenzo Rena'nın parasıyla satın alınan maun yatakta yatıyordu. Odası jandarma karakolunun en üst katındaydı, her iki üç saatte bir Türk'ün çaldığı zil sesleri duyuluyordu. Çalması için karakol amiri emir vermişti, ama verdiği emirden pişman olmuştu, çünkü sürekli çalan zil, karısının dinlenmesini engelliyordu, pencereye çıkıp Türk'e daha yavaş çalmasını söylüyordu. Üç ihtiyar kız kardeşin zili günde bir kez çalmaları yeterliydi, çünkü bu yaşlı halleriyle kaçmaları imkânsızdı, ama gene de ikide bir karakol amirine geliyor, bir şeylerden yakınıyorlardı: Ya onardıkları giysilerin parasını alamadıklarından, ya da onlara odasını veren terzinin çocuklarının bütün gece bağrışıp onları uyutmadığından şikâyet ediyorlardı. Karakol amiri, kendisinin de uyuyamadığını söylüyordu, çünkü ikizleri ağlıyor, karısı sızlanıp duruyordu.

Karakol amirinin karısının ölümü bütün köyü üzüntüye boğdu. Bu karakol amiri denen adam, o güne dek hiç acı

çekmemişti, ama köylüler şimdi onu ve öksüz çocuklarını görünce yumuşuyorlardı. Köylüler gene Cenzo Rena'ya gelmeye başladılar: Biraz onun karakol amiriyle barışmış olmasından, biraz da üzüm bağları için gerekli olan kükürdü bulamadıklarını anlatmak için. Savaş yüzünden kükürt de piyasadan kalkmıştı, tepenin eteklerindeki, hep rüzgârın savurduğu o birkaç bağı da filokseriler yiyip tüketiyordu. Köylüler kükürt bulmak için Cenzo Rena'nın birtakım hileler bildiğine inanıyorlardı, ama Cenzo Rena'nın da bağları vardı ve o da kükürt bulamıyordu. Köylüleri bağa götürüp hastalıklı yaprakları gösteriyordu, köyde bir tek muhtarın kükürdü vardı, onun da nasıl bulduğunu kimse bilmiyordu. Gerçi karakol amirinin bağları yoktu, ama onun şarapsız kalması zordu, çünkü savaşa gitmek istemeyenler ona geceleri şişe şişe şarap götürüyorlardı. Kısa süre sonra karakol amirine acımayı bir yana bıraktılar, çünkü karısının genç kız kardeşini eve almıştı ve Cenzo Rena'nın parasıyla satın alınan o büyük maun yatağın üzerinde kızla sevişiği söyleniyordu. Herkes karakol amirinin iyi yürekli, uysal karısı için yas tutuyordu. Oysa karakol amirinin eninde sonunda evleneceği bu genç kız bütün köye hükmetmek istiyordu. Jandarma karakolunun penceresine çıkıp, çamaşırı yıkamaları ya da ikizlere göz kulak olmaları için köylü kadınları çağırıyor, onlara para vermeyi aklının ucundan bile geçirmiyordu. Ama çağrılan kadınlar, karakol amirinin korkusundan gitmezlik edemiyorlardı. Bir de karakol amirine âşık olan ebe vardı, şimdi ebe ağlamaktan şişmiş gözleri ve bozum olmuş suratıyla ortalıkta dolaşıyordu. O armut göğüslü kız jandarma karakoluna geldiği günden beri ebe köyde dolaşıp jandarma karakolundaki o iki armut göğsün bir skandal olduğunu söylüyordu. Cenzo Rena, Maschiona'dan ve köylülerden olanları duydukça çok keyifleniyordu. Köylülerden bir kısmı, karakol amirinin karısını kasten öldürttüğünü söylüyordu. Onu belki de kendi

elleriyle öldürmemişti, ama evde artık iki hasta meme yerine iki armut göğüs olsun diye onu hastaneye geç götürmüş, kadının ölmesine neden olmuştu. Dolayısıyla, karakol amirinin karısı öldüyse, bu, yaşlı doktorun değil karakol amirinin suçuydu. Artık kimse doktoru göndermeyi düşünmüyordu, Cenzo Rena bile zamanla bu konuyu düşünmemeye başlamıştı. Her şeyin savaştan sonraya kaldığını söylüyordu, savaş sonrasından söz edilebilirse tabii. Şimdi bir doktor çağırsalar, belki de köydeki doktordan daha kötü, çekilmez bir ihtiyar çıkagelirdi.

Bir gün apansız Torino'daki büyük bir bombardımanın haberi geldi, binlerce insan ölmüştü. Anna, hemen *Taç Pansiyon*'a telefon etmeye koştu, ama hattı düşürmek imkânsızdı. Cenzo Rena, postanenin önünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu, hattı düşürebilmek için bütün gün postanede beklediler. Akşam Cenzo Rena belki de *Taç Pansiyon*'dan geriye yalnızca bir delik kaldığını söyledi. Anna, acaba Giuma da ölmüş müdür diye soruyordu kendine.

Birkaç gün sonra Concettina'dan bir mektup aldılar. Concettina'ya, yanık havlularla dolu bir paket gönderilmiş, daha sonra *Taç Pansiyon*'un sahibinden Bayan Maria'nın pansiyonun merdiveninde öldüğünü bildiren bir mektup gelmişti. İçinde Concettina'ya gönderilen havluların bulunduğu büyük bir valizi taşıyan Bayan Maria merdivenin çökmesiyle düşüp ölmüştü. Alarm düdüğü çaldığında bütün pansiyon sakinleri bodruma inmiş, Bayan Maria yukarda kalmıştı. Her alarm çalışında ayakkabılarını, elbiselerini, havlularını valize yerleştirmek için odasında bir oraya bir buraya koşturur, aşağıya en son o inerdi. Pansiyonu işleten kadın da, her defasında hayatını tehlikeye atarak Bayan Maria'nın kapısını çalardı. Kadın bu kez de kapıyı çalmış, Bayan Maria onu terslemiş, kendi kendisini idare edecek yaşta olduğunu haykırmıştı. Pansiyoncu kadın, pansiyonda kalan öteki kişilerle

birlikte aşağıya inmişti. Sonra büyük bir patlama duymuşlar, bodrumdan çıktıklarında pansiyonun duvarlarından başka bir şey kalmadığını görmüşlerdi. Geriye bir tek alevler ve toz kalmıştı. Bayan Maria'yı, merdiven yıkıntıları arasında, büyük valizine sıkı sıkıya tutunmuş bir halde bulmuşlardı.

Concettina, mektubunda Bayan Maria'ya Torino'yu bırakıp gelmesi için kaç kez yazdığını belirtiyordu. Ama Bayan Maria aldırmamıştı. Concettina'ya aptalca bir şey yüzünden darılmıştı. Zaten bütün kabahat Emilio'nun annesindeydi, bütün olay bir elma yüzünden çıkmıştı. Concettina, Bayan Maria'nın ölümünden sonra kaynanasıyla çok kötü kavga etmişti, artık onlarla kalmak istemiyordu. Şimdi çocuğuyla birlikte Vişnelik'teydi, çünkü birilerinin bombalamayı düşünebileceği o aptal sabun fabrikasının bulunduğu kendi şehirlerinin güvenli bir yer olup olmadığından emin değildi. Torino ile Milano'yu öyle güçlü bir bombardımana tutmuşlardı ki, insana hiçbir yer güvenli değilmiş gibi geliyordu. Giuma, korkudan beti benzi atmış bir biçimde Torino'dan dönmüştü. Sağ kalması bir mucizeydi, geldiğinde saçları hâlâ sıva içindeydi, bodrum üzerine çökmüştü. Bir köşeye sıkışıp ana duvara tutunduğu için kurtulabilmişti. Şimdi Giuma'yla annesi Lago Maggiore'ye gitmişlerdi, şehirde bir tek Emanuele kalmıştı. Hafif kahramanlık havalarına bürünüyor, sabun fabrikasını bırakamayacağını söylüyordu. Concettina, uzun süreden beri kocasından haber alamıyordu. Artık Giustino da yazmıyordu, sağ olup olmadıklarını Allah bilirdi. Concettina Vişnelik'te kalıyordu, genç kızlığında Vişnelik'ten nasıl sıkıldığını hatırlıyordu, ama artık sıkıldığı falan yoktu, ona çocuğunun savaştan uzak olması yetiyordu. Bayan Maria'yı düşündükçe çok pişmanlık duyuyordu, ama pişmanlık duymanın aptalca olduğunu biliyordu, o şekilde ölmesi kimsenin suçu değildi. Cenzo Rena, Concettina'ya pişmanlık duymakta haklı olduğunu, çünkü Bayan Maria'ya karşı

tam bir cadı gibi davrandığını belirten bir mektup yazdı. Onun ölümüne neden olan *Taç Pansiyon*'a gitmesine göz yummuştu. Bayan Maria'nın elinde valiziyle o pansiyonun merdiveninde öldüğünü düşündükçe, Cenzo Rena da pişmanlık duyuyordu. Ama sonra mektubu yırttı, çünkü artık kimseyi kırmamaya karar vermişti. Köylü Giuseppe ile birlikte geçirdikleri uzun saatler boyunca ona bir kez bile kızmamış olduğunu düşündükçe seviniyordu, çünkü köylü Giuseppe de savaşa gitmişti. Cenzo Rena, gene "sosyalist olarak yaşayıp sosyalist olarak öldü" sözlerine kulak vermek isterken, akşamlarını karakol amiriyle geçirmek zorunda kalıyordu, çünkü karakol amirinin armut göğüslü kızla seviştiği herhalde doğru değildi. Akşamları Cenzo Rena'ya geldiğine göre, yeni göğüsleri pek umursamıyordu.

Rusya'dan mektup bekleyen insanların beklentileriyle uzun bir kış daha geçti. Tabii, Rusya'daki askerlerin oturup mektup yazacak vakitleri yoktu, sürekli kaçmak zorundaydılar. Şimdi Almanlar da kaçmaya başlamışlardı, her zaman öncü kuvvetler olarak ilerleyen Almanların kaçmak zorunda kalacağı kimsenin aklına gelmezdi. Karakol amiri üstünde peleriniyle oturuyor, Cenzo Rena'ya savaşın aldığı son durumdan hiç hoşlanmadığını söylüyordu. Cenzo Rena gerçekten de tuhaf bir durum olduğunu söylüyor, karakol amiri ile savaştan konuşurken sözlerine çok dikkat ediyordu. O gider gitmez, rahat bir nefes alıyordu. Karakol amiriyle geçirilen bu akşamlar tam bir eziyete dönüşmüştü. Adam hep savaş konusunu gündeme getiriyor, Cenzo Rena da her zaman kaçamak sözlerle karşılık vermek zorunda kalıyordu. Karakol amiri, ikide bir gelip zili çalan Türk'ten yakınıyordu. Öğleden sonraları karakol amirinin kestirdiği saatlerde de geliyordu, artık ona katlanamıyordu. Cenzo Rena'dan, Türk'e zili biraz daha az çalmasını söylemesini rica ediyordu. Cenzo Rena, defalarca durumu Türk'e açıklamaya çalışmıştı. Ama Türk çok dikkafalıydı. Karakol amiri,

ona zili çalmasını söylemişti, o da çalıyordu. Zili sık sık çalar, iyi davranışlarda bulunursa, daha güneye gönderilmesi için emniyete yaptığı başvuru kabul edilebilirdi. San Costanzo'da çok üşüyordu, bir tek Cenzo Rena'yla Türkçe konuşmaktan zevk alıyordu. İtalya'da Türkçe konuşan birini bulmak o kadar güçtü ki. Alçak sesle Cenzo Rena'ya, Almanlar çekilmeye, Ruslar da Almanya'ya girmeye başladıklarına göre savaşın bitmek üzere olduğunu söylüyordu. Rusya'yı çok fazla sevmiyordu, çünkü komünistlerden hoşlanmıyordu, ama şimdi Rusya'yı düşündüğünde parmaklarının ucunu öpüyordu. Rusların kendisini bu kadar memnun edeceği hayatta aklına gelmezdi. Bir zamanlar komünistlerden korkardı, ama artık yalnızca Almanlardan korkuyordu. Ruslar bütün toprakları ele geçirseler bile, onun gibi gezerek halı satan birini rahatsız etmezlerdi, hiç olmazsa komünistler Yahudilere bir şey yapmıyorlardı. Siyatiği olduğundan Türk hep bir eli sırtında yürüyordu, her geçen gün handa daha az yemek yiyip, daha çok üşüdüğünü söylüyordu. Artık savaş bitsin istiyordu, çünkü daha fazla dayanacak hali kalmamıştı. Cenzo Rena, onu yemeğe davet ediyor, ama Türk ikide bir zili çalmaya gittiği karakoldan uzaklaşmamak için daveti kabul etmiyordu.

Cenzo Rena, gerçekten de kısa bir süre sonra savaşın bitebileceğini söylüyordu. Savaş bitince Almanya ve İtalya'da faşizm yıkılır, sırf yıkılmasıyla bile dünyanın altını üstüne getirirdi. Cenzo Rena'ya göre, hemen her yerde yıkılan şehirler, oraya buraya kaçışan insanlar ve Almanların binlerce Yahudiyi koydukları kurşun mühürlü uzun trenlerle şimdiden dünya altüst olmuştu. Bir zamanlar yolculuğa çıktığı neşeli trenleri hatırlıyordu. Bir gün gene insanların yolculuk etmek, eğlenmek, gidecekleri yere ulaşmak için binecekleri, binmekten zevk duyacakları bir tren olacak mı acaba diye soruyordu kendine. Kurşun mühürlü trenleri Cenzo Rena'ya

Scoturno'daki Yahudiler anlatmışlardı. O trenlerde yakınları, arkadaşları yitip gitmişti. Cenzo Rena, Türk'e bu trenlerden söz etmiyordu, çünkü Türk'ün bu trenlerden haberi yoktu. Ama Türk'e her rastladığında onu bu trenlerden birinde düşünmekten kendini alıkoyamıyordu. Bu yüzden, onun siyatikten, han sahibinden yakınmasına, savaştan hemen sona erecekmiş gibi söz etmesine izin veriyordu. Yoksa adamın siyatiği iyileşmeyecekti. San Costanzo sokaklarından askerler geçiyor, Lili Marleen şarkısını söylüyorlardı. Cenzo Rena da şarkıyı öğrenmişti, Lili Marleen'i çok hüzünlü buluyordu, yıkılan dünyanın şarkısı olduğunu söylüyordu.

Cenzo Rena, sabahları uyanıyor, tahta leğende yıkanıyordu. Keyifsizce yıkanıyor, üzerinde bornozu, havanın nasıl olduğuna bakmak için keyifsizce dışarı çıkıyordu. Çam ağaçlarının, kıraç tepelerin üzerinde gökyüzü kıpırtısız ve berraktı, ilkbahar geliyordu artık, ırmağa doğru uzanan bostanlarda çiçek açmış birkaç dal görülüyordu, ama o kıpırtısız, berrak gökyüzünde birden gümüş bir tırnağı andıran küçük bir uçak göze çarpıyordu. Cenzo Rena, bunun bir İtalyan keşif uçağı olduğunu biliyordu, ama gene de ardından gökyüzünde yavaş yavaş dağılan küçük, beyaz bir duman bulutu bırakarak geçen o uçağı gördüğünde içini bir sıkıntı, bir korku kaplıyordu. Yeniden eve giriyor, çocuğu yanına çekiyordu. Anna'ya, yaşlandıkça çok mu korkak biri olduğunu soruyordu, uçan bir uçaktan huzursuzluk duyacağı hayatta aklına gelmezdi. Bir süredir üzerinde hep bir sıkıntı hissediyordu. Bunun üzerine, Anna da büyük bir sıkıntı hissediyor, *Taç Pansiyon*'u, Bayan Maria'nın ölümüne neden olan o küçük uçakları düşünüyordu. Cenzo Rena, duydukları sıkıntının, gerçekleşmesi muhtemel öteki olaylar yanında bir hiç olduğunu söylüyordu, çünkü belki de kısa bir süre sonra dünyayı ortadan kaldıracak büyük bir patlama olacaktı.

8

Bir gün Anna, Franz'ın posta treninden indiğini gördü. Tenis turnuvalarında oynadığı zamanlardaki gibi beyaz bir kıyafet giymişti. Elinde de, büyük bir valiz ile kılıflarına konmuş tenis raketleri vardı. Franz, belediye meydanında çevresine bakınıyordu. Anna yanına gitti, Anna'yı görünce yüzü aydınlandı. Emanuele, Franz'a San Costanzo'ya naklini yaptırmasını önermişti, çünkü daha önce kaldığı köyde şimdi açıklayamayacağı bazı dedikodular çıkmıştı.

Anna ile Cenzo Rena, Franz'ı önce jandarma karakoluna, sonra belediyeye götürdüler. Daha sonra hep birlikte köyde bir oda aramaya başladılar. Ama Franz hiçbir yeri beğenmiyordu, daha önce kaldığı köyde bir konak kiralamış olduğunu açıklıyor, San Costanzo'da benzeri bir yer olup olmadığını soruyordu. Karakol amiri markize giderek, köye yeni gelen Franz'a bir odasını vermek istemez mi diye sordu, ama markiz gelenin Cenzo Rena'yı tanıdığını öğrenmişti, olumsuz yanıt verdi. Franz bir tek Cenzo Rena'nın evinde rahat edebileceğini söyledi, sabahları evin arkasındaki çamlıkta temiz hava alabilecekti. Ama Cenzo Rena, evinde kimseye tahammül edemediğini söyledi, zaten bu yüzden komünizmi

tutmuyordu, çünkü komünizmde bir sürü insanın aynı evde yaşaması gerektiğini duymuştu. Yoksa komünizmden hoşlanabilirdi. Franz sonunda Türk'ün kaldığı hana yerleşti, Türk'ün yanındaki odada kalıyordu ve onunla birlikte arka mutfakta koyun eti haşlaması ile handa pişirilen öteki kötü yemeklerden yiyordu.

Anna, Franz'a karısının nerede olduğunu sordu. Franz üstü kapalı sözlerle cevap verdi, küçük bir anlaşmazlıkları olmuştu, ama kesinlikle önemli bir şey değildi, şimdi karısı Lago Maggiore'ye annesinin yanına gitmişti, birbirlerinden uzakta olunca düşünme fırsatı bulabiliyorlardı. Kaldıkları köyde, eczacı kadınla ilgili bir dedikodu çıkmıştı, Franz kadına el sürmemişti ama Amalia çok kıskançtı. Franz şimdi yalnız kaldığına çok memnundu, insanın düşünme fırsatı bulabilmesi için evliliklerde zaman zaman bir ayrılık dönemi gerekli oluyordu. Almanların kaçmaya başlamasından çok memnundu, savaş bir belki iki ay daha sürerdi, sonra bu savaş denen illet sonsuza dek bitecekti. San Costanzo'da tenis sahası olup olmadığını sordu. Cenzo Rena, onu pencereye götürüp San Costanzo'yu gösterdi, sonra da tenis sahası olacak bir yere benziyor mu, diye sordu.

Franz ile Türk bir türlü arkadaş olamadılar, birbirlerinden nefret ediyor ve birbirlerini kızdıracak ufak şeyler yapıyorlardı. Sofrada Franz radyoyu açıp hafif müzik dinliyor, Türk radyoyu kapatıyordu. Franz pencereyi açıyor, Türk kapatıyordu. Franz, Türk'ten yakınmak için Cenzo Rena'ya geliyordu. Ama Cenzo Rena, Franz'ı haksız buluyordu, Türk çok cana yakın bir insandı. Cenzo Rena, bu tenis şortu giyen salak oğlanı San Costanzo'ya göndermekle Emanuele'nin kendilerine çok hoş bir armağanda bulunduğunu söylüyordu. Anna'nın ne de hoş arkadaşları vardı, şu öndeki evde yaşayanlar çok hoş insanlardı doğrusu. Anna, Cenzo Rena'ya artık kimseyi

kırmak istemediğini hatırlatıyordu, bu yüzden Franz'a karşı da nazik olması gerekiyordu. Kaldı ki, Franz Yahudi'ydi ve sonu şu kurşun mühürlü trenler olabilirdi. Bunun üzerine, Cenzo Rena kurşun mühürlü trenleri hatırlıyor, tenis şortunun içindeki ufak kaslı bacaklarıyla taşların üzerinden atlayarak geldiğini görünce müthiş öfkelense de, Franz'a karşı nazik olmaya çalışıyordu.

Franz, bir tek Anna'nın çocuğuyla oyun oynarken insanda acıma duygusu uyandırıyordu. Çocuğa karşı çok sabırlı davranıyor, onunla saatler geçiriyordu, ona topu atıyor, bir kaşıkla toprağı kazıyor, çocukla ağır ağır konuşuyordu. Çocuk şimdi iki yaşındaydı, o yumuşak, zarif saçları gitmiş, onun yerini saman gibi cansız, dağınık saç bukleleri almıştı, koyu yeşil gözleri, arsız bir ağzı vardı. Saç bukleleri yüzüne düşüyor, o bu bukleleri küstah, kararlı bir hareketle geriye atıyordu. Cenzo Rena, küçücük bir kız çocuğundaki bu kendinden emin, kararlı havaya şaşıp kalıyordu. Bütün gün toprakta oynadığı için üstü başı kir içindeydi, yıkamak isteyenlere bağırıyor, rahat vermiyordu. Fırsat bulursa kaçıp köylülerin çocuklarıyla oynamaya gidiyordu. Cenzo Rena, çocuğun dizanteriye yakalanacağından korkuyordu. Anna, koşup onu geri getiriyor, o ise bağırıp huysuzluk ediyor, küçük, kirli elleriyle annesinin yüzüne vuruyordu. Durup, kaşıkla toprağı kazan Franz'a bakıyordu. Elleri belinde, Franz'ın önünde dikiliyor, sessiz, umursamaz bir ifadeyle onu izliyordu. Franz, onunla konuşuyor, ama o cevap vermiyordu, saman rengi saçlarını arsız yüzünden geriye atıyordu. Franz'ın geldiğini görünce, sessizce yanına gidiyor, toprağı kazması için kaşığı eline veriyordu. Franz, Anna'ya ne kadar güzel ve tuhaf bir çocuğu olduğunu söylüyordu. Böyle bir çocuğunun olmasını çok isterdi. Ama hiçbir zaman baba olamayacaktı, Amalia'nın pelvisi dardı, çocuğu olmuyordu. Hiçbir zaman çocuğu

olmayacağını düşündüğünde çok üzülüyordu. Zamanla Anna ile Cenzo Rena'ya daha önce kaldığı köyde Amalia'yla aralarında neler geçtiğini anlattı. Köyde biraz hoşlandığı bir eczacı kadın vardı, eczanenin kapalı olduğu pazar günleri birkaç kez birlikte dolaşmışlardı, belki bir iki kez kadını hafifçe öpmüştü. Kısacası, aralarında geçenler önemsiz şeylerdi. Ama bütün köy olayı öğrenmiş, Amalia ile eczacının kocasına imzasız mektuplar yazmışlardı. Kadının kocası eczacı değildi, memurluk yapıyordu. Ufak bir skandal olmuş, Franz sakinleşmesi, susması için adama para vermek zorunda kalmıştı. Amalia, isteri nöbeti geçirmiş, hem kahkahalar atmaya hem ağlamaya başlamıştı. Sonra bayılıp yere düşmüş, Franz çok korkmuştu. Amalia, sapsarı bir yüzle yerde yatıyor, Franz ise ne yapacağını bilmiyordu. Bir şeyler almak için eczaneye gitmek istemişti, ama eczanede eczacı kadın vardı. Sonunda, Amalia'ya biraz kolonya koklatmış, kız kendine gelmişti. Franz, ondan özür dilemişti, eczacı kadını umursamadığına, Amalia'ya hep bağlı kaldığına yemin etmişti. Gerçekten de öyleydi, güzel olduğu için eczacı kadından biraz hoşlanmıştı, zavallı Amalia güzel bir kız değildi. Hem Amalia yatakta pek istekli olmuyordu, hep hareketsiz duruyor, her defasında kendisine bir kötülük yapılıyormuş gibi davranıyordu. Biraz daha istekli davransa, belki de Franz öteki kadınlara o kadar bakmayacaktı. Cenzo Rena, Franz'a susmasını söyledi, çünkü karısıyla nasıl yattığı onları ilgilendirmiyordu.

Bayıldığının ertesi günü Amalia köyden ayrılmıştı. Olaydan sonra tek bir söz bile etmemişti, çok hırçın, çok solgundu. Franz, Amalia'nın o uzun yolculuğu tek başına yapacağını, belki de yeniden bayılacağını düşündükçe umutsuzluğa kapılıyordu. Franz'a hiç yazmamıştı, Lago Maggiore'ye vardığını Emanuele'nin yazdığı bir mektuptan öğrenmişti. Emanuele'ye yazıp kendisine sürekli haber göndermesini rica

etmişti. Amalia karısıydı onun, karısını seviyordu, ondan haber almadan nasıl yaşayabilirdi. Çoğu gece onu terk eden karısını ve Polonya'daki annesiyle babasını –ki çoktan ölmüş olmalıydılar– düşünüp kendi kendini yiyordu. Annesiyle babasından bir daha hiç haber alamamıştı, birçok kez bir çocuk gibi yastığa gömülüp ağlıyordu. Kendini çok talihsiz, çok yalnız hissediyordu. Yüzünden süzülen gözyaşlarını elleriyle siliyor, Anna ile Cenzo Rena'ya Amalia'yı dönmeye ikna etmesi için Emanuele'ye yazmalarını rica ediyordu. Kızlardan hoşlanıyorsa bu onun kabahati değildi, kızlardan her zaman hoşlanmıştı, hem kim hoşlanmazdı ki, şimdi de San Costanzo karakol amirinin baldızından hoşlanıyordu. Güzel armut göğüsleri, güzel dalgalı saçları, küçücük, sevimli, biraz arsız bir burnu vardı. Karakolda zil çaldığında, Franz armut göğüsler pencereye çıkmış mıdır diye yukarı bakıyordu. Kızın göğüslerini pencerede görmek, kuşkusuz Türk'ün de hoşuna gidiyordu. Yoksa neden zili bu kadar sık çalsındı ki. Franz, bluzun altında bir yukarı bir aşağı zıplayan memelere baktığında karısını aşağılamış gibi hissetmiyordu kendini. Amalia'nın San Costanzo'dan hoşlanacağını sanıyordu, konaklar yoktu ama insanları dürüsttü, dedikoducu değildi, onları imzasız mektuplarla rahatsız etmezlerdi. Cenzo Rena, Franz'a kendini hiç üzmemesini söyledi, San Costanzo imzasız mektupların yazıldığı yerlerin şahıydı.

İngilizler, her gün Sicilya'yı çok kötü bombalıyorlardı. Köylü Giuseppe de oradaydı, ondan hiç haber alamamışlardı. Giuseppe'nin karısı, her gün Cenzo Rena'ya gelip onun fikrini soruyordu. Cenzo Rena, Giuseppe'nin ölmüş olduğunu düşünüyordu. Bunu kadına söyleyememek, yanında getirdiği çocukları okşayıp kadına gülümsemek, Cenzo Rena'ya çok güç geliyordu. Çocuklara pirinç yedirip yedirmediğini, dizanteriye karşı dikkatli olup olmadığını soruyordu. Ama

kadın gider gitmez, düşüncelerini hep gizlemek zorunda kaldığı için oflayıp pofluyor, terini siliyordu, oysa herkese her şeyin boş olduğunu söylemek isterdi, çünkü yeryüzü yakında allak bullak olacaktı. Gece uyanıp köylü Giuseppe'yi düşünüyor, Anna'yı da uyandırıp kuşkusuz adamın ölmüş olduğunu söylüyordu. Concettina'nın kocası, Lubliyana hastanesinden bir kart göndermişti, yaralıydı ama yarası oldukça önemsizdi. Giustino'dan hiç haber alınamamıştı. Cenzo Rena, Giustino konusunda susuyor, içini çekip yatağında dönüyordu. Bunun üzerine, Anna ağlamaya başlıyordu: Cenzo Rena, Giustino'nun ölmüş olduğunu düşünüyor, onun için susuyordu. Hayır, diyordu Cenzo Rena, hayır, belki de Giustino bir sürü mektup yazmış, mektuplar ellerine ulaşmamıştı, Rus postası pek iyi çalışmıyordu. Onu yeterince teselli edemediği için Anna'dan özür diliyordu, kimseyi teselli edecek isteği kalmamıştı, onu teselli edecek birini arıyordu, öyle derin bir boşluk vardı içinde. Bir de her gün gelen Giuseppe'nin karısı vardı, içecek su beklercesine Cenzo Rena'dan umut sözcükleri bekliyordu. Kötü yürekli bir görümcesiyle birlikte oturuyor, görümcesi ikide bir Sicilya'da olanlardan sonra Giuseppe için hiç umut kalmadığını söylüyordu. Görümce, üzüntülü bir ifadeyle konuşuyor, gözyaşlarını siliyordu, kadere boyun eğmek gerektiğini, zaten Giuseppe'nin hep düzen karşıtı olduğu, geceleri zararlı kitaplar okuduğu için cezasını çektiğini söylüyordu. Giuseppe'nin karısı narin, yıpranmış yüzü, dişsiz ağzıyla ufak tefek, solgun görünüşlü bir kadındı. Güldüğü zamanlar, o genç ağızda hiç diş olmadığını görmek insana tuhaf geliyordu. Cenzo Rena, kadının hâlâ gülebilmesine şaşıyordu: Kocası Sicilya'da savaşıyor, kendisi o kötü yürekli görümceyle yaşıyordu, üstelik tüm ömrünü tarlalarda çalışarak tüketmişti; kadının o dişsiz ağzını açmaya utanmaması da Cenzo Rena'yı şaşırtıyordu. Ona, Giuseppe gibi kurnaz

birinin nasıl olsa bir yolunu bulup kurtulacağını söylüyordu. Mutlaka tutsak düşecek bir şeyler yapmıştır, böylece savaş bitene dek Amerika ya da Hindistan'da keyfine bakacaktır, diyordu. Giuseppe'nin karısı zevkten dört köşe oluyor, bir çocuğu kucağında, ötekinin elinden tutarak, kurnaz insanın savaşta ölmemeyi başarabileceğini söylemek üzere görümcesine koşturuyordu.

Köyde dizanteri salgını çok yaygındı, ama Cenzo Rena bir süredir dizanteri ile uğraşmayı bırakmıştı, artık doktorun peşi sıra köylülerin evlerine pek gitmiyordu, zaten köylülere pirinç almalarını söylemek yararsızdı, çünkü pirinç bulunmuyordu. Dana eti yedikleri geceler de gerilerde kalmıştı, bir süredir köyde dana kesilmiyordu, çünkü köylüler danalarını şehirdeki karaborsada satmayı tercih ediyorlardı. İmzasız mektuplardan korktukları için, aynı şeyi köyde yapmaya cesaret edemiyorlardı. Yaşı geçkin bir boğa kesilip, mezbahadan köylülere satıldı, herkes hâlâ hayvanın otlak dönüşü yoldan geçtiğini görür gibi oluyordu. Et çok sert olmasına karşın, satışa vaktinde yetişip satın alabilenler etten yediler. Maschiona da, büyük bir parça almayı başarmıştı. Cenzo Rena, iki gün eti yedi. Bu boğa eti kim bilir başına ne dertler açacaktı. Savaştan sonra şehre yerleşmeyi istediğini, çünkü sağken dolaştığını gördüğü hayvanların etini yemekten hoşlanmadığını söylüyordu.

9

Mussolini bir konuşmasında İngilizlerin hiçbir zaman Sicilya'ya çıkamayacaklarını, "gelgit düzlüğü"nde duracaklarını söyledi. Franz, gelgit düzlüğü sözüne kahkahalarla gülüyordu. Gerçekten de olağanüstü bir sözdü, Mussolini kim bilir nereden kapmıştı. Cenzo Rena, Franz'a gülmemesini, gelgit düzlüğünde belki köylü Giuseppe'nin de olabileceğini söyledi. Franz, alınarak, neden buysa, orada daha bir sürü insan var, dedi. Herhalde bir tek köylü Giuseppe yoktu. Gene de, insan Mussolini'nin sözlerine bir an için gülebilirdi. Hayır, dedi Cenzo Rena, Mussolini artık hiç de komik değildi, insanı güldürmüyordu. Çok uzun süre, ayağında tozluk, başında silindir şapka ile dolaştığı, kucağında kaplan yavruları ile resim çektirdiği, ellerini beline koyup başak demetleri ile köylü kitleleri arasında dolaştığı zamanlar insanları güldürmüştü. Ama her geçen yıl daha ağırbaşlı biri olup çıkmıştı. Heykeli andıran ablak yüzü, arabayla şehirleri dolaşıyor, aynı iri, soluk çehre balkonlardan uzanıyor, her geçen yıl daha büyüyor, daha çıplaklaşıyordu. Ve giderek İtalya'da yapılan her şey, o heykel yüz imgesini örnek alıyordu. Heykeltıraşlar, heykellerini o yüzün çizgilerine göre işliyor, çeşmeler, istasyonlar,

postaneler bile o yüzün mimarisini taklit ediyorlardı. Bakanlar, parti yöneticileri ona benzemeye çalışıyor, bunu başarıyorlardı da. Nasıl bilinmez bunu başarıyorlalr, giderek onlar da, kocaman, çıplak ve soluk bir yüz ediniyorlardı. Bu yüz, kişiye hemen bir istasyonu ya da bir postaneyi hatırlatıyordu. Faşist Konsey'de oturan o "postaneler"i düşünüp insan belki hâlâ gülebilirdi. Ama artık gerçek postaneler yıkılmıştı, şehirler yıkılmıştı ve o ablak heykel kafa yok olmuştu. Kimse o yüze ne olduğunu bilmiyordu: Bir dahaki sefere karşılarına çok korkmuş, çok umutsuz ya da çılgın bir yüz mü çıkacaktı, yoksa aynı yüz birdenbire öyle ablak, öyle çıplak oluşundan mı utanmıştı? Sonra birden gelgit düzlüğünün ne olduğunu açıklamak için ortaya çıkmıştı. Bu hiç de gülünecek bir söz değildi, o birdenbire ortaya çıkan ablak yüz denli iç karartıcı ve utanmazdı. Hayır, Mussolini artık insanı güldürmüyordu, ona gülebilecekleri günler gerilerde kalmıştı, silindir şapkalı, kaplan yavrulu günler gerilerde kalmıştı. Mussolini, gelgit düzlüğü ile insanda korku, biraz da acıma uyandırıyordu. Acıma değil, dedi Franz, acıma değil, biraz ötede çocuk için toprağı kazıyordu, birden kaşığı fırlatıp attı, o Mussolini'ye acımıyordu, annesiyle babasının başına ne geldiğini bilmiyordu, ama onları bir daha sağ göremeyeceğine emindi, o yüzden acıma duygusunu kendisi ve kendisi gibi olanlar için saklıyordu, ailelerini kim bilir nerede ve nasıl yitirenler için. Anna'dan özür dileyerek gitmesi gerektiğini söyledi, çünkü orada oturup Mussolini'ye acıyan Cenzo Rena'yı izleyemezdi. Taşlar arasından aşağı inmeye başladı, belki de geri çağırmalarını beklediği için ağır ağır iniyordu. Anna, Franz'ı geri çağırmak istiyordu, ama Cenzo Rena bırakmasını söyledi, Franz'ın salak yüzünü görmekten çok ama çok sıkılmıştı. Çocuk, bir süre gözlerini gitmekte olan Franz'ın sırtına dikti, sonra birden arkasından kaşığı fırlattı.

Franz, birkaç gün surat astı, ama sonra geri döndü. Gelgit düzlüğünden söz etmemeye özen gösterdi, zaten gelgit düzlüğü ile ilgili söylenecek hiçbir şey kalmamıştı, İngilizler birkaç gün içinde hattı geçip Sicilya'yı almışlardı. Dişsiz, güleç ağzıyla Giuseppe'nin karısı çıkageldi. Giuseppe, kıtası ile birlikte tahliye edildiği Bari'den yazmıştı. Durumu iyiydi ve belki yakında izinli olarak eve dönecekti. Cenzo Rena, Giuseppe'nin tam bir baş belası olduğunu söyledi. Gelgit düzlüğü hattında İngilizlerin iki adım yakınındayken, tutsak düşmeyi akıl edememiş, Bari'de tahliye edilmeye razı olmuştu. Şu savaşın ne iç karartıcı ne utanmaz sözleri vardı, Bari'de "tahliye edilen" Giuseppe'yi falan düşünmek istemiyordu. Anna, Cenzo Rena'ya, son zamanlarda hiçbir şeyden memnun olmadığını söyledi. Köylü Giuseppe namına o kadar korku duymuşken, şimdi kurtulmasına sevinmiyordu bile. Gerçekten de haklısın, dedi Cenzo Rena, bir süredir can sıkıcı, kötü bir insan haline geldiğini kendisi de fark ediyordu. Herkese kızıyor, dışarı çıkıp gerçekleşecek kötü olayları haykırmak istiyordu, üstelik kendini hiç iyi hissetmiyordu, uyku da yemek de midesini bulandırıyordu. Bütün suç onlara o boğa etini yediren Maschiona'daydı. Artık neredeyse ekmeğe bile o etin tadı sinmişti, ekmekte bile soğanlı boğa etinin kokusu duyuluyordu. Ama Maschiona, eti yemelerinin üzerinden en az bir ay geçtiğini söylüyordu. Hem eti yediklerinde hiç de midesinin bulandığından söz etmemiş, bol ekmek ve bol soğanla iki gün o etten yemişti. Kaldı ki, Maschiona ne bulursa onu pişiriyordu.

San Costanzo'ya asıl kentleri Napoli'den uzaklaştırılmış bir aile geldi. Bir sabah bir kamyon belediye meydanına kadınlar, şilteler ve çocuklardan oluşan bir kalabalığı boşaltıp gitmişti. Karakol amiri, yeni gelenleri köye yerleştirebilmek için nefes nefeseydi. Cenzo Rena, evindeki bütün odaları

hesaba katarak, evine en az dört kişi alabileceğini düşünüyordu. Oysa canı kimseyi almak istemiyordu, kimseyle birlikte yaşayamayacağını hissediyordu. O da, karakol amiri ile birlikte, aileyi yerleştirecek bir yer bulmak için seferber oldu. İşte Cenzo Rena böyle biri, dedi Anna, bütün gün yıkılmış evlerden şikayet ediyor, sonra evlerinden çıkartılmış bir aile geldiğinde onları evine almak istemiyordu. Nasıl olur da onları evinde istemezdi, işte Cenzo Rena böyle iğrenç bir adamdı. Mobilyaları eskiteceklerinden korkmuyordu, neden bu değildi. Başka bir yere gidebilse, onlara bütün evi bağışlayabilirdi. Kabul edemediği nokta, başkalarıyla bir arada yaşamaktı. Pencereden, yanlarında çocuklar ve şiltelerle köyün dar sokaklarında bir oraya bir buraya koşturan Napolili aileye bakıyordu. Onlara bakıp İtalya'nın dört bir yanına taşınan bu şiltelerden ne kadar üzüntü duyduğunu söylüyordu. Belki yakında onların da kaçmaları gerekecekti, şilteleri, çocuğu, Maschiona'yı, kumaş koltukları yanlarına alarak yolların yakıcı tozuyla kim bilir nereye kaçmak zorunda kalacaklardı. Cenzo Rena, büyük bir yorgunluk duyuyor, kendinde şilteleri hiçbir yere taşıyacak gücü bulamıyordu. Birden köyü bu Napolili aile kaplamıştı: Her yerde bu yarı çıplak esmer çocukları, sakat kolunu siyah bir bantla bağlamış olan delikanlıyı, şilteleri taşıyan, sokaklarda saçlarını tarayıp çeşmede yıkanan kadınları görüyorlardı. Cenzo Rena, karakol amirine bu aile için para vermişti, ama şimdi ona para vermekle aptallık ettiğini düşünüyordu. Tabii ki, karakol amiri parayı onlara vermeyi aklının ucundan bile geçirmeyecek, kendine saklayacaktı. Cenzo Rena, o saçlarını tarayan şişman kadınlara para götürmeye utanmıştı. Oysa yapması gereken şey buydu, insanların bozulmasına yol açan şey, bu utanç duygusuydu, belki utanma duyguları olmasa insanlar biraz daha az iğrenç olurlardı. Ama artık utanç üzerine akıl yürütmeye

zaman yoktu, artık insanın ruhunu düzeltecek zaman yoktu. İnsanlar için kurulan evler yıkılıyor, şilteler ve çocuklar ayaklarımızın altında çözülen topraktan dışarı atılıyordu. Ya Giustino, dedi Anna, kim bilir neredeydi Giustino. Giustino, dedi Cenzo Rena, kim bilir neredeydi.

Oysa Concettina'nın yazdığı bir mektuptan Giustino'yla ilgili haber aldılar. Concettina, Giustino'yu gören biriyle konuşmuştu, Giustino Don Çekilmesi'nde yaralanmış, şimdi Fiume'deki bir hastanede yatıyordu. Henüz mektup yazamayacak kadar bitkindi, ama yattığı yatakta yaşıyordu, hayattaydı. Concettina, sürekli Vişnelik'te kalıyordu ve oradan şehirlerinin bombalandığını görmüştü. Bütün gece bahçede oturmuş, uzaktan yer yer alevlerle parlayan kara dumanı izlemişti. Bir ara sabun fabrikasının yanıyor olabileceğini düşünmüştü. Ama sabun fabrikasına hiçbir şey olmamıştı, kendi evleriyle yanlarındaki ev de ayakta kalmıştı. Ertesi gün Emanuele gelerek nehir kıyısındaki bütün yapıların ayakta kaldığını, ama eski şehirdeki bir semtin bütünüyle yıkıldığını ve bütün geceyi ölüleri taşımakla geçirdiğini söylemişti. Artık Emanuele hava alarmlarından dinlenmek için, uyumaya ara sıra Vişnelik'e geliyordu. Ama hiç uykusu olmuyor, konuşmak için Concettina'yı da ayakta tutuyordu. Durmadan işletme müdürüyle birlikte yaralıları sardığı, ölüleri taşıdığı geceyi anlatıyordu. Artık işletme müdürü ile arası çok iyiydi ve şapkasını yere atıp üzerinde tepinmek istemiyordu.

10

Bir sabah erkenden Türk ile Franz çıkageldiler. Cenzo Rena, tahta leğende yıkanıyordu. Anna, pencerede duruyordu, Cenzo Rena'ya Franz ile Türk'ün birlikte geldiklerini söyledi. Cenzo Rena üzerinde bornozuyla dışarı çıktı, bunlar ikisi böyle apansız birlikte geldiklerine göre mutlaka bir şey olmuştu. Artık faşizm sona erdi, diye bağırdılar Cenzo Rena'ya, Mussolini yok artık. Türk nefes nefese bir taşın üstüne oturdu, hasır şapkasıyla yelpazeleniyordu. Cenzo Rena yatışması için ona bir içki verdi, çünkü adam bayılmak üzereydi, bütün yolu Franz'ın arkasından sürüklenerek bir koşuda kat etmişti. Demek gerçekten Mussolini'yi alt ettiler, dedi Cenzo Rena heyecan içinde, kral Mussolini'yi alt etmişti, doğru ya herkes kralı unutmuştu. Türk'ün yanına taşın üstüne oturdu, bornozunun koluyla yüzünü kuruladı. Franz, bir tren tarifesi almış, onu inceliyordu, hemen San Costanzo'dan ayrılıp Stresa'ya, karısının yanına gitmek istiyordu. Mussolini düştüğüne göre artık gözaltında değildi. İtalya'da özgür bir yurttaştı ve istediği yere gidebilirdi, Türk de istediği yere gidebilirdi. Ama Türk şapkasıyla yelpazelenmeye devam ediyor, başını olumsuz anlamda sallayarak, olayın o kadar da basit olmadığını

söylüyordu. Savaş tutuklusuydular ve savaş sürüyordu, şimdilik tarifeye bakmak istemiyordu.

Sonra köylüler gelmeye başladılar: Nalbant ile kadın terzisi, kumaşçı, sabah erkenden tarlaya gitmemiş olan birkaç köylü. Tarlaya gitmiş olanlar, henüz Mussolini ile ilgili hiçbir şey bilmiyorlardı. Terlemiş, allak bullak olmuş bir halde karakol amiri çıkageldi, Cenzo Rena ile bir odaya kapanıp ondan kendisi için tanıklık etmesini rica etti. Yüreğinin derinlerinde Mussolini'ye her zaman karşı olmuştu, Cenzo Rena'nın bunu zaten bilmesi gerekirdi, Cenzo Rena çok söze gerek olmadan başkalarının düşüncelerini anlayan bir insandı. Olanları Scoturno'ya giderken öğrenmişti, Scoturno'ya çocukları için biraz kiraz almaya gidiyordu, hemen Cenzo Rena ile konuşmak üzere geri dönmüştü. Göğsünde taşıdığı "Tanrı İngiltere'nin cezasını versin" yazılı armayı bir çukura atmıştı. Zaten bir süredir bu sözler onu huzursuz ediyordu, dinine bağlı bir Hıristiyandı ve Tanrı'nın kimsenin cezasını vermesini istemezdi. Cenzo Rena tanıklık edecek pek bir şey olmadığını söyledi, şimdilik kimsenin bir şey sorduğu yoktu. Ona içinin rahat etmesini, şimdilik karakol amirliği görevini sürdürmesini söyledi. Ya savaş tutukluları, dedi karakol amiri, onları ne yapacaktı, kaçıp giderlerse ne yapması gerekirdi. Hiçbir şey, dedi Cenzo Rena, hiçbir şey. Nasıl hiçbir şey, dedi karakol amiri, savaş tutuklusuydular ve savaş daha bitmemişti. Cenzo Rena, bu konuyu düşünmemesini söyledi, onu birlikte bir şarap içmeye çağırdı.

Kadın terzisi, çocuğunun beşiğinde kızıl bayrağı sakladığı günden söz ediyordu. Şimdi çocuğu yirmi yaşındaydı ve Somali'de tutsak alınmıştı. Ama faşistler evin çevresinde ateş ettikleri bir gece beşiğine saklanan bu bayrağı hatırlıyor olmalıydı. Anna da, Ippolito, Emanuele ve Concettina ile birlikte gazeteleri yaktıkları günü anlatıyordu. Terzi o yıllarda

evde oturuyor, markiz her an bir bahaneyle ne yaktığını gözetlemek için evine geliyordu. Terzi, artık faşizm alt edildiğine göre, markizden karakola yazdığı imzasız mektupların, köye yaptığı eziyetlerin hesabını sormaları gerektiğini söyledi. Terzinin kızlarından biri, markizin yanına hizmetçi girmiş, markiz kızın göğsüne bir yumruk indirdiği için, işe girdiği gün kan tükürmeye başlamıştı. Markiz sağda solda kızın verem olduğunu söylemişti. Ama kızı verem değildi, markiz onun göğsünde bir şeyleri parçalamış olmalıydı. Bunu üzerine, Maschiona ortaya çıkıp bağırarak kafes hikâyesini anlatmaya başladı. Belki artık Mussolini'yi içine koyup köy köy dolaştırmak için o dört tekerlekli kafesi yaparlardı. Ama içine markizi ve onun gibi zalimleri de koymak için, kafesi iyice büyük tutmak gerekiyordu. Maschiona, bu insanların yüzüne tükürmek için zor bekliyordu. Cenzo Rena, bir gelip bir gidiyor, şişelerin mantarlarını açıyordu. Üzerinde hâlâ bornozu vardı ve giyinmeyi düşünmüyordu. Bir sürü şarabı mideye indiriyor, karakol amirini pelerininden tutuyor, gitmesini istemiyordu. Maschiona'ya şu kafes hikâyesini bir yana bırakmasını söyledi, aynı hikâyeyi defalarca dinlemişti, hoşlanmıyordu artık. Zaten hâlâ Mussolini'den söz etmek gereksizdi, kimsenin Mussolini'yi düşündüğü yoktu. Şimdi para koleksiyoncusu kral vardı. Kral, yavaş yavaş cesaretini toplamıştı, yönetmeyi denemek istiyordu. Tanrı bilir kral hangi yaşlı bakanları bulup ortaya çıkarmıştı. Zaten artık İtalya'nın göğüsleri kaslı iriyarı faşistlere, spor gösterilerine tahammülü kalmamıştı. İki büklüm, dizleri titreyen, saçları ağarmış, halim selim yaşlı insanlara ihtiyacı vardı. Hiç kuşkusuz çok geçmeden İtalya, general ya da bakanlığına soyunmuş, yanlarında ak saçlı, titrek, yaşlı karılarını sürükleyen halim selim, yaşlı insanlarla dolup taşacaktı. İtalya da, faşizmin moda kıldığı kadınlardan, onların köprülerle çeşmelerin üzerindeki başak

süslü bronz meme ve kalçalarından bıkmış olarak, bu yaşlı kadınları alkışlayacaktı. Kral atıyla bir süre İtalya'yı dolaşacak ve İtalya ona alkış tutacaktı. Kral, iki büklüm dizlerinin İtalya'nın hoşuna gideceğini aklının ucundan bile geçirmemişti. Ama şimdi İtalya onu tam da o iki büklüm dizleri, kafasına çok büyük gelen siperlikli beresinin altındaki o maymunu andıran solgun, saygısız yüzü için selamlıyordu. Biri bir el havaya ateş etse küçük maymun kaçıp yıllardır yaşadığı yere saklanacak, para koleksiyonunun bulunduğu mahzene koşturacaktı. Ama İtalya durumundan memnundu ve şimdilik kimsenin ateş etmeye niyeti yoktu. Karakol amiri gitmek üzere doğruldu, krala küçük maymun denmesine dayanamıyordu. Babası bizzat kraldan bir madalya almıştı. Cenzo Rena, karakol amirini pelerininden tutarak ona biraz daha şarap koydu. Belki ikisi daha sonra düşman olabilirlerdi, ama o gün değil. O gün, birlikte, yuvarlanıp giden Mussolini'ye içeceklerdi. Daha sonra küçük maymunu da bir yana bırakıp iyi bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ama Cenzo Rena, karakol amirinin canını sıkmak istemediğinden, ona yapılacak güzel şeylerden söz etmek istemiyordu.

Akşam Cenzo Rena kendini çok kötü hissetmiş, yatağa çökmüştü, yüzü kıpkırmızı ve allak bullaktı. Dilinde boğa etinin tadını duyuyordu. Faşist yönetimin belgelerini yakmak için köylülerle belediyeye gidemedi. Köylüler Cenzo Rena'yı çağırmaya geldiler, ancak onu karanlık odadaki yatağına yatmış, sızlanırken buldular. Doktor gelip rahatsızlığının sarhoşluk olduğunu söyledi. Cenzo Rena, doktora, her zamanki gibi yanıldığını söyledi. Sarhoş olduğu doğruydu, ama asıl rahatsızlığı başkaydı. Tifo ya da kolera gibi bir hastalığın bedenine yayıldığını hissediyordu. Bütün gece uyku uyuyamadı, ateşi de kırka çıkmıştı. Sabah olsun da doktor durumunu görsün istiyordu, ne zamandan beri sarhoşluk ateş yükselmesine yol

açar olmuştu. Artık her şeyi anladığını söylüyordu, bir süredir tam bir karamsarlık içindeydi ve her şeyden tiksinti duyuyordu. Dünyanın bölünüp parçalandığına inanıyordu, oysa bölünüp parçalanan yalnızca kendisiydi.

Bir hafta sonra doktor, Cenzo Rena'nın tifoya yakalandığını keşfetti. Cenzo Rena'nın neşelenecek, zafer coşkusuna kapılacak hali kalmamıştı. Bilinci yerinde değildi, birbiriyle bağlantısız sözler ediyordu. Kaşık kadar kalmış, bütünüyle şiş, solgun, ak sakallarla kaplı yüzü çarşaftan dışarı sarkıyordu. Alnında da bir buz torbası vardı. Yalnız arada bir gözlerini açıyor, kuşkusuz karakol amirinin Napolili aile için verilen paraları iç ettiğini söylüyordu. Aslına bakılırsa, karakol amiri tam bir leş kargasıydı. Anna'ya hâlâ Mussolini'nin ayakta olup olmadığını soruyordu. Anna, hep ayakta, diyordu. Cenzo Rena, şimdi değilse bile er ya da geç Mussolini'yi vurmak gerektiğini söylüyordu. İşin gülünç yanı, kralı da vurmak gerekiyordu. Kralı vurdukları gün karakol amirinin yüzü kim bilir ne hal alacaktı. Ufak bir yargılamanın ardından ikisini de vurmalıydı. Sonra Cenzo Rena yeniden gözlerini kapıyor, çarşafa kıvrılıp uykuya dalıyordu.

Franz köyden ayrılmıştı, karakol amiri şimdilik ayrılmamasını söylemişti, Türk ile Scoturno'lu tutsaklar da köyü terk etmiyordu, hepsi savaş tutuklusuydu ve savaş henüz sona ermemişti. Bir tek zili çalmaktan vazgeçebilirlerdi o kadar. Franz, karakol amirine olan öfkesinden neredeyse aklını yitirecekti. San Costanzo'da artık tifo vardı, Cenzo Rena tifoya yakalanmıştı, köyde birçok kişi tifoya yakalanmıştı. Büyük bir ihtimalle tifoyu şu Napolili aile getirmişti, kolu siyah bantla sarılı çocuk ölmüştü. Franz, tifodan ölürse, bunun suçlusunun karakol amiri olacağını söylüyordu. Yiyeceklerini haşlayıp haşlamadıklarına bakmak için hep hanın mutfağında duruyordu. Sofraya konmadan önce kaşık ile çatalı kaynamış suda

yıkattırıyordu. Cenzo Rena ile görüştüğü için Türk'ten de olabildiğince uzak duruyordu. Franz, Cenzo Rena'nın evinden uzak durmaya dikkat ediyordu. Anna'nın alışveriş için köye indiğini gördükçe, eliyle çok uzaktan ona selamlar gönderiyordu. Bir yandan da karakol amiriyle arasının iyi olmadığını belirtmek için telaşlı telaşlı başını sallıyordu. Maschiona, çocukla birlikte Yukarı Scoturno'ya gittiğinden, alışverişi Anna yapmak zorunda kalıyordu. Maschiona ile çocuk, Maschiona'nın babaannesinin kırların ortasındaki harap evine gitmişlerdi. Maschiona, Yukarı Scoturno'da, Cenzo Rena'nın öleceğinden emin olduğu için bütün gün ağlıyordu. Hem kendisiyle çocuğun da tifoya yakalandığından emindi. Ama çocuk elinde uzun bir değnekle koyunların otladığı yere gidiyor ya da babaanneyle birlikte tavşanlar için ot topluyorlardı.

Türk her gün Cenzo Rena'yı görmeye geliyordu. Yatağın başucuna oturuyor, şapkasıyla yelpazeleniyordu. Saatlerce sesini çıkarmadan oturuyor, Cenzo Rena'nın çarşaftan uzanan kaşık kadar yüzünü, elinde buz torbası ve ilaçlarla parmaklarının ucuna basarak yürüyen Anna'yı izliyordu. Türk gideceği zaman Anna onu kapıya kadar geçirmek için aşağıya iniyordu, Türk'le Anna arkadaş olmuşlardı, kapıda biraz konuşuyorlar, Türk her geçen gün Cenzo Rena'yı daha iyi gördüğünü söylüyordu. Türk evden ayrılınca Anna o kocaman, boş evin merdiveninde bir süre oturuyordu, kendisiyle biraz daha kalması için Türk'e seslenmek istiyordu, ama o kumlu yollarda çoktan uzaklaşmış oluyordu. O zaman Anna, Cenzo Rena'nın çarşaftan uzanan şişmiş, allak bullak olmuş yüzüne bakmak, buz torbasını doldurup, koyacağı ilacın damlalarını saymak üzere odaya dönüyordu.

Türk, Anna'ya Franz'ın pusulalarını getiriyordu. Franz bu pusulalarda tifodan, karakol amirinden, bir de kendisine hiç mektup yazmayan Amalia'dan yakınıyordu. Amalia'nın

annesi, Franz'a, kızının sinirlerinin çok gergin olduğunu, belki de bir sağlık evine yatırmak gerekeceğini bildirmişti. Anna, bir an Amalia'yı, anneyi ve Giuma'yı düşünüyordu, tüm bu insanların yaşıyor olması ne tuhaftı. Anna için şimdi bir tek tifo gerçeği vardı, kocaman, boş ve sessiz ev ve gittikçe daha da kırmızılaşan, solgunlaşan Cenzo Rena'nın yüzü. Concettina'ya mektup yazarak çocuğu bırakıp San Costanzo'ya gelip gelemeyeceğini sordu. Concettina, yazdığı yanıtta üzgün olduğunu, ama gelemeyeceğini belirtti. Her an kocasının gelmesini bekliyordu, belki Giustino da dönebilirdi. Concettina huzursuzdu, kocasına bir şey yapıp yapamayacaklarını soruyordu, çünkü kocası bir zamanlar kara gömlek giymiş, faşist gösterilerde boy göstermişti.

Türk, ikide bir Franz'ın ne kadar iğrenç biri olduğunu söyleyip duruyordu. Franz her yerde tifo basilleri görüyor, Anna'ya göndereceği pusulaları, Türk'e masanın öbür ucundan atıyordu. Ona Cenzo Rena'yı görmeye gittiği için deli olduğunu söylüyor, hiç olmazsa her defasında ellerini dezenfekte edip etmediğini soruyordu. Bütün günü mutfakta parasının kalmadığına sızlanarak geçiriyordu, çünkü belediye tutsaklara verilen o küçük yardımı askıya almıştı. O ana kadar karısından da hiçbir şey gelmemişti. Hanın sahibesi, Franz'a acımış, ona biraz kredi açmıştı. Oysa Franz'ın parmağında kocaman elmas yüzüğü vardı. Hanın sahibesinden geçineceğine, yüzüğünü niçin satmadığını Tanrı bilirdi. Türk tedbirli bir insandı, kenara bir miktar para koymuştu. Anna bir gün Emanuele'den bir mektup aldı. Emanuele, Roma'daydı ve her gün bir randevudan ötekine koşturuyordu. Zaman zaman sabun fabrikasını hatırlıyor, ama bu düşünceyi geçiştiriyordu, artık sabun fabrikasına ayıracak zamanı yoktu. Danilo da Roma'daydı, Mussolini düştüğü gün o adadan kaçmıştı. Adada bir sürü hastalığa yakalandığından sağlığı çok bozuktu, belki

iyileşmek üzere dağa gidecekti, ama artık dağı düşünen mi vardı, artık İtalya'yı yeni baştan kurma işiyle karşı karşıyaydılar. Emanuele, sürekli olarak Danilo ve Danilo'nun arkadaşlarıyla buluşuyordu. Danilo'nun arkadaşları yıllarca hapiste yatıp, 25 Temmuz sabahı halkın alkışları arasında hapisten çıkan kişilerdi. Emanuele, Anna'ya Franz için bir çek gönderiyordu, aslında şu Franz'a da acıyordu ama içinden ona mektup yazmak gelmiyordu, şimdi Amalia ile Franz dışında düşüneceği pek çok şey vardı kafasında. Türk, çeki Franz'a götürdü, ona çeki de dezenfekte edip etmeyeceğini sordu.

Cenzo Rena giderek daha hareketsiz, daha saklı duruyordu çarşafın altında. Ama bir akşam birden çarşafı fırlatıp yatağın üzerine oturdu ve gitmek üzere olan doktoru ve bir kaşıkla buz torbasına buz koyan Anna'yı gördü. Cenzo Rena, büyük bir iniltiyle esnedi, iyi olup olmadığını, biraz çorba içip içmeyeceğini sordular. Çorba içmek istediğini, ama ölmek üzere olduğunu söyledi. Artık yaşayacak günü kalmamıştı, önünde koca siyah bir delik görüyordu. Zaten yaşamak istemiyordu, ama ölmeyi de hiç istemiyordu. Ziyaretine gelen Türk'le, başındaki buz torbasıyla hep yatağında hasta yatmak istiyordu. Anna çorba getirdi, Cenzo Rena biraz çorbadan içti. Doktor, artık iyileşmeye başladığını belirtti. Ama Cenzo Rena doktora her zamanki gibi yanıldığını söyledi, kendini pek o kadar kötü hissetmiyordu ama ölümün yaklaştığını duyuyordu. Ölümün geldiğini sırtında duyuyordu, sırtında titreyen, atan bir nokta vardı, tam kuyruksokumunun olduğu yerde, sopsoğuk, titreyen bir nokta. Doktor gidince konuştu, Anna çok memnundu, Cenzo Rena konuşuyor, iyileşiyordu. Yüzünün solgunluğu geçmişti, gözleri de çevreyi süzüyordu. Bir yandan eliyle Anna'yı okşuyor, bir yandan da zavallı Anna diyordu. Ölürse, Anna için ne büyük bir dert olacaktı. Dert olacaktı, çünkü Cenzo Rena Anna'nın bir insan olmasına izin

vermemişti hiçbir zaman. Anna, hâlâ bir böcekti, bir yaprağın üzerindeki tembel ve üzgün bir böcek. Cenzo Rena, ona yalnızca büyük bir yaprak olmuştu. Ve şimdi yaprak düşerse, Anna uçmayı bilmeyen kanatları, sabit gözleriyle yitip gidecekti. Cenzo Rena, ona uçma ve nefes alma fırsatı vermemişti. Ona bir yaprak olmuş, birazcık huzurdan başka bir şey sağlayamamıştı. Anna'ya, berberdeki aynada bakıştıkları günü hatırlayıp hatırlamadığını sordu. O gün evlenmeye karar vermişler ve ikisi de sırtlarında ürpertiler duymuşlardı. Ama ikisi de çok güçlü, özgür ve yürekli olduklarını hissetmişlerdi. O gün, Anna'nın da kendini özgür ve yürekli hissettiği doğru değildi belki de. Ama o gün artık ne kadar uzakta görünüyordu, kim bilir berberin aynasına ne olmuştu, belki de aynaya bir bomba düşmüştü. Ölmezse, aynanın yerinde durup durmadığını görmek, o aynada Anna'yla yeniden bakışmak çok hoşuna giderdi. Bir daha hiç o günkü gibi güçlü, özgür ve yürekli olmamışlardı. Birlikte yaşamaktan mutluluk duyuyorlardı, ama bir böcek ile bir yaprak gibi, evlerinde sessiz, memnun, iyiden ve kötüden uzakta oturmuşlardı. Ama ne yapabilirdik ki, diye sordu Anna, iyiyle kötünün dışında kalmamak için başka ne yapabilirlerdi. Cenzo Rena, Anna'ya, aptalca sorular sormamasını söyledi. Ama bütün bu konuşmaları yaptığı için Anna'dan özür diledi. Kaç gündür başı çarşafın altında susuyor, gözleri kapalı uyuyormuş gibi duruyordu. Ama aklından bin bir düşünce geçiyordu, Türk'ün sık sık geldiğini de biliyordu, Türk cana yakın bir insandı. Ölecekse, önce köylü Giuseppe'yi, "Sosyalist olarak yaşadı, sosyalist olarak öldü"yü bir kez daha görmek, ona muhtar olduğunda yapacağı şeyleri bir kez daha açıklamak isterdi. Zavallı Anna, dedi, ölürse onun için ne büyük dert olacaktı. Ama neden dert olsundu ki, Anna gençti ve önünde yaşayacağı uzun bir hayat vardı. Belki Cenzo Rena öldükten sonra,

birden böcek olmaktan kurtulurdu, belki güçlü ve sağlam bir kadın olur, kararlı ve özgür adımlarla yürürdü. O küçük yavaş adımlardan, küçük, mahzun ve uysal gözlerden sıyrılırdı. Çünkü yalnızlık ve acı, ruhun sağlıklı olmasını sağlıyordu. En azından kitaplarda böyle yazıyordu ve belki de yazılanlar doğruydu. Çok az da olsa, bir aralar Cenzo Rena da yalnızlık ve acı çekmişti. Bazı kadınlar onu terk edip gitmişler, o da yabancı bir şehrin barında, önünde içinde yeşil bir şeylerin bulunduğu bir bardakla şaşkın, gururu incinmiş bir durumda kalakalmıştı. Evet, başından geçen bu çeşit olayları anımsıyordu. İçinde yeşil bir şeyler olan bir bardak ve tüm çevresinde tanımadığı, uğultulu, dönüp duran bir şehir, kendisi ise pis ve yalnız, yapayalnız. Ama bu durum çok kısa sürmüştü. Ayaklarının altında toprağı, üzerinde yürüyeceği sert sağlam toprağı duyması yetmiş de artmıştı, birden kendini dinç ve mutlu hissetmiş, toprağın verdiklerini keşfetmek için büyük bir açlık ve susuzluk duymuştu. Şimdi farklı düşünüyordu: Belki hep böyle esirgenmesi, insanların düştükleri kara kuyuların dibine kadar düşmemesi, onun için kötü olmuştu. Hayat ona çok şey vermiş, ama asla kara, derin mi derin, gerçek bir kuyu vermemişti. Sonra Anna ile evlenmişti ve Anna onu terk edip gitmiş olsa, belki o da kapkara bir kuyuyla karşı karşıya kalacaktı, çünkü nasıl olduğunu anlamasa da, Anna'yı çok sevmişti. Evlendiğinde onu böylesine seveceğini düşünmemişti. Ama Anna onu terk etmemiş ve Cenzo Rena'yla iyi, sessiz bir insan olarak oturmuştu. İyi bir insandı, çünkü aynı zamanda tembeldi de, nereye koyarlarsa orada kalıyordu. Çok tembelsin, dedi ve Anna'nın itiraz ettiğini görünce, eliyle Anna'nın ağzını kapattı. Çocuk bir böcek değil ama, dedi, çocuk koydukları yerde kalan biri değildi. Zavallı Anna, dedi, bu çocuk başına ne işler açmıştı. Çorbadan biraz daha içmek istedi, Anna'ya çorbanın çok güzel olduğunu söyledi.

Anna'nın bile San Costanzo'da bir şeyler yapmayı öğrenmiş olduğunu sözlerine ekledi, örneğin tavuk haşlayıp, tavuk suyuna çorba yapmayı öğrenmişti. Ama Anna tavuğu haşlamak için nalbantın annesinin geldiğini söyleyince, Cenzo Rena kahkahalarla güldü. Nalbantın annesi her gün mü geliyordu, nalbant ile annesi cana yakın insanlardı. Cenzo Rena, çorbayı içtikten sonra kendini çok iyi hissettiğini söyledi, kendini çok hafiflemiş, çok dinçleşmiş hissediyordu. Ama ona ölümü duyuran sırtındaki o nokta hep duruyordu, uyuşmuş, kaskatı kesilmiş bir et parçasıydı bu, nerede olduğunu göstermek için pijamasını sıyırdı. Sonra Anna'dan bir ayna istedi, çünkü artık yüzünü hatırlamıyordu. Uzun uzun yanaklarına, dudaklarına, tek tek o pirinç tanelerine baktı, ateş yüzünden dişleri biraz sararmıştı. Sonra ellerine, bileklerine, kolundaki mavi damara bakmaya başladı. Sonra ayaklarını da görmek istedi, çarşaftan ayaklarını çıkardı. Kendi çirkin olsa da, ayakları güzeldi, kadınlarınki gibi güzel, ince uzun ayakları vardı. Ölüleri ne bekliyordu acaba, belki hiçbir şey, belki büyük bir can sıkıntısı, bitmez tükenmez bir can sıkıntısı. Belki ona büyük bir lütufta bulunduklarını düşünerek karşısına annesini çıkarırlardı. Oysa annesini görmeyi kesinlikle istemiyordu, annesiyle araları hiçbir zaman iyi olmamıştı. Annesi kaprisli, inatçı ihtiyarın tekiydi, üstelik köylülere ödünç para verdiği için Cenzo Rena'nın yoksulluk içinde öleceğine yemin ederdi. Bütün gün koltuğun birinde oturur, ayaklarını önündeki tabureye uzatırdı. Kavga etmeye başladıklarında, tabureye bir tekme vururdu. Cenzo Rena, düşen taburenin çıkardığı sesi çok iyi anımsıyordu. Yüzü çarşafın altında sesi çıkmadan yattığı o günlerde, hep aynı sesi duymayı beklemişti. O sesi duyması, başka bir hayatın başladığı anlamına gelecekti.

Ertesi gün Cenzo Rena'nın ateşi yeniden yükseldi, yüzündeki kırmızılık gitmiş, onun yerini solgun, terli bir yüz

almıştı. Ancak kesik kesik nefes alabiliyordu, doktor şimdi bir de veremden kuşkulanıyordu, ama emin değildi, artık kendini Cenzo Rena'yı iyileştirecek yeterlikte görmüyordu, şehirden doktor çağırmak gerekiyordu. Şehirden gelen doktorlar Cenzo Rena'nın derhal hastaneye kaldırılması gerektiğini söylediler, eve bir ambulans geldi, bütün köy şehre hastaneye giden Cenzo Rena'yı görmek için dışarı çıkmıştı: Karakolun balkonunda karakol amiri, armut göğüslü baldızı ve ikizler vardı, bir yandan karakolun merdivenlerini yıkayıp, bir yandan ağlayan Giuseppe'nin karısı, nalbant ile nalbantın şişman annesi ve sessiz, üzgün öylece duran köylüler de oradaydı. Ambulans uzun bir siren sesiyle hareket etti, ambulansın içinde dizlerinin üstünde bir valizle ağlamakta olan Anna ve bir şeyler mırıldanan solgun, terli Cenzo Rena vardı.

11

Hastane, pazar meydanından –denize gittikleri gün, Cenzo Rena'nın mayo satın aldığı meydandan– uzak değildi. Şimdi Anna ara sıra Cenzo Rena'ya limon almak için bu pazara iniyordu. Ama pazarda limon hemen hiç bulunmuyordu, çünkü sokakları makineli tüfeklerle taramışlardı ve artık pazara kimse bir şey getirmiyordu. Satılan tek şey, şehirden iki adım ötede yetişen yeşil brokoliydi. San Costanzo'nun doktoru, Cenzo Rena'yı görmek için iki üç günde bir motosikletiyle şehre geliyordu. Bir defasında bir tarama ile karşılaşmış, kendini motosikletten bir çukura atmıştı. Hastaneye vardığında korkudan yüzü bembeyazdı, büyük bir gürültü ve büyük bir rüzgâr dalgasının ardından uçağın neredeyse saçlarını sıyırarak geçtiği izlenimine kapılmıştı. Cenzo Rena doktoru gördüğünde ona çok kötü davranıyor, kirli hemşirelerle dolu bu çirkin hastaneye getirilmesindeki tek suçun, doktorda olduğunu söylüyordu. Üstelik, şehirde bir limon bile bulunmuyordu, henüz hiçbir istediğinde limon bulamamışlardı. Şehrin tarandığından söz ediyorlardı, ama bu işten pek bir şey anlamıyordu, nasıl olup da savaşın hâlâ sürdüğüne şaşıyordu. Savaşı güçlükle hatırlıyordu, savaşı hatırlamak için gözleri kısılıyor,

buğulanıyordu. Mussolini, hep dimdik ayakta mı diye soruyordu. Ya Türk neredeydi şimdi. San Costanzo'da kışlanın zilini çalmayı sürdürüyor muydu. Cenzo Rena'ya artık Türk'ün zili çalmadığını açıklıyorlardı. Sokağa çıkma yasağı da mı yok, diye soruyordu. Sokağa çıkma yasağından söz edildiğini duymuş gibiydi. Bu da savaşın getirdiği yeni sözlerden biriydi. Ah, demek savaş sürüp gidiyordu, Cenzo Rena'ya sanki yıllardan beri hasta yatıyormuş gibi geliyordu.

Cenzo Rena, eylülün sonuna doğru iyileşmeye başladı. Arada ateşkes ilan edilmiş, ama Cenzo Rena'nın bundan haberi olmamıştı. O günlerde hiçbir şeyle ilgilenemeyecek kadar hastaydı: Hastalıktan kuruyup beyazlaşan dudakları, gözlerinin altında oluşan iki geniş siyah halka ile, öylece yatmış, Anna da günler, geceler boyunca yatmayıp ona bakmıştı. Kaskatı kesilmiş, terli elleriyle saatlerin geçişini saymıştı. Anna kendini iyice yaşlanmış, bedence küçülmüş gibi hissetmişti, karmakarışık, uyuşmuş kafasında yalnızca Cenzo Rena'nın hastalığını düşünmüştü: Önce tifo, ardından verem oluşunu, son anda ölümden dönüşünü... Büyük bir dehşetle bölük pörçük anımsadığı yaşamlarıyla ilgili her ayrıntı, onu Cenzo Rena'nın ölmek üzere olduğu hastaneye döndürmüştü.

Ateşkes kararından bir gün sonra şehre Almanlar gelmiş, arabalarıyla bütün pazar meydanını doldurmuşlardı. Üstelik, şehrin iki otelini işgal etmişlerdi. Şimdi şehrin çeşitli kahvelerine dağılmış oturup sigara ve kahve içiyorlardı. Mussolini gene ortaya çıkmıştı, tutukluluğu kaldırılmış, bir arabaya konulup, ülkeyi yeniden yönetmek üzere kuzeyde bir yerlere götürülmüştü. Cenzo Rena iyileşmeye başladığında, Anna ona Mussolini'nin gene ortaya çıktığından, şehrin her yanını Almanların sardığından söz etti. Ama Cenzo Rena iyileşmek üzere olduğundan çok memnundu, Almanların fazla tutunamayacaklarını, yakında İtalya'nın bir yerinden İngilizlerin

çıkageleceğini söyledi. İyileşmek üzere olduğuna çok memnundu, içinde toprağın nimetlerine karşı gene büyük bir susuzluk ve açlık duyuyordu. Birden hastaneden de, çok pis ama sevimli hemşirelerden de hoşlanmaya başlamıştı. Ama eve dönmek, Maschiona'yı, çocuğu, köpeği görmek istiyordu. Kırgındı, çünkü uzun zamandan beri San Costanzo'nun doktoru ortalıklarda görünmüyordu. Nasıl olup da doktorun onu görmeye gelmediğini anlayamıyordu, demek bir tek ölmek üzere olan hastaları görmeye gidiyordu. Anna, belki de Almanlardan korktuğunu söyledi. Cenzo Rena, doktorun tam bir korkak olduğunu belirtti, Almanlardan bu kadar korkacak ne vardı ki. Hem bir doktor her yerde dolaşabilirdi. Artık ayağa kalkabiliyor, pencerenin yanındaki koltuğa oturabiliyordu. Oradan pazar meydanındaki Almanları görüyordu, gördüğü kişiler ne yazık ki Almanlardı, ne yazık ki Almanlar.

Anna ile Cenzo Rena, San Costanzo'ya bir atlı arabayla döndüler. Markizinkine benzeyen, ama ondan daha büyük bir arabaydı. Arabanın üstü kenevir bir örtüyle kaplıydı, püsküllü küçük perdeleri rüzgârda dalgalanıyordu. Cenzo Rena, bütün yolculuk boyunca atlı arabada gitmenin ne güzel bir şey olduğunu söyledi. Markiz atlı arabasıyla köyde bir aşağı bir yukarı dolaşmakta hiç de haksız sayılmazdı. Posta trenini Almanlar alıkoymuşlardı, yolu vızır vızır işleyen *Wermacht* plakalı Alman ya da İtalyan arabaları doldurmuştu. Arabaların üzerinde uzun zeytin dalları sallanıyor, içeride de sarıya çalan giysileriyle Almanlar oturuyordu.

San Costanzo'da da belediye meydanı, Alman kamyonları ile doluydu, yeşil ve sarı renkleri ile dikkati çeken kamyonların büyük, ağır tekerlekleri meydanın tozuna bulanmıştı. Kumaşçının önünden bir nöbetçi askeri geçiyordu, dükkânın kepenkleri yarıya kadar kapatılmıştı. Cenzo Rena, dükkân kapısının arkasındaki kumaşçıyı gördü, ona çenesiyle kısa

bir işaret vererek hemen saklandı. Kadınlarla çocuklar köyün sokaklarını boşaltmışlar, köy bir ölüler köyü görünümünü almıştı. Yalnız bir ara köylü Giuseppe'nin karısı dışarı seğirtti, Cenzo Rena'yı gördü. O dişsiz ağzını ardına dek açarak Cenzo Rena'ya güldü. El salladıktan sonra tekrar eve girdi. Cenzo Rena ile Anna, ağır ağır köyün sokaklarından yukarı çıkıyorlardı. Cenzo Rena'nın gururu kırılmıştı, üzgündü, evet köyde Almanların olduğunu biliyordu, ama neden kimse gelip onu selamlamıyor, döndüğüne sevinmiyordu. Bunların hepsi ödlek, dedi, köyde Almanlar olunca hiçbiri evden dışarı adım atamaz hale gelmişti. Hani Almanların sayılarının az olduğu da söylenemezdi. Bu ahmak İngilizler, İtalya'yı almak için daha ne bekliyorlardı. Taşlardan ağır ağır tırmanıyor, hâlâ çok dermansız olduğu için bir yandan Anna'nın koluna tutunuyordu. Evde Maschiona merdivenleri süpürmekteydi, çocuk da Maschiona'nın babaannesine dönmek, yeniden koyunlar ve tavşanlarla oynamak istediğinden ağlıyordu.

Cenzo Rena, uzun uzun içini çekerek kendini yatağa bıraktı. Ama birden kapı açılıp içeri köylü Giuseppe girdi. Üzerinde eski püskü siyah ceketi, başında yeşil şapkası vardı. Cenzo Rena, köylü Giuseppe'ye sarılıp onu öpmeye koyuldu. Ona hemen Sicilya'daki İngilizlere tutsak düşmeyi başaramayacak kadar beceriksiz bir baş belası olduğunu söyledi. Giuseppe, ateşkesten sonra Bari'den kaçmış, üniformasını atarak, üzerine birilerinin verdiği giysileri geçirmişti. Eve dönerken kimi zaman yürümüş, kimi zaman at arabalarıyla idare etmişti. Şimdi ise kafasında yeşil şapkasıyla Cenzo Rena'nın karşısına oturmuştu. Cenzo Rena, bir yandan Giuseppe'nin dizlerine, sırtına vuruyor, bir yandan da ne kadar enayi olduğunu söylüyordu. Şu anda tutsak olarak güven içinde Hindistan'da olabilecekken, gene köye dönmüştü. O sırada nalbantın annesi geldi. Kadın ağlıyordu, Almanlar evlerine

girerek domuzları ve tavukları yağmalıyorlardı. Üstelik, artık köylülerin haklarını koruyacak karakol amiri de yoktu. Karakol amiri, Almanların köye vardıklarını görür görmez kaçmış, şimdi Masuri'de köylülerden birinin evine saklanmıştı. Artık karakol amiri üniformasını çıkarmıştı, köylüler gibi giyinmişti, çocukları da karısının annesiyle babasına göndermişti. Almanlar kışlaya girmişler, karakol amirinin mobilyalarını paramparça etmişlerdi. Odadaki aynaya ateş etmişler, güzel ipek örtü, şilteler ve tabak takımı da bir kamyona koyulup götürülmüştü. Karakol amiri, eşyasının başına geleni biliyor, ama hiçbir şey yapamıyordu. Orada, Masuri'de, korkudan ödü patlar halde saklanmıştı. Cenzo Rena, peki Türk'e ne oldu, diye sordu. Türk neredeydi. Cenzo Rena, Türk'ün yüzünü neredeyse unutur gibi olmuştu, son zamanlarda hafızası iyice zayıflamıştı. Bunun üzerine, nalbantın annesiyle Giuseppe, bir gün bir Alman kamyonunun gelerek Türk'ü ve üç ihtiyar kadını aldığını anlattılar. Almanlar, Franz'ı da arıyordu, ama Franz pencereden atlayarak kaçmış, köylülerin yardımıyla saklanmıştı. Oysa Türk kaçacak vakit bulamamıştı, üç kız kardeşin kamyona binmesine yardımcı olmuş, sonra şapkasını başına geçirerek kendisi de kamyona binmişti. Üç kız kardeş, tüfekli askerlerin arasında bağırıp ağlarken Türk sakin, kendinden emin, kamyonda durmuş, bir çift eldivenle ceketinin yakasına vuruyordu. Sonra kamyon hareket etmiş, gidenlerden başka hiç haber alınamamıştı.

Cenzo Rena, anlatılanları duyunca yatağından sıçradı. Giuseppe'ye, nalbantın annesine, konuşmalarını dinlemek üzere odaya girmiş olan Maschiona'ya, Masuri'de bir eve saklanan karakol amirine, San Costanzo'nun rahibine ve kendine sövmeye başladı. Zamanında Türk'ü ve üç kız kardeşi saklamayı düşünmeleri gerekirdi. Bu insanların Yahudi olduğunu, Almanların Yahudilere neler yaptıklarını pekâlâ

biliyorlardı. Bu kokuşmuş köyden, bu ajanlarla dolu kokuşmuş köyden biri çıkıp, Türk'ü ve üç ihtiyarı alıp götürmeleri için, Almanları uyarmış olmalıydı. Yağmurluğunu giymeye koyuldu. Almanlar alıp götürmemişse, Scoturno'daki öteki Yahudileri uyarmaya, onlara saklanacak bir yer bulmaya gideceğini söyledi. Ama Giuseppe, Scoturno'daki Yahudilerin bir at arabasına binerek, elma çuvallarının arasına gömülmüş halde gittiklerini söyledi, üstelik şehirde manastırda saklanacak bir yer bulmuşlardı. Ya Franz, diye sordu Cenzo Rena, Franz neredeydi. Cenzo Rena'ya şu an Franz'ın nerede olduğunu tam olarak bilmediklerini söylediler. Birkaç gün köylülerden birinin evinde kendini bir yatağa atmış, Almanlara yakalanmamak için neredeyse nefes almadan, başı battaniyelerin arasında öylece yatmıştı. Köylüler yemesi için bir şeyler götürmüşler, ama o hiçbir şey yememişti. Sonra kapıda Almanca konuşulduğunu duymuştu. Bunlar, yumurta isteyen Almanlardı, hemen pencereden kırlık alana atlamış, aşağıya nehre doğru koşup kaçmıştı. Geceyi çamlıktan mantar toplayan ihtiyarın evinde geçirmiş, sonra oradan da kaçmıştı.

Cenzo Rena, odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, üzerindeki yağmurluğu çekiştirip duruyordu. Türk'ü alıp götürmüşlerdi: En iyi arkadaşı Türk'ü alıp götürmüşlerdi. Umabilecekleri tek şey, Türk ile üç ihtiyarın şimdiden ölmüş olmasıydı. Umabilecekleri tek şey buydu, ama belki hâlâ yaşıyorlar, o kurşun mühürlü trenlerde, insanın düşünmeye korktuğu o trenlerde yolculuklarını sürdürüyorlardı. İtin dölü, diyordu karakol amiri için, faşizm düştükten sonra tutsakları serbest bırakmamıştı, itin, leş kargasının tekiydi. Bir kişi olsun çıkıp Almanların geldiğini, Türk'ü götüreceklerini söyleyememiş, onu uyarmamış, kaçmasına yardımcı olmamıştı. Nalbantın annesi gitmişti, ama Giuseppe gitmeye cesaret edemiyordu, hakarete uğramış halde orada öylece oturuyor, pencereden

havanın kararmasını izliyordu. Sonunda sokağa çıkma yasağı olduğunu, gitmesi gerektiğini söyledi. Cenzo Rena, Giuseppe'ye, sokağa çıkma yasağıyla birlikte cehenneme kadar yolu olduğunu söyledi, omuzlarından tutarak dışarıya itti.

Franz, aynı gece Cenzo Rena'nın evine geldi. Üzerinde tenis şortu, ayağında bez ayakkabılar vardı. Dizleri çizik içindeydi, koşarken burktuğu için bir ayağı şişmişti. Birkaç gün Masuri'de kalmış, ancak karakol amirinin orada olduğunu öğrenince kendini güvende hissetmemişti. Cenzo Rena'nın döndüğünü duyar duymaz, kalkıp onun evine gelmişti. Çamlıktan gelirken yolu kaybetmişti, derenin kenarında çöküp kalmış, kararan hava ve köpeklerin havlamalarıyla baş başa kalmıştı. Önce Almanların köpeklerle onu aradıklarını sanmış, ama sonra havlayanın Anna'yla Cenzo Rena'nın köpeği olduğunu anlamıştı. Franz, ateşinin yükseldiğini hissediyor, tifoya yakalandığını düşünüyordu, çünkü geceyi mantar toplayan ihtiyarın evinde geçirmişti ve ihtiyarın ayakları hayatta görmediği kadar pisti. Cenzo Rena, dereceyle Franz'ın ateşini ölçtü, ateşi yoktu, hem Franz'a tifo korkusunu bir yana bırakmasını söyledi, şimdi korkacağı Almanlar vardı, insan aynı anda birçok şeyden birden korkamazdı. Ama Cenzo Rena, Franz'a çok nazik davranıyordu, ona bir tas çorba vererek yatağa gönderdi. Franz bir yandan çorbayı içiyor, bir yandan titreyip ağlıyordu, ne kadar yalnız olduğunu söylüyordu. Amalia, Emanuele ve anneleri, onu öylece bırakmışlardı, Almanların bastığı bir köyde cebinde beş kuruş parası olmadan kalakalmış, kimse ona yardım etmeyi aklından geçirmemişti. Gece boyunca için için hıçkırmaya devam etti. Cenzo Rena, yatmaya gitmişti, ama ara sıra kalkıyor, Franz'ın yanına giderek, şiş durumdaki ayağına soğuk su ile pansuman yapıyordu. Cenzo Rena, hâlâ saklayıp kurtarabileceği birinin bulunmasından mutluluk duyuyordu.

Ertesi gün, Cenzo Rena ile köylü Giuseppe, sarılı ayağıyla Franz'ı Maschiona'nın eşeğine bindirerek Maschiona'nın babaannesine, Yukarı Scoturno'ya götürdüler, çünkü Giuseppe Almanların köydeki evlerinde hâlâ Franz'ı aradıklarını ve köyde kalmanın akıllıca olmadığını söylüyordu. Maschiona'nın babaannesinde kaldığı sürece onu kimsenin bulmasına imkân yoktu, Almanlar gidene dek sesini çıkarmadan, sakin bir biçimde orada kalabilirdi.

12

Franz, Maschiona'nın babaannesinde bir ay kaldıktan sonra geri döndü. Maschiona'nın babaannesi ne zaman kazanın altındaki çalı çırpıyı yaksa, dumanla dolan o kapkara dar mutfakta kadınla geçirdiği bitmek bilmez günlere daha fazla dayanamadığını söyledi. Duman, insanın boğazında kalıyor, Franz bütün gece öksürüyordu. Maschiona'nın babaannesi de, siyah şalın altındaki iki büklüm sırtı, ayağındaki eski püskü terliklerin tıkırtısıyla mutfakta ağır adımlarla dolaşıyor, Franz o iki büklüm sırtı gördükçe çıldıracak gibi oluyordu. Mutfakta bir taburenin üstüne tüneyip oturuyor, kendini aklını kaçıracakmış gibi hissediyordu. Bir sabah Maschiona'nın babaannesi tavşanlara ot hazırlarken, Franz evden kaçtı. Ayağı iyileşmişti, yaya olarak kırların, çamlığın içinden geçerek yeniden Cenzo Rena'nın evine geldi. Cenzo Rena, oturmuş bir şeyler okuyordu, başını kaldırdığında Franz'ın geldiğini gördü. Franz, nefes nefese Maschiona'nın babaannesinden ne kadar sıkıldığını anlattı. Cenzo Rena'nın başkalarıyla aynı evi paylaşmaktan hoşlanmadığını biliyordu, ama Almanlar gidene kadar onlarda birkaç gün kalmak için rica ediyordu. Cenzo Rena, artık başka insanlarla aynı evi paylaşıp paylaşmamak

gibi sorunları dert etmediğini söyledi. Hem şu sıralar köylü Giuseppe de, onunla kalıyordu, Almanlar yalnızca Yahudileri değil, askerden kaçan kişileri de arıyorlardı, o yüzden köylü Giuseppe saklanmak üzere onun evine gelmişti. Evin arkası çamlık olduğundan saklanmak için çok uygun bir yerdi, çünkü pencereden atlayıp çamlığa kaçmak saniyelik işti, belki karakol amiri de gelip orada kalırdı. Karakol amirini duyunca Franz'ın korkudan ödü koptu. Hemen Maschiona'nın babaannesine geri dönmek istiyordu, ama Cenzo Rena artık geldiğine göre kalmasının iyi olacağını söyledi, çünkü bir yerden ötekine koşturup durmak tehlikeliydi. Zaten karakol amiri ona ne yapabilirdi ki, karakol amirliği görevini bırakmış, üniformasını toprağa gömmüştü, üzerinde gömleği, askılı pantolonu, korkudan beti benzi atmış bir halde saklanıp duruyordu. Cenzo Rena, Maschiona'yı çağırdı, Franz'ın yıkanması için leğeni getirmesini söyledi; Franz'ı çok kirli bulmuştu. Franz, Maschiona'nın babaannesinde bir kez olsun yıkanamadığını söyledi. Maschiona, babaannesinde kalmak istemediğinden ötürü Franz'a çok bozulmuş, surat asıyordu.

Maschiona, köylü Giuseppe'ye de surat asıyordu. Giuseppe gelip onların evine yerleşmişti, şimdi Maschiona bir köylünün yatağını yapmak, ona yemek hazırlamak zorunda kalıyordu. Maschiona, hizmetçi olmasına hizmetçiydi, ama köylülerin hizmetçisi değildi. Üstelik, Giuseppe bodrumdaki patates çuvallarının arasına bir tüfek koymuştu. Maschiona, patates almak için bodruma indiğinde, elinde o uzun, soğuk nesneyle kalakalmış, korkudan ödü kopup öfkeyle yukarı çıkmıştı. Herhalde Giuseppe, Almanların evi ateşe vermelerini istiyordu, gizli silah buldukları bir değirmeni ateşe verdikleri gibi. Değirmeni yaktıkları gece, Maschiona pencereden ötede, nehrin kıyısındaki değirmenden çıkan alevleri izlemişti. O değirmene buğday öğütmek için kaç kez gitmişti, değirmenci

de Maschiona'nın köyündendi. Maschiona, bütün gece yere diz çöküp köylüsü için dua etmişti. Sonra, ertesi gün Almanların ona mezarlığın duvarı boyunca bir çukur kazdırdıklarını öğrenmişti. Şimdi değirmenci orada yatıyordu. Maschiona, pazar günleri mezarlığın kapısını ittiğinde, onun sesini duyar gibi oluyordu. Adam mezarlığın dışında değil, mezarlıkta gömülmek istemişti. Maschiona, gene geceleri yatmak için annesine gidiyordu, geceyi o tüfekli evde geçirmek istemiyordu, geceleri değirmencinin sesini duyuyor, annesine sıkı sıkıya sarılıp uyumazsa çok korkuyordu. Maschiona, hep Cenzo Rena'nın güçlü ve kurnaz bir insan olduğunu, köyün en güçlü ve kurnaz insanı olduğunu düşünmüştü. Ama Cenzo Rena onu hayal kırıklığına uğratmıştı, değirmenin yandığı gece Cenzo Rena'ya koşup, değirmenci adına Almanlarla konuşması, onlara gizlenen silahların değirmencinin olmadığını açıklaması için yalvarmıştı. Cenzo Rena ise, pencereden yangını izlemiş, değirmenci için hiçbir şey yapamayacağını söylemişti. Cenzo Rena, Almanları pek düşünmüyor gibiydi, yüzünü eline dayamış, oturma odasında oturduğu yerden kalkmıyor, bir şeylerokuyordu, tifodan sonra sanki daha yaşlı, daha sakin biri olmuş, tembelleşip nazikleşmişti. Maschiona annesinde kalmak istediğini söyleyince karşı çıkmayıp izin vermişti. Tek yaptığı, Kutsal Kitap'ı alarak, evde sakladıkları silahtan, köylü Giuseppe'den ve Franz'dan annesine bile söz etmemesi için ona yemin ettirmek olmuştu.

Maschiona, hava kararmadan gidiyor, patatesleri soymak için Anna'ya Franz yardım ediyordu. Evden hiç çıkmadığı için Franz'ın yüzü solgun bir renk almıştı, son olarak Yukarı Scoturno'dan kaçtığı gün dışarıya çıkabilmişti. Artık hiç gezemediğinden yakınıyordu, bir zamanlar onca sportif bir kişiyken şimdi sürekli evde oturmak canını sıkıyordu. Pencereye bile çıkamıyordu, markizin onu görüp Almanlara ihbar

etmesinden korkuyordu, ama markizin de pencereye çıktığı yoktu, onun da Almanlardan ödü kopuyordu. Franz, üzerinde Cenzo Rena'nın giysileri, ayağında Cenzo Rena'nın terlikleriyle bütün günü mutfakta çocukla oynayarak ve patates soyarak geçiriyordu. Valizi handa kalmıştı, bütün gün valizi için yakınıp duruyordu. Maschiona, gidip valizi almayı önermişti ama Franz korkuyordu, hanın sahipleri nerede olduğunu bilmemeliydiler. Adamların ajan olduğu kesindi. Zaman zaman Maschiona, Cenzo Rena ve Anna'nın ona gösterdikleri yakınlıktan ötürü duygulanıyordu. Ona karşı ne iyi davranıyorlardı, köylü Giuseppe de ona karşı çok iyiydi. Uyuyamadığı, umutsuzluğa kapıldığı geceler ona destek oluyordu. Gerek Almanlar yüzünden, gerek karısı Amalia'nın başına ne geldiğini bilmediğinden umutsuzluğa kapılıyordu. Karısı olmasına karşın Amalia'dan hiç haber alamamıştı. Ama çok hasta olduğu, bir bakımevinde kaldığı kesindi. Yoksa San Costanzo'ya gelir, tehlikeyi göze alarak Franz'la birlikte saklanırdı. Oysa Emanuele ile annesi, Franz'ı yazgısıyla baş başa bırakmışlardı. Ortalıkta dolaşan tehlikeyi çok iyi bildikleri halde, umurlarında bile değildi. Emanuele, iki adım ötede Roma'daydı, ama Franz öldü mü yaşıyor mu diye görmek için San Costanzo'ya gelmeyi aklından bile geçirmiyordu. Anna, Emanuele'nin de yaşayıp yaşamadığını bilemeyeceklerini söylüyordu, belki politika yaparken Almanlar tarafından yakalanıp götürülmüştü. Hiç de değil, diyordu Franz, hiç de değil, Almanların Emanuele ile ne işleri olabilirdi, Emanuele Roma'da saklanmış, yiyip içmekle meşguldü.

Franz, Anna'ya, Cenzo Rena'dan yakınıyordu, çünkü Cenzo Rena onu hep mutfağa, patates soymaya gönderiyor, Giuseppe ve Cenzo Rena'yla yemek odasında oturup, onların tartışmalarına katılmasına izin vermiyordu. Sonradan ikisinin, sanki iki adım ötelerindeki Almanlardan başka tartışacak bir

şey olabilirmiş gibi, yeni toplum düzeni hakkında tartıştıklarını keşfetti. Köyde yapacakları bir sürü şeyden, Almanlar gittiğinde yapacakları şeylerden söz ediyorlardı. Almanların ne zaman gideceğini Tanrı bilir, diyordu Franz, sonra Anna'ya tepenin eteğindeki Almanlara bakmasını söylüyordu. Orada kırmızı makaralarla duruyor, demir kabloları sarıyorlardı. Sesleri tepenin bir ucundan öteki ucuna yankılanıyordu. Tanrım ne kadar da yakındalar, diyordu Franz, tehlikeye bu kadar yakın olabileceğini aklından bile geçirmemişti. Korktuğunu söyleyemezdi, işte orada oturmuş, Anna'yla patates soyuyor, neredeyse hiç korku duymuyordu. Ara sıra Cenzo Rena'nın ona verdiği rehberden Salerno'yu inceliyordu. Almanlar gelirse, Cenzo Rena'nın kuzeni olduğunu, öteki kişilerle birlikte Salerno'dan uzaklaştırılanlar arasında bulunduğunu, belgelerini bombardımanlar sırasında kaybettiğini söylemek zorundaydı. Cenzo Rena, Almanların karakolda Franz'ın bir resmini görmüş olabileceklerini düşünerek Franz'a sakal bırakmasını söylemişti. Böylece yüzü değişik bir görünüm kazanacaktı, bu yüzden Franz sakal bırakmaya başlamıştı, ama sakalı biraz uzamıştı ki, Cenzo Rena hemen kesmesini söyledi, çünkü sakal bırakınca Franz'a tam bir Yahudi havası gelmişti. Franz, Cenzo Rena'nın söylediğinin doğru olmadığına yemin ediyordu, hiç de Yahudi havası yoktu. Ama tıraş olabildiğine çok memnundu, sakal batıyor, cildini yakıyordu.

Franz, bu Almanlar ne zaman çekip gidecek diye soruyordu. Bir yere gidecekleri yoktu, o kırmızı makaralar bir radyo istasyonuydu; ara sıra Anna, Franz'a bütün demir kabloyu sardıklarını söylüyordu. Franz da, artık gideceklerini düşünüyor, ama Almanlar makaraları yeniden açıyorlardı. Gece gündüz yol boyunca vızır vızır işleyen araba ve kamyonlar oluyordu, arabalar San Costanzo'dan şehre, şehirden San Costanzo'ya, San Costanzo'dan karakol amirinin saklandığı

Masuri'ye gidip geliyordu. Masuri'nin sokaklarında dolaşan Almanların seslerini duydukça, karakol amiri kim bilir nasıl korkuyordu. Karakol amirinin geçirdiği korkuları düşündükçe, Franz'ın keyfi yerine geliyordu. Oysa kendisi hemen hiç korkmuyordu. Ama ne zaman gidecek bu Almanlar diye soruyordu. Bir yere gittikleri yoktu, İngilizler ilerlemelerini sürdürürlerken, ne olmuştu da bir adım ötede Roma'da durmuşlar, ilerlemeyi kesmişlerdi. Başkalarından Roma'da su ve elektriğin olmadığını, yiyecek bir şeyin bulunmadığını duyuyorlardı. Roma'nın sokaklarında şalgam taşıyan geniş arabalar dolaşıyordu, dükkânların vitrinleri *vegetina* adı verilen bir şeyle dolup taşıyordu, kimsenin yiyemediği yeşil bir tozdu bu. Roma hapishaneleri de, kimi gösteri ya da bomba yaparken yakalanan, kimi de bir neden gösterilmeden sokaktan toplanan insanlarla doluydu. Her gün hapishanelerin avlularından Almanya'ya gitmek üzere kamyonlar kalkıyordu. Ama Franz, Emanuele'nin rahat bir yere saklanıp, yiyip içtiğine emindi. Ya Giustino, diyordu Anna, kim bilir Giustino ile Concettina'nın başına ne gelmişti. Roma'yla ilgili haberler duyuyorlardı, ama kimse Kuzey İtalya'dan söz etmiyordu. Ateşkesten bir süre önce ellerine geçen mektubunda Concettina, Giustino'nun Torino'da olduğunu yazmıştı. Ama sonra mektupların arkası kesilmişti, Cenzo Rena da mektup yazmanın yararı olmadığını söylüyordu. Artık İtalya paramparça olmuştu, bir mektubun yerine ulaşması günlerce sürüyor, yerine ulaştığında da mektupta söylenenlerin bir anlamı kalmıyordu.

13

Zaman zaman San Costanzo'dan kara gömlekleri, sarı fesleri ve kemerlerine taktıkları kocaman tabancalarıyla faşistler geçiyordu. Ama her zaman barlarda, şehrin sokaklarında gördükleri bu tanıdık yüzler San Costanzoluları ürkütmüyordu. İçlerinden biri, San Costanzo'daki eczacının oğluydu, herkes onu eczanede tezgâhın arkasında, küçük terazide bir şeyler tartarkenki haliyle anımsıyordu. Faşistler, bir süre ara sokaklarda dolaşıyor, şarap ve tavukları alıp götürüyorlardı. Bağlardan geçiyor, havaya ateş ediyorlardı. Köylüler, pencerelerden eczacının oğluna eski işine dönüp, o küçük terazide bir şeyler tartmayı sürdürse daha iyi edeceğini söylüyorlardı. Faşistler, bir gün orman bekçisinin evine giderek, tıpkı Almanlar gibi aynaya ateş etmeye başladılar. Sonra, bekçinin çizmelerini aldılar, orman bekçisi bir süredir bir mandırada saklanıyordu. Evde yalnızca bekçinin karısı vardı, kadın bağırıyor, ağlıyordu, sonunda neler olup bittiğini görmek için bir Alman geldi. Alman, bütün gece orman bekçisinin karısıyla kaldı, faşistler de çizmeleri alarak kaçtılar. Ertesi gün, kadın fare zehiri içti, ama doktor gelerek kadını zamanında kusturdu. Orman bekçisinin karısı sağlığına yeniden kavuşunca,

valizini hazırlayarak Teramo'ya annesiyle babasının yanına gitti. O gün evde kalan Alman, gitmesi için kamyonun birinde ona yer verdi.

Bir gün Anna'yla Franz mutfakta patates soyarlarken, Cenzo Rena içeri girdi ve köpeği bulamadığını söyledi. Orada öylece oturduğu için Anna'ya çattı, demek ki köpek onu ilgilendirmiyordu, tek ilgilendiği şey patates soymaktı, kim bilir her gün Franz'la kaç patetes soyuyorlardı. Köpeğe seslenmek için dışarı, çamlığa çıktı. Anna da, Cenzo Rena'nın ardından dışarı çıktı, Franz mutfakta yalnız başına kalmıştı, tam o sırada mutfağa bir Alman girdi, kucağında kan içindeki köpek vardı. Franz yavaşça sandalyeden kalktı, Alman Franz'a İtalyanca seslenerek sargı bezi ile alkol istediğini söyledi. Motosikletle köpeği ezmişti, bu kazada hiçbir suçu yoktu, çünkü köpek caddeden karşıya geçmiş, Alman fren yapmasına karşın çok geç kalmıştı. Köyde sormuş, köpeğin kimin olduğunu öğrenmişti, ona Cenzo Rena'nın evini göstermişlerdi. Hemen sararlarsa belki de köpeği kurtarabilirlerdi, savaşta onca insan ölüyordu, hiç yoktan köpekleri yaşatmak gerekirdi. Cenzo Rena içeri girdi, sessizce yerde duran köpeğe baktı, hayvan hırıldıyor, titriyordu. Cenzo Rena yere eğildi, köpeğin karnına, kana bulanmış boz renkli tüylerine dokundu hafifçe. Alman nasıl fren yaptığını anlatmaya devam ediyordu, öyle güçlü fren yapmıştı ki, düşmesine ramak kalmıştı. Cenzo Rena, Almana Almanca olarak bu köpeğin kendileri için neler ifade ettiğini bilmediğini söyledi. O köpek onlar için bir insan gibiydi, hayvanı yıllardır tanıyorlardı. Franz ortadan yok olmuştu, Alman elinde alkol bulunan o tipin nereye yok olduğunu sordu. Ama Cenzo Rena artık alkolün işe yaramayacağını söyledi, köpeğin hemen ölmesi daha iyiydi, çünkü hayvan bütün gece titreyip acı çekebilirdi. Alman'a tabancasıyla köpeğin kulağına ateş etmesini söyledi. Alman köpekle

dışarı çıktı ve silah sesleri duydular, Anna ile Cenzo Rena evin önünde bir çukur kazıp köpeği oraya gömdüler.

Onlar çukuru kazarken, Alman orada kalıp onları izledi. Hâlâ nasıl güçlü fren yaptığını anlatıyordu, frenin neden olduğu sıçramadan dolayı hâlâ sırtı ağrıyordu. Sonra mutfakta oturup çocukla oynamaya koyuldu, çocuğun oyuncak kovası kestane doluydu, Alman kestanelerin üzerine çakısıyla yüzler kazımaya başladı. Alman uzun boylu, genç biriydi, kumral, ışıl ışıl uzun bir yüzü vardı. Savaştan önce Freiburg'da küçük bir lokantada garsonluk yaptığını anlattı, savaştan sonra garsonlara hâlâ gerek duyulursa yeniden garsonluk yapmaya dönecekti. Ama doğrusu yeniden elinde tabaklarla masaların arasında dolaşıp dolaşamayacağını bilmiyordu. Garsonluk çok sabır isteyen bir işti, o ise savaşta sabrını yitirmişti. Elinde derin, beyaz yara izleri vardı, Cenzo Rena bunların savaş yarası olup olmadığını sordu, ama Alman bir gün lokantanın mutfağında çorba sahanından kaynayan çorbanın üzerine döküldüğünü anlattı. Ahçı yamağı kızla birlikte yatıyorlardı, kız Alman'ın ellerine çok gözyaşı dökmüştü. Ama sonra onu terk etmişti, çünkü o elleri her görüşte gözyaşlarını tutamıyordu. Kadınlar böyledir, dedi Alman, kötü bir şey yapar, duydukları pişmanlık yüzünden kaçıp giderlerdi. Çoğunlukla erkekler de böyledir, dedi Cenzo Rena. Alman, Cenzo Rena'ya katılmıyordu, erkekler farklıydı, örneğin kendisi köpeği öldürmüş, ama kaçıp gitmemişti. Bunun üzerine Cenzo Rena, Alman'a artık köpekten söz etmemesini söyledi, nasıl olup da köpeği öldürdüğünü anlayamıyordu, anlayamazdı da. Köpek çok yaşlıydı ve zaten çok geçmeden ölecekti, ama bir yastığın üstünde huzur içinde öleceğine, böyle kötü bir biçimde ölmüştü. Bu köpek Anna'nın artık hayatta olmayan erkek kardeşinin köpeğiydi, Alman yeniden özür diledi, hele onları tanıdıktan sonra olanlara çok daha fazla üzülüyordu. Anna'nın savaşta

ölen kardeşiyle ilgili sorular sordu. Savaşta değil, dedi Cenzo Rena, savaşta değil. Artık kim yumuşak bir yastıkta ölmeyi umabilir ki, dedi Alman, kim yumuşak bir yastıkta, sakin bir ortamda ölmeyi umabilirdi. Belki de artık kimse böyle sakin bir ölümü, herkesle vedalaşacağı, güzel sözler söyleyebileceği bir ölümü düşleyemeyecekti. Cenzo Rena tifoya yakalanışını, nasıl ölümden döndüğünü anlattı. Ama ölümü çok fazla düşünmüştü, bir şeyi çok düşündüğünde düşündüğü şey artık gerçekleşmiyordu. Birçok kez birçok kadınla evlenmeyi kurmuş, ama sonra bu konuyu hiç düşünmediği bir anda evlenivermişti. Alman garson kahkahalarla gülmeye başladı, kafasını geriye atıyor, kahkahalarla gülüyordu. Sonra Cenzo Rena'nın omzuna vurarak, onun çok hoş bir insan olduğunu, böyle hoş insanlara rastlamanın hiç de kolay olmadığını söyledi. Ama Cenzo Rena köpeğinin öldüğü böyle bir günde gülmek istemediğini söyledi.

Alman gittikten sonra, Cenzo Rena önce bodrumu, sonra da bütün evi aradı. Giuseppe ve Franz'ı bulmak için, ama Giuseppe'nin de Franz'ın da ortalıkta gölgesi bile yoktu. Cenzo Rena, onları bulmak için dışarı, çamlığa çıktı. Bütün gün köpeği aradığı yetmiyormuş gibi, şimdi de Giuseppe ile Franz salağını araması gerekiyordu. Onları çamlığın en uzak köşesinde buldu, Franz hâlâ sıkı sıkıya tuttuğu alkol şişesini taşıyordu. Silah seslerini duymuşlar, Alman'ın Anna'yı, Cenzo Rena'yı ve çocuğu öldürdüğünü düşünmüşlerdi. Cenzo Rena, onları eve götürdü, yalnızca köpeğin öldüğünü söyledi. Hem o Alman'ın, Freiburglu kendi halinde bir garson olduğunu söyledi. Cenzo Rena'ya saçma sapan bir çorba hikâyesi anlatmıştı. Freiburglu, dedi Franz. Franz, Freiburg'da okumuştu, o garsonla sokaklarda kim bilir kaç kez karşılaşmıştı, belki de Alman onu ihbar etmişti bile, belki de az sonra Almanlar onu alıp götüreceklerdi. Her şey o Allah'ın cezası

köpek yüzündendi. Cenzo Rena, bir kez daha Allah'ın cezası köpek derse, Franz'ın suratına bir tokat indireceğini söyledi. Köpek ölmüştü ve ölülere beddua etmek alçakça bir şeydi.

Franz, o akşam kendi soyduğu patateslerden yemedi, başını dizlerine dayamış oturuyor, arada bir bir yeri yanmış gibi irkilip sandalyeden sıçrıyordu. Garson Freiburgluydu, Franz'ın yıllarca yağmurluk sattığı şehirdendi. Cenzo Rena, garsonun çok genç olduğunu açıklamaya çalışıyordu. Franz yağmurluk sattığı sıralarda, belki de memede bir çocuktu. Memede çocuklar yağmurluk giymezdi. Franz, Cenzo Rena'ya Tanrı aşkına susmasını söyledi. Almanlarla dolu bir ülkede Yahudi olmanın ne anlama geldiğini bilmiyordu. Franz, ayaklarının altındaki toprağın yandığını duyuyordu. Cenzo Rena, Yahudiliğin ne olduğunu iyi, hem de çok iyi biliyordu. Türk ile üç ihtiyar kardeşin kamyona binişini, Almanların onları götürüşünü bir an olsun unutmuyordu. Onları görmemişti, ama görmüş gibiydi, Almanlarla tüfeklerin arasındaki üç ihtiyar ile eldivenleriyle ceketine vurup duran Türk gözlerinin önünden gitmiyordu. Zaten Franz'ın neden Maschiona'nın babaannesinde kalmadığını da anlayamıyordu. Artık oraya dönmesi imkânsızdı, Yukarı Scoturno yolu üzerinde Alman nöbetçiler vardı, üstelik Maschiona'nın babaannesi yatağı da yemeği de beğenmeyen, hep güçlük çıkaran o küçük beyi evinde istemediğini bildirmişti.

Ertesi gün Cenzo Rena, tifodan kurtulduğunda onu köye getiren meşhur atlı arabayı kiraladı. Franz'ı, hastaymış gibi battaniyelere, şallara sararak arabaya bindirdi. Sonra, onu öteki Yahudilerin saklandığı manastıra götürdü. Yolda Cenzo Rena'nın keyfi yerindeydi, "Arabada gitmek ne güzel" diye bir türkü tutturmuş söylüyordu. Franz'ın da keyfi yerindeydi, gidip gelen kamyonları, arabaları gördükçe en sonunda Almanların çekip gittiklerini düşünüyordu. Şehre girmeden

az önce bir uçak neredeyse yolu sıyırarak yere indi, Cenzo Rena, arabacı ve Franz arabadan atlayıp bir çukura düştüler. Uzaktan bir daktilonun tıkırtısını andıran, ancak daha kısa ve güçlü bir ses duydular, sonra arkalarında yolun üzerinde bir duman bulutunun yükseldiğini gördüler. Yeniden arabaya bindiler, arabacı böyle bir tehlikeye uğradığı için daha fazla para vermeleri gerektiğini söylüyordu, arabacı ara sıra arabasıyla bu tehlikeyi göze alıyordu, çünkü yiyecek çok pahalıydı ve bakması gereken bir sürü çocuğu vardı. Franz, bir an için İngilizlerin bu kadar yakında olduklarını düşündükçe sızlanıp duruyordu, o kadar yakına gelmişlerdi ki onu alıp kurtarabilirlerdi, oysa şimdi yine gökyüzünde yükselmiş, uzaklarda kalmışlardı.

14

Franz, yaklaşık bir ay manastırda kaldı, ancak daha sonra geri döndü. Almanlar gece manastıra girmiş, bütün odaları gözden geçirmeye başlamışlardı. Franz, tıpkı rahipler gibi giyinerek bir sandık odasına kapanmıştı, Almanlar tesadüfen onun bulunduğu yere bakmamışlardı. Buğday ambarından atlayıp kaçmaya çalışan iki Yahudi yakalanmış, öteki ikisi bahçe duvarından atlayarak kurtulmuştu. Franz geceyi sandık odasında büyük, alçıdan bir Meryem Ana ile yüz yüze geçirmişti. Birden Meryem Ana'ya dua etmeye başlamıştı. Yahudi olmasına rağmen, Meryem Ana'ya dua etmiş, O'na saklandığı odaya Almanların bakmamaları için yakarmıştı. Sonra kendini rahip giysileri içinde, Meryem Ana'ya dua ederken düşününce birden güleceği gelmişti. Kendini zor tutmuş, sesi duyulmasın diye iki eliyle ağzını kapamıştı. Sonra yavaş yavaş korkusu geçmiş, giderek yaşamanın aslında kendisi için çok da önemli olmadığını düşünmeye başlamıştı. Yaşarsa iyi olurdu ya, yaşamasa da pek önemli değildi. Önemli değil, diye düşünmüştü büyük bir kararlılıkla ve kendini çok güçlü, çok huzurlu hissetmişti. Aklından, kamyonun içinde tüfekler arasında götürülen Türk'ü de geçirmişti. Ölmeden önce

bir tek Cenzo Rena'yı görmeyi çok istemişti. Cenzo Rena, onu hiçbir zaman ciddiye almamış, ona hiçbir zaman çok iyi davranmamıştı. Gene de, Franz, Cenzo Rena'nın o ana dek gördüğü en cana yakın insan olduğunu düşünüyordu. Sabah rahipler gelip kapıyı açmışlardı, Franz rahip giysilerini üzerinden çıkarmış, kendi giysilerini giymişti. Bu arada rahipler, onu Almanlardan koruyanın Meryem Ana olduğunu açıklıyorlardı. Franz, heykeli neden sandık odasında tuttuklarını sordu. Rahipler heykelin iki ayağının da kırık olduğunu gösterdiler, bu nedenle orada tutuyorlardı.

Franz manastırdan çıkmış, San Costanzo'ya doğru yürümeye koyulmuştu. Şehir Alman doluydu ama bu Franz'ı pek korkutmamıştı. Buzdan sertleşmiş yolda uzunca bir süre yürümüştü. O kış henüz kar yağmamıştı, yüzünü ısıran rüzgârla sabah havası buz gibi soğuk ve berraktı. Yürümeye başlayalı bir saat kadar olmuştu ki, yolda tencereler, tavalar, süpürgelerle dolu arabasını götüren takma bacaklı adama rastladı. Takma bacaklı adam, arabayı durdurmuş, Franz'ın binmesine yardım etmişti. Franz'ı gene büyük bir korku almış, takma bacaklı adama kendisini Almanlara ihbar etmemesi için yalvarmaya başlamıştı. Parmağından elmas yüzüğü çıkarıp ona vermişti. Sonra arabadan atlamış, tarlaları koşarak geçip Cenzo Rena'nın evine gelmişti.

Cenzo Rena, Franz'ın bütün anlattıklarını dinledi, bir yandan da "olacak iş değil" anlamında ağır ağır başını sallıyordu. Sonunda Franz'a aklını mı yitirdiğini sordu, çünkü tuhaf şeyler yapmaya başlamıştı. Franz'a, Pierino'nun kuklasına benzediğini söyledi, öyle bir kukla ki uçurumdan ya da trenden atmak da, denize fırlatmak da bir işe yaramıyordu, çünkü hep yeniden ortaya çıkıyordu. Franz, eve güven içinde olacağını düşündüğünden değil, onlarla birlikte olmak istediği için döndüğünü söyledi. Çünkü onlar o güne kadar edindiği

en iyi dostlarıydı, bir tek onlarla birlikte olduğunda huzur duyabiliyordu. Cenzo Rena, Franz'a istediği kadar kalmasını söyledi. Gerçi Cenzo Rena'nın başkalarıyla birlikte yaşama konusunda bazı düşünceleri vardı, ama artık kimsenin bunları düşünecek hali yoktu. Şimdi karakol amiri de onlarla birlikte oturuyordu, korkuya kapıldığı bir gün Masuri'den kalkıp Cenzo Rena'nın evine gelmişti. Freiburglu garson da her gün geliyordu. Ama Franz artık ne karakol amirinden ne de Freiburg'lu garsondan korkuyordu. Bunun üzerine Cenzo Rena, Maschiona'ya, Franz'ı yıkamak için tahta küveti getirmesini söyledi. Maschiona, tahta küveti getirdi, bir yandan da surat asıyordu, çünkü artık Franz'a da yatak yapması gerekecekti.

Takma bacaklı adam, ertesi gün taşların arasından tırmanarak eve geldi. Cenzo Rena ile yalnız konuşmak istedi, ona gömleğinin içine diktiği küçük, beyaz bir keseyi gösterdi. Kesenin içinde Franz'ın ona verdiği elmas yüzük vardı. Gerçekten yüzüğü alıkoyabilir miyim diye sordu, Franz yüzüğü gerçekten kendisine hediye etmiş miydi, ona Franz'ın birkaç tahtası eksik gibi gelmişti de. Adam Franz'ı Almanlara ihbar etmeyi aklının ucundan bile geçirmiyordu, onun da Almanlardan ödü kopuyor ve onlardan olabildiğince uzak duruyordu. Hem Franz'ı neden ihbar etsindi ki, o hiçbir kötülüğü olmayan garibanın biriydi. Zaten onu ihbar etmek köyde kimsenin aklından geçmezdi, herkes onun karakol amiri ve Giuseppe ile birlikte Cenzo Rena'nın evinde kaldığını biliyor, ama susuyordu. Gerçi Türk ile üç ihtiyar kadını, herhalde köyden biri, büyük olasılıkla da eczacının oğlu ihbar etmişti, ama eczacının oğlu şimdi kuzeydeydi. Gömleğinin altındaki keseye dokunuyor, çok değerli bir yüzük müdür diye soruyordu. Savaştan sonra yüzüğü şehirdeki kuyumcuya satmayı düşünüyordu, aldığı parayla sakat bacağına ağırlık koydurabilirdi, ona ağırlık koydurursa belki bacağının daha dik

duruma gelebileceğini söylemişlerdi. Yalnız bu ağırlıkların bir yerini acıtmasından korkuyordu. Cenzo Rena'ya savaştan sonra kendisiyle birlikte kuyumcuya gitmek iyiliğini gösterip gösteremeyeceğini sordu. Yalnız başına giderse, kuyumcu yüzüğü çaldığını düşünebilirdi. Cenzo Rena, savaştan sonra onunla kuyumcuya gideceğine söz verdi. Takma bacaklı adam halinden memnun, evden uzaklaştı.

Freiburglu garson geldiğinde karakol amiri, Giuseppe ve Franz merdivenden aşağıya koşup, bodruma saklanıyorlardı. Cenzo Rena, derin bir nefes alarak garsonu oyalamaya gidiyordu. Bodrumda karakol amiri, Franz ve Giuseppe, patates çuvalları üzerinde kâğıt oynuyorlardı. Karakol amiri, bu çuvalların altında Cenzo Rena'nın tüfeğinin saklı olduğunu bilmiyordu. Franz, ceketine sıkıca bastırıp parlattığı elmaları yiyordu. Maschiona, elma konusunda çok cimri davranıyordu, o yüzden bodruma saklandığı zamanlar biraz elma yiyebiliyordu. Yiyecek pek bir şey yoktu artık, bir tek patatesle doğru dürüst bir yemek yapabiliyorlardı. Franz hep yarı açtı, çünkü patatesler mideyi doldurmalarına karşın doyurucu değildi. Maschiona'nın sakladığı kırmızı elmalar Franz'ın çok hoşuna gidiyor, kendilerini izleyen Maschiona ortada olmadığı zamanlar elmalardan hızlı hızlı atıştırıyordu. Uzaklaşan garsonun ayak seslerini duyuyorlar, sonra Cenzo Rena bodrumun kapısını açıp bir süre merdivenin başında duruyordu. Garsonla konuşması sıkıcı geçtiğinden oflayıp pofluyordu, hep bilinen garsonluk hikâyelerini anlatıyordu adam. Köylü Giuseppe, Cenzo Rena'ya, şu garson bozuntusunu ne zaman kapı dışarı edeceğini soruyordu. Cenzo Rena, böyle bir şeyin imkânsız olduğunu söylüyordu, adam Alman'dı ve artık garson değil, patrondu. Giuseppe, günün birinde Almanlardan tekini, pis bir Alman bozuntusunu, hatta belki de garsonu gırtlaklamaktan büyük bir zevk alacağını söylüyordu. Kuzeyde

halkın Almanlarla savaştığını duymuştu, halk dağlara çıkmış, Almanlarla çarpışıyordu, bir tek bu koyun dolu köylerde kimsenin çatıştığı yoktu. Kendi tüfeği patates çuvallarının altında paslanıyordu. Giuseppe, bütün gün Almanlara karşı ne yapabileceğini düşünüyordu: Arabalarının tekerleklerini delmek için gece dışarı çıkıp yollara çivi koyamaz mıydı, ya da bir çitin arkasına saklanıp geçen her arabaya ateş edemez miydi? Her akşam dışarı çıkmaya karar veriyor, sonra karakol amiri ve Franz'la kâğıt oynamak üzere evde kalıyordu. Böyle bir işi yalnız başına yapmak ona anlamsız geliyordu, kuzeyde bu işi yapan bir sürü kişi vardı, bir ordu gibi örgütlenmişlerdi, bu yüzden korkmayabiliyorlardı. Cenzo Rena'ya karşı duyduğu coşkuyu biraz yitirmişti, çünkü Cenzo Rena'nın hiçbir şey örgütlemeyi düşündüğü yoktu. Mutfakta oturup garsonu karşılıyor, Almanca konuşuyor, ara sıra onun sigaralarından içiyordu. Garson hemen hiç içilmemiş paketi masada unutup gittiğinde, Giuseppe de Alman sigaralarından içiyordu. Sigara içmeyi canı çok çekiyordu, hem bunda kötü bir yan görmüyordu, çünkü Alman'la karşılıklı sigara tüttürmüyordu, oysa Cenzo Rena sigaraları Alman'ın elinden kabul ediyordu.

Giuseppe bir gün Cenzo Rena'ya neden kuzeydekiler gibi Almanlara karşı direnmediklerini sordu. Cenzo Rena neden nalbantı, kumaşçıyı ve bütün köylüleri çağırmıyordu, hepsi birden çitlerin arkasına gizlenip Almanlara ateş etmeyi ya da en azından yollara çivi koymayı deneyebilirlerdi. Cenzo Rena, aslında doğrusunun öyle davranmak olacağını söyledi. Ama ne ateş edecek ne de yollara çivi koyacak durumda hissediyordu kendini. Birkaç kez bu konuyu düşünmüş, ancak çok korkacağını, korkunun bütün bedenini saracağını anlamıştı. Ateş edemeyecek, yollara çivi koyamayacak kadar güçsüz hissediyordu ellerini. Giuseppe'den özür diledi, belki de bu sözlerle Giuseppe'yi düş kırıklığına uğratmıştı, belki de onun

Cenzo Rena'ya karşı duyduğu coşkuyu yıkmıştı. Artık köylülerin bağırtılarını, ağlaşmalarını duyduğunda Cenzo Rena dışarı çıkıyor, ev ev Almanya'ya çalışmaya gönderecekleri işçileri arayan, bulduklarını kamyonlara yükleyen Almanları izliyordu. Zaman zaman Almanca konuşarak Almanları evlerden uzak tutmayı, onlara uzun uzun bir şeyler anlatarak halkı rahat bırakmalarını sağlıyordu. Giuseppe'ye bunun yetersiz olduğunu söyledi, yetersizdi ama elinden başka bir şey gelmiyordu. Eline bir tabanca ya da makineli tüfek verseler, doğru dürüst ateş edemeyecekti. Oldukça kötü nişan alıp bir ağacı vuracak, bu arada düşünmemesi gereken şeyleri düşünmeye başlayacaktı. Giuseppe, ne gibi şeyler düşünmeye başlayacağını sordu. Bütün Almanların birer garson olduğunu düşünmeye başlayacaktı. Kendilerini bekleyen bir mesleği olan, öldürülmeyi hak etmeyen, zavallı, talihsiz insanlar olarak görecekti onları. Bu, savaşta anlamı olmayan bir düşünceydi, aptalca bir düşünceydi, ama böyle aptalca bir düşünceye kapılabilirdi. Belki köylü Giuseppe bir savaş adamıydı, öyleyse Giuseppe tüfeğiyle dağlara çıksındı. Köylü Giuseppe tırnaklarını kemiriyor, küskün gözlerle Cenzo Rena'yı süzüyordu, tüfeğiyle yalnız başına dağlara çıkması olacak iş miydi? Ama en azından yola çivi dökme işi, dedi, ara sıra birkaç tekerleği delmek için yola bir sürü çivi dökebilirdi. Belki çivi dökebiliriz, dedi Cenzo Rena, neden olmasındı. Ama nereden bulacaklardı onca çiviyi, cebinde olsa olsa bir tek çivi vardı, cebinden çiviyi çıkardı: Uğur olarak taşıdığı, bütünüyle paslanmış eğri büğrü bir çiviydi bu.

Anna da, Cenzo Rena'nın konuşmalarından memnun değildi. Köylü Giuseppe'ye söylediği bu sözlerden hoşlanmıyordu. Cenzo Rena, çevresindeki bu kararsız, küskün yüzleri gördükçe hüzünleniyor, koltuğunda küçüldükçe küçülüyordu. Gözlüğünü biraz aşağıya, burnunun üzerine düşürüp bir

şeyler okuduğu, başını omuzlarına gömdüğü zamanlar iyice yaşlanmış duruyordu. Savaş adamı barış adamı diye bir şey yoktur, diye düşünüyordu Anna, savaş herkese karşıydı ve kimsenin, savaşmak istemediğini söylemeye hakkı yoktu. Böyle konuşmanın alçaklık olduğunu düşünüyordu. Bir gün bunu Cenzo Rena'ya söyledi, Cenzo Rena sesini çıkarmadı, elleriyle yüzünü sıvazlıyor, sonra yüzü daha kırmızı, daha uykulu bir biçimde yeniden ortaya çıkıyordu. Belki Anna'nın kendisine inanmayacağını, ama hiç de kişisel çıkarını düşünerek böyle davranmadığını söyledi. Onu en çok korkutan, köyü San Costanzo'yu yakılmış, köy halkını mezarlık duvarı boyunca öldürülmüş olarak görmekti. San Costanzo, hiç değeri olmayan bir köy, İtalya'da bir pireydi, ama bir gece Maschiona'nın vaftiz babasının değirmeninin yanıp kül oluşu gibi yanıp kül olmasını istemiyordu. Ama bu konuşmalar Anna'yı tatmin etmiyordu. Giustino'yu düşünüyordu, Giustino belki şu sıralar dağlarda düşmanla çarpışıyordu. Yaşıyor muydu, kurşuna mı dizilmişti, Tanrı bilirdi. Giustino'nun kurşuna dizilirken takınacağı yüz gözünün önüne geliyordu: Ippolito'nunkini andıran hafif iğreti, hüzünlü bir gülümsemenin belirdiği bir yüz. Anna, Giustino ile birlikte kuzeyde çarpışmak, onunla birlikte bir mezarın duvarı önünde kurşuna dizilmek isterdi. Kuzeyde olanlarla ilgili bilgisi çok sınırlıydı, ama her gün bir sürü insanın Almanlarca kurşuna dizildiği biliniyordu. Bu sırada Anna her gün Alman garsonla mutfakta oturuyor, ondan çocuğu için şeker ve çikolata kabul ediyordu. Gene de, dizleri arasına aldığı çocukla mutfakta oturan garsona baktığında, bütün Almanlara ateş edebilse de, ona ateş edemeyeceğini düşünüyordu: Alman'ın çocuğun dağıttığı parlak kahverengi saçlarına, çekiştirdiği uzun kırmızı kulaklarına baktıkça, aklından bu düşünceler geçiyordu. Maschiona, garsonun çok iyi bir insan olduğundan söz ediyordu. Çocuğa

hep şekerle çikolata getiriyordu. Vaftiz babasını öldüren Almanlara hiç benzemiyordu, ona vaftiz babasından söz etmiş, o da bu olaya çok üzüldüğünü söylemişti. Maschiona, garson gelince Franz, karakol amiri ve Giussepe'nin bodruma kaçmalarını gereksiz buluyordu, garsonun insanları kamyonlara götüren o Almanlarla hiçbir ilgisi yoktu, Franz'ın Yahudi olduğunu bilse bile ona dokunmazdı, Yahudilerle uğraşmayan bir Alman'dı o. Maschiona garsonun geldiğini gördüğünde onu büyük bir sevinçle karşılıyordu, erzak konusunda onca cimri olmasına karşın Alman'ın bardağına şarap dolduruyordu, garsonu çok terbiyeli buluyordu, adam Maschiona'nın koyduğu şarabı içiyor, kendisi bardağına hiçbir zaman şarap koymuyordu. Maschiona, gene Cenzo Rena'nın çok kurnaz olduğunu düşünmeye başlamıştı, çünkü Cenzo Rena köpek bahanesiyle bu garsonla arkadaş olmasını bilmişti, çünkü Almanlar evleri araştırdığında gidip onlarla konuşuyordu. Yanlarına gidiyor, o kurnaz yöntemleriyle onlara uzun uzun bir şeyler anlatıyor, Almanlar da Cenzo Rena'ya hak vererek evleri aramaktan vazgeçiyorlardı. Maschiona geceleri yatmak için annesinin evine gitmiyordu artık, çünkü Cenzo Rena'nın evinde kendisini güven içinde hissediyordu, Cenzo Rena'ya coşkulu bir hayranlık duyuyordu gene: Köye inip Cenzo Rena'yı Almanlarla konuşurken gördüğü zamanlar, onun nasıl da kurnaz olduğunu, nasıl da güzel anlattığını düşünüyordu.

Franz, Anna'ya, Cenzo Rena'ya güvenmek gerektiğini söylüyordu, çünkü Cenzo Rena yanılmazdı ve haksız bir şey yapmazdı ve Cenzo Rena yollara çivi dökmeye gittiği gün Franz onu izleyecekti, çünkü hiçbir şeyden korkusu yoktu, ölmek ya da yaşamak önemsizdi onun için, ama Cenzo Rena gitmediği sürece, demek ki doğrusu gitmemekti. Çivilerden söz edildiğini duyunca karakol amirinin ödü kopuyordu, Tanrı aşkına unutsunlardı şu çivi dökme işini, birkaç lastik

patlatmaktan başka neye yarayacaktı ki çiviler, çarpışma zamanı geldiğinde çarpışacaktı, o an henüz gelmemişti, o anın geldiğini hissettiğinde çarpışacak ilk kişi olacaktı karakol amiri. Tüfeğini Masuri'de toprağa gömmüştü, Masuri'deki bütün tüfekleri toplayacaktı, herkes için tüfek vardı orada. Ama bu arada İngilizlerin biraz daha ilerlemesini beklemek gerekiyordu, kar olduğu sürece de ilerleyemezlerdi. Bir süre sonra kar erimeye başladı ve tepelerin eteklerinde ilk yeşil lekeler ortaya çıktı. İngilizlerin hızla ilerledikleri haberi geldi, tepenin ardında artık topların gümbürdediği duyuluyordu, İngilizler şehirden birkaç kilometre ötedeki bir köyü, San Felice'yi almışlardı. Ama karakol amiri çarpışmak için vaktin henüz gelmediğini, acele etmenin gereksiz olduğunu söylüyordu. İlkbahar yağmurları başladı. İngilizler gene durdular, günlerce sağanak yağmurun altında büyük bir sessizlik hüküm sürdü, toplar susuyordu, Almanlar ise kırmızı ceketleri, parlak siyah yağmurlukları, yağmur birikintilerine batıp çıkan uzun çizmeleriyle hep oradaydılar, sonra yağmurun yerini çamuru toza dönüştüren aydınlık, sıcak bir güneş alıverdi, bostanlarda rüzgârın hışırdattığı elma ağaçları boy gösterdi, bulut kümeleri arasındaki mavi gökte yeniden uçak homurtuları duyulmaya başladı. Karısının yalnız başına tarla işleriyle nasıl başa çıkabileceğini bilemeyen köylü Giuseppe dert yanıyordu. Kendisinin Cenzo Rena'nın evinden ayrılması imkânsızdı, çünkü Almanlar tarlalarda çalışmaya giden birçok köylüyü kamyonlara yükleyip götürmüşlerdi. Çocukları Borgo'ya, karısının akrabalarına göndermişti. Cenzo Rena, Anna'nın da çocukla birlikte San Costanzo'dan ayrılması gerektiğini söyledi. San Costanzo, İngilizlerin ilerledikleri yol üzerindeydi ve ilerlemelerini sürdüren İngilizler burada da çarpışacaklardı. Cenzo Rena, bir gün Anna ile çocuğu Yukarı Scoturno'ya, Maschiona'nın babaannesine götürdü.

Scoturno'ya giden yol üzerinde iki Alman nöbetçi vardı ama Cenzo Rena'yı tanıyorlardı. Elindeki sepete bir göz atıp geçmesine izin verdiler. Cenzo Rena, sepetin çok ağır olduğunu söylüyordu, Anna yanına bir sürü gereksiz eşya almış, buna karşın bir termos getirmeyi bile düşünmemişti, o da Bayan Maria gibi termoslara karşıydı. Termos nereden çıktı, dedi Anna, o sıcakta termosu ne yapacaktı. Çocuk için geceleri termosa papatya çayı koyardın, dedi Cenzo Rena. Maschiona'nın babaannesinin gece kalkıp da papatya çayı için ocağı yakacağını hiç sanmıyordu. Çocuk, Cenzo Rena'ya dönerek papatya çayından hoşlanmadığını söyledi.

Mayıs sonuydu, güneş yolu yakıyordu, otlar sert ve kuruydu. Cenzo Rena, sepeti sallayıp ayaklarını kurumuş otlara daldırarak yürüyordu. Tepeden San Costanzo'ya, tanklar ve kamyonlarla dolu belediye meydanına bakıyordu. Sonra San Costanzo tepenin yamacı ardında gözden yitti. Anna birden durarak, çocukla Yukarı Scoturno'ya gitmelerinin şart mı olduğunu sordu. Cenzo Rena, Anna'ya, aptalca şeyler sormamasını söyledi. Yakında San Costanzo, savaş alanına dönecekti, küçük çocuğu olan herkes çocuğunu köyden uzaklaştırıyordu. Anna, Franz'ın sözünü ettiği o dumanın altında Maschiona'nın babaannesiyle mutfakta geçireceği uzun günleri düşünüyordu.

Maschiona'nın babaannesini ocağın ateşini yakarken buldular. Cenzo Rena'ya göre, oda hiç de dumanlı değildi. Scoturno yaşamak için çok rahat bir yerdi, Cenzo Rena orada seve seve kalabilirdi. Anna, öyleyse, niye onun da kalmadığını sordu. Cenzo Rena kalmak bir yana, hemen dönmesi gerektiğini söyledi. Olup biteni sürekli izleyebilmek için San Costanzo'da olmak zorundaydı. Olup biten bir şey yok, dedi Anna, San Costanzolular pekâlâ onsuz da yapabilirlerdi. Sepeti yatağa boşaltırken alçak sesle kavga ediyorlardı. Ne çok

şey taşımışsın, diyordu Cenzo Rena, bir sürü havlu getirmişti, Anna tıpkı Bayan Maria'yı andırıyordu. Anna, Bayan Maria'yı hatırlayınca ağlamaya başladı. Maschiona'nın babaannesinin sert yatağına oturmuş ağlıyordu. Ölen Bayan Maria ile Ippolito'yu, hatta Ippolito'nun kıvırcık tüylü, sevimli köpeğini düşünüyordu. Yaşayıp yaşamadıklarını bilmediği Concettina ile Giustino'yu düşünüyordu. Cenzo Rena'ya bakıyor, onu bir daha hiç görememekten korkuyordu, birazdan geldikleri yoldan San Costanzo'ya geri dönecekti, sonra İngilizler gelecek ve San Costanzo'da kim bilir neler olacaktı. Cenzo Rena da, Anna'ya bakıyor, onu bir daha görüp göremeyeceğini düşünüyordu. Ama birbirlerine ciddi bir şey söyleyemediler, Almanın getirdiği eşya ile ilgili kavgalarını sürdürdüler. Cenzo Rena, Anna'ya, Maschiona'nın babaannesiyle sıkılacağını düşünerek ağladığı için bir aptal olduğunu söyledi. Anna, o yüzden ağlamadığını söyleyemedi. Cenzo Rena, Anna'ya para bıraktı. Her para çıkardığında olduğu gibi, yakında parasız kalacaklarından, bunun önemli bir sorun olduğundan yakındı. Öğleden sonra oradan ayrıldı, köye vardığında güneş batıyor, tepenin yamaçlarını kızıla boyuyordu. Cenzo Rena, Anna'nın yatağa oturmuş ağlarken kendisine nasıl baktığını düşünüyordu. Maschiona'nın babaannesiyle birlikte koyunların peşinde koşturan çocuğu gözünün önüne geliyordu: Çıplak ayakları toza bulaşmış, elindeki uzun değnekle koyunların peşinde koşturan çocuğu, kendisine doğru dürüst veda etmemişti bile. Cenzo Rena onları düşünüyor, kendine bunun onları son görüşü olup olmadığını soruyordu, sürüp giden savaş her görüşmenin son görüşme olduğunu düşündürüyordu insana.

Bu arada garson eve gelmiş, Giuseppe, karakol amiri ve Franz garsonun geldiğini duyar duymaz bodruma inmişlerdi. O gün garsonu hiç beklemiyorlardı, çünkü Cenzo Rena ona

o gün köyden ayrılacağını söylemişti. Mutfakta Maschiona bulaşık yıkıyordu, garson oturmuş, Maschiona da ona şarap koymuştu. Maschiona hayatından memnun, bulaşık yıkıyor, bir yandan da ağır ağır şarabını içip, iskemlesinde sallanan garsonu izliyordu. Uzaktan, tepelerin ardından topun gümbürtüsü işitiliyordu. Garson, çok geçmeden İngilizlerin San Costanzo'ya varacağını, kendilerinin ise kuzeye gideceklerini söyledi. Ama artık savaştan bıkmıştı, ona kalsa San Costanzo'dan ayrılmaz, İngilizlere tutsak düşüp, bir daha savaşmazdı. Bunun üzerine Maschiona ona neden bir yere saklanıp İngilizleri beklemediğini sordu. Garson nerede saklanabileceğini sordu, evin bodrumu yoktu ki. Olmaz olur mu, dedi Maschiona ve güldü, hem şu sıralar bodrumda saklanan epey insan vardı, hatta saklananlardan biri de Yahudi'ydi. Maschiona garsona rahatlıkla açılıyordu, çünkü onun Yahudilerle uğraşan Almanlardan olmadığını biliyordu. Garson, tabii ki onlardan olmadığını söyledi. İşte Yahudi şu anda bodrumdaydı. Bodrumda, dedi Maschiona, bodrumda patateslerle elmaların arasında saklanıyordu, şimdi yanında bir Alman, tam da onu bulup yakalaması gereken bir kişi saklanacaktı. Ama Maschiona birden Franz hakkında hiçbir şey söylemeyeceğine dair Kutsal Kitap üzerine yemin ettiğini hatırladı. Bunu hatırlar hatırlamaz, garsonun da bir şey söylemeyeceğine dair yemin etmesi için Kutsal Kitabı getirmeye gitti. Ama kitabı alıp geldiğinde, garson çoktan bodrumun kapısına gitmiş, omzuyla kapıyı açmaya uğraşıyordu.

Maschiona, bağırmaya başladı. Bodrumun kapısı büyük bir gürültüyle açıldı, garson her zaman kemerinde taşıdığı feneri yakmış, merdivenin tepesinden aşağıya bakıyor, fenerin ışığını kâh tahtalara, patates ve elmalara, kâh karakol amiri ile Franz'a doğru tutuyordu. Karakol amiri ile Franz da, zaman zaman garsonun yüzünü görüyorlardı, çevresini süzen,

araştıran, uzun, atı andıran yüzü sakin ve ciddiydi. Franz, bu yüzün bir kitapla bastırılıp sıkıştırılmış at kafasını andırdığını düşündü. Bu arada Giuseppe, patates çuvallarının arasında tüfeğini arıyordu. Tüfeği bulunca doldurdu ve tabancasını çekmiş olan garsonun ateş etmesine fırsat vermeden ateş etti. Garson, merdivenden aşağı düştü, olanları izleyen Maschiona bağırmaya başladı.

Cenzo Rena, Yukarı Scoturno'dan döndüğünde mutfağı boş buldu. Hemen bodruma koştu, yerde duran kapının üzerinden atladı. Karakol amiri, Franz, Giuseppe ve Maschiona bodrumda oturuyorlardı. Maschiona, ellerini saçlarının arasına sokmuş hıçkırarak ağlıyordu. Cenzo Rena, garsonu ancak bir süre sonra görebildi: Garson, kana bulanmış uzun kafasıyla odun parçaları ve patatesler arasında yatıyordu. Giuseppe, Cenzo Rena'ya, garsonu öldürmekle kötü mü ettiğini sordu. Hayır, dedi Cenzo Rena, savaş sürdüğüne göre ateş etmekte haksız sayılmazdı. Ama şimdi iyiyle kötüyü değerlendirecek vakitleri yoktu, çamlıkta bir çukur kazarak garsonu gömmek gerekiyordu.

Köylü Giuseppe ile Cenzo Rena, çukuru kazmak üzere dışarı çıktılar. Ama elleri titrediği için Giuseppe kazamıyordu. Sonunda kazmayı elinden attı, korktuğunu, o yüzden kaçmak istediğini söyledi. İyi de nereye kaçabilirsin, dedi Cenzo Rena. Bulundukları yerden, çam ağaçlarının arasından belediye meydanındaki Alman askerlerini görebiliyorlardı. Silah sesi ile bağrışmaları kimsenin duymaması bir mucizeydi. Almanlar, hiçbir zaman oldukları yerde durmaz, sık sık çamlığa gelip giderlerdi. O gün kimsenin çamlıktan geçmemesi bir mucizeydi. Köylü Giuseppe gene de kaçmak istediğini söyledi, çamlıktan pekâlâ Borgoreale'ye kaçmayı deneyebilirdi, orada karısının akrabaları vardı. Giuseppe, koşarak çamlığı tırmanmaya başladı, Cenzo Rena onun iyice eskimiş yeşil

şapkasının çam ağaçları arasında yittiğini gördü. Giuseppe'yi gözleriyle selamladı ve belki de bu şapkayı son kez gördüğünü düşündü.

Cenzo Rena, karanlığın çökmesini bekledi, sonra garsonu taşıyarak çamlıkta kazdıkları çukura yerleştirdi. Ama çukur garsonun iri bedenine oranla çok küçüktü. Cenzo Rena'nın ellerinde derman kalmamıştı, çukuru daha fazla kazmak istemiyordu, hem çamlıkta sürekli ayak sesleri duyar gibi oluyordu. Garsonu yeniden kucağına aldı, adamın cesedi uykuya dalmış bir at kadar ağırdı. Cenzo Rena, cesedi dereye kadar taşıyarak boylamasına suyun içine yatırdı, akıntının yeterince güçlü olduğunu, cesedi alıp sürükleyeceğini düşünüyordu. Dere nehirle birleştiği için bir kez nehre sürüklenen cesedi bir daha kimse bulamazdı. Ama derenin garsonu sürükleyip sürüklemediğine bakmadı, çok yorgundu, bir an önce şu garsondan, şu dereden uzaklaşmak istiyordu, çok çok yorgundu. Bir daha köylü Giuseppe'yle hiçbir zaman yollara çivi dökmeye gidemeyeceklerini düşünüyordu. Artık köylü Giuseppe'nin kurtulup kurtulamayacağını Tanrı bilirdi. Birden karşısında Franz'ı buldu. Franz, sessizce Cenzo Rena'yı izlemişti, şimdi bir ağacın gövdesine yaslanmış, ona bakıyordu. Eve dön budala, dedi Cenzo Rena. Franz, karakol amirinin de kaçtığını söyledi. Çok korkmuş, biraz ekmekle bir şişe şarap alarak kaçmıştı. Mutfakta bir tek Maschiona kalmıştı, o da ağlıyordu. İnşallah annesine gitmemiştir, dedi Cenzo Rena. Maschiona annesine gidip olanları anlatırsa çekecekleri vardı, bir saate kalmaz bütün köy olanları öğrenirdi. Franz ile Cenzo Rena eve döndüler. Cenzo Rena, Maschiona için bir bardakta bromür eritti ve Maschiona'nın kafasını tutup kaldırarak bardaktakini içmesini söyledi. Maschiona'nın o aptalca hıçkırıkla sallanan başı dirençsiz ve hareketsizdi. Cenzo Rena, onu yatağa yatırdı, sonra bodruma, yere bir kova su döktü. Hiç kan izi

olmamasına karşın, yeri bezle iyice sildi, sonra bodrumda bir kenara sakladığı konyak şişesinden büyük bir bardak konyak doldurdu, Franz'la karşılıklı içtiler. Konyağı içtikten sonra Cenzo Rena, Maschiona'nın yatağının ucuna oturdu, çünkü onun da kaçıp gitmesini istemiyordu. Franz da yatağın yanına, yere oturmuş, ara sıra uykuya dalıyordu.

Cenzo Rena, Almanların garsonu bulmaları durumunda, köyden rastgele kişileri rehin alacaklarını düşündü. Tıpkı gazetelerde yazdığı gibi, ölen bir Almana karşılık on İtalyanı rehin alacaklardı. Alman kumandana gidip garsonu kendisinin öldürdüğünü söyleyecekti. Almanca söylemesi gereken sözleri düşünmeye koyuldu. Bardağına biraz daha konyak doldurdu, bir yandan da söyleyeceği Almanca cümleyi sürekli olarak değiştiriyordu. Onca konyaktan sonra kendini çok iyi hissediyordu, vücudunun bir ısınıp bir serinlediğini duyuyordu. Ama aslında tifoya yakalandığı sıralar, onu ölümün eşiğine getiren sırtındaki noktayı hissediyordu. Sırtının ortasında kasılıp kalmış bir deri parçasıydı bu, konyağın ısıttığı huzurlu, güçlü bedeninde donuk küçük bir lekeydi. Korku, belindeki o noktada toplanmıştı. Eliyle oraya dokundu ve bedenindeki sıcak kan o noktaya aksın diye konyak içmeye devam etti. Maschiona'nın yastıktaki başına baktı, ona veda etti. Maschiona, uykusunda da hıçkırmaya devam ediyor, her yanı kirlenmiş bir mendili dudaklarına bastırıyordu. Dizlerinin üzerine kıvrılıp uyuyakalmış Franz'a baktı, ona da veda etti. Anna ile çocuğa da veda etti: Onları Yukarı Scoturno'da gördüğü günkü gibi anımsıyordu, kızını kocaman ağzı, sapsarı saçlarıyla koyunların arkasında koşturmaktan nefes nefese kalmış haliyle hatırlıyordu. Anna'nın yüzünü gözünde canlandırmak istiyor, bir türlü canlandıramıyordu. Çok çaba harcamasına karşın, Anna'nın yüzünü bir türlü anımsayamadı. Oysa Maschiona'nın kırışık ve çirkin yüzü gözünün

önündeydi, bu da onu sinirlendiriyordu. Franz, uyanıp biraz daha konyak içti. Bu arada, karakol amirinin nasıl kaçtığını hatırlayıp biraz güldü. Kendisi kaçmamıştı, çünkü hiçbir şeyden korkusu yoktu, yaşamak ya da ölmek umurunda değildi, tuhaftı ama bu konuyu umursamıyordu. Şu son günlerde düşünmüş, hayatını nasıl aptalca geçirdiğini, ne aptalca, ne gereksiz şeyler yaptığını anlamıştı. Hayatı, başından sonuna dek bir hikâye gibiydi, hayatını anlatmayı çok isterdi. Ama Cenzo Rena, Franz'a, Tanrı aşkına hiçbir şey anlatmamasını, çünkü şimdi kafasının başka şeylerle meşgul olduğunu söyledi. Franz, Cenzo Rena'nın kendisini hiçbir zaman ciddiye almadığından, ona hep kötü davrandığından yakındı. Sonra başını dizlerine yaslayıp, yeniden uykuya daldı.

Vakit öğleyi bulduğunda, birden kilisenin çanları gürültülü bir biçimde çalmaya başladı. Maschiona, şaşkınlık içinde yataktan kalkmış, başını kaşıyor, olanları hatırlamaya çalışıyordu. Cenzo Rena, Maschiona'nın yatağında uyuyakalmıştı. Nalbantın annesi, Cenzo Rena'yı sarsarak uyandırdı, bir yandan da ağlıyordu. Sokaklarda bağrışmalar ve Almanların sesleri işitiliyordu, bir yandan da çanlar çalıyordu. Nalbantın annesi, Almanların oğlunu tutukladıklarını söylüyordu. Almanlar, nehirde bir Alman'ın cesedini bulmuş, evleri dolaşarak insanları tutuklamaya başlamışlardı. Alman'ı kimin öldürdüğünü bulamazlarsa, tutukladıkları kişileri kurşuna dizeceklerdi. Nalbant, takma bacaklı adam, Maschiona'nın erkek kardeşi ve daha birçok kişiyi tutuklamış, tutukladıkları on kişiyi muhtarın ahırına koymuşlardı. Nalbantın annesi, Almanların tutukluları serbest bırakmalarını rica etmek üzere Cenzo Rena'nın hemen Alman kumandana gitmesini söyledi. Aralarında Almanca konuşabilen tek kişi Cenzo Rena olduğundan, onları ancak Cenzo Rena kurtarabilirdi.

Maschiona, erkek kardeşinin yakalandığını duyunca bağırmaya başladı. Alman'ı Giuseppe öldürmüştü, Cenzo Rena Almanlara gidip, katilin Giuseppe olduğunu söylemeliydi. Maschiona bir yandan ağlıyor, bir yandan da kardeşiyle annesinin adlarını anarak başını duvara vuruyordu. Annesine gitmek istiyordu, ama Cenzo Rena nalbantın annesine Maschiona'yı orada tutmasını söyledi.

Cenzo Rena, biraz daha konyak içti, yağmurluğunu üzerine geçirdi, temiz sabah havasına çıktı. Çanlar var gücüyle çalıyor, göğün yukarılarında ufak, ışıltılı uçaklar geçiyordu. Yağmurluğu neden giydiğini bilmiyordu. Yoksa sarhoş mu oldum, diye sordu kendine. Uzun ve beyaz yağmurluğuyla kendisini gecelik giymiş gibi hissediyordu. Taşların üzerinden atlayarak aşağı indi, köyün yollarından geçmek yerine sık, yüksek otlarla kaplı bir yokuştan inmeyi tercih etti. Ayakkabıları sık, yüksek otların içinde, birden koşmaya başladı. Ayakkabılarından biri ayağından çıktı, almak için eğildiğinde Franz'ın koşarak arkasından geldiğini gördü. Eve dön budala, dedi. Franz otların ortasında durdu, Cenzo Rena biraz daha ilerledi, ancak gene ayakkabısı ayağından çıktı, ayakkabıyı ayağına geçirmek için eğildi ve Franz'ın gözyaşları içinde arkasından geldiğini gördü: Franz'ın mutlu, çaresiz ve çılgınca bir yüz ifadesi vardı, saçları alnına düşmüş, şakakları titriyordu. Eve dön budala, dedi Cenzo Rena. Ayakkabısını ayağına geçirdi, artık birlikte koşuyorlardı. Yüksek otların arasından hızla koşarken birden ikisi de kendini çok mutlu hissetti, çanlar çalıyor, artık vakitleri olmadığından hiçbir zaman çivi dökemeyecekleri beyaz ve tozlu yol önlerinde uzanıyordu. Cenzo Rena, belediyenin kapısındaki Alman nöbetçilere kumandanları ile görüşmek istediğini söyledi. Silahsız olduğunu göstermek için yağmurluğunun düğmelerini çözdü. Almanlar, Franz'ın kim olduğunu sordular. Cenzo

Rena, Franz'ın Salerno'dan gelen yeğeni olduğunu, savaş yüzünden biraz akli dengesini yitirdiğini söyledi. Cenzo Rena ile nöbetçilerden biri yukarı çıktılar, kumandan daha önce muhtarın oturduğu yerde oturuyordu. Cenzo Rena, Alman'ı tüfeğiyle kendisinin öldürdüğünü, muhtarın ahırında tutulan rehinelerin serbest bırakılmalarını söyledi.

Faşistler, Franz'ı kollarından tutarak odaya girdiler. İçlerinden biri, bağırarak, onu belediyenin kapısında nöbetçilerle Almanca konuşur, yukarı çıkmak isterken bulduğunu, hemen tanıdığını, Franz adında bir Alman Yahudisi olduğunu söylüyordu. Cenzo Rena, gene onun Salerno'dan gelen yeğeni olduğunu, kendisinin peşini hiç bırakmadığı için oraya kadar da peşinden geldiğini söyledi. Savaş yüzünden biraz akli dengesini yitirmiş olduğunu da sözlerine ekledi. Kumandan elindeki kalemi ağır ağır masaya vuruyor, gözlerini dikmiş, Cenzo Rena'yı süzüyordu. Bir yandan da çenesini sıvazlıyor, ıslık çalmak istiyormuş gibi ağzını büzüyordu.

Cenzo Rena ile Franz, bir zamanlar köylülerin beklemek üzere oturdukları belediyenin girişinde birkaç saat kaldılar. Çevre tabancalı faşistler ve Alman nöbetçilerle doluydu. Belediyenin kapısından meydanın tozlu yollarında dolaşan kamyonlarla tankları, bir de bitmek tükenmek bilmeyen Alman çizmelerini görüyorlardı. Cenzo Rena, çevresindekilere rehineleri serbest bırakıp bırakmadıklarını soruyor, ama kimseden cevap alamıyordu. Cenzo Rena, sürekli olarak sırtındaki o zayıf, buz kesmiş noktaya dokunuyordu. Sırtındaki nokta giderek genişlemiş, artık neredeyse tüm sırtı buz kesip güçsüzleşmişti. Ama birden kapalı kapının gözetleme deliğinden, koşarak uzaklaşmakta olan takma bacaklı adamı gördü. Bu koşup uzaklaşan mutlu bacağa veda etti. Bir Tanrı varsa, ona bu mutlu bacak için şükrettiğini düşündü, Tanrı'nın var olup olmadığını bilmiyordu, ama gene de ona şükrediyordu.

Neden takma bacaklı adamın yaşamasını bunca istediğini sordu kendine, bunun nedenini anlayamıyordu. Franz, başını tırabzana dayamış, bir basamağın üzerinde oturuyordu. Gözleri kapalıydı, faşist onu tanıdığında tabancayla dudağına vurduğu için bir dudağı kan içindeydi ve şişmişti. O an Cenzo Rena, kendini çok ama çok yorgun ve üzgün hissetti. Damarlarında artık çok uzakta kalan konyak dolaşıyor, sırtında büyük bir güçsüzlük ve soğuk duyuyordu, dizleri titriyor, soğuk terler döküyordu.

Daha sonra Cenzo Rena ile Franz'ı belediye meydanına götürdüler. Franz'ı tutarak duvara savurdular, sonra ateş emri verildi ve Cenzo Rena elleriyle yüzünü kapadı. Cenzo Rena da duvara fırlatıldı, o da kafasının duvara çarpışını, çanları ve sesleri duydu. Cenzo Rena ile Franz, böyle öldüler.

15

Anna, San Costanzo'ya döndüğünde artık Almanlar yoktu, ama onların yerini İngilizler almıştı. Belediye balkonunda da, Amerikan, İngiliz ve İtalyan bayrakları dalgalanıyordu. İngilizler topu ateşledikleri için belediye, jandarma kışlası ve yoldaki birkaç evin duvarlarında yuvarlak delikler açılmıştı.

Almanlar, o gün aldıkları rehineleri serbest bırakmışlar, ama geceleyin geri dönerek terzinin iki oğlunu, Maschiona'nın ilk sevgilisinin kız kardeşini ve on dört yaşındaki bir çobanı tekrar yakalayıp muhtarın ahırına götürmüşler, birkaç bidon benzin dökerek ahırı ateşe vermişlerdi. Nalbant ile Maschiona'nın erkek kardeşini de aramışlardı, ancak onlar kırlara kaçtıkları için kurtulmuşlardı.

Şimdi muhtarın ahırı bir kül yığınına dönmüştü. Ama hâlâ ineklerin böğürmelerini, annesine seslenen çoban çocuğun çığlıklarını duyar gibiydiler. Almanların, içinde ineklerle insanların bulunduğu bir ahırı neden yaktıkları anlaşılamamıştı. Bu işi belki de yalnızca harcanacak fazla benzinleri olduğu için yapmışlardı. Zaten sürekli olarak, Almanların gitmeden önce yaptıkları yıkımlarla ilgili haberler ulaşıyordu. Masuri'de on beş kişiyi, kadınlarla çocukları, bir inek ahırına tıkıp

pencerelere ateş etmişlerdi. Artık Almanlar uzakta, Borgoreale'nin ötesindeydi, ama köylüler hep onların geri döneceğinden korkuyordu. Köylüler, bostanların duvarlarına oturmuş sigara içen İngilizlere bakıyorlardı. Büyülenmişçesine, üzerlerine tıpkı Almanlarınkine benzeyen sarı kumaştan bir üniforma giymiş, kısa pantolonlu İngilizlere bakıyorlardı. İngilizlere Almanların geri dönüp dönmeyeceğini soruyorlardı. İngilizler de, hayır anlamında başlarını sallıyorlardı. Köylüler, kendilerini öldürmeyen bu yeni askerlerden çok memnundu. Onların attıkları kirli pirinç unundan ekmekleri seve seve yiyorlardı.

Karakol amiri, Anna'ya, Cenzo Rena ve Franz'la ilgili haberi vermek için Yukarı Scoturno'ya gelmişti. Karakol amiri, şarap şişesini alıp kaçtığı gece daha sonra Giuseppe ile buluşmuş, birlikte Borgoreale'ye gidip orada saklanmışlardı. Karakol amiri, gene pelerinli, süvari kılıçlı üniformasını giymiş, Yukarı Scoturno'ya ciddi, ağır bir havayla gelmişti. Haberi Anna'yı incitmeden vermek istiyordu. Uzun, ne olduğu belirsiz bir konuşmaya girişti. Aslına bakılırsa, o da, bir ur yüzünden karısını yitirmişti. Almanlar evini dağıtmış, karısının öldüğü yatağı alıp götürmüşlerdi. Gene de, küçük çocukları için hayatını sürdürüyordu. Zaman zaman kendini bir uçurumdan atacak duruma geliyor, ama dinine bağlı bir Hıristiyan olduğu için atmıyordu. Küçük çocukları için iyi kötü yaşamını sürdürüyordu. İşte Anna da onun durumundaydı, bakacağı küçük bir çocuğu vardı. Anna, sürekli olarak karakol amirinin kocaman basık burnuna bakıyordu. Sonra birden Cenzo Rena'nın ölmüş olduğunu anladı.

Anna, uzun süre Maschiona'nın babaannesinin yatağında hareketsiz yattı. Saatler geçiyor, sinekler beyaz duvarlarda vızıldaşıyordu. Çocuğu görmek istemiyordu, çocuğu ona ürküntü vermeye başlamıştı. Odaya girdiğinde, onu hemen alıp

götürmesi için Maschiona'nın babaannesini çağırıyordu. Pencereye çıkmak istemiyor, evin önünde uzanan yeşil alan, yol ve tepelerin etekleri onu ürkütüyordu. Sonra bir gün çok acele San Costanzo'ya döndü: Maschiona'nın babaannesi, Anna'ya, Maschiona'nın Amerikalılarla başının dertte olduğunu söylemişti. Ona da olanları bir köylü anlatmıştı, ama adamın söylediklerini tam anlayamamıştı. Anna, San Costanzo'ya döndü ve topu topu iki gün yatakta kaldığını öğrendi. Oysa, yatakta geçirdiği süre, ona çok uzun gelmişti. Köylüler, Maschiona'yı berber dükkânına götürmüş, saçını kırpmaya başlamışlardı. Alman garsona bodrumun yerini onun gösterdiğini söylüyorlardı. Maschiona, köylülerin arasında çırpınıyordu, saçlarının yarısını kazımışlardı bile. Anna, Maschiona'yı bırakmaları için bağırdı.

Anna, çevresini saran köylülerin arasından güçlükle Maschiona'yı berber dükkânından çıkarmayı başardı. Bu arada berber de, yerdeki saçları dışarı süpürüyordu. Maschiona, öyle korkmuştu ki, ağlayamıyordu. Eşarbını yırttıkları için, başının kazınan kısmını elleriyle örtüyordu. Anna ile Maschiona, eve gittiler. Almanlar ateş edip evdeki aynaları parçalamış, şiltelerle radyoyu alıp götürmüşlerdi. Dolapları da boşaltmış, şezlongları parçalamışlardı. Anna, cam kırıklarını süpürmeye koyuldu. Bu arada, Maschiona elinde bir kazma evin önünü kazıyordu, çünkü kışlık paltosunu toprağa gömmüştü. Ama paltoyu tam olarak nereye gömdüğünü hatırlayamıyor, bir yandan da köpeğin ortaya çıkmasından korkuyordu.

Daha sonra Maschiona çocuğu almak için Scoturno'ya gitti, ama babaannesi Maschiona'yı kafasının yarısı kazınmış halde görünce o kadar korktu ki, birkaç gün sonra öldü. Doksan üç yaşında olduğu düşünülürse, ölme vakti zaten gelmişti.

Köylü Giuseppe muhtar olmadı. Artık muhtar değil, belediye başkanı sözcüğünü kullanmaları gerekiyordu. Ama San

Costanzo'da herkes muhtar demeye devam etti. Köylü Giuseppe değil, kara bıyıkları, dinç bedeniyle Maschiona'nın ilk sevgilisi muhtar seçildi. Yeni muhtara Almanların yaktıkları kız kardeşinden çok geniş bir arazi miras kalmıştı. Adam hem Almanlardan hem de savaştan çok çekmişti, kız kardeşi yakılmış, bir oğlu Yunanistan'da kaybolmuş, çocuktan bir daha hiç haber alınamamıştı. Köylü Giuseppe, muhtar seçilmediğine çok sevindiğini söyleyip, eski püskü yeşil şapkasıyla tarladaki işine geri döndü. Ara sıra Anna'yı görmeye gidiyor, San Costanzo ile yeni muhtar hakkında çok kötü konuşuyordu. Cenzo Rena, muhtar seçtikleri kişiyi görse kim bilir ne derdi. Bu yeni muhtar, köyü önceki muhtardan daha da çok soyan kurnaz adamın tekiydi. Köyde Cenzo Rena'nın evine, yazıtlı taş bir anıt koymaktan söz ediliyordu. Ama Giuseppe bu anıt için kimseden para çıkmayacağını adı gibi biliyordu. San Costanzo, adi bir köydü ve Cenzo Rena bu adi köy için ölmüştü.

İngilizler geldikten birkaç gün sonra, bir grup köylü, karakola gönderdiği isimsiz mektupları, o güne dek yaptığı küstahlıkları kendisine ödetmek için markizin evine girip kafasını kazımaya karar vermişlerdi. Markiz, konağındaki koltuğunda, korkudan beti benzi atmış bir halde oturuyordu. Almanlar henüz köydeyken felç geçirmiş, yüzü bütünüyle çarpılmıştı. Doktor markizdeydi, birlikte kâğıt oynuyorlardı. Köylüler, kâğıtları alıp pencereden aşağı atmışlardı. Sonra dolapların kapaklarını ardına kadar açmış, bir sürü reçel kavanozu bulmuşlardı. Doktor, iskambil kâğıtlarını toplamak için aşağıya inmişti. Kâğıtları sokak köşelerinden topluyor, sonra birer birer ceketinin üzerinde temizliyordu. Sonra birden kadın terzisi ortaya çıkmış, bağıra bağıra Almanların yaktığı iki çocuğundan, markizin yanına hizmetçi alıp hasta ettiği kızından söz etmeye başlamıştı. Markiz, kızının göğsüne o yumruğu vurup içinde bir şeyleri parçalamıştı, kızı hâlâ

kan tükürüyordu. Markizin kafasını kazımak istiyor, elindeki tıraş fırçasını sallıyordu. Bağırmaktan fenalaşıp, solgun bir yüzle yere düştü. Köylüler, doktora iskambil kâğıtlarını temizlemeyi bırakıp yukarı gelmesini söylediler. Doktor, kadın terzisini markizin yatağına yatırıp, şakaklarını sirke ile ovmak zorunda kaldı. Markiz koltuğunda inliyor, avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Sonunda köylüler markizi bırakıp gittiler, onun zavallı kadının teki olduğunu görmüşlerdi.

Takma bacaklı adam, sürekli olarak önceki muhtarın ahırının yıkıntıları arasında dolaşıyordu. Almanlar, takma bacaklı adamı rehin aldıklarında gömleğini yırtmışlar, o yüzden Franz'ın ona hediye ettiği elmas yüzüğü yitirmişti. Şimdi ahırın enkazı arasında bütün gün yüzüğü arıyor, bacağına o ağırlıkları artık hiçbir zaman taktıramayacağından yakınıyordu.

Anna, bir gün, taşların arasından topallayarak birinin geldiğini gördü. Önce, takma bacaklı adamın geldiğini sandı. Ama gelen Emanuele'ydi. Anna, ağlayarak Emanuele'yi karşılamaya koştu, Emanuele Anna'yı kucakladı, onun da gözleri dolmuştu. San Costanzo'dan Roma'ya geçen bir İngiliz'den Cenzo Rena ile Franz'ın başına gelenleri öğrenmişti. Anna'yla birlikte Cenzo Rena'nın ve Franz'ın kurşuna dizildiği belediye binasının duvarını görmeye gittiler.

Emanuele, Almanlar daha Roma'dayken gizli bir gazetede düzeltmen olarak çalışmıştı. Almanlar, Emanuele'yi iki kez hapse atmışlar, ama gizli gazeteden arkadaşları onu hapisten çıkarmayı başarmışlardı. Orada burada gecelemiş, hatta bir manastırda bile kalmıştı. Aylarca hemen hiçbir şey yemeden, şalgam köküyle idare etmişti, çünkü uzun süre az parayla geçinmiş, cebindeki parayı gizli gazeteye vermişti. Gene de, çok kilo almıştı. Giustino kuzeydeydi, dağlarda partizanlık yaptığını, Balestra adını aldığını duymuştu. Danilo da, bir süre Roma'da kalmış, sonra kuzeye gitmişti, bir uçaktan paraşütle

atlayarak inmişti kuzeye. Onun partizanlar arasındaki adı Dan'dı. Anneleri Amalia ve Giuma'yla birlikte İsviçre'deydi. Giuma, Lozan'da tanıştığı Amerikalı bir doktorla evlenmişti. Emanuele, Kızılhaç aracılığıyla ara sıra onlardan haber alıyordu, ama Concettina'dan hiç haber alamamıştı.

Emanuele, San Costanzo'da ancak bir gün kalabildi, gazetede yapacak bir işi vardı. Gazete artık gizli çıkmadığından, her gün çalışmaları gerekiyordu.

Kış gelince İngilizler gittiler. Maschiona, toprak altında durmaktan her tarafı yıpranan paltosu için sızlanıp duruyordu. Saçları biraz uzamıştı, ama kendisine yapılanları düşündükçe titriyordu. Cenzo Rena hayatta olsa, ona böyle davranamazlardı. Pazar günleri Anna'yla birlikte mezarlığa gidiyorlardı. Maschiona, Cenzo Rena'nın, Franz'ın ve vaftiz babasının mezarı başında dua ediyordu. Vaftiz babası da, aynı mezarlığa gömülmüştü, huzur içinde yatıyor olmalıydı. Maschiona diz çökmüş dua ediyor, Anna ise dua etmiyordu. Babası her zaman dua etmenin aptalca bir şey olduğunu söylemişti. Tanrı varsa, ona dua etmek gereksizdi. Tanrı olduğuna göre, ne yapılması gerektiğini kendiliğinden anlardı.

İngilizler, San Costanzo'dan ayrıldı. Onların ardından köye Roma'dan faşistler geldi, faşistler bir arada dolaşmak, sürekli jandarma kışlasının zilini çalmak zorundaydılar. Köydeki handa kalıyor, Türk'ün odasında yatıyorlardı, bir zamanlar Türk'ün dolaştığı gibi belediye meydanında bir ileri bir geri dolaşıyor, soğuktan, karakol amirinin işlettiği hanın yiyeceklerinden yakınıyorlardı. Karakol amiri sonunda o armut göğüslü baldızıyla evlenmişti. Kadın hamileydi ve o armut göğüslerin yerini kocaman bir karın almıştı. İkizlerin kıvırcık bukleleri de yok olmuştu, çünkü üvey anneleri akşamları oturup onların bigudileri ile uğraşacak vakti olmadığını söylüyordu. İkizler artık tıraş edilmiş, yusyuvarlak kafalarıyla

dolaşıyorlardı. Karakol amiri, kendini avutmak için Cenzo Rena'nın da çocukların tıraş edilmesinden yana olduğunu söylüyordu. Kayınpederiyle kayınvalidesinden ödünç aldığı parayla biraz evin eşyasını düzeltmişti, ama fiyatlar her geçen gün arttığından eve yeni bir ayna alamamıştı.

Karakol amiri ile köylü Giuseppe, bir süre daha arkadaş kaldılar, çünkü birlikte Cenzo Rena'yı anıyor, onun ne büyük bir insan olduğunu konuşuyorlardı. Sonra bodrumda patates çuvallarının üstünde yaptıkları iskambil partilerini, o gece çamlıkta bir yandan şarap içip, bir yandan ağaçların arasından sürünerek Borgoreale'ye kaçışlarını anımsıyorlardı. Ama daha sonra kralla ilgili kavga etmeye başladılar. Köylü Giuseppe kralı istemiyor, karakol amiri ise istiyordu. Giuseppe, ateşkesten sonra kaçtığı için kralın İtalya'ya ihanet etmiş olduğunu söylüyordu. Kendisini değilse de, resmini sallandırmak gerekirdi. Karakol amiri, kraldan böyle söz edilmesini istemiyordu. Bir süre kavgaya devam ettiler, sonra kavgayı da kesip sokakta birbirlerini gördüklerinde selam vermemeye başladılar. Karakol amiri, herkese Giuseppe'nin bir bozguncu olduğunu, Giuseppe de Borgereale'ye kaçtıkları gece karakol amirinin korkudan öldüğünü, onu neredeyse kucağında taşıdığını söylüyordu.

Sonunda kuzey bağımsızlığını kazandı ve Mussolini öldürülerek Milano meydanında asıldı. Köylü Giuseppe, bunu krala da yapmaları gerektiğini söylüyordu. Partizanların kuzeydeki başarılarından söz edildikçe, köylü Giuseppe kederleniyor, bir sürü koyunun doldurduğu güney köylerinde Almanlara karşı hiçbir şey yapılmadığını, o köyler uğruna bir tek Cenzo Rena'nın hayatını ortaya koyduğunu söylüyordu. Konuştuğu kişilerden biri, onun da bir şeyler yaptığını, bir Alman'ı öldürdüğünü hatırlattığında yüzü kızarıyor, bu olayı hatırlamaktan hoşlanmadığı için başını çeviriyordu.

Anna, çocuğuyla birlikte şehre döndü. Concettina'dan hepsinin hayatta olduğunu ve onu beklediklerini belirten bir mektup almıştı. Emanuele, onu almak üzere arabayla Roma istasyonuna gelecekti. Maschiona'nın da Anna'yla birlikte şehre gitmesi gerekiyordu. Anna ona bir çift topuklu ayakkabı almıştı, ama yola çıkma zamanı geldiği halde Maschiona ortalarda yoktu. Anna, onu ayağında topuklu ayakkabılarla annesinin mutfağında oturmuş ağlarken buldu. Şehre gitmek istemiyordu. Sıkı sıkıya annesine tutunmuş, ayağında bu topuklu ayakkabılarla yürüyemeyeceğini söylüyordu. Ayakkabılar ayağında güzel durmuştu, ama bunlarla yürümesi imkânsızdı. Saçları daha tam uzamamıştı, millet trende onu bu saçlarla görünce kim bilir ne düşünecekti.

Böylece Anna ile çocuğu, bir Amerikan kamyonuna binip yalnız başlarına yola çıktılar. Bütün köy onu uğurlamak için meydana toplanmıştı. Anna'ya bir an önce geri dönmesi için sesleniyorlardı: Kim bilir ne kötü durumdaydı kuzeydekiler, kim bilir nasıl açlık çekiyorlardı. San Costanzolular gene geceleri et kuyruğuna girmeye başlamışlardı. Ama muhtar yakında dana etinin gündüzleri satılacağını, herkesin etten alabileceğini söylemişti.

Anna ile çocuğu, bir süre kamyonda yolculuk ettiler. Sonra ikide bir duran bir yük trenine geçtiler. Roma istasyonunda Emanuele onları bekliyordu, arabaya bindiler, sonra yıkık evlerle dolu köylerle yol kenarlarındaki yanmış, yan yatmış kamyon görüntülerinin oluşturduğu yolculukları başladı.

Anna, bir ara Balestra adını alan Giustino'yu, Concettina'yı, Emilio'yu ve Concettina'nın çocuğunu gördü yeniden. Nehir kıyısını, sabun fabrikasını, Ippolito'nun öldüğü bankı, evlerini, Emanuelelerin evini gördü. Yandaki evde, üzerinde bir dul kıyafeti, kızgınlıkla bahçeyi süpüren Amalia'yı da gördü. Emanuele'nin annesi de, dul kadınlara özgü bir biçimde

giyinmişti. Artık çok yaşlanmıştı, saçları ağarmış, yüzü kırış kırış olmuştu. Emanuele, annelerinin çok cimrileştiğini, evdekilere bir yemeği bile çok gördüğünü söyledi. Giustino, Concettina'nın da cimrileştiğini söylüyordu, çünkü Concettina savaştan sonra fiyatların yükseldiğini anlayamamıştı. Concettina'yı tanımak olanaksızlaşmıştı: Dizine kadar gelen pamuk çoraplar, tuhaf kıyafetler giyiyor, hep ter kokuyordu. Yüzüne de acılı, endişeli bir ifade gelmişti. Almanlar ülkede kaldıkları sürece Concettina ile Emilio Vişnelik'te kalmışlar, Concettina biraz Almanlardan biraz da partizanlardan olan korkusu yüzünden Emilio'yu üzerinde pijamaları odadan dışarı bırakmamıştı hiç. Emilio'nun artık ineğe benzer bir yanı kalmamıştı, uzun süre kapalı yerde kalmaktan yüzü şişmiş, solgunlaşmıştı, bir zamanlar öyle neşeyle alnına düşen saç yumağı şimdi düzleşmiş, biçimsizleşmişti. Emilio da cimrileşmiş, yalnızca nasıl para artırılacağını düşünmeye başlamıştı. Çocukları, kravatı ve briyantinli saçıyla yetişkin bir erkek gibi giyinmişti. Giustino, Emilio ile Concettina'nın mutsuz bir çift olduklarını, sürekli kavga edip çocuğun saçına briyantin sürdüklerini söylüyordu. Concettina, Vişnelik'te bir partizanlar bir Almanlar gelip giderken ne kadar çok korku çektiklerini anlatıyordu hep. Vişnelik'teki doktor yaralı partizanları tedavi etmiş, daha sonra Almanlar tarafından alınıp götürülmüş ve Almanya'da ölmüştü.

Ben de çok değişmiş miyim, diye sordu Anna. Giustino, onun da değişmiş olduğunu söyledi. Eskisine oranla kilo almış, saçlarının bir kısmı ağarmıştı. Giustino, Anna'ya, annelerinin resimdeki halini andırmaya başladığını söyledi. Resim hâlâ yemek odasında asılı duruyordu, ama yılların etkisiyle biraz kararmış, yüzünün yorgun, korkulu çizgileri daha zor seçilir olmuştu. Ama önemli olan, Concettina'ya benzememek, dedi Giustino. Sorun değişmekse kendisi de değişmişti,

hiçbir şeye karşı içinde istek kalmamıştı. Balestra adını taşıyıp, Danilo ile dağlarda çarpıştıklarında çok mutluydu. Danilo, o zamanlar olağanüstüydü: Dan adıyla partizanlık yaptıkları günlerdeki Danilo'yu imkânı yok gözlerinin önüne getiremezlerdi. O günlerde Danilo ile çok iyi arkadaş olmuşlar, nasıl olsa öleceklerini düşündüklerinden bir daha kavuşamayacakları şeylerden konuşmuşlardı. Hiçbir şeyden çekinmeden birbirlerine her şeyi anlatmışlardı. Danilo, Giustino'ya kendinden söz etmiş, savaştan sağ çıkarsa artık karısıyla birlikte olamayacağını söylemişti, çünkü Danilo'nun yeni bir sevgilisi vardı, üstelik bir de çocukları olmuştu. Giustino, Danilo'ya üzülmemesini söylemişti, bu durumda Marisa'yla kendisi evlenirdi. Sonra bu söylediklerine birlikte gülmüşlerdi: Çirkin, sinsi bir gülüş değildi bu, canlı, içten bir gülüştü. Ama Kuzey bağımsızlığını kazanınca, Danilo şehirde bir konuşma yapmıştı. O zaman Giustino bir süre konuşmayı dinlemiş, bu uzakta, yüksek kürsünün tepesinde konuşan yeni Danilo'yu tanıyamamıştı. Aslında, hiç de çirkin bir konuşma değildi, dedi Giustino, halk çılgınca alkışlıyordu. Aksine duraklarıyla, ses patlamalarıyla, hatta zaman zaman esprileriyle fazlaca güzel, fazlaca iyi hazırlanmış bir konuşmaydı. Giustino, o yüksek kürsüde, bayraklar arasında olmadığım, dinleyicilerin arasında bir yerlerde yitip kaldığım için onu kıskanıyor muyum acaba, diye sormuştu kendine. O yüksek kürsüde kendisi olsa nasıl bir konuşma yapacağını düşünmeye başlamıştı. O olsa, trenleri havaya uçurmaya gittikleri gece, her yanda Almanlar dolaşır, onlar ölümü düşünürken, Danilo'yla birbirlerine ettikleri sözleri içeren bir konuşma yapardı. Nedense Danilo konuşmasında o gece konuşulanları söz konusu etmemişti. Giustino, bir süre konuşmayı dinlemiş, sonra çekip gitmişti. Uzaktan Danilo'nun bağıran sesini duymuş, bu sese karşı içinde bir soğukluk duymuştu. Danilo, gene yıllar

önce hapisten çıkıp o polis şapkasıyla eve gelen Danilo'ydu sanki. Nasıl bir savaşımı bileğinin hakkıyla kazanmak, zafer konuşmalarında gerçek sözler söylemek kolay değilse, hapisten sağlam çıkmak da pek kolay değil, dedi Giustino. Belki trenleri havaya uçurmak çok daha kolaydı. Ama bunların hepsi saçmaydı. Danilo, iyi bir çocuktu, keşke herkes Danilo gibi olsa, dedi Giustino. Danilo, kürsüden inip Giustino'yu gördüğünde, neden onun da kürsüde bir konuşma yapmadığını sormuştu. Sonra, konuşmasını beğenip beğenmediğini sormuş, Giustino da beğendiğini söylemişti.

Anna, gerçekten de trenleri havaya uçurup uçurmadıklarını sordu. Giustino, gerçekten de uçurduklarını söyledi. Bu arada Concettina gelmişti, Danilo'nun kürsüde konuşurken gerçekten de çok antipatik olduğunu söyledi. Hem savaşmamak için intihar eden Ippolito'yu hatırlamayı düşünmememişti bile. Bunun üzerine Giustino, Ippolito olayı ile Danilo'nun konuşmasının hiçbir ilişkisi olmadığını söyledi. Concettina, bal gibi de olduğunu söyledi. Ippolito, kimsenin savaşmaması gerektiğini göstermek için ölmüştü. Sonra hepsi o yasak gazeteleri evde saklamışlardı, Danilo o yasak yayınları evde sakladıkları günleri hatırlamıyordu hiç, çünkü faşizme karşı hep birlikte verdikleri savaşımdan söz etmek istemiyordu. Giustino, o gazetelerle pek de olağanüstü bir şey yapmadıklarını söyledi. Bunun üzerine, Concettina'yla ikisi kavga etmeye başladılar, artık her fırsatta kavga ediyorlardı. Sonunda Concettina, Danilo'nun iğrenç bir adam olduğunu söyledi, karısını aldatmış, daha genç bir kızdan çocuğu olmuştu.

Anna, Concettina gittikten sonra, Giustino'ya artık neden Danilo'nun karısıyla yaşamadığını sordu. Kadın yalnızdı şimdi. Ama Giustino bir kadınla birlikte olmayı kesinlikle istemediğini söyledi, tek isteği –aptalca bir istekti ya– hâlâ Balestra adıyla partizanlık yapmak, dağlarda saklanmak, çevresinde

Almanlar dolaşırken trenleri havaya uçurmaktı. Ama artık ortada tren falan yoktu, üniversiteyi bitirmek, geçinmek için bir iş bulmak zorundaydı. Gene arada bir Danilo'nun karısını görmeye gidiyordu, birlikte Danilo'dan söz ediyorlardı. Danilo'nun karısı, çok yiğit bir kadındı, dökümhanedeki işinden çıktıktan sonra, Danilo'nun öteki kızdan olan çocuğu için bir şeyler örüyordu. Ona çok kötü davrandıkları için, artık Danilo'nun anne babasıyla oturmuyordu. Küçük bir odada tek başına kalıyordu. Danilo ile evliliklerinden kalan tek şey, komodinin üzerindeki içki takımıydı.

Emanuele'nin annesi, Anna'yı salonuna çağırttı. O ve kızı Amalia, Franz'ın ölümüyle ilgili her şeyi bilmek istiyorlardı. Böylece Anna, Franz'ın elinde bir valizle San Costanzo'daki belediye meydanına geldiği günden başlayarak her şeyi anlatmaya koyuldu. Franz'la Cenzo Rena'nın belediye meydanında öldürüldükleri güne dek geçen her şeyi anlattı. Amalia, yüzünü elindeki mendile gömmüş, hıçkırarak ağlıyordu. Sonunda anne, Anna'nın daha fazla anlatmamasını, kızın çok etkilendiğini söyledi. Amalia'yı dinlenmesi için odasına gönderdi, sonra Anna'ya bir defalığına da olsa San Costanzo'ya gitmeyi, Alman garsona bodrumun yerini söylediği için Maschiona'yı bir güzel dövmeyi çok istediğini söyledi.

Bahçeye çıktılar, Giuma da karısıyla geldi. Giuma'nın karısı boydan boya düğmelerle kaplı bir elbise giymiş, çok uzun boylu bir kızdı, gözlerinin üzerinde bir maske gibi tuttuğu siyah gözlüğü vardı. Masa tenisi masasının üzerinde vişne suyu dolu bardakların bulunduğu bir tepsi duruyordu. Giuma'nın karısı, bir kamışla vişne suyunu emmeye koyuldu. Bir yandan da, alaycı, ağırbaşlı bir havayla çevresini, bahçeyi süzüyordu. Anne, durumdan pek hoşnut görünmüyordu, koltukta sağa sola kıpırdanıyor, kolyesine, saçlarına dokunuyordu.

Sonunda Amalia'nın yanına gitmesi gerektiğini, çünkü kızın yakın ilgiye ihtiyacı olduğunu söyledi ve kaçıp gitti.

Giuma, karısının sessizliğini örtmek için ha bire konuşuyordu. Çok şık giyinmişti, üzerinde koyu renk balıkçı yaka bir kazak, boynuna bağladığı bir fular vardı, kâkülü alnının bir o yanına bir bu yanına düşüyordu. Evliliğe hâlâ alışamadığı görülüyordu, arada bir karısının yanında olup olmadığına bakmak için yan tarafa dönüyordu. Ürkek, çekingen, aynı zamanda da karısından gurur duyan bir havayla yana dönüyordu.

İsviçre'den döneli birkaç gün olmuştu. Giuma da, kısa süre sonra sabun fabrikasında çalışmaya başlayacaktı. Karısı da ona yardımcı olacak, birlikte çocuk yuvası ve işçilere yemek sağlama konularını inceleyeceklerdi. İtalya'da ilk önce yapılması gereken işlerden biri, çocuk yuvasını her fabrikaya sokmaktı. Çeşitli Amerikan ve İsviçre dergileri çıkardı, bu dergilerde renkli balonlar, linolyum döşeli yerler ve güzel kumaş hayvanların bulunduğu çocuk yuvalarını gösteren fotoğraflar vardı. Giuma, hayatı boyunca çok aptalca şeyler düşündüğünü, aptalca şeyler okuduğunu söyledi. Bir ara Karl Marx'a bile karşı çıkmıştı. Savaş sırasında İsviçre'deydi ve çok mutsuzdu, İtalya'da partizanlık yapacağı yerde İsviçre'de güven içinde olduğu için suçluluk duygusuna kapılmıştı. Bu duygu öyle ağır basıyordu ki, ölmeyi istemişti. Ama sonra şimdiki karısını tanımıştı, kız onu bir doktora götürmüş, Giuma orada psikanaliz tedavisi görerek birkaç gün içinde suçluluk duygusundan kurtulmuştu, çünkü doktoru ona İtalya'da herkesin partizan olup hayatını tehlikeye atması gerekmediğini açıklamıştı. Giuma, İsviçre'de güven içinde oturmalı, savaştan sonra ülkesine dönerek, sabun fabrikasında insanlar için yararlı bir şeyler yapmalıydı. Giuma, karısından yana döndü, karısı söylediklerini başıyla onaylıyordu. Şimdi gözlüğünü çıkarmış, Çinlilerinkini andıran küçük gözleri, iri alaycı ağzı

görülüyordu, ağzının çevresindeki incecik sarı tüylerin üzerine birkaç damla vişne suyu damlamıştı. Giuma, Anna'ya, Montale'yi hâlâ anımsayıp anımsamadığını sordu. Ellerini kaldırarak "Kayalıklarda parçalandığını duyduğum an balerin bombanın" dedi. Ama artık gerçek bombalar atılmıştı ve balerin bomba sanki giderek küçülmüş, çok uzaklarda kalmıştı, o uzak günlerin üzerinde mutluluk içinde patlıyor, dans ediyordu.

Çocuk, ardından sürüklediği bir iple kırlarda dolaşıyordu. Giuma'nın karısı, Anna'ya çocuğun kendi çocuğu mu olduğunu sordu. Anna öyle olduğunu söyledi. Giuma, kıpkırmızı kesilmişti, gözlerini kaçırıyordu. Ama sonra gözleri, uzun zayıf bacakları, asık, kararlı yüzü ve seyrek saçlarının bukleleriyle kırda ilerleyen çocuğa döndü. Bir an için Giuma ve çocuk sessizce bakıştılar, ısrarlı, güvensiz gözlerle birbirlerini süzüp tilki dişleriyle karşılıklı gülüştüler. Yalnızca bir an için bakıştılar, sonra çocuk ardından ipi sürükleyerek kırda uzaklaştı. Şimdi Emanuele de aşağıya inmişti, uykudan kalktığı için yüzü kızarmış ve terlemişti. Onlara Roma'da yaşamını nasıl sürdürdüğünü hiç bilmediklerini söyledi. Geceleri gazetede geçiriyor, gündüzleri de bin bir çeşit toplantısı oluyordu. Bir öğleden sonrasını bile uyuyarak geçiremiyor, uyumak için eve gelmesi gerekiyordu. Ama bir süre sonra gazeteyi bırakıp sürekli olarak Roma'ya gidecekti, çünkü gazetecilikten anlamıyordu. Gizli gazetelerden anlıyordu ama, gizli gazete çıkarmak kolaydı, oh ne kolay, ne güzel işti gizli gazete çıkarmak. Ama ne bir tehlike ne de korku olmadan her Allah'ın günü gazete çıkarmak ayrı bir hikâyeydi. Ne bir tehlike ne de korku olmadan masanın başına çakılıp kalıyordu insan, sonra bayağı sözler üretiyordu, yazılanların bayağı olduğunu anlıyor, onları yazmış olmaktan da büyük bir nefret duyuyordu. Ama yazılanlar, olduğu gibi kalıyordu, çünkü

bekleyen halka gazeteyi zamanında yetiştirme telaşı vardı. Oysa, inanılmaz bir şeydi: Tehlike ve korku, bayağı sözlerin değil, yüreğin derinlerinden kopan gerçek sözlerin yazılmasını sağlıyordu. Giuma, Emanuele'ye gazeteyi boş verip bütünüyle eve döndüğünde annelerinin nasıl sevineceğini söyledi. Emanuele, bir bardak bol şekerli vişne suyunu mideye indirdi. Giuma, Emanuele'ye, şekerin karneyle verildiğini herhalde unuttuğunu söyledi. Hem böyle yapmakla gittikçe daha çok şişmanlıyordu. Anna'ya şu Emanuele'nin gıdısına bakmasını söyledi, bari gazeteyle politika gıdısını eritmesine yaramış olsaydı. Emanuele, hâlâ güvercin guruldamasını andıran kahkahalar atıyordu. Ama kahkahaları, daha kısa, daha sessizdi. Gözlerinin altında koyu halkalar oluşmuştu. Artık topallayarak bir ileri bir geri dolaşmıyordu, sessizce oturuyor, ara sıra gözlerini yere dikip öylece duruyordu. Ya köpek, diye sordu Giuma, köpeğe ne olmuştu. Nasıl olur da bilmezsin dedi Emanuele, garson hayvanı öldürüp San Costanzo'daki çamlığa gömmüştü. Giuma'nın köpekle ilgili bir şey bilmemesine içerlemişti. Giuma, kabahatin, Cenzo Rena ile Franz'ın başına gelenleri doğru dürüst anlatmayan Emanuele'de olduğunu söyledi. Cenzo Rena ile Franz'ın öldükleri belediye meydanını görmek için San Costanzo'ya gitmek istiyordu. Sonra ölenleri düşünerek hepsi sustular, yalnızca Giuma'nın karısı ölenlerden hiçbirini tanımamıştı ve bu düşüncelerin dışında kalıyordu. Bir yandan sigarasını içiyor, bir yandan da bahçeye göz gezdiriyordu. Emanuele çitin yanındaki Giustino'yu da çağırdı, Giustino bir sıçrayışta çiti geçti, oturup sigara içmek için yanlarına geldi. Giuma, karısına bütün Güney İtalya'yı göstermek istediğini söyledi. Karısı, Güney İtalya'da çok şeyler yapabilirdi, mesela San Costanzo'ya gitse kim bilir aklına neler gelirdi. Emanuele, oflayıp pofluyordu, köylülere psikanaliz uygulamak için oldu olacak

güneye de gitsinlerdi. Giuma'nın karısı, Emanuele'nin sözlerinden alınarak yanlarından ayrıldı. Giuma da, karısının arkasından koştu. Hava kararıyor, sabun fabrikasının sirenleri çalıyordu. Pis sabun fabrikası, dedi Emanuele, pis fabrika, şimdi orada çalışmak Emanuele'ye düşüyordu. Bir de, çocuk yuvalarını çalıştırmayı beceremeyip yüzlerine gözlerine bulaştıracak olan Giuma ve karısıyla uğraşacaktı. Giustino, Giuma'nın felaket bir kadınla evlenmiş olduğunu söyledi. Tam bir felaketti kadın, baştan aşağı düğmeyle kaplı giysilerine ne demeliydi. Giustino, düğmeleri saymıştı, tam elli altı taneydi. Bir süre Giustino'nun söylediklerine güldüler. Anna, Emanuele ve Giustino çok iyi arkadaştı. Tüm ölmüş olanları üçü birlikte düşünmekten mutluydular: Tüm ölmüş olanları, uzun savaşı, acıyı, neşeyi, şimdi karşı karşıya bulundukları ve ne yapacaklarını bilmedikleri şeylerle dolu uzun, güç yaşamı.

Şubat–Ağustos 1952

1930'lar sonu İtalya'sı. Bir taraftan faşistler ülkenin rengini soldururken diğer taraftan Avrupa'nın üzerini kaplayan karabulutun gölgesi İtalya'nın da üzerine düşmektedir. Yaklaşan II Dünya Savaşı'ndan önce endişe, umutsuzluk ve yılgınlık her yeri çoktan ele geçirmiştir bile.

Bir yanda Anna'nın ailesi; o hiç bitmeyen anı kitabını yazarak faşistlere gerekli cevabı vereceğine inanan kavgacı yaşlı baba, yaşam çizgisiyle herkesin kaderini etkileyen ağabey Ippolito, kız kardeşi Concettina, küçük kardeş Giustino, evin her işini yapan Bayan Maria ve en gerekli zamanlarda ortaya çıkan dostları Cenzo Rena. Diğer yanda zengin komşuları; sabun fabrikası sahibi bir baba, hırslı bir anne, kız çocukları Amalia, iki erkek çocukları Emanuele ve Giuma ile ailenin yakın dostu Yahudi asıllı Franz!

Natalia Ginzburg, Anna ve onun burjuva ailesi çevresinde kurduğu romanında bir kuşağın öyküsünü ve paramparça olan bir ailenin tüm hikâyesini kusursuz bir biçimde aktarıyor. *Bütün Dünlerimiz* bir ailenin hikâyesi olduğu kadar; uzakta, çok uzakta olsa bile savaşın ne kadar yıkıcı bir olgu olduğuna ve yaşama umudunun ne denli güçlü olduğuna ilişkin kusursuz bir roman.

KIRMIZIKEDİ
kirmizikedi.com
/kirmizikediyayinevi
/krmzkedikitap
/kirmizikediyayinevi

₺32
KDV muafiyeti uygulanmıştır

ISBN: 978-605-298-681-3